STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03809

ALE VERK

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלע ווערק פון שלום עליכם

ערשטער באַנד

פון כתרילעווקע

Из книг Эпштейна

ווילנע—וואַרשע 1925
ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

עס איז שטרענג פארבאטן צו קויפן און פאר־
קויפן דאס דאזיקע בוך אין צפון און דרום
אמעריקע, אין דרום־אפריקע און אין ענגלאנד

Copyright 1917, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

צוליב דעם פארלאנג פון שלום־עליכמס יורשים, איז די
אויסגאבע געדרוקט לויט דער אמעריקאנער אויסגאבע.

Szolem-Alejchem. T. I. „Fun Kasrilowke“
Drukarnia „Wydawnictwo Wilenskie“ B. KLECKINA

* *
*

בײ׳ם צוזאַמענשטעלען די ערשטע פיער בענדער פון דער נײער אויסגאַבע פון שלום־עליכם׳ס ווערק האָבען די פערלעגער זיך ניט געהאַלטען בײ׳ם כראָנאָלאָגישען סדר, לויט דער צײט, ווען די ווערק זענען געשריבען געוואָרען, נאָר געהאַט מעהר אין זינען, ווי ווײט ס׳איז מעגליך געווען, די אינהאַלטליכע גאַנצקײט פון יעדען באַנד בעזונדער, דאָס הײסט, צוזאַמענגעשטעלט די ביכער אַזוי, אַז יעדעס בוך, לויט זײן אינהאַלט, זאָל זײן אַ גאַנצע זאַך פאַר זיך, מעהר אָדער ווייניגער פער־אײניגט דורך דעם כאַראַקטער פון די ווערק, וואָס קומען אין דעם אַרײן. געטהאָן איז דאָס געוואָרען צוליעב צוויי טעמים: ערשטענס, קאָן בײ אײניגע פון די וויכטיגסטע שאַפונגען שלום־עליכם׳ס נישט אַנגעווענדט ווערען דאָס כראָנאָלאָגישע סיסטעם, בכדי דערמיט ניט צעברעקלען זײער אינערליכע גאַנצקײט. צום בײשפּיעל: די מעשיות פון „טביה דעם מילכיגען" אָדער די בריעף פון „מנחם־מענדעל" מוזען קומען אין בע־זונדערע ביכער, חאָטש געשריבען זענען זײ געווען אין פערשײדענע צײטען, אין אַ משך פון עטליכע צעהנדליג יאָהרען. צווײטענס, ווערד אין די דאָזיגע ערשטע פיער בענדער געגעבען אײן אויסוואַהל פון שלום־עליכם׳ס נ י י ע ווערק, דאָס הײסט, פון די, וואָס זענען אין די פריהעריגע אויסגאַבען ניט אַרײן; און אַזוי ווי אַ טײל פון די ווערק איז גענומען געוואָרען פון גאָר די לעצטע שאַפונגען, און אַ טײל — פון די פריהעריגע, אין פערשײדענע צײטען געשריבענע, דער־ריבער איז דאָ אַ שטרענג־כראָנאָלאָגישער סדר געווען גאַנץ אונמעגליך אַנצווווענדען.

אין די פיער בענדער געהען אריין, ווי געזאָגט, נייע, אין ביכער נאָך ניט געדרוקטע זאַכען. איין אויסנאַהם איז נור געמאַכט געוואָרען פאַר דריי ווערק: שיר־השירים (אין באַנד „פון פּסח ביז פּסח"), וואָס האָטש איניגע טיילען פון דעם זענען צעוואָרפען אין די ביכער פון די פריהעריגע אויסגאַבען, איז דאָס אָבער אַלס גאַנצער ראָמאַן נאָך ערגיץ נישט ערשיענען, און דער לעצטער טייל פון דעם — „שבת נאָך שבועות" — איז בכלל אין קיין בוך נאָך נישט געדרוקט געווען; וואָס איז חנוכה? (אינ'ם זעלבען באַנד), וועלכעס איז אין די אַלטע אויסגאַבען, דורך אַ פערזעהען פון די פריהעריגע פערלעגער, געדרוקט געווען אַלס אַ פערקירצטע אַמעריקאַנער וואַריאַציע, קומט דאָ אין זיין ערשטער פולער פאָרם, ווי עס איז לכתחילה געשריבען געוואָרען פון שלום־עליכם פונ'ם רוסיש־אידישען לעבען; די רויטע אידלעך (אין באַנד „מעשיות און פאַנטאַזיעס") איז אריינגענומען געוואָרען אין דער אויסגאַבע צוליעב דעם נייעם צווייטען טייל, וואָס איז געפונען געוואָרען צווישען שלום־עליכם'ס נאָכגעבליבענע מאַנוסקריפּטען.

איניגע זאַכען פון די פיער בענדער זענען געדרוקט לויט דער בעאַרבייטונג און תקונים, וואָס שלום־עליכם האָט אין זיי געמאַכט פאַר זיין לעבען.

עס איז געלעגט געוואָרען אַכט דערויף, אַז אין דער דאָזיגער נייער אויסגאַבע זאָל אָפּגעהיט ווערען שלום־עליכם'ס בעשטענדיגע סיסטעמאַטישע אָרטהאָגראַפיע — פערשטעהט זיך, ווי ווייט דאָס איז מעגליך געווען דורכצופיהרען ביי דעם כאַאָטישען צושטאַנד, אין וועלכען אונזער אידישע בוך־זעצעריי־און־דרוקעריי געפינט זיך.

פון כתרילעווקע

אינהאלט

בתרילעווקער פראַגרעס 9

זומערדיגע ראָמאַנען 85

אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט 145

לשנה טובה 169

פון פסח ביז סוכות 185

שמואל שמעלקיס און זיין יובילעאום 201

וועלוועל גאַמבעטאַ 239

טרילעווקער פּאָגראָם

בעשרייבונגען, בילדער, פאַקטען און מעשה'לעך.

געשריבען אין יאָהרען 1915 — 1914

בתרילעווקער פראגרעס.

א.

י ש ט א ד ט.

נאט'ס וואונדער — וואס פון א שטאדט קאן ווערען! בתרי־לעווקע, מיין אלטע היים, האט זיך אזוי איבערגעביטען, אז ס'איז זי גאר נישט צו דערקענען! נאך א צייט פון א סך, א סך יאהרען האב איך מיך אראפגעחאפט אין דער דאזיגער שטאדט אויף א פאר וואכען און בין ארומגעגאנגען אין איהרע גאסען, גערעדט מיט איהרע מענשען, געזוכט אלטע בעקאנטע — ווער? וואס? וועמען? דער גרעסטער טייל איז אויסגעשטארבען, דער קלענסטער טייל — ארויס־געפאהרען קיין אמעריקא, און די נייע, די אויפגעקומענע, זענען גאר־ניט די מענשען. איין איבערקעהרעניש! וואו זענען אהינגעקומען די בעריהמטע קליינע מענשעלעך מיט די קליינע השגות? וואו זענען יענע אידען מיט בערד, וואס האבען אלסדינג געוואוסט און פון אלסדינג געמאכט חוזק? וואו זענען יענע יונגע לייטלעך מיט שטעקעלעך, וואס פלעגען זיך ארומדרעהען אין מארק, זוכען עפּיס א טהועכץ און נישט געפינען, און פאר גרויס עגמת־נפש האט מען גענומען אפ'לצ'עווען איינס פון דאס אנדערע און אלע אינאיינעם פון דער גאנצער וועלט? פראנטען האב איך איצט געזעהען ארומ־שפאציערען אין די גאסען, סאלידע מענשען מיט קאפעלישען און מיט פענסנע אויף די נעזער. און פון די אמאליגע פערשלומפערטע וויבער מיט די ווייסע זאקען און מיט די רויטע זאקענבענדלעך. און פון די אמאליגע מיידלעך מיט די פאטשיילקעס — איז קיין שריד ופליט נישט געבליבען. דאמען מיט היטעלעך זענען איצטער געגאנגען פארביי מיר. פריצעס מיט זאנטיקלעך. מאמזעלען מיט הענטשקעלעך אויף די הענט. נייע מענשען. א נייע וועלט. און די

שטאָרט אליין — חאַ־חאַ! — האָט זיך אויסגעברוקירט די גאַסען. אנגעצונדענע עלעקטרישע לאָמפּען, אוועקגעשטעלט גראַמאַפאָנען, סינעמאַטאָגראַפען, אילוזיאָנען — חי געלעבט!

דאָס איז די אויסענוועניגסטע זייט, אַזוי צו זאָגען. אינוועניג האָט זיך כתרילעווקע נאָך א סך מעהר איבערגעביטען — ממש עס האָט זיך מיר גאָר נישט געוואָלט גלויבען, אַז איך בין אין דער היים, אין כתרילעווקע. איך בין אַרומגעגאַנגען און האָב געזוכט חאָטש איין חברה פון די אַלטע חברות. דאָ זענען געווען אַמאָל, געדענק איך, א גוזמא חברות. איך רעד שוין ניט פון אַזעלכע חברות, ווי די „חברה תהלים", אָדער „חברה משניות". איך רעד פון אַזעלכע חברות, ווי, למשל, חברה „גמילות־חסדים", „לחם־אביונים", „בקור־חולים", „מלביש־ערומים", „סומך־נופלים", „רופא־חולים", „מתיר־אסורים"... די דאָזיגע אַלע חברות זענען אוועק, אַפּנים, אַהין, וואו עס זענען אוועק יענע, וואָס האָבען געגרינדעט די חברות, און וואו עס איז אוועק דער גרעסטער טייל פון די קליינע מענשעלעך, און וואו ס'איז אוועק דער אַלטער עלענדער רב יוזיפעל דער רב, א ליכטיגען גן־עדן זאָל ער האָבען — דער האָט אַרויסגערופען ביי מיר א טרער אויף די אויגען... אויפ'ן אָרט פון די אַלע אויסגערעכענטע חברות זענען אויסגעוואַכסען אין דעם מאָדערנעם כתרילעווקע גאַנץ נייע חברות, מאָדערנע חברות, אָדער געזעלשאַפטען, חברות פון „קונסט" און פון „קולטור" און פון „שפּראַך". אויסרעכענען זיי אַלע איז אונמעגליך. מיר קאָנען נאָר פאַרבייגעהענדיג געבען איין איבערבליק אויף די. וועלכע געפינען זיך אין דעם מאָדערנעם כתרילעווקע פון יעדען מין צו צוויי. למשל, וואָס דער שפּראַך אַנבעלאַנגט, זענען פאַראַן דאַר־טען א חברה „אידישיסטען" און א חברה „העברעאיסטען". און דיביידע קאָנען זיך ניט אַנקוקען, ניט הערען דעם נאָמען איינס פונ'ם אַנדערען. אָדער ס'איז פאַראַן א חברה „הזמיר", וואָס האָט זיך צעשפּאָלטען אויף צוויי: איינע הייסט די „פּלייט", די אַנדערע — דער „טראַמייט", און ביידע „הזמיר'ס" זענען צווישען זיך אויף מעסערשטעך. היינט זענען פאַראַן צוויי „חדרים מתוקנים", וואָס

זענען מסוכן, — זיי זענען גרייט איינס דאָס אנדערע דורס זיין מיט'ן קוק. צוויי אידישע טהעאַטערס, וואָס זיי זאָלען ניט מורא האָבען פאר גאָט און פאר'ן קייסער, וואָלטען זיי זיך איינס דאָס אנדערע מיט פערגעניגען אין א שטילער נאַכט אונטערגעצונדען.

און וויטער געהען צוויי ביכער־פערלאַגען, וואָס וואָלטען איינ־געשלונגען איינס דאָס אנדערע מיט די קאָלאָשען. היינט זענען פאַרהאַן צוויי ליטערארישע געזעלשאַפטען, צוויי דראמאטישע גע־זעלשאַפטען, צוויי עמיגראַנטען־געזעלשאַפטען, און נאָך און נאָך א סך אנדערע מינים געזעלשאַפטען — פון יעדען מין צו צוויי. צוליעב דער וויסטער קאָנקורענציע — די אלטע מכה פון כתרילעווקע. אזאַ טבע שוין ביי די כתרילעווקער פערבליבען פון קדמונים — אונמעג־ליך אויסצואוואַרצלען: לאָז זיך איינער אפשניידען די נאָז, קאָנט איהר זיכער זיין, אז אויף מאָרגען האָט איהר דאָרט צוויי אָפגעשני־טענע נעזער. וואָס איז דער שכל? א פראָסטער שכל: אז יענעם לוינט זיך אפשניידען די נאָז, לוינט זיך מיר אויך...

ב.

גאַזעטען.

אזוי ווי אלעדינג איז אין דעם מאָדערנעם כתרילעווקע צו צוויי, זענען דעריבער אידישע צייטונגען דאָרטען אויך פאַרהאַן צוויי: „די יאַרמעלקע“ און „דער קאַפּעליש“.

זעלבסטפערשטענדליך, אז „די יאַרמעלקע“ איז א פרומע אלט־מאָדישע גאַזעט פאר אָרטאָדאָקסען, און „דער קאַפּעליש“ איז א מאָדערנע, ראַדיקאַלע צייטונג פאר די פאָרטגעשריטענע עלעמענטען. שוין פון די מאַטטאָס אליין איז גרינג צו פערשטעהן די ריכטונג פון די דאָזיגע צוויי קאָנקורירענדע גאַזעטען: „די יאַרמעלקע“ האָט

אוועקגעשטעלט מיט גרויסע אותיות אויבענאַן: „צו גאָט און צו לייט!“ און דער רעדאַקטאָר פֿונ'ם „קאַפּעליש“ האָט אוועקגעשטעלט אויך אויבענאַן און אויך מיט גרויסע אותיות זיין אייגענעם נאָמען און אונטערגעשריבן גאַנץ בעשיידען: „איך בין דאָ — אַלעס דאָ!“

ווען זענען די דאָזיגע צוויי אָרגאַנען געגרינדעט געוואָרען און ווער פֿון זיי איז עלטער — דאָס איז שווער צו זאָגען, ווייל יעדער פֿון זיי שרייבט אויף זיך, אַז ער איז דער ערשטער און דער איינציגער אידישער אָרגאַן אין כתרילעווקע, און איגנאָרירט, שליסט אויס דעם אַנדערען, דערמאָנט, חלילה, קיינמאָל דעם נאָמען זיינעם נישט — אסור חזיר! סיידען אונטער אַ נויט, אַז מע קאָן שוין אַנדערש נים און מע מוז, צום ביישפּיעל, אויסזידלען, אויסשעלטען, מבזה זיין איינס דאָס אַנדערע. דעמאָלט רופֿט אָן „די יאַרמעלקע“ דעם שכן איהרען „דאָס אָפּגעבאַרעטע קאַפּעלישעל“, און „דער קאַפּעליש“ רופֿט אָן זיין שכנה „די פֿערשימעלטע יאַמפּערקע“. נאָר מעהרסטענטייל געהט עס צו ביי זיי פֿערשטעלט, און זיי מיידען אויס, ווי ווייט מעגליך, צו דערמאָנען דעם נאָמען פֿונ'ם קאָנקורענט. למשל, אַז „דער קאַפּעליש“ וויל רעדען פֿון זיין שכנה און וויל איהר נאָמען נישט דערמאָנען, וועט ער אַנשטאָט דעם וואָרט „יאַרמעלקע“ בעסער אויסרעכענען אַ גאַנץ צעטעל מיט נעמען על־פּי אלף־בית, אָט אַזוי: „אָט דער אביון, דער בטלן, דער גראָבער יונג, דער דלפֿון, דער הונט, דער וצדקתך, דער זולל־וסובא'ניק, דער חצוף, דער טינטלער, דער יודלאָק, דער כלב שבכלבים, דער לעדיגגעהער, דער מסור, דער נודניק, דער סוואַליטש, דער עם־הארץ, דער פּראַוואָקאַטאָר, דער פּוילׂיאַק, דער צרעת, דער קבצן, דער רעטאַך, דער שוטה, דער תרח, וואָס מיר ווילען נים דערמאָנען זיין נאָמען“...

דאָס האָט געהאַט אַ גוואַלדיגען ערפאָלג אין כתרילעווקע, און מע האָט דעם „קאַפּעליש" צעהאַפּט. אַלע האָבען זיך ארומגעטראָגען מיט'ן אלף־בית און אויסגע'חזר'ט איהם אויף אויסווענינ. האָט דאָס דער „יאַרמעלקע", נאַטירליך, פערדראָסען, און זי איז אַרויס באַלד אויף מאָרגען מיט אַ תשובה, אויך על־פּי אלף־בית: „מיר האָבען געלייענט אַט דעם אלף־בית פון אַט דעם אויסוואורף, דעם באַד־יונג, דעם גנב, דעם דבר־אחר, דעם הולטיי, דעם וואַווקעלאַקע, דעם זשוליק, דעם חזיר, דעם טריפּניאַק, דעם יונגאַטש, דעם כל־בו'ניק, דעם ליגנער, דעם ממזר, דעם נאַחאַל, דעם סקאַנדאַליסט, דעם עזות־פּנים, דעם פּאַרך, דעם צורר־היהודים, דעם קריכער, דעם רשע, דעם תרח'ס אייניקעל, — נאָר מיר ענטפערען איהם נישט, דערפאַר וואָס מיר ווילען ניט מיאוס מאַכען אונזער פעדער"...

דער כתרילעווקער לעזער האָט דעם דאָזיגען מין ליטעראַטור ליעב דוקא בעסער ווי אַלסדינג. ביי איהם ווערד עס אָנגערופען מיט'ן נאָמען „קריטיקע", און ער איז זיך מחיה, בעת די רעדאַקטוירען פון ביידע גאַזעטען „קריטיקירען" זיך. דעם טאָג, וואָס ס'איז ניטאָ אין בלאַט קיין „קריטיקע", געהען די גאַזעטען אין כתרילעווקע עפּיס ניט אַזוי פויגעלדיג. פלייסען זיך דעריבער די רעדאַקטוירען אָפּטער איבערוואַשען איינס דעם אַנדערען דאָס קויטיגע גרעט, בכדי ס'זאָל זיין וואָס מעהר „קריטיקע", און דער עולם זאָל האָבען פון וואָס צו לעקען די פינגער.

3.

קאנקורענציע.

אז סע קומט אונטער א „נאווי־גאד“ און די גאזעטען הויבען אן צו קאכען זיך, צו טראמייטערען, ארויסלאזען איינס איבער דאס אנדערע ברייטע, שרייענדיגע פראספעקטען צום נייעם יאהר, ווי אויף דער גאנצער וועלט, צעלאזט זיך „די יארמעלקע“ מיט א ברייטען „המלך“, רעכענט אויס אלסדינג, וואס זי האט אויפגעטהאן אינ׳ם פערגאנגענעם יאהר, וויל ניט רעדען, חלילה, קיין לשון־הרע אויף איהר קאנקורענט, מחמת לשון־הרע איז אסור מן התורה, נאר גלאט אזוי, בדרך־אגב, דערמאנט זי, אז „דאס אפגעבארעטע קאפעלישעל“ איז נאך געלעגען אין די ווינדעלעך, און איהר רעדאקטאר איז נאך ארומגעגאנגען אהן שטיוועל, בעת זי, „די יארמעלקע“, איז שוין געווען, מיט גאט׳ס הילף, א יארמעלקע... און „דער קאפעליש“ פון זיין זייט בעריהמט זיך אין זיין פראספעקט, אויף גאנץ בעשיידען, אז בעת „די פערשימעלטע יאמפערקע“ האט זיך נאך געוואלגערט אויפ׳ן מיסט פונ׳ם שוהל־הויף, האט ער, „דער קאפעליש“, שוין צעשפרייט זיך מיט זיין גאנצער פראכט און גלאנץ איבער די האריזאנטען פון כתרילעווקע, און ווען ניט ער, וואלט כתרילעווקע עד־היום נאך געשלאפען מיט׳ן לעטארגישען שלאף פונ׳ם פינסטערען פאנאטיזם...

און באמת, ווער פון די צוויי איז מעהר פערשפרייט — דאס איז ניט אזוי גרינג צו וויסען. „די יארמעלקע“ לעגט־איין די וועלט און שווערט זיך ביי גאט, אז אזוי פיעל ווי זי ווערד געלייענט, ווערד איבערהויפט נאך קיין אידישע גאזעט אין דער וועלט ניט געלייענט. ווער עם גלויבט ניט, קאן זיך מטריח זיין אין דער רעדאקציע, וועט מען איהם עפים וויזען...

דאס אייגענע שרייבט אבער אויף זיך „דער קאפעליש“ אויך, קריכט פון דער הויט און זאגט־צו איטליכען בעזונדער א פרעמיע

פון צעהן טויזענד רובעל, ווער ס'וועט איהם דערווייזען שווארץ אויף ווייס, אז ס'איז פארהאן ערגיץ אויף דער גאנצער וועלט נאך אזא גאזעט, וואס ווערד אזוי געלייענט, ווי „דער קאפעליש". און ער לאזט אויס גאנץ בעשיידען, ווי זיין שטייגער איז: „מיר האבען פיינט בעריהמען זיך מיט אונזער גאזעט. מיר האלטען ניט פון בעריהמעריי. בעריהמעריי איז א שלעכטער סימן, א סימן דלות. נאר מיר לעגען פאר דעם לעזער זעלבסט — זאל דער לעזער אליין פערלייכען א גאזעט מיט א גאזעט און א רעדאקטאר מיט א רעדאקטאר"...

פערשטעהט זיך, אז ווייל די קאנקורענציע איז אונגעהויער גרויס און קנאת סופרים תרבה חכמה, פלייסען זיך דעריבער ביידע גאזעטען צו איבעריאגען איינס דאס אנדערע, ארויסגעהן וואס פריהער פון דרוק, ארויסחאפען פון די גוי'אישע צייטונגען וואס מעהר נייעס און נאך אזעלכע זאכען. היטען זיי אבער איינס דאס אנדערע די טריט, קוקען נאך און וויסען איינס ביי'ם אנדערען, וואס מע קאכט זיך, און לאז איין רעדאקציע עפּיס פערטראכטען, ווייסט מען דאס שוין אין דער אנדערער רעדאקציע מיט אלע פּישטשעווקעס. אלס אילוסטראציע וועלען מיר אייך דערצעהלען א פּאר מעשה'לעך, ווי מע האט דאס מיר איבערגעגעבען, בעת איך בין געווען אין כתרילעווקע.

ביי דער „יארמעלקע" איז געווען א מנהג פון קדמונים — אלע ערב שבת איז זי ארויס מיט א בעזונדער בלעטעל אונטער'ן נאמען „א גוט שבת". „דער קאפעליש", האטש ער איז א ראדיקאל, און האטש ער זאגט, אז ער איז ארויסגעגאנגען א סך פריהער פון דער „יארמעלקע", האט פונדעסטוועגען נעבאך געמוזט נאכטאנצען דער „יארמעלקע" און אויך אנהויבען ארויסצוגעהן אלע פרייטאג מיט א בעזונדער בלעטעל אונטער'ן זעלבען נאמען „א גוט שבת". קאנקורענציע — וואס זאל מען טהון?... עפּיס איינמאל איז איהם נמאס געווארען דאס נאכלויפעניש, איז ער ארויס פרייטאג מיט איין ערקלערונג, אז אזוי ווי פיעלע פון זיינע

לעזער געפינען נישט קיין אינטערעס אין דעם ערב־שבת׳דיגען בלע־טעל, און אזוי ווי דער רעדאקטאר זעהט נאר צופריעדען שטעלען דעם לעזער, על־כן געהט ארויס „דער קאפעליש" מהיום והלאה אהן „א גוט שבת". און ווי נבהל ונשתומם איז ער געווארען, אז ער האט אויפגעעפענט „די יארמעלקע" און האט איבערגעלייענט דארטען די זעלבע ערקלערונג כמעט ווארט אין ווארט: „אזוי ווי פיעלע פון אונזערע לעזער... על־כן געהט ארויס „די יארמעלקע" מהיום והלאה אהן „א גוט שבת"...

איז זיך מיישב „דער קאפעליש": אז יענער איז יא אזא מאלפע, ווילען מיר זעהן! און ער איז געפאלען אויף א שענער המצאה און געהט ארויס איינמאל אין א מיטען מיטוואך אויף א משיקא־ווער״ען נאר מיט דריי זייטען, און די פיערטע — א גלאטע, ווי א לאקשענברעט. איז אבער „די יארמעלקע" נים פויל און געהט אויך ארויס דעם זעלבען מיטוואך נאר מיט דריי זייטען, די פיערטע — א גלאטע, ווי א לאקשענברעט. האט דאס שוין רעכט פערדראסען דעם „קאפעליש", און ער האט גענומען קודם רייניגען די רעדאק־ציע פון די מענשען, וואס „טראגען ארויס דאס מיסט פון שטוב". נאר עס האט ווינציג וואס געהאלפען. ער האט זיך איבערצייגט, אז ס׳איז ניטא קיין פערבארגענע זאך פאר דער „יארמעלקע".

ד

א נ ק ע ט ע ס.

די כתרילעווקער רעדאקטוירען האבען פיינט בלאזען פון זיך קענען די לעזער, אדער מאכען פון זיך א גאנצען צימעס. אדרבה, אין כתרילעווקע איז צווישען רעדאקטאר מיט׳ן לעזער פאראן א מין פאדעם אזעלכער, וואס בינדט זיי צוזאמען. אין כתרילעווקע האט דער רעדאקטאר ליעב זיך שואל בעצה זיין מיט׳ן לעזער וועגען

זיין צייטונג, איז צופריעדען, אַז דער לעזער שרייבט איהם אַ בריוועל, און ער לאָזט אַרויס דריבער פערשיעדענע אַנקעטעס, דאָס הייסט, ער פרעגט זיך אָן ביי די לעזער, זיי זאָלען זיך מטריח זיין אַרויסזאָגען זייער מיינונג וועגען דער אָדער יענער פראַגע. וועגען דעם מין אַנקעטעס געה איך איצט דערצעהלען אַ מעשה.

דערצעהלט האָט דאָס מיר טאַקי אַ כתרילעווקער ליטעראַט, וואָס האָט מיך צוליעב דעם אַרויסגעפיהרט ווייט־ווייט הינטער דער שטאָדט. און אַז מיר זענען געבליבען דאָרט אַליין, האָט ער זיך פריהער צעלאַכט, און אַז ער האָט זיך גוט אויסגעלאַכט, האָט ער אָנגעהויבען בזה הלשון:

— ווייסט איהר, ווען ס'איז די ערגסטע צייט ביי אונז אויף גאָזעטען? — זומער. סיידען אַז גאָט העלפט אַ חלירע — דעמאָלט איז עפּיס אַנדערש. דעם זומער, וואָס איך דערצעהל אייך, איז קיין חלירע ניט געווען — נאָר משוגע צו ווערען! וואָס טהוט מען? פאַלט דער „קאַפּעליש" אויף אַ שפּיצעל (איך בין דעמאָלט אַקוראַט געווען אָנגעשטעלט אין „קאַפּעליש") און טרעט אַרויסעט אין מיטען דריינען מיט אַ נייעס: „אַזוי ווי אַ געוויסער טייל לעזער פונ'ם „קאַפּעליש" איז ניט צופריעדען מיט'ן קעפּעל פון אונזער גאַזעט; זיי זאָגען, אַז די למ"ד פונ'ם „קאַפּעליש" איז צו לאַנג, זעהט אויס ווי אַ משערנאָהוז, און אַ געוויסער טייל זאָגט, אדרבה, אַז אַ לאַנגע למ"ד איז אַ סך שענער ווי אַ קורצע, — על־כן גיט מען איבער די דאָזיגע פראַגע פאַר די לעזער: אויב די מאַיאָריטעט לעזער וועלען זאָגען, אַז זיי ווילען איין אַנדער קעפּעל, איז, ניט קוקענדיג אויף די הוצאות, גיט מען זיי איין אַנדער קעפּעל. ווער עס וויל זיך בעטייליגען אין דער דאָזיגער אַנקעטע, בעדאַרף זיך מעלדען מיט אַ בריעף אין דער רעדאַקציע פונ'ם „קאַפּעליש".

אָפּגעטהאָן דאָס דאָזיגע שטיקעל אַרבייט, האָט זיך אונזער רעדאַקטאָר געפריידט. „ד י ב ה מ ו ת , האָט ער געזאָגט, ו ו ע ל ע ן ש ו י ן ה אָ ב ע ן ו ו אָ ס צ ו ק י י ע ן". צום סוף לאָזט זיך אויס, מיר קומען אויף מאָרגען אין דער פריה אין דער

רעדאקציע, מיר טהוען א קוק — דער רעדאקטאר זידט, ווי א סא מאוואר. וואס איז? מיר מאכען איהם אומגליקליך! מיר טראגען ארויס פון דער רעדאקציע אלע סודות! און ער נעמט און בעווייזט אונז „די יארמעלקע“ מיט דער זעלביגער מודעה, וואס אין דעם „קאפעליש“: „באשר אזוי ווי ניט אלע לעזער פון דער „יארמעלקע“ זענען צופריעדען מיט'ן קעפעל פון אונזער גאזעט; זיי געפינען, אז די למ"ד פון דער „יארמעלקע“ איז א ביסעל צו קורץ, זעהט אויס ווי א קאטשקע, בשעת זי שווימט; און אנדערע געפינען, אדרבה, אז א קורצע למ"ד איז א סך שענער פון א לאנגער למ"ד,— על־כן גיט מען איבער די דאזיגע פראגע פאר די לעזער: אויב דאס רוב לעזער וועט זאגען, אז זיי ווילען איין אנדער קעפעל, מעג עס אונז קאסטען מי יודע וויפיעל -- געבען מיר זיי איין אנדער קעפעל. די לעזער פון דער „יארמעלקע“ זענען געבעטען, זיי זאלען זיך מטריח זיין און זיך מעלדען מיט דער אנקעטע דורך פאסט אין דער רעדאקציע אריין“.

דאס איז געווען א טוידט־קלאפ פאר'ן „קאפעליש“! פונדעסטוועגן האט ער ניט אויפגעהערט טאג־איין טאג־אויס צו דרוקען די אנקעטע פונ'ם קעפעל, און „די יארמעלקע“ — אויך דאס זעלבע: טאג־איין טאג־אויס מיט'ן קעפעל! און אט אזוי האט זיך עס ביי אונז אין כתרילעווקע כמעט דעם גאנצען זומער געקעפעלט און געקעפעלט, ביז „דער קאפעליש“ איז אין א שענעם פריהמארגען ארויס מיט א בשורה: „מיר קאנען אנזאגען אונזערע לעזער, אז דאס קעפעל פון אונזער „קאפעליש“ בלייבט איבער דאס אייגענע, ווייל פון אונזערע 20,000 לעזער זענען נאר 187 ק ע ג ע ן אלטען קעפעל, און די איבעריגע 19,813 זענען פ א ר ' ן אלטען קעפעל“... זענט איהר פארטיג? אודאי איז דעם זעלבען טאג „די יארמעלקע“ ארויס מיט דער זעלבער ערקלערונג: „אזוי ווי פון אונזערע 20,000 לעזער זענען נאר 187 ק ע ג ע ן אונזער אלטען קעפעל, און די איבעריגע 19,813 זענען פ א ר ' ן קעפעל, על־כן בלייבען מיר ביי'ם אלטען קעפעל“... פון וואנען „די יארמעלקע“ איז דאס געוואוירע געווארען? — דא איז דאך נישטא קיינער, נאר איהר און איך און

גאָט — איך זאָג אייך: דאָס איז אַ שוואַרצער כּח! אַ כּשוף־מאַכער! דער גוטער־יאָהר ווייסט איהם!... נאָר איהר ווילט דאָך וויסען דעם סוף? אַ וויסטער סוף! אונזער רעדאַקטאָר פון'ם „קאַפּעליש" האָט זיך פערשלאָסען ביי זיך אין קאַבינעט און האָט זיך אַזש צעוויינט. פון וואַנען איך ווייס עס? — מסתמא ווייס איך, אַז איך זאָג... דער־נאָך, אַז ער האָט זיך אויסגעוויינט, האָט ער צעטריבען אַלע מיט־ארבייטער — און מיך בתוכם — און האָט צוגענומען נייע. ער האָט שוין אָבער יענע אויך דורכגעטריבען און אויף זייער אָרט צוגענומען צוריק די אַלטע. נאָר צו מיר איז עס נאָך נישט אָנגעקו־מען. עס וועט מסתמא קומען. מע דאַרף האָפען... ער איז אַ משוגע'נער, דער „קאַפּעליש" — ס'איז אמת; מע פערדיענט אָבער ביי איהם אַ פּאָר גראָשען... ביי דער „יאַרמעלקע" קאָן מען דאָס אויך נישט. די „יאַרמעלקע" איז נאָך פיעל ערגער!...

ז.

סענסאַציעס און ראָמאַנען.

ווי אין דער גאַנצער וועלט, האַלט זיך די כתרילעווקער פּרעסע אויף די אויסערגעוועהנליכע נייעס פון טאָג, אויף סענסאַציעס. נישט מעהר, אויף דער גאַנצער וועלט איז דאָס מיט אַ מאָס, אין כתרי־לעווקע ווייסט מען נישט פון קיין מאָס — און אַלץ צוליעב דער קאָנקורענציע. למשל: ברענגט „דער קאַפּעליש" אַ נייעס, אַז אין פראַנקרייך האָט אַ פרוי געבוירען אַ קינד מיט צוויי קעפּ, — גע־פינט איהר אויף מאָרגען דאָס זעלבע נייעס אין דער „יאַרמעלקע", נאָר אַ ביסעלע צוגעפעפערט: אַז אין פראַנקרייך האָט אַ פרוי גע־בוירען אַ קינד מיט ד ר י י קעפּ, דאָס קינד לעבט און עסט מיט אַלע דריי מיילער... אָדער דעם „קאַפּעליש" איז געראָטען צו ברענ־

גען א נייעס, אז אין מיטען יולי איז אין אדעס אויסגעפאלען א מורא׳דיגער שניי, ווי אין ווינטער — האט געחאפט אויף מארגען „די יארמעלקע" און האט געגעבען דאס זעלבע נייעס, נאר א ביסעלע שטארקער, אז אין אדעס איז אויסגעפאלען אין מיטען יולי א שניי אויף דריי קלאפטער, עטליכע און צוואנציג מאן האט מען געפונען געפרוירענע.

שענער פון אלץ איז די מעשה מיט׳ן פיש: איינמאל אין א פרייטאג איז „די יארמעלקע" ארויס מיט אזא מין נייעס: אז א אידינע, א לעזערין פון דער „יארמעלקע", האט געקויפט פיש אויף שבת, א העכט פון עטליכע פונט. געבראכט דעם פיש אהיים, האט זי דעם פיש אפגעשאבען און אויפגעשניטען און געפונען אינ׳ם פיש א פינגערעל מיט צוויי אויהערינגלעך, זהב טהור. מע שאצט דאס זעהר א סך געלד. ווער עס וויל אנקוקען דאס פינגערעל מיט די אויהערינגלעך, קאן עס זעהען אין דער רעדאקציע פון דער „יאר־מעלקע".

האט דאס דעם „קאפעליש" פערקאכט ביי׳ם הארצען, און ער איז א גאנצען טאג שבת ארומגעגאנגען אהן א קאפ. קוים דערלעבט זונטאג, האט ער געלאזט וויסען זיינע לעזער, אז א אידינע, א לע־זערין פונ׳ם „קאפעליש", האט געקויפט א פיש אויף שבת, א שלייען פון א פונט צעהן, און האט איהם קוים געבראכט אהיים. אין דער היים האט זי דעם שלייען אפגעשאבען און צעשניטען און ארויס־גענומען א גאנצען אוצר: א האלב טוץ עס־לעפעל, א טוץ קליינע לעפעלעך, דריי בעכערלעך געגילטע, צוויי פאדסטאווקעס, א פאר זילבערנע לייכטער — אלסדינג 84 פרוף. ווער עס וויל עס זעהען, זאל קומען אין דער רעדאקציע פונ׳ם „קאפעליש".

נאר מעהר סענסאציאנעל פון אלסדינג איז דארט דער ראמאן. אין דער צייט, וואס איך בין געווען אין כתרילעווקע, האבעןביידע צייטונגען, „דער קאפעליש" מיט דער „יארמעלקע", געדרוקט א העכסט-אינטערעסאנטען און שפאנענדען ראמאן. ביי איינעם האט ער געהייסען: „דער פערבאטענער קוש פון

ד ע ר ג ע ׳ ג נ ב ׳ ע ט ע ר כ ל ה ״. ביים צווייטען האָט ער געהייסען: „ד ע ר ג ע ׳ ג נ ב ׳ ע ט ע ר ק ו ש פ ו ן ד ע ר פ ע ר ב אָ ט ע נ ע ר כ ל ה ״

ווי מיין אויבענדערמאָנטער כתרילעוועקער ליטעראַט האָט מיר איבערגעגעבען, בסוד נעוועהנליך, איז דער דאָזיגער ראָמאַן אַרויס־גענומען פון איין אלטען רוסישען בוך דורך צוויי ליטעראַטען, וואָס האָבען זיך גענומען צעשמירען די מעשיות ווי ווייט מעגליך ל ע נ ־ ג ע ר און בכדי צו האַלטען דאָס פובליקום אין שפּאַנונג, טראַכ־טען זיי צו אַלע טאָג נייע סענסאַציעס, לעגען אַוועק אין מיטען העלען טאָג אַ פרישען, אַ געזונדען העלד און מאַכען איהם אָבער באַלד לעבעדיג, פוילען זיך ניט אָראָפּברענגען פון יענער וועלט אַ פּאָר ווייבער, אבי עס פּאַסט זיי צום רומעל. און אז איהר ווילט, הויבען זיי גאָר אָן נאָך אַמאָל פון׳ם אָנהויב — און טהוט זיי עפּיס! מע מוז אָבער דעם אמת זאָגען, אז אין כתרילעוועקע ווערד דער דאָ־זיגער ראָמאַן געלייענט מיט גרויס חשק. דער עולם לעקט פון איהם די פינגער, קוקט אַרויס אויף איהם. קוים וואָס מע דערלעבט דעם פריהמאָרגען, טהוט מען זיך אַ וואָרף אויף דער „פערבאָטענער כלה״. מע וויל שוין וויסען, וואָס וועט זיין דער סוף.

אַ סוף וואָלט שוין, אייגענטליך, לאַנג בעדאַרפט זיין. ס׳איז שוין די פערפאַסערס אליין אויך נמאס ומאוס געוואָרען צו ציהען די עצמות. זיי האָבען שוין לאַנג אוועקגעלעגט די העלדען פון׳ם ראָמאַן: וועמען מע האָט אויפגעהאַנגען, וועמען מע האָט אוועקגע־סמ׳ט און וועמען מע האָט געשאָסען. נאָר איבער דער ווימטער קאָנ־קורענציע פּאָדערען די רעדאַקטוירען, מע זאָל ציהען ווייטער; קיינער פון זיי וויל ניט מאַכען קיין סוף, איידער דער אנדערער וועט עס טהון. אין דער צייט, וואָס איך בין געוועזען אין כתרילעווקע, האָט דאָס געהאַלטען דערביי, אז אייניגע העלדען פון׳ם ראָמאַן זענען געוועזען שוין דעם ד ר י ט ע ן מאָל געשאָסען, און די פערבאָטענע כלה איז שוין געוועזען צוויי מאָל גע׳גנב׳עט, פערפיהרט און געפייניגט; דערנאָך האָט מען זי געזוכט און געפונען און נאָך אַמאָל גע׳גנב׳עט

און מערדערליך געפײניגט. עס האט גאר קײן שיעור ניט צו דער מערדערײ פון די דאזיגע מחברים — איך װײס גאר ניט, װאס זײ טראכטען זיך!

ו.

דעקלאמעס.

אודאי, װען די כתרילעװקער גאזעטען זאלען דארפען ארױס־קוקען נאר אױפ'ן לעזער אלײן, װאלטען זײ גרין בעשטאנען. דער גאנצער טומעל מיט'ן הו־הא איז נאר צוליעב דער פיערטער זײט פון דער גאזעט — צוליעב דער רעקלאמע, צוליעב די אנאנסען, װאס אויך זײ, כידוע, האלט זיך די פרעסע פון דער גאנצער װעלט.

מע קאן זאגען, אז אינ'ם ענין פון רעקלאמע און אנאנסען זענען די כתרילעװקער גאזעטען אװעק אױפ'ן זעלבען װעג, װאס אין אמעריקא, נאר א סך װײטער. אין כתרילעװקע איז די רעקלאמע שטארק ארײן אין דער מאדע. ניטא שױן הײנט אין כתרילעװקע דער סוחר, דער קרעמער, אדער דער בעל־מלאכה, אדער די קיך־אױ־דינע, אדער דאס דיענסטמײדעל, װאס זאל ניט געבען קײן אנאנס אין די גאזעטען. צי איהר װילט, צי איהר װילט ניט — אנאנסירען זיך מוזט איהר. מאכט איהר חתונה א קינד — דארפט איהר אנאנ־סירען. װערד בײ אײך געבױרען א יונגעל — גיט איהר אײן אנאנס. א מײדעל — אויך אײן אנאנס. און פערקעהרט, זײט א חכם און פרובט ניט געבען קײן אנאנס, — איז דעמאלט א קלאג צו אײער קאפ! דאס הײסט, טהוט מען אײך, חלילה, גארניט; מע שרײבט נאר דערנאך װעגען אײך אזעלכע זאכען אויף די גאזעטען. אז איהר בעט זיך בײ זײ: „קינדערלעך! נאט אײך אײן אנאנס, צװײ אנאנסען, דרײ אנאנסען, אבי װערד אנשװײגען"...

אט וועגען דעם ליפען נאך אנגנסטע דערצעהלט מען זיך אז אין כתרילעווקע א סך שענע מעשיות. מיר גיבען דא איבער מעהר ניט א פאר פון די דאזיגע מעשה׳לעך:

1) א מעשה מיט א קרעמער.

נחום דעם באקאליישטשיק איז נמאס געווארען צו געבען אנאנ־סען אין די גאזעטען. איז ער אויפגעשטאנען איינמאל אין דער פריה, געעפענט א גאזעט און געחאפט זיך ביים קאפ: אויף דער ער־שטער זייט פון דער גאזעט איז געשטאנען שווארץ אויף ווייס מיט גרויסע אותיות:

„היינטיגע נאכט זענען אנגעפאלען מייז אין א היגער גרויסער באקאליינער קלייט און געמאכט א תל פון דער גאנ־צער סחורה. אנגעפרעסען זיך מיט באַ־קאליי, האבען די מייז גענומען פגר׳ען מאסענווייז...“

אודאי האט זיך נחום באקאליישטשיק נעבאך געשמיצט און געווארפען, געשווארען זיך, אז ער וועט מאכען די גאזעטען א „דיע־לא“; נאר געענדיגט האט זיך עס דערמיט, וואס אויף דער פיערטער זייט פוןביידע כתרילעווקער גאזעטען דרוקט זיך היינט אלע טאג מיט גרויסע אותיות איין אנאנס:

„גוטע פרישע סחורה כל המינים באקאליי קאן מען קריגען נור ביי נחום באקאליישטשיק“.

אז מע בעצאהלט רבי־געלד, ווערד מען, אפנים, קליגער.

2) א מעשה מיט א פעסעל ווייך.

אידעל וויינשענקער האט זיך צעקריעגט מיט׳ן „קאפעליש“ און מיט ז׳ער „יארמעלקע“ און האט געזאגט: איין עק! ער וויל ניט

מעהר רעקלאמירען זיך אין די גאזעטען — און טהוט איהם עפּיס! ער האט אבער באלד חרטה געהאט, ווארום אויף מארגען איז געשטאנען א נייעס אין ביידע כתרילעווקער גאזעטען, אז ביי א היגען וויינשענקער האט זיך געטראפען איין אומגליק. א פעסעל ווייז איז געשטאנען און געזיי ערט, און מחמת זויערקייט האט דער ווייז אנגהויבען איהרען און רייסען זיך ארויס. האט דאס פעסעל געפּלאצט, און דער וויינשענקער איז שיער ניט אומגעקומען...

אז אידעל וויינשענקער האט דאס איבער-געלייענט, איז ער באלד אוועק אין ביידע רעדאקציעס און איינגעגעבען איין אנאנס:

„ווער עס וויל א פריש גלעזעל וויין, זאל ער זיך דערמאנגען, אז ס'איז דא א איד, וואס הייסט אידעל וויינשענקער“...

אז מע וויל ניט מיט גוטען, איז מיט בייזען!

3) א מעשה מיט א פענאמען.

ביי א פּאר-פּאלק נאך דער חתונה איז געבוירען געווארען א יונגעל. האבען די פאטער און מוטער געפראוועט א ברית, ווי גאט האט געבאטען. נאר וואס דען-זשע? זיי האבען פערגעסען פריהער מיט א טאג געבען איין אנאנס און דרוקען א מזל טוב אין די גאזעטען. אויף מארגען נאכ'ן ברית איז אין די כתרילעווקער גאזעטען געווען צו לייענען א נאטיץ מיט'ן נאמען: „פענאמען“. אין דער נאטיץ ווערד זיך דערצעהלט א מעשה, אז אין כתרילעווקע איז פארגעקומען א חידוש'ליכע זאך, וואס טרעפט איין מאל אין טויזענד יאהר. דהיינו: א יונג ווייבעל, איין ערשטלינג, איז אויפגעבונדען געווארען מיט א פענאמען: צו פינף חדשים נאך דער חתונה האט זי בשלום געבוירען א יונגעל. דאס יונגעל, דער „פענאמען“, לעבט און איז געזונד און שטארק אויף אלע אברים, און ערשט נעכטען איז געווען דער ברית“...

וואָס דאָס פאָר־פאָלק האָט איבערגעלעבט — בעדאַרף מען אַליין פערשטעהן. דער יונגערמאַן, דער פאָטער פונ׳ם „פענאָמען“, איז נעבאך ארומגעלאָפען איבער כתרילעווקע, ווי א פער׳סמ׳טע מויז, אויסגערעכענט אַלעמען אויף די פינגער, אז ס׳איז ביי איהם נאך דער חתונה פונקט נייען חדשים מיט נייען טעג... נאָר געה שריי חי וקים! די שטאָדט האָט איהם אויסגעהערט און געקייכט פאר געלעכטער. דער יונגערמאַן האָט געסטראשעט מיט א פראָצעס, נאָר אזוי ווי ס׳איז ניט געווען ארויסגעשטעלט קיין נאָמען — איז פארפאַלען, נישטאָ ביי וואָס אנצונעמען... די שטאָדט האָט זיך געהאַלטען ביי די זייטען פונ׳ם „פענאָמען“. דאָס איז אויך פון די זאַכען, וואָס א כתרילעווקער לעזער האָט ליעב צו לייענען. א כתרילעווקער לעזער האָט פיינט אומעטיגע מעשיות. ער האָט ליעב, ס׳זאָל זיין פריילין!

ז.

פּאָליטיק.

מע דאַרף נישט מיינען, אז די כתרילעווקער פרעסע איז אינגאַנצען איינגעטונקען נאָר אין דעם. וואָס ווערד אנגערופען אין אמעריקאַ ביזנעס. און אז די גאַזעטען טרייבען נישט קיין שום פאָליטיק. וואָס וואָלט דאָס געווען פאר א פרעסע אָהן פאָליטיק? וואָס וואָלט דאָס געווען פאר גאַזעטען, ווען זיי זאָלען זיך ניט אינטערעסירען מיט זאַכען, וואָס זענען נוגע דעם כלל? נישט נאָר די רעדאַקטוירען און די מיטארבייטער פון די צייטונגען, נאָר אויך די לעזער ווערען אריינגעצויגען אין דעם פאָליטישען קאַמפּף, אז עס מומט די צייט. פארטייען האַלטען מלחמה. פארטייען שלאָגען זיך. עס איז הימעל עפּען זיך. א ברודער שטעהט־אויף אויף א ברודער. דאָס וואָרט „יושר“ עקזיסטירט ניט. עס שטאַרבט אָפּ דאָס געפיהל

פון רחמנות — ס'איז עק וועלט! און דאס ווערד איבערגע'חזר'ט אקוראט אלע דריי יאהר — מע קלויבט א ראבינער.

פארטיעס זענען פארהאן אין כתרילעווקע אזוי פיעל, וויפיעל קאנדידאטען. צוויי קאנדידאטען — צוויי פארטיעס. איין קאנדידאט ווערד אונטערגעהאלטען פון דער „יארמעלקע" און פון איהר פאר־טיע, וואס מע רופט זיי דארט „יארמעלקיסטען", דער אנדערער קאנדידאט ווערד געשטיצט פונ'ם „קאפעליש" מיט זיין פארטיע, וואס מע רופט זיי די „קאפעלישיסטען". ביידע קאנדידאטען זענען שוין געזעסען אין כתרילעווקע אויף דער שטוהל, אבער נאר צו דריי יאהר. מעהר פון דריי יאהר איז נאך קיינער פון זיי ניט אויס־געזעסען. און יעדער פון די קאנדידאטען האט זיך, זעלבסטפער־שטענדליך, זיין פלאטפארמע. צום ביישפיעל: דער קאנדידאט פון די „יארמעלקיסטען", אז מע קלויבט איהם אויס, קומט ער די ער־שטע צייט שבת אין שוהל אריין פריהער פון אלעמען, אין שטוב זיצט ער אין א יארמעלקע (א פערברענטער יארמעלקיסט!), און האט א טבע דינגען זיך. וויפיעל מע זאל איהם געבען — איז קארג. אקעגען זשע אבער דער קאנדידאט פון די „קאפעלישיסטען" געהט גאר ניט אין שוהל אריין, סיידען אמאל אונטער א יום טוב, און אין שטוב זיצט ער דוקא אהן א היטעל, און עסט, זאגט מען, א קאלבאס אויך. זיין פרינציפ איז: „נאפליעוואט". און וואס ס'איז שייך צו דינגען זיך, דינגט ער זיך ניט, ווי יענער קאנדידאט. חס ושלום! ס'איז דא ביי איהם א טאקסע, און אז איהר האט ניט צו בעצאהלען נאך דער טאקסע, מעגט איהר זיך אויסציהען און מעגט אויסגעהן אפילו — נאפליעוואט!

אין דער צייט, וואס איך האב געוויילט אין כתרילעווקע, איז געווען אקוראט, ווי עס הייסט אין אמעריקא, „ערב עלעקשאן" — ערב וואהלען הייסט עס. א היים שטיקעל צייט. און וועה־וועה, וואס ס'האט זיך געטהאן אויף ביידע גאזעטען! אלסדינג, וואס די צוויי האבען געשריבען, איז אונמעגליך איבערצוגעבען. מיר קאנען דא נאר ברענגען א מאדעל פון דעם, ווי אזוי די צוויי רעדאקטוירען

האָבען זיך עס א ביסעל דורכגעשמועסט צווישען זיך איינמאל אין א פריהמאָרגען אויף זייער לשון:

„וויפיעל שוויים, וויפיעל ברוח, וויפיעל שמוץ עס האָט זיך אָנגעקליבען אונטער דער אידישער יאַרמעלקע! וויפעל פיין, וויפיעל שפּאָט, וויפיעל גנאָט מיר האָבען געהאט איבער דער היסטאָרישער יאַרמעלקע! דער טאָג, וואָס מיר וועלען אינגאנצען בעפרייט ווערען פון דער דאָזיגער יאַרמעלקע, וועט זיין אונזער צווייטער בעפרייאונגס־יום־טוב. דער טאָג, וואָס מיר וועלען אינגאנצען פטור ווערען פון דער דאָזיגער יאַרמעלקע, וועט זיין אונזער צווייטער יציאת מצרים. ניעדער מיט דער יאַרמעלקע! עס לעבע דער קאַפּעליש! ניעדער מיט די יאַרמעלקיסטען! עס לעבע די קאַפּעלישיסטען! הוררראָ!“

איצטיגס מאָל האָט די „יאַרמעלקע“ אָפּגעענטפערט דעם „קאַפּעליש“ אין גאָר קורצע ווערטער בזה הלשון:

דאָס אָפּגעבאַרעטע קאַפּעלישעל האָט שוין ווידער בעקומען לשון. וואָס קריכען זיי, די קאַפּעלישיסטען, מיט זייער קאַנדידאַט? שוין זשע ווייסען זיי ניט, אַז כתרילעווקע איז א אידישע שטאָדט, א עיר ואם בישראל, וואָס וועט נישט אויסקלויבען קיין ראַבינער א קאַנדידאַט, וואָס פרעסט חזירים׳לעך, געפּרעגעלט אין פּוטער, אין די נייען טעג, אָהן א היטעל, פאַר׳ן דאַוונען, אומגעוואַשען?“...

מיט וואָס דער קאַמפּף האָט זיך דאָרט געענדיגט — ווייס איך ניט. איך בין אוועקגעפאָהרען.

ח.

א מעשה מיט זיעבען שדכנים.

א צייטונג דאַרף זיך צופּאַסען צו איהרע לעזער און צו זייערע בעדערפעניסען. דאָס האָט דער ערשטער פערשטאַנען דער רעדאַקטאָר פון דער „יאַרמעלקע“, און ער האָט ניט־לאַנג איינגעפיהרט ביי־

זיך אין גאזעט א מין ביורא פון שדוכים אונטער'ן נאמען „קול חתן וקול כלה“, און האט געגעבן צו וויסן זיינע לעזער דורך א מודעה, אזוי צו זאגן:

„באשר אזוי ווי די שטאדט כתרילעווקע ווערד גרעסער, און קינדער וואכסן אונטער, און די שדכנים קאנען זיך ניט צערייסן, — על־כן האבן מיר צוגעטראכט א מיטעל, אז כתרילעווקער בעלי־בתים, וואס זארגן פאר'ן שיקזאל פון זייערע קינדער, זאלען ניט דארפען אנקומען צו דער הילף פון שדכנים און זאלען אליין קאנען פערזארגען זייערע חתנים מיט כלות און זייערע כלות מיט חתנים. דהיינו, ווי אזוי? גאר פשוט: יעדער בעל־הבית, וואס האט א קינד אויף חתונה צו מאכען, זאל זיך ניט שעמען און מעלדען עס אין אונזער „יארמעלקע“, אז ער האט אזא און אזא בחור, אדער אזא און אזא בתולה, און נדן גיט ער אזוי פיעל און אזוי פיעל, און פערלאנגען פערלאנגט ער דאס און דאס. די אלע מעלדונגען דרוקען מיר אהן געצאהלטס, ווייל מיר טהוען עס נור לשם מצוה און צוליעב טובת־הכלל“...

פערשטעהט זיך, אז פאר'ן „קאפעליש“ איז דאס געווען א באמבע. סטייטש, די „יארמעלקע“ זאל ביי איהם אזא זאך אויסכאפען! תחילת האט ער גערעכענט ארויסגעהן מיט א פייעריגען ארטיקעל קעגען דער „יארמעלקע“, שרייען גוואלד — ווי ווייט אונזער כתרילעווקער פרעסע איז געפאלען און צו וואס אונזער ליטעראטור האט זיך ערנידעריגט, אז די „פערשימעלטע יאמפערקע“ איז שוין געווארען א שדכנ'טע אויף דער עלטער — און נאך אזעלכע שארפע ווערטער. צום סוף האט זיך דער רעדאקטאר איבערגעלעגט און איז ארויס אויף מארגען אין זיין „קאפעליש“ מיט אזא מין מעלדונג:

„די וועלט שטעהט ניט. דער פראגרעס טהוט זיינס. עס האבען זיך שוין געפעהלט יענע צייטען, ווען פאנאטישע פאטער און מוטער האבען געצוואונגען זייערע קינדער, זיי זאלען חתונה האבען ניט מיט זייער גלייכען. עס האבען זיך שוין געפעהלט יענע ציי־

טעו, ווען אַ שדכן אַ פינסטערלינג איז געקומען און האָט אָפּגע־
געבען מזל־טוב חתן־כלה. ניין. די קינדער פון אונזער מאָדערנער
צייט זענען שוין קליגער געוואָרען. זיי קאָנען שוין אַליין זייער
שטערטעל בעשטעהן. דאָס הייליגע געפיהל פון דער הייליגער
ליעבע ברעכט דורך מויערען און שלאָגט זיך דורך דורך אייזערנע
ווענט. הערצער בעגעגענען זיך. נשמות בעהעפטען זיך. מיר
עפענען אויף צוליעב דעם דאָזיגען צוועק די מויערען פון אונזער
צייטונג, און אונטער דעם טיטעל „פון בחור צום מיי־
דעל און פון מיידעל צום בחור“ קאָן יעדער
איינציגער מעלדען, וואָס ער פערלאַנגט, מעג עס זיין אַ בחור אָדער
אַ מאַמזעל, איין אַלמן אָדער אַ וויטווע. — דער „קאַפּעליש“ איז
שטענדיג גרייט פאַר זיי צו דיענען, ווייל דער דעוויז פון אונזער
צייטונג איז: „דאָס וואָהלזיין פונ׳ם פאָלק“.
און דער דעוויז פון דער דאָזיגער נייער אָפּטהיילונג איז:
„פרייהייט און ליעבע“...

און עס האָבען זיך געגעבען אַ שאָט מעלדונגען וועגען שדוכים
איןביידע כתרילעווקער גאַזעטען: אין דער „יאַרמעלקע“, אונ־
טער׳ן קעפּעל „קול חתן וקול כלה“, זענען אַרויסגעטראָטען די על־
טערען פון חתנים און כלות, און אין „קאַפּעליש“, אונטער׳ן קעפּעל
„פון בחור צום מיידעל און פון מיידעל צום בחור“, זענען אַרויס־
געטראָטען די חתנים מיט די כלות אַליין. און ס׳איז געוואָרען אין
כתרילעווקע ליהודים. אַ קלייניגקייט, אַז איהר קאָנט שרייבען וואָס
איהר ווילט און קיין געלד קאָסט עס ניט!

וואָלט געווען גוט, ווען אין כתרילעווקע זאָל זיין נור איין גאַ־
זעט און קיין שדכנים זאָלען שוין גאָר אויף דער וועלט ניט זיין.
ווי זשע איז אָבער דער דין, אַז עס פּיקט זיך אויס אַ שדוך דורך איין
גאַזעט, נאָר עס מישט זיך אַריין אויך די צווייטע. און אַ שדכן
שטעלט אויך אַריין אַ פּוס — דעמאָלט ווערד אַ ויצעקו, אַז מע מוז
אַפּטרעטען פון כתרילעווקע! גאָר ניט לאַנג פאַר מיין אָוועקפאָהר
האָט זיך דאָרט געטראָפען אַ מעשה, וואָס ס׳איז כדאַי זי צו בע־

שרייבען, ניט אזוי צוליעב דער מעשה אליין, ווי צוליעב דעם מוסר־השכל פון דער מעשה. אז די געשיכטע איז איין אמת'ע, חלילה ניט קיין אויסגעטראכטע, — גאראנטירט איין דעם דער, וואס האט זי מיר דערצעהלט. און דערצעהלט האט דאס מיר טאקי יענער יונגערמאן, וואס האט מיר איבערגעגעבען בסוד־סודות די געשיכטע מיט די „קעפלעך".

„אז איהר וועט האלטען אמאל ביי'ם בעשרייבען די דאזיגע מעשה, זאלט איהר איהר א נאמען געבען: „א מ ע ש ה מ י ט ז י ע ב ע ן ש ד כ נ י ם". — אזוי האט זיך אנגערופען צו מיר דער יונגערמאן און האט זיך פערשטעלט דאס מויל מיטביידע הענד און האט זיך פערגאנגען פאר געלעכטער. איבערשלאגען איהם האב איך ניט געוואלט. מסתמא, אז ער אליין לאכט, איז דאס שוין גוט לעבעריג. האב איך איהם געלאזט, אז ער זאל זיך אויסלאכען. און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, איז ער צוגעטראטען צום גוף המעשה, וואס מיר געבען דא איבער מיט זיין לשון:

— ווייסט איהר דאך שוין, ווי אזוי אונזערע בעלי־טובות, סאי די קאנסערוואטיווע „יארמעלקע", סאי דער מאדערנער „קאפעליש", טהוען נישט חלילה קיין זאך צוליעב זיך, נאר צוליעב טובת־הכלל און נאר צוליעב יענעם, און אז איהר לייענט וואס זיי שרייבען, קומט אויס, אז זייער דעוויז איז „שלי שלך ושלך שלך". נאר אז איך וועל אייך זאגען, למשל, אז אונזערע ביידע רעדאקטוירען זענען שדכנים, פשוטע שדכנים, וועט איהר ניט וועלען גלויבען, איא? וואס זשע וועט אבער זיין, אז איך וועל אייך בעווייזען שווארץ אויף ווייס?

ביי די ווערטער האט דער יונגערמאן ארויסגעצויגען פון בוזעם־קעשעני א פאק מיט גאזעטען, פריהער די „יארמעלקע", דערנאך דעם „קאפעליש", און האט גענומען לייענען:

„קול חתן וקול כלה".

„ווערטהער הערר רעדאקטאר! היות אזוי ווי איך בין א שטענדיגער לעזער פון אייער ווערטהער „יארמעלקע", געפין איך, אז

ס'איז זעהר גוט, וואס איהר האט איינגעפיהרט דעם „קול חתן וקול כלה“. און דעריבער בעט איך אייך, איהר זאלט אפדרוקען, אז איך בין א כתרילעווקער בעל־הבית פון פיינעם שטאנד, פון שלשלת היוחסין, און פערמאג איין טאכטער א בת יחידה, וואס איך דארף זי ניט לויבען, ווארום סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיך— לאז דיך יענער לויבען. נאר אין קורצען וועל איך אויסרעכענען דא איהרע מעלות. זי איז: 1) א בתולה, 2) א יפת־תואר, 3) א חכמה נפלאה, 4) א בריה אויף אלסדינג, 5) געבילדעט סכנות, 6) שפיעלט פיאנא, 7) עשרת אלפים נדן, 8) אויסגעקליידעט בגדי מלכות, 9) קען פראנצויז, 10) טאנצען אויך. ווער עס האט א זוהן, וואס האט גע'פטר'ט דעם פריזיוו מיט א ווייסען בילעט און האט פראוועס, זאל זיך ווענדען אין דער „יארמעלקע“ אויפ'ן נאמען פון מ. ב. מ.“

דאס איז נומער איינס. אין דער זעלביגער „יארמעלקע“ פונ'ם זעלביגען טאג האט איהר אייך אזא מין מודעה:

„געעהרטער הערר רעדאקטאר! כפי אזוי ווי איך בין א שטענדיגער לעזער פון אייער געעהרטער „יארמעלקע“, געפין איך אויך, אז איהר האט זעהר גוט געטהאן, וואס איהר האט איינגעפיהרט ביי זיך אזא טהייערע זאך, ווי דער „קול חתן וקול כלה“. אלס בעווייז, ווי גוט דאס איז, קום איך אייך מעלדען, אז איך אליין בין א היגער, א כתרילעווקער. מיינע עלטערן און אור־אור־עלטערן זענען געווען כתרילעווקער. איך האב דאנקען גאט א נאמען, און בין אליין א נגיד און א מיוחס, און טהו שדוכים מיט די גרעסטע מיוחסים, און האב א זוהן אויף חתונה צו מאכען, וואס פערמאגט א שען ביסעל מעלות. און מחמת סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיך, טייטש איך דעם פסוק אזוי: יהללך זר — לאז דיך לויבען א פרעמדער; ולא — אז ס'איז ניטא קיין פרעמדער? איז פיך — לויב זיך אליין. אט דא זענען די מעלות פון מיין זוהן: 1) א בחור, 2) א טאטענס א קינד, 3) א בן־יחיד, 4) האט א וויי־

פען בילעט, 5) א קענער, 6) א כתבא רבה, 7) שפּיעלט פּיערדל. 8) רעדט לשון־קודש, 9) פרום, 10) האט נדן אויף. ווער עס האט א בתולה א יפת־תואר, זאל זיך אפּרופען אין דעם „קול חתן וקול כלה" פון דער „יארמעלקע" אויפ'ן נאמען פון נ. ב. נ."

— פיינע צוויי אנאנסלעך — איא ? דארף זיך טרעפען אזוי, אז אקוראט אין יענעם טאג דרוקען זיך, ווי איהר זעהט אטא, אינ'ם „קאפּעליש", אונטער'ן קעפּעל „פון בחור צום מיידעל און פון מיידעל צום בחור", אויך צוויי אנאנסען, שוין נישט פון די עלטערען, נאר פון א בחור מיט א מיידעל. אט וואס דער בחור שרייבט וועגען זיך:

„ווערטהער הערר רעדאקטאר ! אלס א שטענדיגער לעזער פון אייער ווערטהען „קאפּעליש" קום איך אייך צו מעלדען, אז איך בין א שענער בחור פון 23 יאהר, הויך געוואכסען, און חאטש איך האב א ווייסען בילעט, פון דעסטוועגען בין איך געזונד און שטארק. הלואי ווייטער נישט ערגער. געקאנטשעט האב איך זעכס קלאסען און האב פראוועס פון א פראוויזאר. איך זוך א מיידעל א קראסאוויצע מיט היבשע עטליכע טויזענד נדן און מיט א גוטען כאראקטער. אויב זי קאן שפּיעלען פּיאנא, איז דאס ניט קיין חסרון, און טאמער שטאמט זי פון פיינע עלטערען — שאדט אויך נישט. ווער עס וויל מיך, זאל זיך ווענדען צום „קאפּעליש" אויפ'ן נאמען פון דעם „וואוילען יונג".

— אט דאס שרייבט דער בחור אין „קאפּעליש". אצינד וועלען מיר זעהען, וואס שרייבט דאס מיידעל פונ'ם „קאפּעליש". זי שרייבט אזוי:

„געעהרטער הערר רעדאקטאר ! אלס שטענדיגע לעזערין פון אייער געעהרטען „קאפּעליש" לאז איך אייך וויסען, אז איך בין א מיידעל פון 21 יאהר, מיטעלע וואוכס, שווארצע האר, א ווייס פּנים, מיט חן־גריבעלעך אין די באקען און מיט זעהר א גוטען כאראקטער. גאנץ כתרילעווקע האלט מיך פאר א קראסאוויצע. אז סע קומט אויף א שמחה, זענען אלע קאוואליערען נאך מיר די כפּרה. נאר איך האב זיי אין דער ערד. איך וויל א בחור מיט א גוטען

באַראַקטער, נישט יונגער פון 22, וואָס זאָל זיין אַ מענטש און קאָנען געבען אַ ווייב ברויט. טאָמער האָט ער נדן מאַכט נישט אויס. ער וועט יעדענפאַלס געפינען אין מיר אַ ליעבע פרוי. זיך ווענדען אין „קאַפּעליש“ צו דער „בעריהסמטער קראַסאָוויצע“.

— על־פי שכל־הישר וואָלט, דאַכט זיך, בעדאַרפט זיין אַזוי, אַז דער פאָטער פון דער יפת־תואר מ. ב. מ., וואָס זוכט אַ חתן מיט אַ ווייסען בילעט, האָט בעדאַרפט זיך אָפּרופען אין דער „יאַרמעלקע“ אויפ'ן נאָמען פון נ. ב. נ., צוליעב'ן בן־יחיד, וואָס האָט אַ ווייסען בילעט און איז אַ מיוחס און שפּיעלט פּיעדעל און רעדט לשון־קודש, און אַזוי ווייטער. דאָס וואָלט געווען באמת אַ כשר'ער טאָפּ מיט אַ כשר'ען לעפעל. וואָס טהוט גאָט? פערגלוסט זיך דעם פאָטער, וואָס לייענט די „יאַרמעלקע“, געבען אַ קוק אַריין אינ'ם „קאַפּעליש“, אויף דער פיערטער זייט, זעהען, וואָס טהוט זיך עפּיס דאָרטען מכח דעם ענין פון חתן־כלה? איינגעלייענט זיך אין די מעלדונגען אויף דער פיערטער זייט, איז איהם אַריין אין נאָז אַריין: וואָס טויג איהם דער מיוחס דער בן־יחיד, וואָס איז אַ כתבא רבה און רעדט לשון־קודש און שפּיעלט אויפ'ן פּיעדעל? ער בעדאַרף ניט קיין בעסערען חתן, ווי דער „וואָוילער יונג“ פונ'ם „קאַפּעליש“, וואָס האָט אַ ווייסען בילעט און דערצו נאָך פּראָוועס פון אַ פּראָוויזאָר, אי, וואָס ער איז אַ לעזער פונ'ם „קאַפּעליש“? מילא, וואו שטעהט דאָס, אַז אַלע אידען דאַרפען לייענען די „יאַרמעלעקע“? סע שטעהט געשריבען: „וחי אחיך עמך“... בקיצור, ער האָט געשיקט רופען אַ שדכן און האָט איהם איבערגעגעבען אַזוי און אַזוי די מעשה: „איהר דאַרפט מיר אויפזוכען דעם אַדרעס פונ'ם „וואָוילען יונג“ דורכ'ן „קאַפּעליש“, און אויב מה' יצא הדבר, זאָלט איהר איהם ברענגען צופיהרען, וועט ער זיך בעקענען מיט מיין טאָכטער, וועט מען שרייבען תנאים, ו ה כ ל ש ר י ר ו ק י י ם“...

אַצינד לאָזען מיר איבער דעם פאָטער פון דער יפת־תואר און געהען אַריבער צום פאָטער פונ'ם בן־יחיד דעם מיוחס מיט'ן ווייסען בילעט, וואָס שפּיעלט אויפ'ן פּיערעל, רעדט לשון־קודש און

אזוי ווייטער. איבערגעליינט אינ׳ם „קול חתן וקול כלה״ פון דער „יארמעלקע״, אז ס׳איז דא אזא יפת־תואר מיט אזוי פיעל מעלות, און האט נאך צעהנטויזענד גדן אויך, האט ער זיך געטראכט, אז דער שדוך איז טאקי א פיינער שדוך. נאר וואס דען ? אט די צעהנטויזענד גדן שטעהט ווי א ביין אין האלז. א איד, וואס זאגט, אז ער גיט צעהן טויזענד, גיט ער מסתמא די גרעסטע העלפט. הלואי דריי — מע קען זיי, די כתרילעווקער נגידים ! הינט זאלען מיט זיי האנדלען. אמעהר, אט האט ער בעסער געלייענט היינט אינ׳ם „קאפעליש״, מעלדעט זיך דארט א מיידעל פון 21 יאהר, א קראסאוויצע, וואס זוכט א חתן מיט א גוטען כאראקטער. „מע דארף ניט האבען קיין בעסערען כאראקטער פון מיין זוהן׳ס כא־ראקטער !״...

אט אזוי האט זיך געזאגט דער איד פון דער „יארמעלקע״, נ. ב. נ., און האט געשיקט רופען צו זיך א שדכן און האט איהם איבערגעגעבען בסוד־סודות, ער זאל למען השם אויסגעפינען אינ׳ם „קאפעליש״, ווער איז די קראסאוויצע מיט׳ן גוטען כאראקטער, און ער זאל איהר פארלעגען זיין זוהן דעם בן־יחיד מיט׳ן ווייסען בילעט, וואס שפּיעלט פיעדעל, רעדט לשון־קודש און אזוי ווייטער. און אז גאט וועט העלפען, ס׳וועט געהן א גאנג, וועט אם ירצה שם זיין רעכט, אין א גוטער שעה, אין א מזל׳דיגער — אמן.

אצינד וועלען מיר אריבערגעהן צום בחור פון „קאפעליש״. וואס האט געקאנטשעט זעכס קלאסען און האט פּראוועס פון א פּראוויזאר. דאכט זיך, אז א מינדעסט קינד וועט אייך זאגען, אז דער דאזיגער בחור איז אנגעמאסטען פאר דער קראסאוויצע פונ׳ם „קאפעליש״, וואס אלע בחורים זענען נאך איהר די כפרה. צום סוף, וואס לאזט זיך אויס ? אז דער בחור איז א בעלן געבען א קוק אריין אין דער „יארמעלקע״, און ווי נאר ער האט איבערגעלייענט אינ׳ם „קול חתן וקול כלה״ וועגען דעם אידען, דעם מיוחס, וואס פער־מאגט א בת־יחידה א יפת־תואר מיט צעהן מעלות, און זוכט א חתן מיט א ווייסען בילעט און מיט פּראוועס, און גיט נאך צעהן טוי־

זענד אויך, האָט עס איהם געגעבען אַ טראַג אויף: סטייטש, ער האָט דאָך דעם אמת'ען ווייסען בילעט מיט די אמת'ע פּראַוועס! און נישט וואַרטענדיג קיין איבעריגע מינוט, האָט ער זיך שוין צענויפ־געערעדט מיט אַ בעקאַנטען אידען, וואָס זוכט אַ פּערדיענסטעל, און יענער איז גלייך אַוועק צום בעל־הבית מ. ב. מ. און לענט איהם פאַר אַ בחור מיט אַ ווייסען בילעט און מיט פּראַוועס. האָט זיך דער בעל־הבית דערפרייידט און זאָגט צו איהם: „סטייטש, ער האָט נאָר־וואָס אוועקגעשיקט צום בחור מיט'ן ווייסען בילעט און מיט די פּראַוועס אַ שדכן!“ זאָגט צו איהם דער איד: „מילא, וועלען זיין צוויי שדכנים, אַבי ס'זאָל זיין מיט מזל“. זאָגט איהם דער בעל־הבית: „פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען“. ענטפערט איהם דער איד: „אמן“.

אצינד בלייבט אונז נאָך איבער די קראַסאַוויצע פונ'ם „קאַ־פּעליש“ — און מיר ווערען פאַרטיג מיט אַלע שדוכים. די קראַ־סאַוויצע, אַז זי האָט איבערגעלייענט אינ'ם קאַפּעליש“, אַז ס'איז דאָ אַ חתן מיט אַ ווייסען בילעט און מיט פּראַוועס, האָט זי אַ טראַכט געגעבען, אַז דאָס וואָלט אפשר געווען פאַר איהר אַ גלייי־בער שדוך, נאָר ס'איז פאַרהאַן אַ שטיקעל חסרון: ער זוכט אַ כלה מיט נדן, און נאָך היבשע עטליכע טויזענד דערצו — היבשע עט־ליכע מכות איהם! אונזערע קאַפּעלישיסטען, ס'זאָל זיי צו קיין חרפּה ניט זיין, זענען מאַקי מאַדערן און ליבעראַל און אַלסדינג. נאָר אַז עס קומט צו געלד, האַפּט זיי אַוועק דער שוואַרץ־יאָהר. פאַר געלד ווען זיי איך פערקויפען דעם אייגענעם טאַטען. אין געלד־זאַכען זענען שוין די יארמעלקיסטען אַ סך פיינער. אַט לאָזט ווייסען אין דער „יאַרמעלקע“, אינ'ם „קול חתן וקול כלה“, אַ איד אַ נגיד, אַז ער האָט אַ זוהן מיט אַלע מעלות און זוכט אַ יפת־תואר — אַ קראַסאַוויצע הייסט דאָס, און פון נדן דערמאַנט ער גאַר אַפּילו נים. מעג ניט זיין דער בחור דער פּראַוויזאָר מיט די פּראַוועס אַ בפּרה פאַר דעם אידען? נישמעהר, איין קליינעם חסרון האָט אָט דעם נגיד'ס זוהן: ער איז פרום און רעדט לשון־קודש. האַפּט זי

אבער, אז קיין גרויסע שטעהרונגען וועט דאס ניט זיין. פרומקייט איז׳א פריוואט־זאך. און וואס ער רעדט לשון־קודש — איז דאס א קרענק, וואס נעהט איבער. לאזען זיי נאר חתונה האבען, וועט ער שוין אויפהערען רעדען לשון קודש: ער וועט שוין רעדען ביי איהר, ווי א מענטש!...

אזוי האט אפגע׳פסק׳ענט ביי זיך די קראסאוויצע און האט גע׳פועל׳ט ביי איהר אייגענעם פעטער, נעבאך א איד א יורד, ער זאל זיך מטריח זיין צו יענעם נגיד פון דער „יארמעלקע", וואס זוכט א קראסאוויצע אהן געלד, און זאל איהם בעווייזען איהר בילד, וועט ער איינגעמען א מיתה־משונה. כך הוה — ס׳איז טאקי אזוי געווען. וויבאלד נאר דער נגיד האט דערזעהן דאס בילד, האט ער אויסגעשריען: „אט דאס איז דאך די, וואס איך זוך פאר מיין זוהן! איך האב געשיקט ערשט היינט א שדכן צו דער דאזיגער יפת־תואר!" רופט זיך אן דער פעטער פון דער קראסאוויצע, דער יורד: „מעהר קיין דאגות זאלט איהר ניט האבען — וועלען מיר דעם רח"ש טיילען אויף דער האלב, וואס קאן דא זיין?"... „הלואי, פון אייער מויל אין גאט׳ס אויהערען". „אמן ואמן".

מיינט איהר דאך, אז איהר זענט שוין פארטיג מיט אלע שדכנים? האט ציים א ביסעל. פערגעסט ניט, אז כתרילעווקע איז א שטאדט, און ארעמע לייט, ברוך השם, זענען דא גענוג. שטעהט זיך א אידעל אין גאס, ניטא וואס צו טהון, לייענט ער ביידע גאזעטען, די „יארמעלקע" מיט׳ן „קאפעליש", פון דער ערשטער זייט ביז דער לעצטער זייט, לאזט נישט דורך קיין אות אפילו. דערזעהט ער אין ביידע גאזעטען די חתנים מיט די כלות און שפרינגט אונטער פאר התפעלות: „סטייטש, ס׳איז דאך מן השמים! אט דאס מיידעל, די קראסאוויצע פונ׳ם „קאפעליש", איז אנגעמאסטען פאר׳ן נגיד׳ס בן־יחיד פון דער „יארמעלקע", וואס זוכט א יפת־תואר אהן נדן, און די בתולה, די יפת־תואר פון דער „יארמעלקע", וואס איז געבילדעט סכנות, שפיעלט פיאנא און פערמאגט צעהנטויזענד נדן,

קאַנטשעט זעכס קלאַסען, וואָרום יונגע זוכט דאָך אַ חתן מיט פּראָ־וועס, און דער האָט אַלע פּראָוועס"...

און דער חברה־מאַן האָט נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות — למאי זאָל איין אַנדערער אויסחאַפּען ? — און איז אין איין שעה אויסגעוועזן ביי אַלע פיער : ביי'ם נגיד און ביי'ם בעל־הבית פון דער „יאַרמעלקע" און ביי'ם בחור מיט'ן מיידעל פון דעם „קאַפּעליש". נאָר וואוהין ער איז געקומען, האָט מען איהם געענטפערט: „שוין אַ ביסעל שפּעטליך, פעטער, האָט איהר זיך אויסגעקראַצט — נאָר־וואָס געווען אַ שדכן און גערעדט דאָס אייגענע, וואָס איהר"... „וואָס געהער זיך עס אָן מיט מיר? געווען אַ שדכן, ניט געווען קיין שדכן— אַבי דאָס, וואָס איך רעד, רעד איך גלייך. און אפשר איז דאָס ניט גלייך, דאַרפט איהר מיר זאָגען נאָר איין וואָרט, מאַך איך דאָס קאַלי, וואָרום אויף קאַלי מאַכען בין איך אַ בריה"... דערהערט אַזעלכע דבורים, איז זיי פּרחה נשמתם געוואָרען. זיי האָבען דערזעהען, אַז זיי האָבען צו טהון מיט אַ שיינעם, איין עזות־מחוצף־פּנים. האָבען זיי געבעטען דאָס אידעל, ער זאָל נישט קאַלי מאַכען, ובשכר זה, אַז ס'וועט זיך עפּיס דערפון אויספּיקען און ס'וועט קומען צום רח"ש, וועט מען שוין זעהען מסתמא, ער זאָל אויך עפּיס פאַר־דיענען.

און גאָט האָט געהאָלפען,ביידע שדוכים האָבען זיך אויס־געפּיקט און ביידע קנס־מאָלס זענען געווען אין איין נאַכט, און עס האָבען זיך אַ לאָז געגעבען שדכנים פון דער וועלט. ערשטענס, די צוויי שדכנים פון חתנ'ס צד. דערנאָך די צוויי שדכנים פון כלה'ס צד. דערנאָך דאָס אידעל, וואָס האָט געזאָלט קאַלי מאַכען. איז אחת לאחת האָבען מיר אַ קיימא־לן פון פינף שדכנים. היינט וואו זענען די רעדאַקטוירען פון ביידע גאַזעטען ? די „יאַרמעלקע" און דער „קאַפּעליש" זענען געקומען ביידע אויסגעפּוצט, ווי מחותנים, האָטש קיינער האָט זיי ניט געבעטען. נאָר געקומען — מהכתיתי, זעהר אַנגעלעגט. האָט מען זיי גאַנץ פיין אויפגענומען, יעדען בעזונדער. געשטעלט בראַנפען, דערלאַנגט לעקאַך מיט איינגעמאַכטס. האָבען

זיי זיך בעדאנקט און געגעבן אנצוהערעניש. אז ניט צוליעב דעם זענען זיי געקומען. „צוליעב וואס זשע דען?" „צוליעב רח"ש". „וואס הייסט — צוליעב רח"ש?" „אט דאס הייסט. זיי מאנען נישט, נאר מע דארף אליין פערשטעהן... ווארום ווען ניט זיי מיט זייערע גאזעטען, פון וואנען וואלטען זיך גענומען די דאזיגע שדוכים? דאס הייסט, מאנען מאנען זיי נישט, נאר מע דארף אליין פערשטעהן"... אזוי האבען גע'טענה'ט אונזערע רעדאקטוירען, און ביי די מחותנים וואלט מען דאס אפשר גע'פועל'ט. ווארום וואס אהרט דאס זיי? קיין צוויי מאל רח"ש וועלען זיי נישט צאהלען. האבען זיך אבער די חברה שדכנים אויפ־געהויבען און האבען געמאכט א גוואלד עד לב השמים: „וואס פאר א שייכות האבען רעדאקטוירען צו שדכנות? און וואו איז דאס גע־הערט געווארען, אז ביי צוויי שדוכים זאלען זיין זיעבען שדכנים? צו דריי מיט א האלבען שדכן אויף א שדוך?"... מעהר פון אלע האט איינגעלעגט די וועלט יענער אידעל, וואס האט געסטראשעט, אז ער וועט קאלי מאכען. ער האט מבטיח געוועןביידע רעדאק־טוירען, אז ער וועט זיי „אריינווארפען יעדען איינציגען א בינטעל פינגער אין טשאלענט־ברעטעל אריין"... און ער וואלט זיין הבטחה מקיים געווען, ווארום ער איז שוין גרייט געווען צו פערקאטשען די ארבעל אפילו. האבען זיך אריינגעמישט די מחותנים פון ביידע צדדים און האבען זיי צענומען — און אט אזוי, ווי איהר זעהט, זענען אונזערע רעדאקטוירען. דאנקען גאט, ארויס טרוקען, אהן פעטש.

דא האט זיך דער יונגערמאן ווידער פערשטעלט מיט ביידע הענט דאס פנים און האט געלאכט שטילערהייד, זיך אזש גע־טרייסעלט פאר געלעכטער. און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, האט ער מיך א פרעג געגעבען, ווען איך בין פריי? אזוי ווי איך האלט ביי צוועקפאהרען, וויל ער קומען מיך אינטערוויוען. איך האב איהם געבעטען, ער זאל קומען מארגען.

ט.

אינטערוויוערס.

אויף מאָרגען, נאָך דעם, ווי דער לאַכענדיגער יונגערמאַן האָט מיר דערצעהלט די מעשה מיט די זיעבען שדכנים, איז ער געקומען צו מיר מיט אַזאַ גרויסען פּאָרטפעל, אַז איך האָב מיך אַזש דער־שראָקען.

— איך וויל אייך אינטערווירען. — האָט ער אָנגעהויבען און אַרויסגעצויגען אַ לאַנג ביכעלע פון אַ זייט־קעשעני און גענומען מיר דערצעהלען מעשיות, מיך נישט געלאָזט אַ וואָרט אויסריידען. — פרעגט מיך, וואו עס וועט זיין געדרוקט מיין אינטערוויו מיט אייך — ווייס איך אליין נישט. עס קאָן זיין אין „קאָפּעליש". און עס קאָן זיין אין דער „יאַרמעלקע". אַלץ איינע שאַנסען. ניכער וואָלט מיך בע־דאַרפט צונעמען דער „קאַפּעליש". פּאָרט אַ פּראָגרעסיווע גאַזעט. חאָטש זיין גאַנצער פּראָגרעס בעשטעהט אין דעם, וואָס ער לאַכט אָפּ פון אידישע דינים און מאַכט חוזק פון אידישע מנהגים. צום ביי־שפּיעל: איהם געפעלט ניט דער מנהג פון פאַסטען. קומט ערב תשעה באב, אָדער ערב יום־כפור, אָדער ערב איין אַנדער תענית — צע־לאָזט זיך דער „קאַפּעליש" מיט איין אַרטיקעל פון אַ דאָקטאָר. דער דאָקטאָר איז אַזוי אַ דאָקטאָר, ווי איהר זענט אַ גובערנאַטאָר. דאָס שרייבט ער אליין, טאַקי דער רעדאַקטאָר בכבודו ובעצמו, און חתמ'ענען חתמ'עט ער זיך „דאָקטאָר מאַלינוס איינגעמאַכצוס". אין זיינע אַרטיקלען צעשפּרייט זיך דער דאָקטאָר מאַלינוס איינ־געמאַכצוס וועגען די שעדליכקייט פון'ם פאַסטען און אָפּפאַסטען און פייניגען זיך, ברענגט ראיות פון ספרים און ביכער, וואָס קיינער האָט זיי ניט געזעהען, ברענגט נעמען פון גרויסע געלעהרטע, אויס־געטראַכטע נעמען, למשל: דאָקטאָר פּעפּערוס, פּראָפעסאָר קנאָבע־לוס, פריעדריך פאָן ציבעלוס, טשאַרלז חריינוס, פיליפּ מוסטאַרדוס, עדוואַרד לאַטקוס, לואידזשי פּאַלירטשעקוס און נאָך אַזעלכע מינים

נעמען פון דער הגדה. און טאמער איז ווינציג אזעלכע אויטאריטעטען, טהוט ער זיך א ווארף אויף סטאטיסטיק און טחוט א רעכען־אויס, וויפיעל מענשען עס שטארבען אויס א יאהר פון פערצעהרונג דורך תעניתים. עס קומט אויס, אז פון תעניתים שטארבען אויס אין כתרילעווקע דריי מאל אזוי פיעל, וויפיעל עס ווערען געבוירען קינ־דער דורכ'ן יאהר. און צום שלום פיהרט ער אונטער א חשבון, אויס־גערעכענט מאטעמאטיש, ווי צוויי מאל צוויי, אז באם אידען וועלען פאסטען אלע תעניתים, ווי ביז אהער, וועט אין כתרילעווקע אין עלף יאהר מיט דריי חדשים ניט בלייבען קיין איין איד אפילו.

— דאס איז וועגען תעניתים. היינט וואס דער איד צעארבייט וועגען דעם געצענדיענערישען מנהג פון כפרות שלאגען! און וועגען דעם ווילדען איינפיהר געהן צו תשליך! דער רעדאקטאר פונ'ם „קאפעליש" דערצעהלט זיך א מעשה פון פארצייטען. א היסטארישע געשיכטע הייסט עס, וואס האט געטראפען טאקי דא, אין כתרילעוו־קע. ווי אזוי אידען זענען געגאנגען צו תשליך, איז געפאהרען א קארעטע מיט פיער פערד נאשפיץ. אין קארעטע איז געזעסען דעם גראפ'ס טעכטערל מיט איהר אדיוטאנט. האבען די פערד דערזעהען אזוי פיעל אידען, האבען זיי זיך ספלאשעט, צעטראגען די קארעטע און ארויסגעווארפען דעם גראפ'ס טאכטער מיט'ן אדיוטאנט. און אזוי ווי דער גראף איז געוועזען דער בעל־הבית פון כתרילעווקע, צו איהם האט געהערט די שטאדט, האט ער בעשטראפט די גאנצע שטאדט מיט שמיץ און ארויפגעלעגט אויף אלע אידען אזא שווערען אפצאהל, אז זיי האבען הונדערט יאהר כסדר נישט געקאנט זיך אויסצאהלען.

— פאר וואס דער „קאפעליש" איז אויף מיר ברוגז — שטויסט איהר זיך מכתמא, אז דער רוגז וואכסט נאך פון דער געשיכטע מיט די „קעפלעך", וואס כ'האב אייך דערצעהלט. האטש נאט איז מיין עדות, אז איך בין אין דעם אזוי שולדיג, ווי איהר זענט שולדיג. נאר גארנישט. ער רעכענט, אז דאס האב איך ארויסגעגעבען דער „יארמעלקע" אלע סודות פון דער רעדאקציע. ווייבאלד אזוי, וואלט

ראַכט זיך, די „יאַרמעלקע“ בעראַרפט שלאָגען מיט מיר בלאַט, איאָ? לאָזט זיך אויס, אז מיין פּוס טאָר דאַרט ניט זיין! איבער וואָס? וועט איהר הערען אַ שענס. דאָס איז אַבער אַ לעבעדיגע מעשה.

דאָ האָט זיך מיין אינטערוויוער אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו דער וואַנד, זיך פערשטעלט מיט ביידע הענט און שטילערהייד געלאַכט. דערנאָך, אז ער האָט זיך גוט אויסגעלאַכט, האָט ער גענומען דערצעהלען די מעשה:

— דאָס איז געווען שוין לאַנג, נאָך פאַר די „קעפּלעך“. איך בין דעמאָלט געווען כל־ולך ביים רעדאַקטאָר פונ'ם „קאַפּעליש“. איך האָב זיך גערעכענט כמעט סעקרעטאַר פון דער רעדאַקציע. אַלע סודות זענען געווען ביי מיר אין די הענט. נישט געווען קיין פערבאָרגענע זאַך פאַר מיר. אין דער „יאַרמעלקע“ איז אויך געווען אַ סעקרעטאַר, טאַקי דעם רעדאַקטאָר'ס איין אייגענער שוואָגער און מיינער אַ גוטער פריינד, איין אוהב נאמן. וואָס ביי ז י י האָט זיך געטהאָן האָב א י ך געוואוסט, און וואָס ביי א ו נ ז האָט זיך געטהאָן האָט ע ר געוואוסט. דאָס הייסט, מיר האָבען זיך ארויסגעגעבען איינער דעם אנדערען אַלע סודות פון דער רעדאַקציע, זיך געביטען שטילערהייד מיט טעלעגראַמעס, געוויזען איינער דעם אַנדערען געהיימע בריוולעך, און טאָמער עפּיס איין עקסטראַ — האָבען מיר געגעבען צו וויסען איינער דעם אנדערען דורכ'ן טעלעפאָן.

— ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה, איך זיץ איינמאָל אין דער רעדאַקציע איינער אַליין, שוין ווייט נאָך האַלבער נאַכט, צוגעשפּאַרט אויף דער קושעטקע, און חאַפּ אַ דרימעל. קלינגט מען מיר אין טעלעפאָן איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל. איך דרימעל אַזוי געשמאַק, האַלט אין בעסטען שלאָף, און יענער דרעהט מיר אַ מח: טער־טער־טער־טער! „קלינג, טראַכט איך מיר, צעזעצטערהייד, איך וועל זיך ניט ריהרען פונ'ם אָרט“. יענער וויל אַבער ניט אויפהערען: טער־טער־טער־טער! בקיצור, עס העלפט ניט. איך שטעה אויף, נעם דאָס טרייבעל: „ווער איז דאָרטען?“ לאָזט זיך אויס, ס'איז מיין פריינד פון דער „יאַרמעלקע“. „וואָס טהוטסט דו.

פרעגט ער מיך, דו שלאפסט? „חס ושלום, זאג איך, וואס הייסט איך שלאף?“ „וואס דען טהוסט דו?“ „איך ארבייט“. „וואס ארבייטסט דו? פארהאן עפּיס נייעס?“ „נאך א מין נייעס!“ „דהיינו?“ „דהיינו, זאג איך, א פאגראם“. „א פאגראם? וואו?“ „וואס הייסט וואו, זאג איך, אנו טרעף, וואו דארף זיין א פאגראם?“ זאגט ער: „אודאי אין קעשעניוו?“ זאג איך: „אזא יאהר אויף מיר. וואס פאר א חכם דו ביזטו!“ זאגט ער: „טאקי עפּיס א רעכטער פאגראם?“ זאג איך: „מיט אלע פישטשעווקעס“. „עפּיס פארהאן גע'הרג'עטע?“ זאג איך: „צוויי הונדערט“. „געשענדעטע פרויען?“ „פינף און דרייסיג“. „קינדער צעריסענע?“ „אהן א שיעור!“... מעהר האב איך פון איהם נישט געהערט, ווארום ער האט זיך געאיילט איבערצוגעבען די טעלעגראמע פון קעשעניוו צום דרוק. און וואס מארגען האט זיך געטהאן, אז די „יארמעלקע“ איז ארויס מיט א דרייגארענדיג קעפּעל: „א נייער פאגראם אין קעשעניוו! (פון אונזער ספּעציעלען קארעספּאנדענט)“ — דארף איך אייך ניט דערצעהלען. אונזער רעדאקטאר פונ'ם „קאפּעליש“ איז שיער ניט משוגע געווארען — ניט פון דעם פאגראם, חלילה, נאר פון דעם, וואס אזא פעטע נייעס איז אין דער „יארמעלקע“ פארהאן און אין „קאפּעליש“ ניט! ער האט אונז אלעמען איבערגעטריבען אויף הרעטשקע, א גאנצען טאג געגעסען און געיאדעט — ביז עס האט זיך ארויסבעוויזען, אז די מעשה איז א ליגען, ניט געשטויגען, ניט געפלויגען. דעמאלט האט שוין דער רעדאקטאר פון דער „יארמעלקע“ גענומען ארבייטען מעשים, דערגרונטעווען זיך, פון וואנען האט זיך גענומען צו איהם אזא אומגעלומפּערטע טעלעגראמע, און עס האט געהאלטען, אז דער סעקרעטאר, חאטש ער איז א שוואגער, זאל נעמען דעם וועג און זאל נאך זיין גוט אויסגעפּאטשט אויך. אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז ער האט זיך נעבאך געמוזט מודה זיין, פון וועמען דאס וואכסט. דעמאלט האט דער רעדאקטאר פון דער „יארמעלקע“ בעפוילען, אז טאמער בעוויייז איך זיך פארביי דער רעדאקציע, בין איך א טוידטער...

ביי די ווערטער האָט זיך דערהערט א קלאַפּ אין טיר. איך האָב געבעטען אריין, און עס האָט זיך בעוויזען א יונגער פּאַרשוין מיט אָ רויט בעשפּריינקעלט פּנים, מיט אויך אָ גרויסען פּאַרטפּעל. מיין לאַנדסמאַן יונגערמאַן האָט דערזעהען דעם אריינגעקומענעם פּאַר־שוין, איז גלייך ווי ער וואָלט דערזעהען עמיצען פון יענער וועלט. זיינע אויגען זענען איהם געוואָרען גרויס, און אליין איז ער אויפגע־שטאַנען, אָ האַפּ געגעבען זיין פּאַרטפּעל, זיך אין דער גיך אָפּגעזע־געגט מיט מיר און איז נעלם געוואָרען. געבליבען מיט׳ן נייעם פּאַר־שוין אינצווייען, האָב איך איהם געבעטען זיצען. ער האָט זיך בע־דאַנקט, ארויסגענומען פון פּאַרטפּעל א בויגען פּאַפּיער און פון דער זייט־קעשעני א פולפּעדער און האָט זיך אוועקגעזעצט גרייט צו דער אַרבייט

— האָט קיין פּאַראיבעל ניט, — האָט ער אָנגעהויבען — איך האָב געהערט, אַז איהר זענט דאָ, האָב איך אייך געוואָלט אינטער־ווירען. וואָס האָט געטהאָן ביי אייך אָט דער חלאַמידניק?

— וואָסער חלאַמידניק?

— אָט דער, מיט׳ן פּאַרטפּעל, וואָס האָט געחאַפּט דאָס היטעל און איז אַרויסגעלאָפען, ווי פון א שרפה? ער האָט אייך עפּיס דער־צעהלט אָ סך מעשיות? זאָל עס נאָר פאלען אין ים אריין, רבונו של עולם, אזוי אזוי ווי איך האָב עס ניט געהערט. אזוי זאָל עס מיר ניט שאַדטען!

— וואָס איז? ער איז דען אָ...?

— איהר ווילט זאָגען אָ ליגנער? חאַ־חאַ־חאַ! א ליגנער צו א ליגנער איז ניט גלייך! כל היוצא מפיו איז שקר וכזב! אויף איהם האָב איך אַמאָל געזאָגט און געשריבען אין א פעליעטאָן: פּאַרהאָן, זאָג איך, צווייערליי מינים ליגנערס. פּאַרהאָן, זאָג איך, א ליגנער, וואָס זאָגט אויף שוואַרץ ווייס און אויף זיס ביטער. דער, זאָג איך, איז אָ ליגנער, וואָס זאָגט, זאָג איך, אויף שוואַרץ, אַז ס׳איז זויער און אויף זיס—אָלטגעבאַקען. חאַ־חאַ־חאַ, גוט אָריינגעזאָגט? ער האָט נאָך אָ מעלה: אַז ער זאָגט א חכמה, לאַכט ער זיך פריהער גוט אוי־

סעט און דערנאך ערשט דערצעהלט ער א נארישקייט. אויף איהם האב איך אמאל געזאגט און געשריבען אין א פעליעטאן, אז ס'איז פארהאן, זאג איך, דרייערליי חכמים. איין חכם זאגט א חכמה און לאכט אליין. דער אנדער חכם זאגט א חכמה, לאכט יענער. דער דריטער חכם, זאג איך. זאגט א חכמה, און קיינער לאכט ניט. חא־חא־חא. ווי געפעלט דאס אייך? שאט! איהר זענט נאך ניט פארטיג — ער איז נאך טויב אויך. טויב ווי די וואנט. איך האב אמאל געזאגט אויף איהם, אז איך בין איהם מקנא: ער הערט ניט די וועלט. חא־חא־חא! און דאס האט א השגה צו רופען זיך ליטעראט. חאטש ער געהער זיך אזוי אז מיט ליטעראטור, ווי איך געהער זיך אז מיט דער איינגעלשער מלכה א גליעד־געשוועסטערקינד, חא־חא־חא! איהר וואונדערט זיך, וואס איך בין פרייליך? דאס איז דער כאראקטער פון מיין טאלאנט. איך בין מיט אייך פון איין חדר. דאס הייסט. איך בין אויך א הומאריסט, און מיינע שרייבעכצען איז נאר סאטירע און סאטירע. איך האב אנומעלטען אנגעשריבען אויף א יונג פאר־פאלק א סאטירע, האב איך עס געמוזט דערנאך פערברענגען. נעמען דעם מאנוסקריפט און פערברענגען אויפ'ן פייער. פאר וואס? ווארום אזא שטאדט איז ביי אונז. ניטא קיין סוד אין כתרילעווקע. איך האב מיין סאטירע געלייענט פאר א פאר מענשען בסוד־סודות, בעשוואוירען זיי, אז קיין פויגעל זאל ניט וויסען. זענען זיי זיך מיישב און צעטראגען עס איבער דער גאנצער שטאדט. האב איך געהאט פונ'ם פאר־פאלק אפגעשניטענע יאהרען! דאס ווייבעל האט געזאגט, אז זי וועט זיך נאר א מעשה אנטהון, און דער יונגערמאן האט געשוואוירען ביי גאט, אז ער וועט מיר ארייגשטעכען א מעסער אין הארצען. וואס זאגט איהר אויף דעם באנדיט? גאה שרייב סאטירעס אויף אזעלכע לייט! וואס דארפט איהר מעהר, איך וועל אייך דערצעהלען א שענערע מעשה...

עס האט זיך דערהערט א פרישער קלאפ אין טיר. איך האב געבעטען אריין, און ווי נאר דער נייער פארשוין האט זיך בעוויזען אויף דער שוועל, האט דער הומאריסט זיך געגעבען א חאפ־אויף

פערנומען דעם פּאָרטפעל מיט'ן ביינער פּאַפּיער, איז דער גיך זיך אָפּגעזעגענט מיט מיר. צוגעזאָגט אריינקומען שפּעטער. און איז ארויסגעשוואומען פון מיין חדר. אויף זיין אָרט איז געשטאַנען א יונגערמאַן א דאַרער, א הויכער, א טרוקענער, מיט א קליין שיטער בערדעל און מיט גרויסע טראַגישע אויגען אונטער זילבערנע ברי־לען — אַ מין דאַן קיכאָט פון אונזערע צייטען. אריינגעקומען איז ער אויך מיט א גרויסען פּאָרטפעל און גענומען זיך ארומצוקוקען אויף אַלע זייטען. איך האָב איהם געבעטען זיצען. ער טהוט זיינס — ער קוקט און קוקט, ווי ער וואָלט עפּיס געזוכט.

— וואָס זוכט איהר?

— איך זוך ניט, איך קוק נאָר, וואָס האָט דאָ געטהאָן אָט דער חברה־מאַן?

— וואָסער חברה־מאַן?

— אָט דער, וואָס איז נאָר־וואָס געווען ביי אייך. איך קוק, צי האָט ער עפּיס ניט אוועקגע'לקח'ענט ביי אייך?

— וואָס איז, ער איז דען א...?

—א גנב! א נאַטקע! ביי איהם איז רעכט אלסדינג: א זייגערעל איז א זייגערעל, א לעפעל איז א לעפעל. ער האָט אויף זיין לעבען נאָך קיין צוויי שורות ניט ארויסגעגעבען. זיי זאָלען זיין זיינע. אַלע ווייסען דאָס. אנומעלטען האָב איך אָנגעשריבען א פּאָעמאַ — איך בין א פּאָעט מיט גאָט'ס הילף און שרייב לידער, פּאָעזיע שרייב איך. מיין נאָמען איז אָט דאָ, אין דעם קאָרטעל, און געקומען בין איך אייך צו אינטערוויוירען, ווייל איך האָב געהערט, אז איהר זענט דאָ, וועט איהר אונז דערצעהלען נייעס — נאָר האָט קיין פּאַראיבעל ניט, איך האָב אָנגעהויבען צו דערצעהלען אייך די מעשה פון מיין פּאָעמאַ, מוז איך אייך שוין דערצעהלען ביז'ן סוף. אלזאָ, האָב איך אָנגעשריבען א פּאָעמאַ. איין אויסגעצייכענטע זאַך. אז איהר וועט וועלען, וועל איך אייך זי איבערלאָזען, איהר זאָלט זי לייענען, אדער איך וועל אייך זי אליין איבערלייענען פון אָנהויב ביז'ן סוף, וועט איהר זעהען, וואָס דאָס איז פאַר א סחורה. איהר וועט אליין זאָגען

אז אַ פּאָעט איז שטאַרקער פון אייזען, אז ער האַלט זיך איין אין אַזאַ אַרט, ווי כתרילעווקע, פאַרברענט זאָל דאָס ווערען! שטעלט אייך פאָר, איך קום מיט מיין פּאָעמאַ אין דער רעדאַקציע פון דער „יאַר־מעלקע“ און בעט, מע זאָל דאָס איבערלייענען, כאָטש איבערלייענען. זאָגט מען מיר, אז זיי האַלטען נישט פון קיין ליעדער. קום איך אין דער רעדאַקציע פונ'ם „קאַפּעליש“. שוין כלומרשט אַ ראַדיקאַלער אָרגאַן, אַ פרייע צייטונג. זאָגען זיי : ס'איז קיין פּלאַץ נישטאָ. זאָג איך: אָבער איבערלייענען מעגט איהר דאָך! זאָגען זיי: ס'איז קיין צייט נישטאָ. און אָט אַזוי זענען זיי אַלע: דער האָט קיין פּלאַץ נית, דער האָט קיין צייט נית. געהט שרייבט פּאָעמעס! וועט איהר פרעגען: ווער הייסט אייך שרייבען? — וואָס זאָל איך טהון, אז סע שרייבט זיך פאַרט? אַלע טאָג מוז איך שרייבען. אַלע וואָך ווערד ביי מיר פאַרטיג אַ פּאָעמאַ, און אַ מאָל צוויי... נאָר איך האָב אייך אָנגעהויבען צו דערצעהלען פון יענעם חברה־מאַן, מוז איך אייך שוין דערצעהלען ביז'ן סוף. האָב איך מיין פּאָעמאַ געלייענט פאַר אַ פּאָר פריינד, האָבען זיי געלעקט די פינגער, געזאָגט, אז זיי האָבען שוין לאַנג אַזאַ אַנטיק נישט געלייענט. איז גוט? איז זיך מיישב יענער חברה־מאַן און שרייבט אויך אַן אַ פּאָעמאַ מיט'ן זעלבען נאָמען און מיט'ן זעלבען אינהאַלט, אָבער וואָרט אין וואָרט, און טראָגט זיך אַרום מיט איהר איבער דער שטאָדט און לייענט זי פאַר איטליכען בעזונדער און גיט זי אַרויס פאַר זיין אייגענער פּאָעמאַ. זאָל איך שווייגען? האָב איך געמאַכט אַ גוואַלד — איך וויל איהם רופען צו מענשען. וויל ער נישט געהן. האָב איך אָנגעבאָטען גוטע פריינד, מע זאָל איהם גויטען. בקיצור, מע האָט איהם געבראַכט, דעם חברה־מאַן, צו מענשען, און מענשען, לויטער ליטעראַטען און שריפטשטעלער, האָבען אויסגעהערט אונזערע ביידענס טענות און די ערות פון ביידע צדדים, דערנאָך האָט מען דורכגעקוקט ביידע פּאָעמעס, און ס'האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז ס'איז טאַקי וואָרט אין וואָרט, ווי ביי מיר. מיינט איהר דאָך אודאי, אז מע האָט איהם גע'קנס'עט מיט מי יודע וואָס? קענט איהר נית אונזערע

כתרילעווקער ליטעראַטען און שריפטשטעלער. זיי האָבען געפונען, אַזוי ווי ביידע פּאַעמעס זענען נאָך זייער מיינונג געשריבען געוואָרען יאַקבי אויף דער זעלבער אַרט ווי ביי פּושקינען, דאָס הייסט, פּושקין האָט, זאָגען זיי, אויך בעאַרבייט די זעלביגע טעמאַ אַסף פריהער, על־כן... וואָס האָפּט איהר זיך אָוועקצוגעהן? און וואָס וועט זיין מיט אונזער אינטערוויו?...

ט.

אַ מעשה מיט אַ יובילעאום.

„איהר זענט געבעטען צו קומען אויף דעם אָווענט, וואָס
„ווערד היינט אַראַנזשירט לכבוד דעם גרויסען שריפט־
„שטעלער און דראַמאַטורג קאַפּעל בן צבי
„נאַדעלמאַן המכונה ק׳ב׳צ׳ז׳, צו זיין
„פינף־און־צוואַנציג־יעהריגען יובילעאום. דער אָווענט
„וועט פאַרקומען אין דעם גרויסען כתרילעווקער רעס־
„טאָראַן פון אַלטער פּאוגאַטש, געוועזענער יאַנקעל קוואַטשקע".

אַט אַזאַ מין איינלאַדונג האָב איך בעקומען פון דער פּאַסט. גע׳חתמ׳עט אויף דער איינלאַדונג איז געוועזען ניט קיינער, נאָר: „די קאָמיטע".

קוים דערלעבט דעם אויפדערנאַכט, האָב איך מיך איבער־געטהאָן, גענומען אַ פוהרעל און געהייסען זיך צופיהרען צום גרוי־סען כתרילעווקער רעסטאָראַן פון אַלטער פּאוגאַטש, געוועזענער יאַנקעל קוואַטשקע.

דער בנוהג שבעולם איז, אַז מע דערצעהלט אַ מעשה און מע קומט־צו צו אַ שטוב, הויבט מען אָן צו בעשרייבען פריהער די שטוב, ווי זי זעהט אויס פון דרויסען, דערנאָך פון אינווייניג. נאָר

ווייל דער בנוהג שבעולם איז אזוי, דעריבער טהו איך אקוראט פערקעהרט און געה אריבער גלייך צו דער מעשה.

ווייזען ווייזט אויס, אז איך האב מיך א ביסעל צוגעאיילט, ווארום דער זאל איז געווען נאך כמעט פוסט. עס האבען זיך ארומגעדרעהט די „מענטשען“, אנגעטהאן אין אפגעבארעטע פראקען מיט פאפירענע, נים איבעריג ווייסע מאנישקעס, צעשטעלט דאס געפעס אויף דעם געגרייטען לאנגען טיש און שטארק געקלונגען מיט די גאפעל־מעסער. א שארפער אראמאט פון איינגעהאקטע הערינג מיט ציבעלעס האט זיך געלאזט הערען איבער דער גאנצער שטוב, און א קול פון א קליין עופה'לע פון א זייטיגען חדר האט געגעבען צו וויסען, אז אט דא אין דעם הויז איז נים לאנג געבוירען געווארען א נפש'על אויף גאט'ס וועלט. ווער איז געווען די גליקליכע געווינערין — צי די בעל־הבית'טע אליין, צי איהר טאכטער, אדער איהר שנור, אדער אפשר גאר א ווילד־פרעמדע, איין אורח'טע, — דאס וויים איך נים. א פאקט איז, אז דאס עופה'לע האט געשריגען מיט די לעצטע כחות, שיער נים צעריסען געווארען שרייענדיג. אין אזא פאל איז גוט באבולע פאפיער, איינגעטונקען אין ספירט, אנגעצונדען מיט א שוועבעלע און צולעגען דאס צום בייכעל; אדער א טיכעלע, איינגעטונקען אין בראנפען און בעשאטען פון אויבען מיט פעפער; אדער פון דער אפטייק פאר צוויי גראשען „פערעגאָרעק“ איז זעהר גוט; אדער אז נים — איז גאר געבען דעם קינד זויגען. דאס איז דאס בעסטע פון אלע מיטלען.

אויסער די „מענטשען“ איז פראקען, וואס זענען געווען בעשעפטיגט מיט'ן גרייטען צום טיש, איז געווען צו בעמערקען עטליכע יונגע לייט, וואס נאך זייערע לאנגע האר און נאך די ברילען אויף די אויגען בין איך געווען כמעט זיכער, אז דאס זענען שריפטשטעלער און ליטעראטען, וואס זענען געקומען גלייך מיט מיר צום יובילעאום. איין זאך נאר איז מיר געווען א ביסעל קשה: די יונגע לייט זענען געווען שוין צו־פרעמד איינער צום אנדערען און האבען

נישט נאר ניט ארויסגערעדט צווישען זיך קיין איינציג ווארט — זיי האבען אפילו נישט געקוקט איינס אויף דאס אנדערע, ארומגעשפאציערט מיט די הענד אין די קעשענים פראנק און פריי, אדער געקוקט אין פענסטער אריין און געפייפט, גלייך ווי יעדער פון זיי וואלט דא געווען דער איינציגער אין זאל. ביז גאט האט געהאלפען, עס האבען אנגעהויבען צו קומען פארשוויגען נאך און נאך. און צווישען זיי מיין גוטער בעקאנטער, מיין לאבענדיגער אינטערוויוער, — האט ער מיר שטיל אויפ'ן אויהער איינגערוימט א סוד, אז דאס זענען לויטער קאללעגען. און ניט נאר קאללעגען — אייניגע פון זיי ארבייטען שוין פון ווייס איך ווען אן אין גאזעט.

— למאי זשע רעדען זיי ניט צווישען זיך, אז זיי זענען קאללעגען?

— מאקי דערימאך רעדען זיי ניט צווישען זיך, ווייל זיי זענען קאללעגען. זעהט איהר אט־א־יענעם־א, מיט די שווארצע קודלעס? — דאס איז א דיכטער, וואס שרייבט ליעדער, און זעלטען־זעלטען שרייבט ער אויך פראזע, נאר רעדען רעדט ער נישט מיט קיינעם, אפילו מיט זיין אייגען ווייב — סע שטעהט איהם ניט אן. ער האלט זיך גרעסער פון דער גאנצער וועלט, און אפילו פון זיך אליין... פושקין איז א הונט, לערמאנטאוו — א יונגעל. מיט היינע'ן האט מען איהם אמאל פערגלייכט, איז ער געווארען אנגעצונדען: וואס איז היינע? א ליץ! א בדחן!... אויף איהם דערצעהלט מען א שענע מעשה: ער געהט נישט אין באד אריין. ער איז געווען א מאל אין באד און דערזעהען זיך א נאקעטען, איז ער געווארען מלא כעס וחמה: אזא גרויסער דיכטער — זאל מען איהם זעהען א נאקעטען!

דערביי האט זיך מיין פריינד פערשטעלט דאס פנים מיט ביידע הענד און האט זיך צעלאכט מיט זיין שטילען געלעכטער, און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, האט ער זיך גענומען מיך אונטערהאלטען ווייטער.

— און אט־א־יענעם זעהט איהר, וואס מיט די בלויע ברילען און מיט'ן קורצען וויטיקעל? דאס איז א דראמאטורג, וואס באקט דראמעס, ווי מע באקט בייגעל. וויפיעל וואכען איז יאהר, אזוי פיעל דראמעס. מיינט איהר, ער האט עפּיס דערפון? צרות האט ער. ער האט א ווייבעל, ווערד זי אלע יאהר געלעגען. וויל ער ניט ליידען: „אלע יאהר א קינד!" זאגט זי: „ווייסט דו וואס? לאמיר זיך בייטען: האב דו קינדער און איך וועל שרייבען דראמעס".

דא האט זיך מיין פריינד וויעדער פערשטעלט דאס פּנים און וויעדער שטיל געלאכט. און אז ער האט זיך אויסגעלאכט, האט ער גענומען דערצעהלען ווייטער מיט זיין שטיל קול, וואס מע קאן נעבען איהם אנשלאפען ווערען:

— און אט־א־יענעם אידען זעהט איהר, וואס מיט די קאלי אויגען? דאס איז א ראמאנען־שרייבער. ער שרייבט ראמאנען. גאנצע טעג מיט גאנצע נעכט זיצט ער און שרייבט ראמאנען. ניט אומזיסט זענען איהם קאלי געווארען די אויגען. צוליעב וואס ער שרייבט ראמאנען — ווייסט קיינער ניט. בסך־הכל האט ער אויף זיין לעבען אנגעשריבען עפּיס א מעשׂה, און די „יארמעלקע" האט זי אפּגעדרוקט. פון דעמאלט אן האלט אט דער איד אין איין שרייבען ראמאנען. קיינער דרוקט זיי ניט. קיינער לייענט זיי ניט. נאר ס'איז נים זיין עסק — ער שרייבט. דערצו האט איהם גאט געבענשט מיט א ווייב, האלט זי א קלייטעל פון שרייבגעצייג, גיט ער איהר צו לייזען געלט. דאס הייסט.........

.. ..

דא איז מיין פריינד מיט א מאל אנשווייגען געווארען און געבליבען סטאמעטשנע, ווי א סאלדאט, אז ער דערזעהט איין אפּי־צער. עס זענען אריינגעקומען צוויי נייע פּארשוינען. איינער א הויכער אין א קאפּעליש, דער אנדערער א נידעריגער פּעמפּיק מיט א פּיין בייכעל. אריינגעקומען זענען די צוויי דורך איין טהיר, נאר שטארק אנגעדרודעלט איינס אויף דאס אנדערע, געקוקט דער אהין, דער אהער. יענער, דער לאנגער, וואס מיט'ן קאפּעליש, האט אויס־

געטהאַן דעם קאַפּעליש, דערלאַנגט אַ וואונק צו דער פערזאַמלונג און געזוכט איין אָרט אויף אוועקצוזעצען זיך. און דער אנדערער, דער פּעמפּיק מיט׳ן בייכעל, האָט אויסגעטהאַן דאָס היטעל, אַנגעטהאַן אַ זיידען יאַרמעלקעלע און אויך גענומען זוכען איין אָרט אויף צו בעזעצען זיך. אין דער צייט האָט מיר מיין לאַכענדיגער פריינד איינגערוימט דערוויילע אַ סוד אויפ׳ן אויהער, אַז דאָס זענען זיי, די כתרילעווקער רעדאַקטוירען, פונ׳ם „קאַפּעליש“ און פון דער „יאַרמעלקע“.

— איהר וואָלט זיך בעדאַרפט מיט זיי בעקענען, נאָר איצט איז אונמעגליך. — אַזוי זאָגט צו מיר מיין פריינד. פרעג איך איהם:

— פאַר וואָס?

— ווייל טאַמער בעקענט איהר זיך מיט איינעם פריהער, וועט דער אנדערער אויף אייך זיין אַש להבה!

— וואָס זשע טהוט מען?

— גאָרנישט. עלעהיי איהר זענט געשטאָרבען.

— אַ דאַנק.

— נישטאָ פאַר וואָס.

און דער עולם איז געגאַנגען און געגאַנגען, דער זאַל איז געוואָרען פול געפּאַקט, און דער יובילייּ האָט זיך אָנגעהויבען.

דער יובילאַר אליין, אַ איד שוין אין די יאָהרען, מיט אַ בלאַס הונגעריג פּנים, נאָר אין אַ נייער שבת׳דיגער קאַפּאָטע, איז זיך געזעסען די גאַנצע צייט זעהר בעשיידען אַז אַ זייט. מע האָט איהם נישט געהערט און נישט געזעהען. ערשט דעמאָלט, אַז ס׳איז געקומען די צייט, האָט מען איהם אַרויפגעפיהרט און אוועקגעזעצט אויבענאַן, און ער האָט אויסגעזעהען, ווי איין אַלמן צו דער צווייטער חופּה.

די קאַפּאָטע, זאָג איך נאָך אַ מאָל און שטרייך עס אונטער, איז געווען אַ שבת׳דיגע און אַ נייע. נאָר איין חסרון האָט זי געהאַט — זי איז געזעסען אויף איהם, ווי אַ ווילד־פרעמדע, און גלייך ווי מיינע געדאַנקען וואָלטען געווען אָנגעשריבען אויפ׳ן שטערן.

האט מיין פריינד מיר ארייננעשושקעט אין אויהער אריין:

— ס'איז ניט זיין קאפאטע. ס'א געליהענע. מחמת ער איז, לא עליכם, א גרויסער אביון. און דער יובילייי, וואס מיר מאכען איהם, איז נאר מצד רחמנות.

— וואס הייסט מצד רחמנות?

— אזוי. א מענטש פלאגט זיך כל ימיו. געלט פון זיינע שרייבעכצען האט ער ווינציג־וואס געהאט. כבוד — נאך ווינציגער. לאז ער האטש אויף דער עלטער האבען א ביסעל נחת־רוח, א שטיקעל יובילייי.

— רבותי! איך בעט אלע זאלען פערנעמען די ערטער! — אזוי האט אויסגערופען א געלער יונגערמאנטשיק מיט גאלדענע ברילען און מיט א געמבע, וואס גאר ניט נאך די יאהרען.

דאס איז געווען דער פרעזידענט פון דער קאמיטע, און ער האט גענומען אנווייזען פלינס און געשיקט יעדען אויף זיין ארט; און אז ס'איז געקומען צום חתן־היובל, האט ער איהם גענומען אונטער א האנד און האט איהם בעזעצט גאנץ אויבענאן, און ביי ביידע זייטען האט ער בריה'ש. איז איין און דער זעלבער צייט, אוועקגעזעצט ביידע רעדאקטוירען. דעם „קאפעליש" מיט דער „יארמעלקע". וועלכע האבען זיך אויסגעדרעהט איינער צום אנדערען, מחילה, מיט'ן הינטערשטען חלק און האבען אויסגעזעהען, ווי צוויי אונטערפיהרער, וואס זענען צווישען זיך פייער מיט וואסער, אויף מעסערשטעך.

— רבותי! — האט דער געלער פרעזידענט אנגעהויבען זיין ערשט ווארט. — רבותי! מיר האבען זיך צענויפגעזאמעלט דא היינטיגע נאכט צו פייערען דעם יובילייי פון דעם עלטערען און גרעסערען פון אונזערע שריפטשטעלער...

— דעם „גרעסערען"? — האט זיך אויפגעכאפט דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס. — דעם „עלטערען" פערשטעה איך נאך. אבער דעם „גרעסערען"? וואס פאר א „גרעסערען"?

— א ביסעלע א גוזמא. — האט איהם אונטערגעהאלטען דער דראמאטורג מיט די בלויע ברילען.

— נישט קיין גוזמא, נאר א חוצפה. — האט זיך אפגערופען דער ראמאנען־שרייבער מיט די קאלי אויגען, און דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס האט אונטערגעהאפט אויף א קול:

— א גרויסע חוצפה! א חוצפה און א אידיאטסטווע!

— איהר זענט אליין א אידיאט! — האט שוין דער פרעזידענט נישט געקאנט אריבערטראגען מעהר, און דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס האט אזש אנגעהויבען צו ציטערען פאר כעס. מיינע אויגען האבען זיך אוועקגעשטעלט אויפ'ן יובילאר נעבאך אין דער געליהענער קאפאטע. זיין בלאס פנים איז געווארען נאך מעהר בלאס; זיינע אויגען האבען ווי געזעגנט, געבעטען זיך: „אידען! האט רחמנות! פערשטעהרט מיר נישט מיין שמחה!"... ס'איז אבער געווען צו־שפעט. סטיימש, מע האט גענומען דעם בעריהמט־סטען פון אלע דיכטער, וואס פושקין איז אקעגען איהם א הונט, לערמאנטאוו — א יונגעל און היינע — א ליץ, א ברחן, און מע האט געזאגט אויף איהם, אז ער איז א אידיאט! אויב אזוי, טא נאט זשע אייך!...

— אצינד איז די בעסטע צייט, אז מיר זאלען זיך אוועק־מאכען...

אזוי האט מיר מיין גוטער פריינד איינגערוימט א סוד גלייך אין אויהער אריין, און מיר האבען זיך אוועקגעמאכט.

עפילאג.

אויף מארגען אין דער פריה בין איך געוואוירע געווארען, טאקי פון מיין גוטען פריינד, אז מיר האבען געטהאן גאנץ גלייך, וואס מיר האבען זיך בעצייטענס „אוועקגעמאכט".

יא.

א מעשה מיט א לויה.

איינמאל אין דערפריה עפען איך אויףביידע כתרילעווקער ציימונגען, דערזעה איך אויבענאן, אויף דער ערשטער זייט, מיט א גערדיכטען שווארצען ראם ארומגענומען, אפגעדרוקט אט וואס:

> פאריגע נאכט האט כתרילעווקע געהאט איין אונגעהויער גרויסען שאדען. עס איז געשטארבען צו 52 יאהר דער בעריהמטער שריפטשטעלער אברהם יצחק וויינגארטען המכונה א'ב'י'ו'ז'.
> די לויה וועט זיין היינט 12 א זייגער. אלע שריפטשטעלער און ליטעראטען זענען געבעטען צו קומען אין דער נייער שוהל צום הספד, און דארטען וועט בעשלאסען ווערען, ווי אזוי ס'זאל זיין די לויה, און אויך ווי אזוי צו בעוואהרענען די ארעמע אלמנה און די אומגליקליכע יתומים.

דארף מען, אפנים, זיך אנטהון און געהן אין דער נייער שוהל אריין. די „נייע שוהל“ רופט מען זי נישט דערפאר, ווייל זי איז זעהר ניי, נאר דערפאר, ווייל די אלטע שוהל איז שוין צו אלט, צו בייכיג און צו איינגעבויגען. איך בין זיכער, אז ניט היינט איז מארגען — וועט זי געבען א פאל אום, און עס וועט חלילה זיין א קאטאסטראפע. ווען איך בין א כתרילעווקער תושב, ניט קיין גאסט, וואס „קומט אויף א ווייל און זעהט אויף א מייל“, וואלט איך געזאגט, מע זאל די שוהל אומוואלגערען. נאר אזוי ווי קיין שוהל וואלגערט מען ניט אום, וואלט איך געהייסען, מע זאל איבערשיטען די ווענד, ארויפשטעלען א נייעם דאך — און פארטיג. איז

אַבער דער חסרון, וואָס דערצו דאַרף מען האָבען געלד, און קיין געלד איז ניטאָ — די אַלטע כתרילעווקער צרה! אַלסדינגנ האָט שוין דאָס מאָדערנע כתרילעווקע, נאָר איין זאַך פעהלט דעם נאָך — געלד. עה, ווען כתרילעווקע, צו איהר חכמה און צו איהר פּראָגרעס, האָט נאָך די מטבע אויך — טע־טע־טע!

ראשית, וואָלטען נישט געווען דאָרטען אַזוי פיעל אָרעמע לייט, און דאָס וואָלט שוין געווען, מיין איך, אַ גרויסע טובה פאַר דער שטאָדט, וואָרום מיר דאַכט, אַז ס'איז גלייכער איין נגיד איידער פופציג אָרעמע לייט, איין איינס. והשנית, פון וואַנען וואָלטען זיך גענומען אַזוי פיעל לעדיגגעהער, אַלערליי פוסטעפּאַסניקעס, שקצים ורמשים און טונעיאַדצעס, וואָס ווייסען נאָר שטאַרבען פון הונגער און אויסגעהן פון קעלט? אַך, ה ו נ ג ע ר און ק ע ל ט! ווען וועט שוין קומען די צייט, וואָס די צוויי מכות וועלען אויפהערען צו פּייניגען די אָרעמע מענשהייט בכלל און אונזערע אומגליקליכע כתרילעווקער אחינו בני ישראל בפרט?...

פערטיעפט אין אַזעלכע אַלטרואיסטישע און הומאַניטאַרע מחשבות וועגען דער אָרעמער מענשהייט און וועגען די אומגליקליכע כתרילעווקער אידען, האָב איך דערווייל פערשפּעטיגט צו דער פערזאַמלונג אין דער נייער שוהל צום אָנדענקען פונ'ם פערשטאָרבענעם שריפטשטעלער אברהם יצחק וויינגאַרטען המכונה א'ב'י'ו'ן', וואָרום אַז איך בין געקומען, האָב איך שוין געטראָפען די שוהל פול־געפּאַקט מיט מענשען, די פערזאַמלונג איז שוין לאַנג געווען געעפענט, און איינער, אַ שריפטשטעלער, געוועהנליך, איז געשטאַנען און האָט גע'דרש'עט.

דאָס איז געווען זעהר אַ שענע, אַ ריהרענדע רעדע, אַ ריהרענדע ביז טרערען. דער רעדנער האָט מעהר נישט נאָר דערצעהלט, ווער דער נפטר איז געווען און ווי אַזוי ער האָט געלעבט. דאָס הייסט, ווי אַזוי ער איז געשטאָרבען, וואָרום געלעבט האָט ער, איידער געזאָגט, גאָרנים.

— רבותי! — מיט די ווערטער האָט דער רעדנער פּערענדיגט זיין דרשה — רבותי! צוויי און פופציג יאָהר נאָכאַנאַנד איז אַ מענטש געשטאָרבען. אין גיהנם האָט ער זיך געפונען. אין גיהנם האָט זיך געפונען אונזער פערשטאָרבענער חבר אלע צוויי און פופציג יאָהר פון זיין לעבען, און גע'חלום'ט האָט ער פון א גן־עדן, וועלכען ער האָט כשר פערדיענט, נאָר ער האָט איהם ניט געהאַט. איך בין זיכער, אַז ער וועט אריין גלייך אהין, אין גן־עדן אריין. דעריבער דאַרפען מיר איהם אָפּגעבען זיין לעצטען כבוד, ווי עס פּאַסט פאַר אַ מאַן, וואָס געהט אין גן־עדן אריין. דעריבער בע־דאַרפען מיר פערהייליגען זיין נאָמען, ווי עס פּאַסט פאַר אַ מאַן, וואָס געהט אין גן־עדן אריין. דעריבער בעדאַרפען מיר פערזאָרגען זיין אָרעמע אלמנה מיט די אומגליקליכע יתומים נעבאך, וואָס זענען געבליבען ווי אויפ'ן וואַסער, ווי עס פּאַסט פאַר אַ מאַן, וואָס געהט אין גן־עדן אריין.

די רעדע, ווייזט אויס, האָט ביי'ם עולם שטאַרק אויסגענומען, און מע האָט דעם רעדנער לאַנג־לאַנג געפּאַטשט בראַוואָ. און דער רעדנער איז אַ פערשוויצטער אראָפּ פון דער בימה, און ס'איז באַלד ארויף אַ צווייטער רעדנער, וואָס האָט איבערגע'חזר'ט כמעט אַלס־דינג, וואָס דער ערשטער רעדנער האָט געזאָגט. נישמעהר ער האָט דאָס געזאָגט אַ ביסעל אַנדערש און אַ סך ערגער, און דערמיט קאַלי געמאַכט דעם גוטען איינדרוק, וואָס דער ערשטער רעדנער האָט געמאַכט. פון דעסטוועגען האָט מען דעם רעדנער אויך גע־פּאַטשט בראַוואָ גאַנץ נישקשה'דיג, און עס איז ארויף אַ דריטער רעדנער און האָט איבערגע'חזר'ט כמעט אַלסדינג, וואָס דער צוויי־טער רעדנער האָט געזאָגט. נישמעהר, ער האָט דאָס געזאָגט אַ ביסעל אַנדערש און אַ סך ערגער, און דערמיט קאַלי געמאַכט דעם איינדרוק, וואָס דער צווייטער רעדנער האָט געמאַכט. פון דעסט־וועגען האָט מען איהם אויך געפּאַטשט, שוין ניט אַזוי שטאַרק, ווי די ערשטע צוויי רעדנערס, נאָר דאָך געפּאַטשט בראַוואָ. און אַז דער דריטער האָט געענדיגט, איז ארויף אַ פערטער רעדנער און

האָט איבערגע'חזר'ט כמעט אלסדינג. וואָס דער דריטער רעדנער האָט געזאָגט, און אזוי ווייטער. און דער עולם האָט זיי געפּאַטשט, שוואַכליך אפילו, נאָר דאָך געפּאַטשט בראַוואָ. ביז ס'איז געקומען צו אַ דיסקוסיע: וואָס זאָל מען טהון מיט דער אָרעמער אַלמנה און מיט די אומגליקליכע יתומים? און דאַ האָבען זיך אָנגעהויבען הייסע דעבאַטען. איינער, זעהר אַ שענער רעדנער, האָט פאָרגעלעגט, מע זאָל מאַכען אַ פאָנד, דאָס הייסט, דורך די גאַזעטען זאָל מען זאַמלען געלד, און פאַר'ן געלד זאָל מען מאַכען דער אלמנה עפּיס אַ געשעפט, וועט זי האָבען פון וואַנען צו לעבען. דאָס איז דעם עולם געפעלען און מע האָט דעם רעדנער פאַר זיין פּראָיעקט געפּאַטשט בראַוואָ. נאָר ס'איז אויפגעשטאַנען איין אנדערער, אויך אַ רעדנער, און געזאָגט: ניין. אַ געשעפט איז ניט גוט. ווארום די אלמנה איז אַ פּרויענצימער און טויג ניט צו אַ געשעפט. אין צוויי יאָהר וועט זי אויפעסען דאָס גאַנצע געלד — און וואָס וועט זיין נאָכדעם? ניין, עס וועט זיין בעסער, נאָך זיין מיינונג, מע זאָל פאַר'ן צונויפגעזאמלטע געלד ארויסגעבען אלע ווערק פונ'ם פערשטאָרבענעם פּערפאַסער אברהם יצחק וויינגאַרטען המכונה א'ב'י'ו'ן'.

דער פּלאַן איז נאָך מעהר געפעלען, און מע האָט דעם צווייטען רעדנער שטאַרק געפּאַטשט בראַוואָ. איז אָבער אויפגעשטאַנען אַ דריטער רעדנער און האָט געזאָגט, אַז דאָס טויג אויך ניט. ס'איז דאָ אזוי אויך נענוג ביכער אויפ'ן בתרילעווקער ליטעראַרישען מאַרק. וואָס ליגען ווי אַ שטיין, קיינער קויפט זיי נישט.

— ביי אונז איז כתרילעווקע איז אַ מנהג, — האָט ער געגעבען זיין אַרגומענט — אַ מנהג פון קדמונים, אַז קיין בוך קויפט מען ניט, נאָר מע לייהט אויס איינס ביי דאָס אנדערע און מע לייענט. כתרילעווקע ווייסט ניט פון קיין קויפען. דאַ ווייסט מען נאָר לייהען, אויסלייהען...

דער דאָזיגער אַרגומענט האָט ארויסגערופען גאָר אַ שטאַרקען אפּלויז, און מע האָט דעם רעדנער געפּאַטשט כמעט גאָר אהן איין

אויפהער, ביז דער פארזיצענדער האט געמוזט איינשטילען דעם עולם דורך רעכטע עטליכע קלעפ אין טיש אריין און ער האט אויף זיין שטארקער געמבע אויסגערופען:

— רבותי! א סוף צו דער דיסקוסיע וועגען פערזארגען די אלמנה מיט די יתומים פונ'ם פערשטארבענעם! איך אנערקען, אז די דעבאטען וועגען דער פראגע זענען געשלאסען. האבען מיר שוין, הייסט עס, די אלמנה מיט די יתומים גע'פטר'ט. אצינד לאמיר זיך קארשט א נעם טהון צום נפטר אליין: ווי אזוי, אויף וואסער אופן זאלען מיר פעראייביגען דעם אנדענק פון אונזער פערשטארבענעם חבר? ווער עס האט וואס צו זאגען, בעט איך, ער זאל זיך מעלדען צום ווארט.

האבען זיך כמעט אלע אנוועזענדע פערשריבען, און דער ערשטער, וואס האט געקריגען דאס ווארט, איז אויפגעשטאנען, האט זיך אויסגעהוסט און אפגעהאלטען אפילו א ביסעלע צו א לאנגע. דערפאר אבער זעהר א שענע דרשה וועגען דער ביטערער לאגע פון שריפטשטעלער בכלל און פון אידישע שריפטשטעלער אין כתרילעווקע בפרט, און האט געגעבען צו ערקלערען, ווי שווער און ביטער עס איז צו זיין א שריפטשטעלער ביי אידען אין כתרילעווקע, וואס האט ביי'ם לעבען ניט קיין כבוד און ניט קיין געלד, — פערדיענט ער דעריבער, לכל הפחות, נאכ'ן טוידט, מע זאל איהם אפגעבען כבוד. על־כן געפינט ער, אז דאס בעסטע װאלט געװען, מע זאל פונ'ם צענויפגעזאמעלטען געלד, וואס פאר דער אלמנה, אראפנעמען א בעזונדערע סומע געלד אויף א דענקמאל, אויף א מאנומענט. דעם מאנומענט זאל מען אװעקשטעלען אויפ'ן שוהל־הויף, און אויפ'ן שפיץ פונ'ם מאנומענט זאל זיין אויסגעהאקט דער ביוסט פונ'ם פערשטארבענעם, פון מארמאר, אדער אויסגעגאסען פון בראנז. און אונטער'ן ביוסט זאל שטעהן מיט גרויסע גאלדענע אותיות אויסגעקריצט: „דעם אונפערגעסליכען חבר אברהם יצחק וויינגארטען המכונה

אַ׳ב׳י׳ו׳ן׳ פון זיינע דאַנקבאַרע חברים".

דער ראַזינער אויפטהו האָט, אפנים, גאָר שטאַרק אויסגענו־מען ביי׳ם עולם, און מע האָט דעם רעדנער לאַנג־לאַנג געפּאַטשט בראַוואָ. נאָר איינעם איז דער פּראָעקט נישט געפעלען, שטאַרק נישט געפעלען. דאָס איז געווען דער דיכטער מיט די שוואַרצע קודלעס. ער איז אויפגעשטאַנען און האָט צעגליעדערט דעם פּלאַן פונ׳ם מאָנומענט, געשאָטען פעך און שוועבעל אויפ׳ן ערשטען רעדנער, געמאַכט פון איהם אַש און צעקלאַפּט זיין פּראָעקט אויף פּיץ־פּיצלעך. „ערשטענס, האָט ער גע׳טענה׳ט, וואו וועט מען נעמען אין כתרילעווקע אזוי פיעל געלד? געלד, געלד און געלד! דער אלמנה געלד, די יתומים געלד, אויף אַ דענקמאָל געלד! איז איינס. און צווייטענס, וואָס פאַר אַ נייעס פלוצים ביי אידען אַ דענקמאָל גאָר? ביי אונז זענען געווען גרעסערע מענשען, און מע האָט זיי קיין מאָנומענטען ניט געשטעלט. אַ סך מאָנומענטען געפינט איהר עפּיס אין דער אידישער היסטאָריע? איז צוויי. און דריטענס, ווער וועט אייך לאָזען אין מיטען דריגען אוועקצושטעלען אין כתרי־לעווקע אַ סטאַטוע? מע וועט אייך געבען אַ סטאַטוע, אז ס׳וועט אייך פינסטער ווערען אין די אויגען!"...

האָט זיך אויפגעחאַפּט נאָך איינער. און דוקא פון די יונגע שרייבערס, מיט אַ געפּינטעלט פּנים און מיט איין אלטען פּידזשאַק, און האָט זיך אָנגערופען:

— אונזער דיכטער איז גערעכט, און איך וויים אפילו פאַר וואָס אונזער דיכטער איז קעגען אַ מאָנומענט (די וויטערע ווער־טער האָט ער שטאַרק צעצויגען): ווייל ער רעכענט, אז אויף אַ דענקמאָל איז ער פאַרהאַנד. און אז דער ערשטער מאָנומענט קומט איהם, ווייטער קיינעם ניט!...

מעהר האָט מען נישט בעדאַרפט. דער דיכטער מיט די שוואַר־צע קודלעס איז געוואָרען אַזש בלוי פאַר כעס און האָט אויסגע־שריגען: „חצוף! שייגעץ! קבצניוק! אַלטער פּידזשאַקעל!"... —

און האט זיך א לאז געגעבן מיט ביידע הענד גלייך צום יונגען שריי־בער מיט'ן געפינטעלטען פנים און מיט'ן אלטען פידזשאק. א גליק, וואס דער פארזיצענדער האט איהם אפגעהאלטען, ניט דערלאזט צו קיין סקאנדאל און האט געזאגט:

— געעהרטע פערזאמלונג! איך וואלט געזאגט, אזוי ווי די צייט איז שפעט, שוין נאך צוועלף, און מיר האבען דאך די לויה בעשטימט אויף צוועלף, על־כן זאל מען די דיסקוסיע וועגען א מאנומענט, אדער וועגען איין אנדער זאך, צו פעראייבינגען דעם אנדענקען פון אונזער פערשטארבענעם חבר, אפלעגען אויף איין אנדערם מאל, און אצינד זאלען מיר בעסער זיך פערנעמען מיט דער פראגע וועגען דעם פאראד פון דער לויה — מי ומי ההולכים? **ווער זאלען זיין די ערשטע, וואס זא־לען ארויסטראגען דעם ארון מיט'ן נפטר?** ווער זאל געהן פון פריהער, און ווער פון הינטען, און אזוי ווייטער? ווער עס וויל אנטייל נעמען אינ'ם פאראד, זאל זיך פערשרייבען!

האט זיך אויפגעהויבען א טומעל מיט א ליארם עד לב השמים! אלע האבען זיך א לאז געטהאן אויף צו פערשרייבען זיך. אלע האבען געוואלט זיין פון די ערשטע, וואס זאלען ארויסטראגען דעם ארון מיט'ן נפטר, אלע האבען געוואלט געהן אויף צו פריהער און קיינער ניט פון הינטען. אומזיסט האט דער פארזיצענדער גע־בעטען דעם עולם, מע זאל זיך בערוהיגען, אומזיסט האט ער גע־קלאפט אין טיש, געסטראשעט, אז טאמער ווערד ניט שטילער אזוי שליסט ער די פערזאמלונג. דער טומעל איז געווארען וואס ווייטער אלץ שטארקער. דער עולם האט זיך געהיצט, געקריעגט זיך, געזו־דעלט זיך, און די אטמאספערע האט אנגעהויבען צו ווערען שוין צו געדיכט. פלוצים דערזיהל איך, ווי עמיצער ציהט מיך ביי'ם ארבעל. איך דרעה מיך אוים און דערזעה מיין פריינד. וואס האט א טבע לאכען נאכדעם און פאר זיך. ער האט געקוקט אויף מיר מיט

ערנסטע, אַ ביסעל איבערגעשראָקענע אויגען און אַ זאָג געגעבען אין אויהער אריין:

— אצינד איז די רעכטע צייט אויפצושטעהן און ארויסגלי־טשען זיך פון דאַנען...

און איך האָב איהם געפאָלגט: איך בין אויפגעשטאַנען און האָב מיך ארויסגעגליטשט פון דאָרטען, און, ווי איך פערשטעה, האָט אין דעם ארויסגלימשען זיך געשטעקט אַ גרויסער שכל...

עפּילאָג.

דער מנהג צו בעערדיגען אַ מענשען באַלד ווי ער שטאַרבט, ניט אָפּלעגען אויף מאָרגען, אָדער איבערמאָרגען, איז איג׳ם מאָדער־נעם בתרילעווקע פערבליבען פון אלטע צייטען עד היום הזה. דע־ריבער, אז חברה קדישא האָט דערזעהען, אז דער נפטר ליגט און ליגט, און זיינע חברים האָבען זיך פערזאַמעלט אין דער נייער שוהל און מע ליאַרעמט און מע פּילדערט און מע קאָן צו קיין טאָלק נישט קומען, — האָבען די שמשים דערווייל דעם בר־מנן צוגענומען, אוועקגעפיהרט איהם אויפ׳ן נייעם בית־עולם, געטהאָן איהם זיין רעכט און בעהאַלטען. די יתומים האָבען געזאָגט קדיש, די אלמנה האָט עטליכע מאָל גע׳חלש׳ט, אלץ ווי עס געהער צו זיין, און...

ת׳נ׳צ׳ב׳ה.

יב.

„אידישיסטען“ און „העברעאיסטען“.

אז ס׳האָט אַ בלאָז געגעבען אַ ווינטעל אין בתרילעווקע און דער עולם האָט אָנגעהויבען געהן פאָרווערטס און פאָדערען מאָדער־ניזם, אלץ ווי אין דער גרויסער שטאָדט, איז געבליבען, מע זאָל

גרינדען א חברה, מיין איך א געזעלשאפט, מיט'ן נאמען „הזמיר“, דערפאר ווייל יעדע לייטישע שטאדט פערמאגט א געזעלשאפט. וואס טראגט דעם דאזיגען נאמען. דאס איז דעם עולם געפעלען. איבערהויפט — דער נאמען „הזמיר“. א שענער נאמען, א שעןווארט, שטאמט פון שיר־השירים. און מע האט באלד אויסגעארבייט א פלאן, צענויפגעשטעלט איין „אוסטאוו“ מיט אלע נויטיגע סטאַ־טוטען, און ס'איז געבליבען מעהר נים צענויפרופען א פערזאמ־לונג — און דאס איז אין כתרילעווקע פון די קליינע זאכען. מע דרוקט אב איןביידע גאזעטען איין אויפרוף: „היינט אויף דער נאכט, אכט א זייגער פרעציז, איז א פערזאמלונג דארט און דארט, איהר זענט געבעטען צו קומען“ — קומט מען. און געקומען זענען נים נאר די קארפּענקעפּ, נים נאר די אויבערשטע סמעטענע, נאר די גאנצע כתרילעווקער אינטעליגענץ מיט די רעדאקטוירען פון ביידע כתרילעווקער גאזעטען בראש.

פערשטעהט זיך, אז נישט אלע מיט א מאל זענען געקומען. און נים אזוי פרעציז, ווי מע האט געשריבען. אימליכער איז זיך געקומען דעמאלט, ווען ער האט געקאנט. ווער ס'איז געקומען זייגער אכט, ווער זייגער נייען, ווער זייגער צעהן און ווער זייגער עלף אויך. פארהאן פערשיעדענע סבות און אומשטענדען, וואס לאזען אייך נים קומען צו דער צייט, איהר מעגט ווי אזוי יועלען. צום ביישפּיעל, אז איהר האט א קלייט און די שפע האט זיך אייך א לאז געגעבען אקוראט אויף דער נאכט, ביי'ם פערשליסען די קראם. אדער איהר קומט אהיים און טרעפט נישט דאס ווייב, און די קינדער שרייען וועטשערע, און איהר האט נישט קיין געפרעסט העמד. אדער עס האט זיך אייך צעריסען א שוך אקוראט אויף אזא ארט, וואס מע זעהט ארויס דעם גראבען פינגער. אדער א צאהן האט אייך גענומען רייסען, און איהר דראפעט זיך אויף די גלייכע ווענט. ווער איז דאס אימשטאנד אויסצורעכענען אלע א־מגליקען, וואס טרעפען זיך אקוראט דעמאלט, ווען איהר זענט איינגעלאדען אויף א פערזאמלונג?

פון דעסטוועגן איז מען געקומען אַלע, קיינער האָט, חלילה, נישט געפעהלט, און די פערזאַמלונג האָט זיך געעפענט אפילו שפּעטליך, נאָר געעפענט האָט זי זיך. און געעפענט האָט די פער־זאַמלונג נח, אונזער אַלטער בעקאַנטער נח רב יאָסעלס, פון די „קליינע מענשעלעך“, דער געוועזענער איינציגער קאָרעספּאָנדענט אין בתרילעווקע און דער פאָרשטעהער פון די אַמאָליגע חובבי־ציון און פון די שפּעטעריגע ציוניסטען, דער גרינדער פון אַ סך — אַ סך אַלטע און נייע חברות.

נח רב יאָסעלס, האָטש ער איז שוין ניט קיין יונגערמאַן, האָטש אין באָרד זענען שוין ביי איהם פאַרהאַן מעהר גרויע האָר ווי שוואַרצע, האָטש ער איז שוין אַ זיידע (וועה־וועה, ווי די וועלט לויפט! מיר האָבען געקענט נח'ן נאָך אַלס בחור און דערנאָך אַלס איידעם אויף קעסט), — פון דעסטוועגען איז נח געבליבען דער זעלבער נח וואָס אַמאָל, נישט געמינערט אויף אַ האָר. אַ יונגע נשמה און אַ אידעאַליסט. איין עהרליבער מענש, אַ כשר הארץ, איין עולה תמימה — איהר קאָנט מיט איהם טהון וואָס איהר ווילט, ווארום ער גלויבט אַלעמען אויף נאמנות. מיט לייב און לעבען איז ער איבערגעגעבען צו בתרילעווקע און צו איהרע חברות און גע־זעלשאַפטען. ווי אַמאָל, אַזוי אויך איצט, האָט ער קיין מאָל נישט אין זינען ניט זיך, ניט קיין ווייב, ניט קיין קינד, נאָר די שטאָדט און נאָר איהרע חברות און נאָר טובת הכלל. כדאי זיך בעקענען אַ ביסעל האָטש מיט זיין ביאָגראַפיע. נח האַנדעלט מיט פלעשער. פלעשער זענען זעהר אַ וואויל געשעפט, נאָר עס געהט איהם ניט. אַלע מענשען, וואָס האַנדלען מיט פלעשער, פערדיענען געלד — ער דערלעגט. מיט ווייבער געהט איהם אויך ניט. מיט'ן ערשטען ווייב האָבען איהם אָפּגע'גט שווער און שוויגער, דאָס אַנדערע ווייב האָט זיך אַליין מיט איהם גע'גט, מיט'ן דריטען האָט דאָס אויך געהאַלטען ניט ווייט פון אַ גט, איז שוין געווען צו־שפּעט. און אַלץ איבער דעם, וואָס ער קהל'ט זיך און גיט אוועק דער וועלט זיין גאַנצע צייט. ס'איז נאָר אַ סברה, אַז די אַלע דריי מאָל נרנ,

וואס ער האט גענומען פאר זיינע ווייבער, זענען אריין אין די חברות אריין, און א ירושה האט ער געהאט בעקומען פון א פעטער א בעזדעטניק (דער איינציגער בעזדעטניק אין כתרילעווקע), האט ער די ירושה אויך אריינגעבראכט אין זיינע קהל׳שע זאכען. בקיצור, נח איז א מענש, וואס לעבט פאר יענעם, ניט פאר זיך. אז דער נייער גייסט האט זיך אריינגע׳גנב׳עט קיין כתרילעווקע, האט דאס נח׳ן פערחאפט מעהר ווי אלעמען, ווי א מין קרענק. עס האט איהם גאר דעם קאפ פערדרעהט, לחלוטין פער׳שכור׳ט. ער האט זיך א נעם געגעבען צו דער ארבייט מיט אזא אימפעט, גלייך ווי איהם וואלט דאס געגאנגען אין לעבען, אדער, לכל הפחות, גלייך ווי איהם וואלט דא געשטאנען גליקליך צו ווערען!... דערהערט, אז שטאדט וויל האבען א „הזמיר“, האט נח פערקאטשעט די ארבעל, זיך אוועקגעזעצט, אליין אין איין נאכט אויסגעארבייט דעם „אוסטאוו“ מיט אלע סטאטוטען און פאראגראפען, אליין בעשטעלט א פערזאמלונג, אליין צעשריבען בריעף אין די רעדאקציעס און טאקי אליין מחילה זיי אפגעטראגען (נח איז קיין גרויסער איבערקלייבער, און קיין פוילער אודאי ניט), און אז דער עולם איז זיך צענויפגעקומען, האט נח געעפענט די פערזאמלונג און פארגעשלאגען, מע זאל אויסקלויבען א פארזיצענדען. נח יאגט זיך ניט, ער זאל פערגעסען דעם אויבענאן, זיין דער פארזיצענדער. ער האט דאס פיינט. ער איז, ווי געזאגט, ניט קיין רודף אחר הכבוד. און דאס איז דאך בעוואוסט פון זינט די וועלט שטעהט, אז כל הרודף אחר הכבוד — ווער עס יאגט זיך נאך כבוד, איז הכבוד בורח ממנו — אנטלויפט פון איהם דער כבוד וואו דער ווייסער פעפער וואכסט; און פערקעהרט זשע ווידער צוריק, אז כל הבורח מפני הכבוד — ווער עס אנטלויפט פון כבוד, איז הכבוד רודף אחריו — יאגט איהם דער כבוד נאך פון הינטען און בעט זיך ביי איהם: „שוטה, וואס אנטלויפסט דו? האב חאטש א ביסעלע כבוד!“... דעריבער איז קיין חדוש ניט, וואס נח האט אין כתרילעווקע כבוד מעהר פון אלעמען. וואו ערגיץ איין ארבייט, א

קהל׳שע זאַך, אַ שיקעניש, אַ לויפעניש, איין אײלעניש אין איין אָטהעם — איז מען מכבד דערמיט נח׳ן. און נח פאַלגט, טהוט פאַר דריי. ער פרעגט גאַר ניט איבער דאָס אַנדערע וואָרט, פאַר וואָס עפּיס ער, פאַר וואָס ניט קיין אַנדערער? ער ווייסט אַליין, אַז טהון בעדאַרף ער, נישט קיינער. און די איבעריגע חברה־לייט זענען מיט איהם מיינסטענס צופריעדען. און אַז עס מאַכט זיך אַ מאָל, מען איז ניט אַזוי צופריעדען, זאָגט מען איהם, און אָפטמאָל מיט איין אָנצוהערענישעל, מיט אַ שטעכווערטעל און מיט גלאַט אַזוי זיך אַ מעשה, אַ משל, אַדער אַ וויץ, ווי דער מנהג איז אין כתרילעווקע, אַז מע וויל יענעם דערגעהן די יאַהרען. עס טרעפט אַ מאָל, אַז מע פאַלט אַן אויף איהם גאַר מעשה שייגעץ און מע „רייבט איהם אַ קאָלנער". פאַרהאַן אין כתרילעווקע, ברוך השם, אַזעלכע לייט, וואָס יענעמס פערדיענסטען ביי קהל מיט יענעמס ווייסע האָר אין באָרד שפּיעלען ביי זיי אַ גאַנץ קליינע ראָלע. נאָר ווער רעדט פון שקצים, עזות־מחוצף־פּנים׳ער? מיר קעהרען זיך אום צוריק צו דער ערשטער פערזאַמלונג פונ׳ם ערשטען „הזמיר".

אויסגעהערט נח׳ס פאָרשלאַג וועגען אויסקלויבען אַ פּרעזי־דענט, איז אַרויס אַ שטיקעל סכסוך: עס זענען געווען אַ סך בעלנים. נאָר וועמען אויסצוקלויבען איז ניט געווען. אין כתרילעווקע איז תמיד אַזוי: ביי איין אַרבייט, למשל, איז ניטאָ קיינער אין דער היים. אַלע אויף נח׳ן. קומט אָבער צו אַ התמנות, אַדער אַזוי עמיצען אָנ־טהון אַ כבוד, ווערד אַ טומעל: „מי שמך?" פאַר וואָס קומט איהם? און וואָס עפּיס יענער, ניט איך? — מע פערגינט ניט! אָפטמאָל ענדיגט זיך עס נור מיט שטעכווערטער, און אָפטמאָל מיט אַ סקאַנ־דאַל, און אַ מאָל מאַכט זיך, אַז עס דערגעהט צו פּעטש אויך.

איצטיגס מאָל איז דאָס געשטאַנען אַזוי, אַז עס וואָלט דערצו ניט דערגאַנגען. וואָרום עס האָט זיך געפונען אַ קלוגער, וואָס איז געפאַלען אויף אַ גלייכער המצאה: „דאַרפט איהר זיך, ברידערלעך, שפּאָרען און קריגען איבער׳ן „מי שמך" — אָמעהר אַט בין איך שוין אויבענאָן אייער פּרעזידענט — און טהוט מיר עפּיס!"

ווער איז דאס געווען? דאס איז געווען נישט קיין אנדערער, נאר דער בעריהמטער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס, מיט וועלכען מיר האבען זיך שוין א פאר מאל בעגעגענט אין אונזערע כתרילעווקער מעשה׳לעך. דער דיכטער האט זיך אוועקגעזעצט אויבענאן, גאנץ סטאטעטשנע, טאקי מעשה פרעזידענט, און דערלאנגט א זעץ מיט דער האנד איבער׳ן טיש:

— חברים און חבר׳טעס!

מעהר אבער ווי די צוויי־דריי ווערטער האט ער נישט גע־קאנט ארויסרעדען. מע האט איהם נישט געלאזט. ווער? די, וועלכע זענען קענען אידיש. זיי האבען פיינט אידיש, ווארום אידיש איז „זשארגאן" און זשארגאן איז — פע! זענען זיי ארוים דעריבער מיט א פראטעסט:

— עברית! העברעאיש!...

דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס איז אפילו ניט פון די איבערגעשראקענע יונגלעך, וואס האבען מורא פאר א פראטעסט, פון דעסטוועגען איז ער געבליבען א ביסעל מטושטש. דערנאך האט ער זיך א גלעט געגעבען דאס בייכעל, צורעכט געמאכט דעם זשי־לעט און א זאג געגעבען נאך אמאל, גלייך ווי גאר ניט איהם מיינט מען, נאר שוין העכער מיט א טאן:

— חברים און חבר׳טעס!...

איז געווארען אין זאל נאך א גרעסערער געפילדער מיט א קלאפעריי, א פייפעריי מיט אלערליי געשרייען און קולות ביז׳ן הימעל אריין:

— איבריט! איבריט! איבריט!

אפנים, דאס איז געווען איין אנגעשטעלטע זאך פון פריהער. דאס האבען די כתרילעווקער העברעאיסטען צוגעגרייט א דעמאנ־סטראציע קעגען אידיש. און עס האט ניט געהאלפען קיין שמע ישראל. דער דיכטער האט נעבאך מיט בזיון געמוזט פערלאזען דעם אויבענאן, און זיין ארט אויף דער טריבונע האט פערנומען דער יונ־גער שרייבער מיט׳ן געפינטעלטען פנים און מיט׳ן אלטען פידזשא־

קעל, און אויך אליין, אויך נישט געוואָרט אויף כבוד ביז מע וועט איהם אמאָל אויסקלויבען, אויך א זעץ געגעבען מיט דער האנד איבער'ן טיש און אַנגעהויבען אויף העברעאיש:

— „רבותי!“ — און ניט רבותי ווי מיר זאָגען, נאָר טאַקי „ראַבאַטאַי“, אַזוי ווי מע זאָגט דאָרטען, אין ארץ־ישראל... א קול האָט דער יונגער שרייבער מיט'ן אַלטען פּידזשאַקעל דוקא א היל־כיגם, האָט זיין „ראַבאַטאַי“ אָפּגעקלונגען ווי א גלאָק. נאָר וואָס דען? ווייטער פון אָט דעם וואָרט איז ביי איהם ניט געגאַנגען, מע האָט איהם נישט געלאָזט

דאָ זענען שוין די כתרילעווקער „אידישיסטען“ ארויס מיט א דעמאָנסטראַציע קעגען העברעאיש. אפנים, אויך צוגעגרייט פון פריהער און אויך מיט די זעלבע כלים, דאָס הייסט, מע האָט גע־נומען ליאַרעמען און פּילדערען און קלאַפּען מיט די פיס און שרייען אויף קולי־קולות — איין אמת'ע אָבסטרוקציע! די קולות האָבען דערגרייכט ביז'ן הימעל. עס האָבען געציטערט די ווענד, געקלונגען די פענסטער: „מיכנאַטאַים! לאַקשענקוילעטש! אידיש! אידיש! אידיש!!!“

האָט נאָט אריינגעגעבען איינעם פון די העברעאיסטען, ער זאָל צווישען די אלע אנדערע קולות געבען א וואָרף ארויס א באַמבע, אויסשרייען אויף א קול: „ט ש ע ר נ אַ ו ו י ץ!“...

דאַכט זיך, וואָס, אייגענטליך. שטעקט אַזעלכעס אינ'ם וואָרט „טשערנאָוויץ“? טשערנאָוויץ איז נישט מעהר ווי א שטעדטעל אין דער בוקאָווינע, אין עסטרייך, וואָס צוויי מלוכות שלאָגען זיך איצטער איבער דעם און טרייבען ארויס איינס דאָס אנדערע, — היינט געהערט עס צו איינעם, מאָרגען צו איין אנדערען. איז אָבער פאַר די כתרילעווקער אידישיסטען, אַז מע דערמאָנט זיי דעם נאָמען „טשערנאָוויץ“, טויזענד מאָל, צעהנטויזענד מאָל ערגער, ווי אין טאַטען אריין געשאָלטען! איהר קאָנט זיי אויסוואַרפען די שענדליכסטע עבירה, איהר קאָנט זיי זאָגען וואָס אין דער קאָרט, אַבי ניט „טשערנאָוויץ“. אָט אזא טבע ביי די כתרילעווקער אידי־

שיסטעו. דאס איינענע איז אויך ביי די דארטינע העברעאיסטעו. ווילט איהר זאטשעפּעו א כתרילעווקער העברעאיסט, איהם דער־לאנגעו ביז דער זיעבעטער ריפּ, זאלט איהר איהם מעהר ניט נאר א זאג טהון איין ווארט: „מיכנאַטאים“ (עס וואכסט פון „מכנסים“ — הויזעו). נאר וואס דען? איהר זאלט זיך היטעו פאר איהם, ווארום ער קאן אייך פלעטעו דעם מח... מאדנע מענשען דער נייער כתרילעווקער דור. מורא'דינע האנאראווע פארשוינעו, גרויסע קאפּ־ריזניקעס און ווילדע בעל־כעסנ'ם — „ספּילשליווע נאטורעו“..

הכלל, דערהערט דאס ווארט „טשערנאַוויץ“, האט איינער פון די אידישיסטעו, דוקא א שוואכער, א הוסטענדיגער, נאר א היציגער פּארשוין, ניט לאנג געטראכט, אראפּגעצויגעו טונ'ם לינקעו פוס א שטיבלעט און א ווארף געגעבעו פון זיך איינעם פון די העברעאיס־טעו גלייך אין פּנים אריין און געטראפּעו סאמע דארט, וואו עס הויבט זיך אן די נאז, ביי דער אונטערשטער זייט פונ'ם לינקעו אויג. א גליק, וואס ער טראגט ניט קיין ברילעו, ער וואלט געקאנט בלייבעו אהן איין אויג. האבעו זיך עטליכע העברעאיסטעו, זעלבסט־פערשטענדליך, אנגענומעו די קריוודע פון זייער בעלעדיגטעו חבר און זענעו אנגעפאלעו אויפ'ן שוואכעו, הוסטענדיגעו אידישיסט מיט פערקאטשעטע עלענבויגענס און האבעו איהם אוועקגעגעבעו אזא גאב, אז ווען עס מישעו זיך ניט אריין די איבעריגע אידישיסטעו, וואלטמעו זייער שוואכעו חבר בעדארפט ארויסטראגעו אויף א לייליך. פערשטעהט זיך, אז צוליעב דעם דאזיגעו אינצידענט מיט'ן אידי־שיסטישעו שטיבלעט איז שוין במילא אויסגעבראכעו א גאנצע מלחמה, איין אלגעמיינער געשלעג, אין וועלכעו עס האבעו זיך ניט געגארט ניט די העברעאיסטעו און ניט די אידישיסטעו. נאר מעהר פון אלעמעו האט געקראגעו אונזער עהרליכער קהל'ס־מאן און געניא־לער גרינדער פון חברות און געזעלשאפטעו — נח. איהם איז אריינ־געפלויגעו פון הינטעו, גאר אומגעריכט, א היבשע פּארציע. און אליז איבער'ן פּסוק: כל הבורח מפני הכבוד — ווער עס

אַנטלויפט פון כבוד, איז הכבוד רודף אחריו — יאָגט איהם דער כבוד נאָך פון הינטען פוס־טריט...

עפּילאָג.

אזא סעקרעטאַר, ווי נח רב יאָסעל'ס אין כתרילעווקע, איז צו זוכען. אויף אַלסדינג פיהרט זיך ביי איהם א פּראָטאָקאָל און אַלס־דינג ווערד ביי איהם פערשריבען. ער לאָזט ניט דורך קיין זאַך. דער אַמאָליגער היסטאָריקער, אז ער וועט וועלען וויסען, וואָס האָט זיך געטהאָן אין כתרילעווקע, וועט ער געבען א קוק אריין אין נח'ס פּראָטאָקאָל־בוך, וועט ער דאָרט געפינען א גאַנצען אוצר... וועגען יענער היסטאָרישער פערזאַמלונג פון די אידישיסטען און העברע־איסטען נעמען מיר ארויס די סאַמע נויטיגסטע, ווי די געשיכטע פאָדערט עס: „...נאָך זעהר קורצע רעדעס פון די אָראַטאָרען האָבען זיך אַנגעהויבען היציגע, לעבהאַפטע דעבאַטען, וואָס האָבען נישט געקאָנט ברענגען צו קיין אַלגעמיינע אַפּשליסונג, איבער די חלוקי־דעות און רייבונגען, וואָס הערשען צווישען פערשיעדענע פּאַר־טייען, און ווייל ס'זענען ארויס חלוקי־דעות און רייבונגען וועגען שפּראַך, און ווייל די שפּראַך־פראַגע איז אונפערמיידליך, איז גע־פונען געוואָרען איין איינציגער אויסוועג — מע זאָל אַנשטאָט איין הזמיר גרינדען צוויי הזמיר'ס — איינעם א אידישען הזמיר פאַר די אידישיסטען, און דעם אנדערען א העברעאישען הזמיר פאַר די העברעאיסטען...“

יג.

רעפערענטען און פּאַרלעזער.

כתרילעווקע האָט ליעב ליטעראַטור, קונסט און מוזיק. נישטאָ די נאַכט, וואָס ס'זאָל דאָרט ניט זיין וואו צו פערברענגען. ובפרט

נאָך ווינטער. די נעכט זענען גרויס, נישט אַלע שפּיעלען אין קאָר־טען (וועגען קאָרטען וועלען מיר רעדען איין אַנדערש מאָל), ווילט זיך הערען אַ פריש וואָרט. איז ניט קיין טהעאַטער, איז אַ קאָנצערט, איז אַזוי איין אָבענד. איז אַ פערזאַמלונג, אַ פּאַרלעזונג, אַ רעפע־ראַט מיט דיסקוסיעס, אָדער אָהן דיסקוסיעס.

מעהר פון אַלסדינג האָט מען דאָרט ליעב רעפעראַטען מ י ט דיסקוסיעס. וואָרום אַ רעפעראַט אַליין, אַז יענער לייענט, איז נישט אינטערעסאַנט. ער לייענט, און איהר דאַרפט זיצען און קוקען איהם אין מויל אַריין. וויבאַלד אָבער אַ רעפעראַט מיט דיסקוסיעס, קאָנט איהר זיך אַריינמישען, קאָנט איהר אויך עפּיס זאָגען אַ וואָרט, ווייזען, אַז איהר זענט אויך ניט קיין מלופּים־קינד. און ווייל אין כתריל׳עווקע אַליין זענען דאָ ווינציג לעקטאָרס, רעפערענטען און לייענער, און ווייל אויף אַ כתרילעווקער לעקטאָר, רעפערענט אָדער לייענער לעגט מען דאָרט ווינציג־וואָס כבוד, איז מען זיך דעריבער נוהג, אַז מע בעציהט די סחורה פון דרויסען. דאָס הייסט, מע שרייבט אויס לעקטאָרס, רעפערענטען, אַרטיסטען און פּאַרלעזער פון דער פרעמד.

אין דעם ענין פון קאָנצערטען, רעפעראַטען, לעקציעס און פּאַר־לעזונגען קאָנקורירעןביידע כתרילעווקער „הזמיר׳ס“ מיט סכנת נפשות! שרייבען אויס די אידישיסטען אַ וועלט־בעריהמטען פּאַר־לעזער, ברענגען אַראָפּ די העברעאיסטען אַ וועלט־בעריהמטען רעד־נער. מע שמייסט זיך ווי ווייט מע קאָן. אָפטמאָל טרעפט, אַז אין איינעם און דעם זעלבען אָבענד זאָלען אין כתרילעווקע זיין צוויי שמחות: אַ פּאַרלעזער מיט אַ רעדנער — און די שטאָדט נעבאָך ווייסט אַליין ניט, וואוהין פריהער צו געהן, חאָטש נעם און צעריים זיך אויף צווייען! דאָס, וואָס די אידישיסטען מיט די העברעאיסטען זענען צווישען זיך צעריסען, מאַכט ניט אויס. מילא, אַז מען איז ברוגז אויפ׳ן חזן. דעריבער דאַרף מען קיין קדוש ניט שפּרינגען? און אַגב איז מען אין כתרילעווקע זעהר להוט נאָך אַ פריש וואָרט. טהוט מען וואָס מע קאָן — מע הערט אָפּ אַ ביסעל דעם און מע־

לויפט הערען דעם אנדערען. מע האַפּט אַ וואָרט פונ׳ם פאַרלעזער און מע לויפט הערען אַ ביסעל פונ׳ם רעדנער. דורכלאָזען האָט מען פיינט אין כתרילעווקע. דאָס לעבען איז אַזוי קורץ, אַז אַ מענש בעדאַרף פון אַלסדינג געניסען. ווער סע זאָל ניט קומען צופאָהרען קיין כתרילעווקע, קאָן ער זיכער זיין, אַז ער וועט, אם ירצה השם, האָבען אַ שען אוידיטאָריום און אַז דער זאָל וועט זיין געפּאַקט, נאָך מעהר ווי מע בעדאַרף, און אַז ער וועט אַרויס פון דאָרט ווי פון אַ שוויץ־באָד. כתרילעווקע קוקט־נאָך דער גרויסער שטאָדט און שטעהט ניט אָפּ, חלילה, פון דער מאָדע אויף אַ האָר. אין דער גרויסער שטאָדט איז אַ מאָדע, אַז נאָך אַ רעפערעט, אַ לעקציע, אָדער אַ פאַרלעזונג בעדאַרף זיין אַ באַנקעט. אין כתרילעווקע איז אויך אַזוי. קוים האָט זיך געענדיגט דער רעפעראַט מיט דיסקוסיעס, — עס מעג זיין העט־העט נאָך האַלבע נאַכט — נעמט מען דעם מחותן, דעם רעפערענט הייסט עס, און מע שלעפּט איהם אַוועק אין אַ גאַרקיך, און מע זעצט איהם אַוועק אויבענאָן, און מע פּראַוועט איהם דאָרט אַ באַנקעט.

כמעט, קאָן מען זאָגען, איז דער באַנקעט אין כתרילעווקע מעהר חשוב ווי דער רעפעראַט אָדער די פאַרלעזונג. דער גאַנצער עיקר איז דער באַנקעט. אויף באַנקעטען מאַכען זענען די כתרילעווקער אינטעליגענטען די ערשטע אין דער וועלט. ווי נאָר מע קומט זיך צענויף נאָכ׳ן לייענען, אַזוי ווערד געקוילעט אַ הערינג און אַוועקגעשטעלט ביער: דער עולם פילט אַן די גלעזלעך, און עס הויבען זיך אָן טאָסטען מיט לחיימ׳ס לכבוד דעם גרויסען גאַסט, וואָס ציהען זיך אַוועק אַפּטמאָל ביז׳ן ווייסען טאָג אריין. אין די טאָסטען ווערען, אייגענטליך, איבערגע׳חזר׳ט און איבערגעקייעט נאָך אַמאָל פון אָנהויב אַלע פריהעריגע דיסקוסיעס, און דער גרויסער גאַסט מוז עס אַלסדינג נעבאָך נאָך אַמאָל אויסהערען און אַלעמען ווידער אַמאָל ענטפערען על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. אַ מאָל, מאַכט זיך, זאָל מען דעם גרויסען גאַסט אויפ׳ן באַנקעט נעמען לויבען אין פּאַג אריין, הויבען אויף דרוקעט. אַוועקשטעלען

העכער פון שלמה המלך און גרעסער פון שעקספיר'ן, להבדיל, אזוי אז דער קאפ זאל זיך איהם פערדרעהען אויף צו חלש'ען. און א מאל, וויעדער צוריק, זאל מען דעם רעפערענט אויפ'ן באנקעט אזוי צעגליעדערען זיין רעפעראט אויף שטיק-שטיקלעך, מכבד זיין מיט אזא מין „קריטיקע", מיט אזא מין „אנאליז" און מיט אזעלכע מינים „פלפולים", אז סע זאל איהם פינסטער ווערען אין די אויגען פון אזא „כיבוד", און ער זאל ניט וויסען, וואו די טיר עפענט זיך... און א מאל זאלען זיך די בעלי הבאנקעט צווישען זיך אליין צעאמפערען, פערפיהרען א נייע דיסקוסיע מיט נייע דעבאטען און גאר אומגעריכט אריינפאלען אין א פייערדיגע מלחמה. אזוי אז דער גרויסער גאסט פאהרט אוועק פון דארט א גאנצער, איז ער איינער א גליקליכער און מעג בענשען גומל... מע מיינט ניט, חלילה, עמיצער זאל איהם דארט שלאגען אדער אזוי בעלעדיגען. ניין, דאס ניט. נאר מחמת די ארטיגע אידישיסטען מיט די העברעאיסטען פיהרען צווישען זיך א קאנקורענציע, טרעפט זיך אמאל, אז דער גאסט זאל ווערען געשעדיגט. דאס הייסט, ער זאל אריינפאלען אומזיסט-אומנישט אין א בלאטע און זאל ניט קאנען זיך אפוואשען נאכדעם מיט קיין צעהן וואסערען.

אלס אילוסטראציע צו דעם, ווילען מיר אייך דערצעהלען א מעשה, וואס האט געטראפען אט-דא ניט לאנג אין כתרילעווקע מיט איינעם א געלעהרטען העברעאיסט און א דאקטאר-פילאזאף, וואס איז נעבאך גאט די נשמה שולדיג, וואס האט צוליעב קאנקורענציע פון די צוויי פארטיעס און איבער א אינטריגע פון די צוויי כתרילעווקער גאזעטען, אריינגעכאפט זיך אין א מיאוס'ען עסק. מע האט אויסגעטראכט אויף איהם א ליגען, א בלבול, וואס האט זיך מאקי אויסגעלאזט נאכדעם, אז ס'איז ניט געשטויגען, ניט געפלויגען, נאר ביז עפיס-וואס האט איהם די כתרילעווקער פרעסע רעכט איבערגעוואשען די ביינער, געלייטערט די נשמה און גע־מאכט מיט דער בלאטע גלייך, און די גאנצע שטאדט האט איהם א צייט געהאלטען אין מויל — עס איז געווען בוזי-בזיונות!

ומעשה שהיה כך היה :

איינמאָל אין א שענעם טאָג האָבן די העברעאיסטן אָראָפּ־געבראַכט פון דער גרויסער שטאָדט אויף איין אבענד מיט דיסקו־סיעס א בעריהמטען דאָקטאָר־פילאָזאָף, ער זאָל זיי לייענען א רע־פעראַט מיט דיסקוסיעס. דער בעריהמטער דאָקטאָר־פילאָזאָף איז געקומען קיין כתרילעווקע, אָפּגעלייענט דעם רעפעראַט, אויסגעהאַל־טען די דיסקוסיעס, איבערגעלעבט דעם באַנקעט אויך בשלום און הלך לעולמו — אוועק צוריק אהיים. וואָלט געווען גוט. וואָס טהוט גאָט ? געהען די כתרילעווקער גאַזעטען און צעלעגען אויף זיעבען טעלערלעך דעם רעפעראַט פונ׳ם בעריהמטען דאָקטאָר־פילאָזאָף און שרייבען זיך יעדע איהר מיינונג. פערשטעהט זיך, וואָס איינער זאָגט — זאָגט דער אנדערער קאַפּויר. ווייל די „יאַרמעלקע", דער אָרגאַן פון די העברעאיסטען, האָט אָפּגעלויבט דעם גאַסט אין טאָג אריין, איהם אָנגערופען מיט׳ן נאָמען געניאַלער שריפטשטעלער, גע־זאָגט, אז דענקען דענקט ער אזוי ווי קאַנט און שפּינאָזאַ און רעדען רעדט ער אזוי ווי בעבעל און זשאָרעס. האָט דער „קאַפּעליש", דער אָרגאַן פון די אידישיסטען, אקוראַט פערקעהרט, געמאַכט איהם צו אַש און צו בלאָטע, איהם געקרוינט מיט אזעלכע שענע נעמען, ווי „בטלן", „שטאַמלער", „פּלאַפּלער", „באַנק־קוועטשער", „צבועק", וכדומה. „צבועק" האָט ער אָנגערופען דעם רעפערענט דערפאַר, וואָס ער האָט אין זיין רעפעראַט געזאָגט מוסר דעם עולם, למאי מען איז ניט אידישליך געגוג, למאי כתרילעווקער בחורים זיצען אין קינעמאַטאָגראַף אהן א היטעל און כתרילעווקער מיידלעך טראָגען אום שבת זאָנטיקלעך, טיכעלעך, הענטשקעלעך און נאָך אזעלכע זאַכען בפרהסיה... האָט דאָס מסתמא רי׳כט פערדראָסען די העב־רעאיסטען, און זייער אָרגאַן, די „יאַרמעלקע", איז ארויס מיט א „קריטיקע" אויף די אידישיסטען און געפרעגט א קלאָץ־קשיא: פון וואַנען ווייסען דאָס עם־הארצים, גראָבע יונגאַטשעס, באַד־יונ־גען, שטיוועל־פּוצער, בעל־עגלה׳ס און בעהעלפערס, וואָס קאָנען ניט קיין צלם פאַר קיין אלף, צו זאָגען מבינות אויף אזא גרויסען גע־

לעהרטען, אויף אזא בעריהמטען דאקטאר־פילאזאף און אויף אזא געניאלען רעפערענט? האט זיך מסתמא דער ארגאן פון די אידישיסטען, דער פראגרעסיווער „קאפעליש", ניט געפוילט און האט אויף מארגען אפגעענטפערט דעם ארטאדאקסישען קאנקורענט מיט א „קריטיקע" און האט געפרעגט א קשיא אויפ'ן גרויסען גאסט, ווי אזוי שטעלט זיך דאס אוועק א איד, ער מעג זיין א גרויסער געלעהרטער און בעריהמטער דאקטאר־פילאזאף און א געניאלער רעפערענט, צו זאגען פאר איין עולם מוסר, למאי מע זיצט אהן א היטעל אין קינעמאטאגראף, און למאי מיידלעך טראגען זאנטיקלעך מיט טיכעלעך, מיט הענטשקעלעך אום שבת, בשעת ער אליין, דער גרויסער געלעהרטער, דער בעריהמטער דאקטאר־פילאזאף און געניאלער רעפערענט, האט בסך־הכל צוויי שוועסטער, איז איינע א משומדת'טע און די אנדערע גלאט א גנב'טע? . . .

פאר די העברעאיסטען איז די דאזיגע אונערווארטעטע קריטיקע פונ'ם אידישיסטישען „קאפעליש" געווען א מין באמבע, און זיי האבען זיך די ערשטע צייט פערלוירען. דערנאך האט מען אפגעהאלטען א פערזאמלונג מיט'ן רעדאקטאר פון דער „יארמעלקע" בראש, און ס'איז געבליבען, מע זאל אוועקקלאפען א דעפעש צום רעפערענט און אנפרעגען זיך ביי איהם גאנץ אויפריכטיג אויף זיינע שוועסטער. נאר ווי אזוי פרעגט מען יענעם גלאט אזוי? ווארום טאמער איז דאס איין אמת — אפשר האט ער טאקי צוויי שוועסטער, איינע א משומדת'טע, די אנדערע א גנב'טע, — הייסט דאך עס דערלאנגט א פאטש אין פנים! איז געבליבען, מע זאל ביי איהם אנפרעגען סתם טעלעגראפיש און בעצאהלען פאר איין ענטפער: „וואס מאכען אייערע שוועכטער?" איז אוועקגעגאנגען א טאג און צוויי — נישטא קיין ענטפער! ערשט אויפ'ן דריטען טאג קומט אן א טעלעגראמע פון צוויי ווערטער: „וואסערע שוועסטער?" נעמען די העברעאיסטען און קלאפען אוועק נאך א טעלעגראמע און אויך מיט איין ענטפער: „אייערע צוויי שוועס־

טער". געהט ווידער אוועק א טאג און צוויי, און עס קומט אן איין ענטפער: „איך האב ניט קיין שוועסטער". פוילען זיך ניט די העברעאיסטען און קלאפען אוועק א דריטען מאל א דעפעש: „אפשר זענען אייערע שוועסטער געשטארבען?" קומט אן איין ענטפער, ווייזט אויס, מיט בייזען שוין: „וואס ווילט איהר? איך האב קיינמאל ניט געהאט קיין שוועסטער! איך בין א איין און איינציגער".

דאס איז געווען איין אפפרישונג פאר די העברעאיסטען. ווי א גוטער רעגען אין א טרוקענעם זומער. עס איז זיי אראפ א שטיין פונ'ם הארצען. קודם כל האבען זיי אפגעדרוקט אלע דעפעשען אין דער „יארמעלקע" און צוגעגעבען א רעכטען פירוש צו די טעלעגראמען — לאז די וועלט וויסען, אויף וואס אידישיסטען זענען פעהיג. און חוץ לזה האבען זיי צענויפגענומען אלע בלעטער, וואו ס'איז געווען געדרוקט די מעשה מיט די שוועסטער, און האבען עס אוועקגעשיקט צום רעפערענט. איז דער רעפערענט, א היציגער פארשוין און א האנאריסט, געווארען שטארק אויפגעבראכט און האט אוועקגעווארפען האק און פאק און איז געקומען צופאהרען קיין כתרילעווקע און האט איינגעגעבען אויפ'ן „קאפעליש" און אויף אלע אידישיסטען איין „איסק", ארויסגערופען צום געריכט א מאסע עדות, געוואלט אריינפאקען די חברה אין חד־גדיא אריין פאר רכילות און פאר לשון־הרע און פאר פערזענליכע בעלעדיגונג. און בכדי צו בעווייזען, אז ער איז ריין, אז ער האט ניט קיין שוועסטער, ניט קיין משומדת'טע, ניט קיין גנב'טע, און אז ער האט בכלל קיין שוועסטער קיינמאל ניט געהאט, האט ער ארויסגעפאדערט פון זיין שטאדט די מעטריקעס פון זיין גאנצער משפחה, וואס האבען ארויסבעוויזען, אז נישט נור ער איז ביי זיין טאטע־מאמע א בן־יחיד — אפילו זיין טאטע האט אויך קיין שוועסטער ניט געהאט! דאס אלסדינג האט אבער וויי־

ציג וואס געהאלפען צום משפט. די העברעאיסטען האבען פער־לוירען. די ריכטער האבען ארויסגעטראגען אזא מין רעזאלוציע: „אז דער בעשולדיגער זאל האבען שוועסטער, און יענע זאלען האבען אויסגעטראכט אויף זיינע שוועסטער א בלבול, און דער בלבול וואלט זיך ארויסגעוויזען פאר א ליגען, — וואלטען די בעשולדיג־טע בעקומען זייער שטראף לויט'ן געזעץ. נאר אזוי ווי דער בע־שולדיגער אליין האט בעוויזען, און די צוגעשטעלטע פאפיערען בע־שטעטיגען, אז ער האט קיין שוועסטער קיינמאל ניט געהאט, — קומט אויס, אז די בעשולדיגטע האבען גערעדט לשון־הרע אויף אזעלכע, וואס זענען קיינמאל נישט געבוירען געווארען; נמצא, אז ס'איז נישטא קיין בעלעדיגטער. וויבאלד אזוי, זענען נישטא קיין בעלעדיגטע און קיין בעלעדיגער — און דער משפט איז בטל".

עפילאג.

יענעם טאג האבען די העברעאיסטען מיט דער „יארמעלעקע" אפגעהאלטען איין עקסטרא־פערזאמלונג, און די אידישיסטען מיט'ן „קאפעליש" בראש האבען געמאכט א קערמעשעל און גע־האלטען דרשות א גאנצע נאכט, געטרונקען, געזונגען און געטאנצט ביז'ן ווייסען טאג אריין. ס'איז געווען דער אמת'ער „ליהודים".

יד.

ליעבהאבער פון טהעאטער

טהעאטערס זענען פאראן אין כתרילעווקע צוויי: א טהע־אטער פון אידישיסטען און א טהעאטער פון העברעאיסטען. אק־טיארען אבער — נישט איינער. סיידען עס קומט אראפ פון יעהופעץ א אידישע טרופע, א מאל צוויי טרופעס, שפיעלען אפ א פאר וואכען און, אויב זיי האבען מיט וואס, פאהרען זיי אוועק אהיין, פון וואנען זיי זענען געקומען, און אז ניט, פערזעצען זיי די זייגערלעך, די מלבושים, די דעקאראציע מיט'ן גאנצען רעקווי־

זיט. און אויב זיי האבען דאס אויך ניט, געהט מען ארוים איבער דער שטאדט מיט א פעטשיילע און מע מאכט זיי א נדבה — וואס זאל מען טהון? מע וועט דאך נישט לאזען מענשען אויסגעהן פון הונגער; מען איז דאך עפּיס אידען, צי ניין? און אז זיי פאהרען אוועק, געבען זיי זיך דאס ווארט, אז ווייל זיי וועלען לעבען זאלען ניט זיי, ניט זייערע קינדער, ניט זייערע קינדס־קינדער נישט אריינשמעקען מעהר קיין כתרילעווקע. עס מעג אויף דעם קומען א שרפה, א מגפה און וואס אין דער קארט! דאכט זיך, גוט אנגעשאלטען, איא? קומט איבער־א־יאהר — ויבא המן — זיי זענען ווידער דא! אזא טבע שוין ביי די אידישע ארטיסטען. עס ציהט זיי קיין כתרילעווקע. א קשיא אויף א מעשה — טאמער וועט זיך אויסגעבען א סעזאן, וואס וועט אומקעהרען דעם פאראיאהריגען פערלוסט נאך מיט פראצענט? „איהר קענט נישט דאס טהעאטער־געשעפט — האט מיר אמאל געזאגט א אידישער אקטיאר, א פערשלעפטע קרענק: — היינט איז שלעכט, מארגען קאן זיין נאך ערגער"...

און ווייל דאס אידישע טהעאטער קומט קיין כתרילעווקע נאר אויף גאסטראלען, און בעגעהן זיך אהן א טהעאטער קאן מען ניט, דעריבער זענען אין כתרילעווקע פארהאן א סך אמאטערען פון קונסט, ליעבהאבער פון אידישען טהעאטער.

איך האב מורא צו זאגען, ס'זאל ניט אויסקומען שוין צו גוזמא'דיג, צו איבערטריבען — נאר א פאקט איז עס, אז כמעט די גאנצע יוגענד פון כתרילעווקע זענען „ליעבהאבער". וואו ערגיץ א דערוואכסען בחור'על, וואו ערגיץ איין אונטערגעוואכסען מיידעל, א חתן אדער א כלה — זענען זיי „ליעבהאבער". ניט נור בחורים און מיידלעך — פארהאן יונגע לייט מיט בערדלעך שוין, אדער ווייבלעך, מאמעס פון קינדער, וואס זענען „ליעבהאבער" און שפּיעלען טהעאטער. וואס מיינט איהר? איז טאקי אז אך און וועה צו יענעם ווייבעל, וואס איהר מאן איז א „ליעבהאבער", און א קלאג צו יענעם יונגען־מאן, וואס זיין ווייבעל איז א „ליעבהאבע־

ריין" ! דער יונגער־מאַן נעבאַך קומט אַהיים פֿון קלייט אַ מיעדער, אַ הונגעריגער, טרעפֿט ער ניט קיין וועטשערע, ניט קיין סאַמאַוואַר, דאָס קינד ווערד צעריסען שרייענדיג. וואָס איז די מעשה ? — דאָס ווייבעל איז אַ „ליעבהאַבערין", איז זי דאָס אַוועק אויף פּראָבע, מע מאַכט רעפּעטיציע. אָדער פֿערקעהרט דאָס אייגענע: דער מאַן איז אַ „ליעבהאַבער", פּלאָנטערט זיך מיט'ן טהעאַטער, פֿערברענגט זיך די צייט גאַנץ פֿרעהליך. אַז ניט קיין ספּעקטאַקעל, איז אַ רעפּעטיציע, אַז ניט קיין רעפּעטיציע, איז גלאַט אַ פֿערזאַמלונג פֿון ליעבהאַבער — מע לייענט אַ נייע שטיק פֿון אַ כתרילעווקער דראַמאַטורג, טיילט מען פֿונאַנדער צווישען זיך די ראָלען, עסט מען דערנאָך וועטשערע אַלע אינאיינעם, מע נעמט צו גלעזלעך ביער, מע רויכערט פּאַפּירעסלעך — ס'איז חי געלעבט! און דאָס ווייבעל נעבאַך דאַרף זיצען אין דערהיים, וויעגען דאָס קינד, אָדער ליגען אין בעט אַ פֿערשמאַכטע און אַרויסקוקען אַ גאַנצע נאַכט, ווען וועט ער שוין קומען, דער געטרייער מאַן, דער „ליעבהאַבער" ?

ערגער פֿון אַלץ איז, אַז ביידע, סיי דער מאַן, סיי דאָס ווייבעל, זענען „ליעבהאַבער"; און נאָך ערגער איז (דעמאָלט איז שוין טאַקי גאָר אַ צרה !), אַז דער מאַן מיט'ן ווייב זענען קידער־ווידער. דאָס הייסט, אַז דער מאַן איז אַ ליעבהאַבער אַ העברעאיסט און דאָס ווייבעל — אַ ליעבהאַבערין אַ אידישיסטקע, אָדער פֿערקעהרט, אַז דער מאַן איז אַ ליעבהאַבער אַ אידישיסט, און דאָס ווייבעל — אַ ליעבהאַבערין אַ העברעאיסטקע. קומט אַרויס דערפֿון אַ מאָל אַ קאָנפֿליקט, וואָס ענדיגט זיך מיט אַ סקאַנדאַל און מיט בזיונות.

ניט לאַנג האָט זיך געטראָפֿען אַ מעשה מיט אַ פּאָר־פֿאָלק, מאַן און ווייב, ביידע „ליעבהאַבערס", ער — אַ פֿערברענטער אידישיסט, אַ „קאָפּעלישיטט", זי — אַ פֿערברענטע העברעאיסטקע, אַ „יאַרמעלקעליסטקע".

דאָס דאָזיגע פּאָר־פֿאָלק איז זיך געווען אַ גאַנץ נישקשה'דיג פּאָר־פֿאָלק. האָבען געלעבט בשלום ושלוה כמעט אַ גאַנץ יאָהר

נאָך דער חתונה, האָבען שוין געהאַט אַ קינד אויך (אַ יונגעל). פּלוצים האָבען זיך אָנגעהויבען צווישען פּאָר־פאָלק מחלוקת׳ען. וואָס איז? באַשר ער וויל ניט, אַז זי זאָל געהן שפּיעלען אינ׳ם טהעאַטער פון די בעלי־לאָקשענקוילעטש. „ווילסטו שפּיעלען, זאָגט ער, קאָן איך, זאָגט ער, בעשטעהן, זאָלסט שפּיעלען מיט מיר אינאיינעם, זאָגט ער, אינ׳ם טהעאַטער פון אונזערע אידישיסטען.“ קוקט זי איהם אָן, ווי אַ משוגענעם: „וואָס עפּיס אין מיטען דרינען? די גאַנצע צייט בין איך געווען אַ העברעאיסטקע — און גאָר ניט, דו האָסט זיך ניט דערוואָרגען. איצט איז דיר מיט אַ מאָל געוואָרען ביטער. וואָס איז דער שכל?“

לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אַז דער שכל איז אַ פּראָסטער שכל: דער מאַן, דער אידישיסט, איז געוואָהרע געוואָרען על־פּי נס, דורך עפּיס אַ צעטעלע פון אַ העברעאיסט, אַז זיין ווייבעל, די העברעאיסטקע, האָט געפיהרט אַ ראָמאַן נאָך מיידעלווייז, פאַר דער חתונה, טאַקי מיט איינעם אַ העברעער. האָט זיך אָנגעצונדען אין איהם אַ פייער, און ס׳איז געווען הימעל עפּען זיך! די גאַנצע שטאָדט האָט זיך געוויעגט. ס׳איז אוועק רעדערייען, שושקערייען, פּליאָטקעס. ס׳איז ארויסגעטראָגען געוואָרען אויף דער גאַס, אין מאַרק, און סוף־כל־סוף אריין אין דער פּרעסע, אין די כתרילעווקער גאַזעטען הייסט עס, אינ׳ם „קאָפּעליש“ מיט דער „יאַרמעלקע“ — און ווי באַלד ס׳האָט זיך אריינגעמישט די כתרילעווקער פּרעסע, האָט איהר שוין ניט וואָס זיי מקנא צו זיין

וואָס פאַר אַ ראָלע, למשל, האָט דאָ געשפּיעלט די פּרעסע? גאַנץ פּשוט: אַזוי ווי דער אידישיסטישער „קאָפּעליש“ האָט זיך אָנגענומען די קריוודע פונ׳ם אידישיסטישען מאַן, איז איינמאָל אין אַ שענעם פריהמאָרגען דער רעדאַקטאָר ארויס מיט אַ בערביסענעם אַרטיקעל אונטער אַ שרייענדיגען נאָמען: „אויף כפּרות דאָרווין!“ מיר געבען דאָ איבער אַ גאַנצען שטיק פונ׳ם דאָזיגען העכסט־אינטערעסאַנטען אַרטיקעל, טאַקי מיט׳ן לשון, ווי ס׳איז אָפּגעדרוקט אינ׳ם פּראָגרעסיווען „קאָפּעליש“: „אָבי די געלעהרע־

טע, די אזוי גערופענע דארוויניסטען, ווילען אונז איינשמועסען א קינד איז בויך — אז ס'איז פארהאן כלומרשט אין דער נאטור א כח, וואס הייסט אטאוויזם, וואס לויט דעם דאזיגען כח מוז א קינד זיין עהנליך צו זיינע עלטערן. עס הויבט זיך גאר ניט אן! מיר קאנען דאס בעווייזען מיט פאקטען. מיר האלטען נישט פון פוס־טע טעאריעס! מיר האבען ליעב פאקטען. אט, למשל, האט זיך גע־טראפען ניט לאנג א פאקט (ניט ביי אונז אין כתרילעווקע, חלילה,— אין איין אנדער ארט, אין יעהופעץ, האט עס זיך געטראפען). עס איז זיך געווען א פאר־פאלק,ביידע ליעבהאבער פון אידיש טהע־אטער, ער — א פייעריגער אידישיסט, זי — א פלאמפייעריגע העב־רעאיסטקע. ויהי היום, איז ביי זיי געבוירען געווארען א קינד (א יונגעל), האט מען זיך אין א יאהר ארום ארומגעקוקט, אז דאס קינד איז ניט נור קיין האר נישט עהנליך צום פאטער דעם „ליעבהאבער", דעם אידישיסט, נאר אדרבה, דאס קינד איז צוויי טראפען וואסער עהנליך צו א פרעמדען מאנספארשוין, אויך א „ליעבהאבער", און דוקא א העברעאיסט. און חאטש דער דאזיגער „ליעבהאבער" דער העברעאיסט איז געווען א פרינציפיעלער געגנער פון אידיש, פונ־דעסטוועגען איז ער געווען א גאנץ אפטער איינגעהער צום ווייב פונ'ם אידישיסט... דעריבער איז גאנץ מעגליך, און כמעט גאר אהן א שום ספק, אז די עהנליכקייט פונ'ם קינד, וואס דעם ליעבהאבער דעם אידישיסט'ס ווייב האט געבוירען, זאל זיך נעמען דערפון, הייסט עס, וואס די ליעבהאבערין די העברעאיסטקע האט זיך פער־קוקט אויפ'ן ליעבהאבער דעם העברעאיסט... אויב אזוי, איז דאס נאך מעהר בעווייז, אז די געלעהרענטע דארוויניסטען, וואס שמו־עסען וועגען אטאוויזם, הויבען נישט אן צו וויסען ווער ס'האט זיי געשלייערט. זיי פערהאקען אייך נור דעם קאפ מיט זייערע נארי־שע טעאריעס און ווילען נישט מטריח זיין זיך א קוק טהון, וואס ביי זיי אונטער דער נאז טהוט זיך"...

וואלט עס אפשר אפגעלאפען גלאט. ווארום וועמען גערט עס אן, וואס א רעדאקטאר קאכט זיך דארטען? א כתרילעווקער לעזער

ווערד וויינציג־וואס נתפע׳ל פון אזא קאכען זיך. ער ווייסט, אז דאס גאנצע קאכען זיך איז ניט ווערטה איין אויסגעבלאזען איי. איז דאך אבער פארהאן נאך א גאזעט אין כתרילעווקע, מיט׳ן נאמען די „יארמעלקע“, און זי, די „יארמעלקע“, זייט זיכער, וועט שוין ניט דורכלאזען קיין ווארט אפילו פונ׳ם „קאפעליש“. זי, די „יארמעלקע“, בעדארף מעהר ניט נור האבען א פריטשעפקע, ביי וואס אנצוחאפען דעם „קאפעליש“. וועט שוין זיין סחורה מיט א מ"ם! און כך הוה. ניט שפעטער ווי אויף מארגען אין דערפריה איז דער ארטאדאקסישער רעדאקטאר פון דער ארטאדאקסישער „יארמעלקע“ ארויס מיט א ברענענדיגען לייט־ארטיקעל, אויף אונטער א שרייענדיג קעפעל און אויך מיט גרויסע אותיות: „חינטישע פאליטיק“. אינ׳ם דאזיגען ארטיקעל גיט אוועק די „יארמעלקע“ א רעכטע פארציע איהר בימערען קאנקורענט, דעם „קאפעליש“, און בעווייזט, ווי צוויי מאל צוויי איז פיער, אז דער גאנצער מיין פונ׳ם כלומרשט־געלעהרטען קאך איז געווען מעהר ניט נור צוליעב דעם, מע זאל ווארפען א חשד אויף א פאר־פאלק, טאקי פון היע, פון כתרילעווקע גופא, חאטש דער יעזואיט פונ׳ם ראדיקאלען בלאט זאגט זיך כלומרשט, אז דאס האט זיך געטראפען ניט ביי אונז אין כתרילעווקע, נאר אין יעהופעץ. „א מינדסט קינד — זאגט די „יארמעלקע“ — א מינדסט קינד ווייסט ווער דאס פאר־פאלק איז, און נור א בהמה וועט נישט טרעפען, אז דאס האט מען געמיינט מעהר ניט אז צו קאמפראמענטירען נעבאך איין אומשולדיגע פרוי, א כשר׳ע נשמה, איין עהרליכע „ליעבהאבערין“, פאר וואס זי איז ניט קיין אידישיסטקע!“ ...

עס פערשטעהט זיך פון זיך אליין, אז דערמיט האט זיך די דאזיגע „פאלעמיק“ נאך ניט געענדיגט. עס איז ערשט אוועק א שרייבעניש אויף טיש און אויף בענק. ס׳האט זיך ערשט אנגעהויבען אט דאס, וואס דער כתרילעווקער לעזער רופט אן מיט׳ן נאמען „קריטיקע“, און וואס דער כתרילעווקער לעזער האט אזוי ליבּ. דערוויל אבער האט דאס פאר־פאלק נעבאך געהאט צו

זינגען און צו זאגען. בעקאנטע און אומבעקאנטע האבען זיי אפ־געשטעלט, געפרעגט. וואס הערט זיך? שכנים זענען אריינגעקור־מען אנקוקען דאס קינד, איז וועמען ס'איז געראטען... גוטע פריינד האבען נעגעבען עצות, זיי זאלען איינגעבען אויפ'ן „קאַ־פעליש“ פאר רכילות, לשון־הרע און בעלעדיגונג. אנדערע האבען בעדויערט דאס פאר־פאלק. אנדערע האבען א סך מעהר בעדויערט דאס קינד. „וואס האט מען צום קינד? נעבאך איין עופה'לע! א גאט'ס בעשעפעניש!“...

עפילאג.

דאס פאר פאלק האט זיך גע'גט. און אין א קורצע צייט ארום האט דאס ווייבעל די העברעעריז חתונה געהאט טאקי פאר יענעם יונגעז־מאן, דעם ליעבהאבער דעם העברעאיסט. וואס איהר קינד איז אזוי עהנליך געווען צו איהם, טאקי ממש ווי צוויי טראפען וואַ־סער.

זומערדיגע ראָמאַנען

געשריבען אין יאָהרען 1915 — 1914

זומערדיגע ראָמאַנען.

1.

„ארץ־ישראל" און „פּאַלעסטינא".

פון זינט איך געדענק כתרילעווקע איז די שטאָדט געווען אַ שטאָדט, ווי אַלע שטעדט. ווינטער איז מען געזעסען ביי פערהאַקטע פענסטער, זומער — ביי אָראָפּגעלאָזטע פאַרהענגלעך און פערמאַכטע לאָדען, און אַז ס'איז געווען שטאַרק הייס, און די זונן האָט שטאַרק דעקוטשעט, האָט מען זיך בעהאַלטען אין די קעלערס, ביינאַכט געשלאָפען אין דרויסען, געפּאַכעט מיט דער נשמה — און גאַר נישט. מען איז ניט געשטאָרבען. דאָס הייסט, שטאַרבען איז מען געשטאָרבען, נאָר ניט פון דער זונן, ניט פון דעם, וואָס ס'איז הייס אין דרויסען. איצט, זאָלט איהר אָנקוקען, אַז עס קומט זומער, איז אַ בהלה אויף די כתרילעווקער אידען. עס ווערד זיי הייס אין שטאָדט, הייס און דושנע, און מע רעדט שוין גאָר ווענען לופט, ווענען „וואָזדוך", ווענען ארויספאָהרען אויף אַ „דאַטשע". און פאָהרען דאַרף מען דאָרט ניט גאָט ווייסט וואָרהין. זיי, די כתרילעווקער, האָבען די דאַטשע, ברוך השם, ביי זיך אונטער דער נאָז, טאַקי אין כתרילעווקע. דאָס הייסט, ניט אין שטאָדט גופא, נאָר נישט ווייט פון שטאָדט — אויף דער „סלאָבאָדקע". דאָס איז די אַלטע כתרילעווקער סלאָבאָדקע, וואו מיר, חדר־יונגלעך, פלעגען אַמאָל, אָנגעוואָפּענט מיט הילצערנע שווערדען און מיט געפאַרבטע ראָדביקסלעך, ארויסגעהן מלחמה האַלטען, אַז ס'איז געקומען ל"ג בעומר. היינט איז די סלאָבאָדקע גאָרנישט צו דערקענען. פריהער האָט דאָס געהערט צו די גויים, היינט געהערט עס שוין צו די אידען. דאָס הייסט, געהערען געהערט דאָס היינט אויך צו די גויים, מחמת עס רעכענט זיך שוין מחוץ

לעיר, פון יענער זייט שטאָדט, טאָר דאָך דאָרט אַ איד ניט זיין. נאָר וואָהנען דאָרט זומער ביי'ם גוי אויף דער דאַטשע — דאָס מעג מען. דאָס הייסט, מעגען מעג מען ניט. נאָר אַז איהר בעצאָהלט דעם פּריסטאַוו און אַז איהר נעמט אַרויס פון אַ דאָקטאָר אַ פּאַפּיער, אַז איהר זענט קראַנק און אַז איהר בעדאַרפט האָבען „וואַז־דוך", לאָזט מען אייך אַריין אין דעם פערבאָטענעם גן־עדן.

געבליבען אין כתרילעווקע איבער'ן גאַנצען זומער און דער־זעהען, ווי דער עולם פּאַקט זיך איין וועג אַריין, עס שלעפּען זיך פוהרען און פוהרלעך, גאַנצע קאַראַוואַנען, פון אויבען ביז אַראָפּ מיט כל טוב: בענקלעך און טישלעך, בעטען און בעטלעך, טעפּ־לעך און פּאַקרישקעס, קוימענס פון סאַמאָווארען, אויבערשטע פון שטויסלעך, קישענס און פּערינעס, אַלטע ווייבער און פּיצלעך קינ־דער — דער גאַנצער כתרילעווקער סקארב, — האָט מיך אויך אָנ־גענומען אַ יצר־הרע: איך וויל אויך פאָהרען אויף אַ דאַטשע. האָב איך געדונגען אַ פוהרעל און בין אַוועק אויף דער סלאָבאָדקע.

פאָהרענדיג, פרעגט מיך אפרים דער בעל־עגלה, יאָנקעל בול־גאַטשעס איין אייניקעל, אַ בחור מיט אַ ווייסער מאַנישקע און מיט שטיוועלעטען, וואוהין וויל איך פאָהרען: קיין „ארץ־ישראל", אָדער קיין „פּאַלעסטינא"?

— פריהער קיין „ארץ־ישראל", דערנאָך קיין „פּאַלעסטי־נא"...

דאָ מוז מען איבעררייסען און געבען צו דערקלערען דעם לע־זער, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין „ארץ־ישראל" און וואָס פאַר אַ „פּאַלעסטינא"? — דאָס איז אַזוי פּשוט, אַז נאָכדעם, ווי מע וועט עס אייך געבען צו פערשטעהן און איהר וועט דאָס צעקייען, וועט איהר אַליין זאָגען, אַז אַנדערש האָט עס ניט געקאָנט הייסען. אַזוי איז געוועזן די מעשה: פריהער האָבען אָנגעהויבען אַרויסצופאָהרען אויף דער סלאָבאָדקע זיך בעזעצען אויפ'ן זומער, געוועהנליך, די רייכערע, די „פּני", די אָזויגערופענע כתרילעווקער אַריסטאָ־קראַטען; דערנאָך — די מיטעלמעסיגע בעלי־בתים, און דערנאָך—

שוין די אָרעמערע, די סאַמע הישטשע; און ס׳איז געוואָרען אוים גויישע סלאָבאָדקע, נאָר אַ אידישער ישוב, און מע האָט דאָס דעריבער אַ נאָמען געגעבען „ארץ־ישראל“. וואָס ווייטער האָבען בתרילעווקער אידען אָנגעהויבען פאָהרען שטאַרקער און שטאַרקער, „ארץ־ישראל“ איז געוואַכסען. און עס האָט אָנגעהויבען ווערען ענג. האָבען זיך די נגידים גענומען אַפּרוקען פון דער סלאָבאָדקע אַלץ ווייטער און ווייטער, טיעפער אין דאָרף אַריין, העכער אַרויף, אויף יענער זייט באַרג, און מיט דער צייט איז פון דער סלאָבאָדקע געוואָרען צוויי סלאָבאָדקעס: די אַלטע סלאָבאָדקע, וואו די קבצנים זיצען, „ארץ־ישראל“, און די נייע סלאָבאָדקע, וואו די אַריסטאָקראַטען, די נגידים הייסט עס, זיצען, וואָס מע האָט דאָס געקרוינט מיט׳ן נאָמען „פּאַלעסטינא“. דאָס הייסט, טאַקי ארץ־ישראל. נאָר פּאַרט ניט ארץ־ישראל. „פּאַלעסטינא“ איז מעהר מאָדערן, מעהר אַריסטאָקראַטיש.

פערשטעהט זיך. אַז אין „פּאַלעסטינא“ איז אַ סך שענער, ווי אין „ארץ־ישראל“. אין „פּאַלעסטינא“ זעהט איהר שוין נייע הייזלעך, הויפען מיט געפאַרבטע שטאַכעטען, רייכע סעדער, גרינע גערטנער, שמעקענדיגע בלומען — מעשה דאַטשע. אין „ארץ־ישראל“ איז דאָס שוין נישטאָ. אַ גוייש שטיבעל, מיט שטרוי געדעקט, פון אינווענינ און פון אויסווענינ אויסגעשמירט מיט גרויען לעהם, און סע שמעקט מיט מיסט און מיט קוה און מיט זויערטייג, אַ הויפעל, ווי אַ זשמעני די גרויס, אַ שטעלכעל פּאַר חזירים, אַ האָהן שפּאַציערט ארום מיט היהנער, און קראָפּיווע מיט שטעכעלקעס מיט בוריאַן, הויך געוואַכסען — אָט דאָס איז דער גן־עדן פונ׳ם בתרילעווקער דאַטשניק אין „ארץ־ישראל“. און מען איז צופריעדען פונדעסטוועגען, — אַבי גאָט העלפט, מע קאָן בעצאָהלען דעם גוי פאַר דער דאַטשע און ס׳איז נאָך דאָ וואָס צו עסען אויך, שעפּט מען תענוג און מע טהוט זיך אָן כל הפערגעניגענס שבעולם: די ווייבער קאָכען אָפּ דעם קאַלטען באָרשט, „שטשאַוו“ רופט מען עס, און שטעלען דעם סאַמאָוואַר מיט שטעקלעך, מיט שפּענ־

לעך און מיט פערטריקענטע בוזשיקעס, מע פערשפאַרט קויהלען. און די מאַנסבילען וואַרפען אַראָפּ די קאַפּאָטעס, זעצען זיך אוועק גאַנץ שען אויף דער הוילער ערד, מע קוקט אַרויף אין אַנגעגליהטען הייסען הימעל אַריין און מע פיהלט עפּיס אַ מאָדנעם ריח, אַ ריח, וואָס מע האָט איהם קיינמאָל אין שטאָדט ניט געפיהלט נאָך. הײַנט די קינדער? פון קינדער שמועסט מען ניט. פאַר אידישע קינדער עפענט זיך דאָך גאָר אַ נייע וועלט, אַז עס קומט זומער אויף דער דאַטשע. און נישט איין וועלט, נאָר טאַקי אַלע דריי הונדערט צעהן וועלטען! אַ קלייניגקייט גראָז! אַ ווערטעלע קראַפּיווע! אַ שפּיעלעבעל קנאַקעלקעס! און בעזימער? און בוזשיקעס? און גרינע אַגרעסען? און רויטע ווײַמפּערלעך? און געלע סאַנישניקעס? און ווייסע פּליטערלעך? און וואָס איז ווערטה אַנצוקוקען קליינע היהנדעלעך, נאָר־וואָס אויסגעפּיקטע פון די אייער? און יונגע קאַטשקעלעך, אַ שטייגער, וואָס אַז זיי געהען, קאַטשען זיי זיך, ווי אַ כתרילעווקער נגידית'טע און מיוחסת שבת ביי טאָג, אַז זי געהט אויפ'ן שפּאַציער? און דאָס, מיינט איהר, איז גאָר ניט, וואָס מע קאָן אין מיטען נאָס אַננעמען פולע זשמענים מיט שטויב און מאַכען „חושך של מצרים"? און דער טעם פון נאָכלויפען נאָך אַ פולען וואָגען מיט נאָר־וואָס אָפּגעשניטענע ברויט און אַרויסשלעפּען אַ פּאָר זאַנגען פון הינטען — אַ מכה זאָל דער גוי וויסען? הײַנט די סאָזשעלקע, וואָס מע קאָן דאָרטען טהון עטליכע זאַכען מיט אַ מאָל: אי פיש חאַפּען, אי באָדען זיך, אי שווימען, אי עפּיס נאָך?... דער עיקר איז דאָס באָדען זיך. מע וואָלט זיך געקאָנט דאָרטען באָדען און באָדען, פּאָליאָסקען זיך גאַנצע טעג, ווען ניט די שקצים'לעך, ימח שמם, וואָס קלויבען זיך צענויף אַקוראָט דעמאָלט, ווען אידישע קינדער האָבען אַראָפּגעוואָרפען פון זיך די ארבע־כנפות'לעך, האַלטען שוין כמעט ביי די הויזלעך, — הויבען אָן די שקצים'לעך צו לאַכען און צו וואָרפען מיט שטיינדלעך און הוקען און טיוקען און שרייען: „העי, זשידאַטשקי! לייבסערדאַקי! ציצעלע! העי!"

און אידישע קינדער חאַפּען זיך אַנצוטהון, ציטערען, ווי די אַנגעשראָקענע שעפּעלעך. דער מאַמעס מילך ווערד ביי זיי פער־קיהלט אינוועניג אין די בייכלעך.

זיצען זומער אויף אַ דאַטשע, אחוץ וואָס ס'איז אַ תענוג, איז דאָס נאָך אַ גדלות אויך: „וואוהין רעכענט איהר היינטיגען זו־מער, אם ירצה השם, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, ארויס־פאָהרען אויף דער דאַטשע, שרה־ברכה קרוין?“ — „איך רעכען היינטיגען זומער, אם ירצה השם, אז גאָט וועט שענקען דאָס לע־בען, זיך באַזעצען ביי מיקאַלע חזיר אין „ארץ־ישראל“. און איהר, חנה־מירעל סערדצע, זאָלט איהר מיר געזונד זיין, וואו רעכענט איהר זיך באַזעצען היינטיגען זומער, אם ירצה שם, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען?“ — „איך רעכען, שרה־ברכה קרוין, היינטי־גען זומער, אם ירצה שם, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, זיך באַזעצען אויך אין „ארץ־ישראל“, ביי האַווריליכע די שבור'טע — זי האָט זעהר אַ וואוילע דאַטשע“...

אַט אַזוי שמועסען זיך אוים צוויי בעל־הבית'טעס אין כתריי־לעווקע און טאַפּען זיך ביי די גוידערס און קוקען איינס אויף דאָס אַנדערע מיט גרויס גדלות, גלייך ווי דאָס וואָלטען געווען צוויי יעהו־פּעצער דאַמעס, וואָס האָבען אַלסדינג און עס געהט זיי מעהר ניט אָפּ, נאָר אַ דאַטשע.

.2

ווער זענען זיי?

פרייטאָג איז געווען די געשיכטע, אין סאַמע ברען פון דאַ־טשע־סעזאָן. די היץ איז געווען מיט סכנת־נפשות. כתריילעוו־קער אידען האָבען זיך געאיילט קיין „ארץ־ישראל“ אויף שבת.

זיך געשטופט און געשפארט און געקוועטשט און געריסען זיך צו אברהמעל דעם קאליישטשיק אין פורגאן אריין, געקראכען קאפ אויף קאפ און ממש געשלאגען זיך פאר די ערטער. אברהמעל'ס „קאליי־קע" — דאס איז א פראדוקט פון כתרילעווקער פראגרעס, פון כתרי־לעווקער מאדערניזם. בעצם אבער איז דאס א פראסטער וואגען, א געוועזענע בויד, וואס מע האט ארונטערגעריסען דאס ביידעל, אוועקגעשטעלט אין דער לענג פונ'ם וואגען, איינע אקעגען דער אנדערער, צוויי לאנגע בענק און — ויקרא שמו בישראל „קאלייקע". דאס איז געווען טאקי אברהמעל'ס אויפטהו. ער האט דאס אויס־געטראכט און ער עקספלאאטירט עס עד היום הזה — ביז היינטיגען טאג.

אברהמעל אליין, דער קאנדוקטאר און דער בעל־הבית פון דער „קאלייקע", איז זיך געשטאנען תחילת ביי דער זייט, מיט א פאפיראסעל אין מויל, גאנץ רוהיג און מיט פערגעניגען צוגעקוקט, ווי אזוי אידען שלאגען זיך איבער זיין „קאלייקע". פונ'ם פער־רוקטען היטעל ארויף האט ארויסגעקוקט זיין „רייטער, געקנייטש־טער, רויטער, שטארק־פערשוויצטער שטערן. איין האנד האט ער פערלעגט אהינטער, איין אויג איז ביי איהם געווען צו, דאס אנ־דערע האלב געשמייכעלט, גלייך ווי ער וואלט וועלען זאגען אויף בעל־עגלה־שפראך:

— שטופט זיך, אידעלעך, שלאגט זיך, רייסט זיך, בייסט זיך. לאס איך נור אקארשט אויסרויכערען אט דאס דאזיגע פאפירא־סעל, וועט שוין א רוח אין אייער פארענט און מיטען אריין און ס'וועט קומען א גוטע חלירע אויף אייער טאטען!

און כך הוה. אויסגעשפיגען דאס לעצטע שטיקעל פאפיראס, האט ער פערקאטשעט די ארבעל און א נעם געגעבען זיך צו די פאסאזשירען — מאכען א „פאראנדעק" אין דער „קאלייקע". שטיל, אהן ווערטער און גאר אהן שום צערעמאניעס, האט ער גענומען שלעפען וועמען פאר א האנד און וועמען פאר א פוס פון דעם פורגאן ארויס, ווארפען זיי אראפ פון דער „קאלייקע", גלייך ווי דאס

וואַלטען געווען ניט קיין לעבעדיגע מענשען, נאָר טוידטע זעקלעך קאַרטאָפליס, חריין אָדער מעהרען. גאָר ניט זיין עסק — איהר מעגט איהם זידלען, איהר מעגט איהם שעלטען. וואָס הערט ער אייך? דאָ איז ער בעל־הבית. און ניט נור בעל־הבית, ער איז דאָ קייסער. און ניט נור קייסער אליין, נאָר א „חאָמאָדער־זשעץ" — א זעלבסטהערשער. ווארום ער איז איינער. די „קאַ־לייקע" — דאָס איז זיין אידעע. ער האָט דאָס צוגעטראַכט און דורכגעפיהרט, און ער האָט פאַר קאָנקורענץ קיין מורא ניט, וואַ־רום — אנו, לאָז עמיצער פרובען איהם נאַכמאַכען! קיינער וועט ניט וואַגען זיך זאַטשעפּען מיט אזא שייגעץ, ווי אברהמעל. איז איינס. און צווייטענס, וואָס וועלען טהון צוויי „קאַלייקעס", אז איין „קאַלייקע" געהט אויך א גאַנצע וואָך לעדיג, אויסער ערב שבת? דעריבער איז זיך אברהמעל פעסט מיט זיין פרנסה, האָט פאַר קיינעם קיין מורא ניט, סיידען פאַר גאָט. נאָך א מינוט — און אברהמעל דער קאָנדוקטאָר איז שוין ביי זיך אויף דער קעלני. א ציה מיט די לייצעס, א שמיץ מיט דער בייטש, א קנאַק מיט דער צונג — און די שטאַרק בעזעצטע „קאַלייקע" געהט שוין. פאַר־פאַלען. די איבערגעבליבענע פאַסאַזשירען נעבאָך וועלען מסתמא מוזען וואַרטען, ביז ער וועט זיך אומקעהרען צוריק נאָך א מאָל פון „ארץ־ישראל" קיין כתרילעווקע, און די, וואָס האָבען נישט קיין געדולד צו וואַרטען, וועלען א ברירה האָבען נעמען די פיס אויף די פּלייצעס און — מאַרש צו פוס קיין „ארץ־ישראל" אויף שבת.

און אָט סאַמע אין דער מינוט, וואָס די שטאַרק־בעזעצטע „קאַלייקע" האָט זיך געריהרט פון אָרט, זענען אויסגעוואַקסען, ווי פון אונטער דער ערד, נאָך א פּאָר פאַסאַזשירען, א אידינע מיט א מיידעל. די אידינע — אנגעלאָדען פון אויבען ביז אראָפּ מיט קוישלעך און מיט פעקלעך. דאָס מיידעל — אין א היטעלע מיט א זאַנטיקעל און מיט אַזשורנע הענטשקעלעך אויף די הענד. די אידינע — פערשוויצט און פערשלומפּערט, פערטאַרעראַמט און צעטראָגען, מיט א רויט פערברענט פנים, ווייסט ניט אויף

וואסער וועלט זי איז. דאס מיידעל — אויסגעפוצט, ווי א פאניענ־קע, געהט שמאלע טריטלעך, איבער איהר שמאל קליידעל, פון וואנען עס זעהען זיך ארויס די לאקירטע קאמאשען אויף אזעלכע הויכע אבצאסען, אז ס׳איז שווער צו פערשטעהן, ווי אזוי זי האלט זיך אויף די פיס.

נישט קוקענדיג דערויף, וואס די „קאלייקע" האט געריהרט פונ׳ם ארט, האט זיך די פערהאוועטע פערטארעראמטע אידי־נע מיט איין האנד אנגעהאפט אינ׳ם געהענדיגען וואגען, און ניט געקוקט, וואס זי אליין איז געשטאנען אין א סכנה אויף דער׳הרג׳עט צו ווערען, האט זי נאך מיטגערופען דאס אויסגעפוצטע מיידעל, נאכגעשריען צו איהר פון דער ווייטען:

— גיכער, אסתר׳על, גיכער! חאפ זיך אן מיט דער האנד אן דער „קאלייקע", ווארום מיר קאנען נאך פארשפעטיגען!

און צום בעל־עגלה האט זי זיך אנגערופען:

— רב אברהמעל! גאט איז מיט אייך! וואס פליהט איהר אזוי? ביז שבת איז נאך וויט — איהר׳ט נאך איינפאהרען!

אברהמעל דער בעל־קאלייקע האט ניט נור קיין חשק געהאט אפצושטעלען דעם וואגען — אדרבה, ער איז נאך אריין אין אמ־ביציע — בעל־עגלה׳שע אמביציע איז געפעהרליך! — און ער האט א ציה געגעבען ביי די לייצעס, און די אידינע האט ער מכבד גע־ווען מיט א פיינעם יברכך, אויסגעגאסען כל חמתו אויף גאנץ כתרילעווקע:

— בראש חאפט זיי אוועק דער רוח, אז עס קומט פרייטאג! א גאנצע וואך קוקט מען ניט אז קיין פארשווין אין די אויגען! א שטאדט — ברענען זאל זי אויפ׳ן פייער! וויא, מאאי ווארא־בייטשיקי, קומען זאל א גוטע חלירע אויף אייער טאטען!

און ער האט דערלאנגט מיט דער בייטש די „ווארא־בייטשי־קעס". זיי זאלען מאכען פיס. און טאקי מיט דער אייגענער בייטש, וואס ער שמייסט די „ווארא־בייטשיקעס", האט ער דערלאנגט דער

איינגעגעסענער אידינע איבער דער האנד, געגעבען איהר אנצוהערעניש, זי זאל אפלאזען דעם „פורגאן“.

דערמיט וואלט זיך אפשר דער אינצידענט געווען געענדיגט. האט זיך אבער אין דער „קאלייקע“ געפונען א „קאוואליער“, א יונגערמאן אין ווייסע הויזען מיט א ברייטען געלען פאס, פון וועלכען עס האט זיך ארויסגעבאמבעלט א לעדערן קייטעל מיט א שטאלענער פאדקאווע; אויף די פיס ווייסע שיך, אויפ׳ן קאפ א קליין שטרויען קאפעלישעל, און דאס פנים איינגאנצען געראזירט, ווי ביי איין ארטיסט, און מורא׳דיג פערשוויצט. אין איין כהרף־עין האט דער דאזיגער יונגערמאן בריה׳ש געגעבען א שפרונג־ארויס פון דער „קאלייקע“, מיט גרויס מסירת נפש ארויפגעשטופט אויף דער „קאלייקע“, גלייך צו די איבעריגע פאסאזשירען אויף די פיס, פריהער די אידינע, דערנאך דאס מיידעל. דערנאך האט ער אליין אויך געוואלט ארויפזעצען זיך, האט אברהמעל דער בעל הקאלייקע איהם אפגעהאלטען. דער בעל-עגלה איז געווען אזוי אויפגערעגט אויף דער עובדה פונ׳ם געגאלטען קאוואליער מיט די ווייסע הויזען און מיט דער שטאלענער פאדקאווע, אז ער האט נישט געקאנט איינזיצען מעהר אויף דער קעלני. האט ער מיט א שטארקען „טפררו“ אפגעשטעלט די פערדלעך, האסטיג ארפגעשפרונגען פון דער „קאלייקע“ און איז צוגעגאנגען גלייך צום יונגענמאן מיט דער שטאלענער פאדקאווע, און בשעת מעשה האבען איהם די אויגען געברענט, דאס פנים געפייערט און דער פערשוויצטער שטערן איז געווארען נאך מעהר פערשוויצט.

דער יונגערמאן, דער העלד, האט, אפנים, פערשטאנען, אז דאס וועט איהם גלאט ניט אפלויפען, האט ער זיך גייציג אוועקגעשטעלט אקעגען דעם בעל הקאלייקע, גרייט אנצונעמען דעם ארויסרוף. אויך די פארשוינען פון דער „קאלייקע“ האבען ארויסגעזעהן, אז דא וועט עפיס פארקומען א שענע זאך, האבען זיי זיך צוגעגרייט צו אלסדינג און דערווייל בעטראכט די צוויי העלדען, דעם בעל-עגלה מיט דער בייטש און דעם יונגענמאן מיט דער פאדקאווע, ווי זיי

שטעהען דאס אזוי אנגעדרודעלט איינס אויף דאס אנדערע, ווי די העהנער, און שמועסען זיך אויס אין קורצע, נאר אין שארפע ווערטער.

דער דאזיגער שמועס איז אזוי הויך־אינטערעסאנט און פאסט זיך שטארק צו א ראמאן, אז דער גאנצער דיאלאג מוז איבערגעגעבען ווערען פינקטליך, סטענאגראפיש:

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל ־ ה ק א ל י י ק ע: זאג מיר נאר, יונגערמאן פון דער ציעג, ווער ביזט דו דאס, וואס איך קען דיך ניט?

י ו נ ג ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: וואס געהט עס אייך אן, ווער איך בין?

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל ־ ה ק א ל י י ק ע: וואס הייסט, וואס געהט עס מיך אן? דו ווייסט, מיט וועמען דו רעדסט?

י ו נ ג ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: פאר וואס זאל איך ניט וויסען?

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל ־ ה ק א ל י י ק ע: וויבאלד אז דו ווייסט יא, ווער איך בין, פרעג איך דיך, וואס ביזט דו דא פאר א מונדערפעצער, וואס דו נעמסט מיר ארויף פארשווינדלעך אויף דער „קאלייקע“ אהן מיין וויסען? און וואס פאר א מחותן ביזט דו מיט אט די ווייבער?

י ו נ ג ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: וואס פאר א מחותן איך בין — איז ניט אייער עסק. איהר זעצט זיך אוועק אויף אייער ארט, טהוט א שמיים די פערדלעך און פאהרט קיין „ארץ־ישראל“!

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל ־ ה ק א ל י י ק ע: אזוי זאגסט דו? און א י ך זאג דיר, אז איך וועל ניט ריהרען פונ׳ם ארט, ביז אט די דאזיגע אידינע מיט אט דעם דאזיגען מיידעל וועלען מיר ניט אראפ פון דער „קאלייקע“!

י ו נ ג ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: וואס רעדט איהר?

אברהמעל בעל־הקאַליקע: אַט דאָס, וואָס דו הערסט! אַניט זאָל איך איינגעמען אַ מיתה משונה אַט דאָ אויפ'ן אָרט, אָדער ס'זאָל קומען אַ גוטע חלירע אויף דיין טאַטען!

יונגערמאַן פון דער פּאַדקאָווע: בשום אופן וועט איהר ניט ריהרען פון דעם אָרט, זאָגט איהר?

אברהמעל בעל־הקאַליקע: בשום אופן ואופן!

יונגערמאַן פון דער פּאַדקאָווע: פאַר קיין געלד אין דער וועלט?

אברהמעל בעל־הקאַליקע: אַפילו פאַר קיין מיליון!

יונגערמאַן פון דער פּאַדקאָווע: און פאַר צוויי מיליון?

אברהמעל בעל־הקאַליקע: אַפילו ניט פאַר קיין צעהן מיליון!

יונגערמאַן פון דער פּאַדקאָווע: פאַר קיין צעהן מיליון אויך ניט? זייט זשע מיר געזונד און שרייבט בריוולעך!

און איידער דער בעל־הקאַליקע האָט בעוויזען צו עפענען דאָס מויל, איז שוין דער יונגערמאַן פון דער פּאַדקאָווע געזעסען אויף דער קעלני פון דער „קאַליקע“, געגעבען אַ נעם די לייצעס צו זיך אין די הענד אריין און מיט אַ הוק און מיט אַ פייף און מיט איין אויסרוף: „וויאָ, וואָראָבייטשיקי, פּאַשאָל, פּאַשאָל!“ האָט די „קאַלייקע“ זיך געגעבען אַ טראָג פון כתרילעווקע קיין „ארץ־ישראל“ מיט אַזאַ אימפּעט און מיט אַזאַ טרייסלעניש און טראַסקעניש, אַז די פאַרשווינען האָבען זיך געמוזט אָנחאַפּען ביי די פּערענטשעס פון דער „קאַלייקע“, און די ווייבער האָבען אויפ־געהויבען אַ קוויטשעריי מיט אַ געלעכטער אינאיינעם.

געקוויטשעט האָבען די ווייבער פאַר שרעק, זיי זאָלען, חלילה, ניט אַרויספאַלען, און געלאַכט האָט מען פון אברהמלען דעם בעל־הקאַלייקע, ווי ער לויפט עס נאָכ'ן וואָגען, מאַכט מיט דער בייטש

און שרייט, מע זאל אפשטעלען די פערדלעך, און שעלט, אז א גוטע חלירע זאל קומען אויף עמיצענס טאטען. נאר קיינער הערט איהם ניט — „א ריינע קאמעדיע!“ גאנץ „ארץ־ישראל“ איז ארויס אויף די דאטשעס, בעלעגערט די „ווארענדעס“, צוגעקוקט די דאַזיגע „קאמעדיע“, ווי די „קאלייקע“ טראסקעט, און עפּיס א פרעמדער יונגערמאן זיצט אויף דער קעלני און בראקט די פערדלעך. אידען האלטען זיך צו, וויבער קוויטשען, און אברהמעל אליין, דער בעל־הבית פון דער „קאלייקע“, לויפט נאכ׳ן פורגאן גאנץ ווייט, מאכט מיט די הענד, ווי א משוגענער — וואס זאל דאס בעדייטען?

* * *

איצט פרעגט זיך: ווער זענען דאס געווען די אידינע מיט׳ן מיידעל? און דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע? און וואס פאר א מחותן איז ער מיט זיי, וואס ער האט מיט אזוי פיעל מסירת נפש איינגעשטעלט פאר זיי דאס לעבען? די צו־ענגע גרענעצען פון א קאפּיטעל געבען ניט, ליידער, די מעגליכקייט אויסצודערצעהלען אלסדינג אויף א מאל, און דעריבער מוז דער פריינד לעזער זיך אננעמען מיט געדולד, צו לייענען די וויטעריגע קאַפּיטלעך, ביז ס׳וועט איהם אלסדינג קלאר ווערען.

3.

דער „פורים“ מיט׳ן „תשעה באב“.

ווער וואלט דאס געקאנט גלויבען, אז צוליעב די גזירות, וואס מע וועט טרייבען אידען פון די דערפער, וועט כתרילעווקע ווערען א כרך און די כתרילעווקער דאטשעס, „ארץ־ישראל“ און „פאלעסטינא“, וועלען ווערען איבערפילט מיט אידען און בעריהמט אויף דער גאנצער וועלט? ס׳איז תמיד אזוי: פון יענעמ׳ס חורבן ווערד דער געבויט, פון איינעמ׳ס מפּלה ווערד דער צווייטער נתגדל און פון אייער אומגליק ווער איך געהאלפען. ס׳איז א גאט־זאך. און קיינער איז אין דעם ניט שולדיג. כתרילעווקע — אודאי און אודאי ניט. כתרילעווקע האט ניט געוואלט, מע זאל טרייבען די אידען

פון יעהופּעץ. נאָר אַז מע האָט זיי אַרויסגעטריבען, האָט כתריי־לעווקע געהעכערט דעם מקח פון דירות און קליימען. און איהרע דאַטשעס זענען געוואָרען מיט גאָלד גלייך. בעזונדער האָבען זיך נעגעבען אַ הויב־אויף די דאַטשעס, וואָס אויף דער זייט באַרג, אינ'ם אידישען מייל, וואָס הייסט „ארץ־ישראל". מע האָט אָנגע־הויבען אַרויסצופאָהרען אַהין אויף זומער פון יעהופּעץ און פון בויבעריק און פון דער גאַרער וועלט. כתרילעווקער אידען, די בע־ריהמטע וועלט־עקספּלאָאטאַטאָרס, האָבען עס פערשטאַנען און האָ־בען בעוויזען אויסצונוצען די לאַגע על צד היותר טוב. מע האָט אָנגעהויבען אָפּדינגען גויישע שטיבלעך און עפּענען געשעפטען, צום מיינסטען קלייטלעך פון באַקאַליי און פון עסעוואַרג, קיאָס־קען פון סאָדע־וואַסער און פון אַלערליי געטראַנקען, און עפּענען אכסניות, האָטעלען און פּאַנסיאָנען. דערהויפּט — פּאַנסיאָנען. אויף פּאַנסיאָנען האָבען זיך די כתרילעווקער אידען אַ וואָרף געגעבען, ווי די היישעריכען, און אַרויסגערופען אַ מורא'דיגע קאָנקורענציע. דערווייל פערמאָגען מיר אין „ארץ־ישראל" אויף די דאַטשעס, איי־גענטליך, נור צוויי פּאַנסיאָנען. נאָר מע שמועסט שוין פון אַ דרי־טען און פון אַ פיערטען און פון אַ פינפטען — די אַלטע כתרילעוו־קער מכה: אַז יענעם לוינט זיך אָפּשניי־דען די נאָז, לוינט זיך מיר אויך.

וויפיעל עס וועלען אַמאָל, מיט דער צייט, זיין אין „ארץ־ישראל" פּאַנסיאָנען — קאָן מען פאָראויס ניט וויסען. נאָר די צוויי פּאַנסיאָנען, וואָס „ארץ־ישראל" פערמאָגט דערווייל, זענען ווערטה צו בעשריבען ווערען אין אַ בוך, און, אויב ס'איז אַ בעשערטע זאַך, זאָלען זיי פעראייביגט ווערען.

דער ערשטער פּאַנסיאָן געפינט זיך אין עק שטאָדט, ניט ווייט פונ'ם נייעם אידישען בית־עולם, אויף יענער זייט בריקעל, אַקוראַט וואו עס הויבען זיך אָן די גויישע הייזער, און הייסען הייסט ער מיט אַ שענעם ראָמאַנטישען נאָמען: „דערקוויי־קעניש", און די בעל־הבית'טע, וואָס האַלט דעם פּאַנסיאָן, הייסט.

אייגענטליך, אלטע, נאר רופען רופט מען זי: „ד ע ר ק ו ו י ק ע נ י ט ש ק ע". אז איין כתרילעטשקע, למשל, פרעגט ביי דער אנדערער: „וואו וואוינט איהר, פערעל קרוין?" ענטפערט זי איהר מיט א ניגון: „וואס הייסט וואו וואוין איך? איך וואוין ביי דער דערקוויקעניטשקע וואוין איך". דער נאמען איז אפילו א ביסעל צו א לאנגער און קלינגט עפים נישט אזוי פיין, און ניט איעדער וועט דאס אזוי גרינג קאנען ארויסרעדען: א סימן האט איהר — פרובט אקארשט זאגען עס גיך, אין איין אטהעם: „אינ'ם דערקוויקעניש ביי דער דערקוויקעניטשקע", — וועט איהר זיך געוויס פערפלאנטען. דערפאר אבער האט דאס „דערקוויקעניש" א מעלה — די דאטשע צייכענט זיך אויס מיט איהר „ווארענדע". א גרויסע ברייטע „ווארענדע". א פעלד, ניט קיין „ווארענדע". אויף דער דאזיגער „ווארענדע", אז מע טראגט ארויס דעם סאמאוואר און מע זעצט זיך אוועק טרינקען וויסאצקי'ס טיי — איז דאך א חיות פון גאט! דריי מנינים אידען קאנען דארט טיי טרינקען. פערשטעהט זיך, ניט אלע אינאיינעם, נאר ביסלעכווייז, איינס נאך דאס אנדערע. זעהט איהר, דער פאנסיאן, וואס שטעהט אקוראט אקעגען דעם „דערקוויקעניש" און הייסט מיט א וואזשנעם נאמען: „ג ן ־ ע ד ן ", האט שוין מחילה א פייג, ניט קיין „ווארענדע". דערפאר האט אבער דער „גן־עדן" א גארטען, וואס בעשטעהט קעגען צעהן „ווארענדעס". אינ'ם דאזיגען גארטען וואקסען אייך פון כל טוב: ציבעלקעלעך און רעטאכלעך, קנאבעל און חריין, און בוריאן און קראפּיווע, און „סאנישניקעס", וואס געבען „סעמעטשקעס" אויף א גאנץ ווינטער ביז פסח. און אז גאט העלפט, עס גיט זיך אויס א גערעט, דערגרייכט דער בוריאן מיט דער קראפּיווע כמעט ביז דער הויך פון א מענשען, און די „סאנישניקעס" — נאך העכער פון א מענשען.

פערשטעהט זיך, אזביידע פאנסיאנען פיהרען צוליעב קאנקורענציע א ביטערען קאמפף. און וואס איינער רעדט אויס אויף'ן אנדערען — מעג עס פאלען אין ים אריין. למשל, די „דערקוויקע־

גיטשקע" זאָגט אויפ'ן „גן־עדן", אַז דאָרט האָרעוועט מען די אורחים מיט „וואַזדעך", און דער „גן־עדן" זאָגט אויפ'ן „דערקוויקעניש", אַז איבער דעם, וואָס דאָרט בייסט מען זיך, שלאָפן די פּאַנסיאָנערען אַ גאַנץ זומער אין דרויסען... ס'איז אָבער נישט אמת: נישט אין „גן־עדן", נישט אין דעם „דערקוויקעניש" איז פאַרהאַן דער מין, וואָס ווערד אָנגערופען אויף זייער לשון „וואַזדעך"; און בייסען בייסט מען זיך איןביידע פּאַנסיאָנען אַזוי געשמאַק, אַז מע פער־שעלט זיך דאָס געביין. אין דעם איז אָבער קיינער ניט שולדיג. דאָס איז אַ גאָט־זאַך. ווי וועמען ס'איז בעשערט. אַ מאָל מאַכט זיך, זאָלט איהר פערפאַהרען אינ'ם גרעסטען רייבסטען האָטעל אין דער וועלט, און איהר שלאָפט אָפּ אַ גאַנצע נאַכט ביז אין דער פריה — און קיינער טשעפּעט אייך ניט. און אַ מאָל זאָלט איהר זיך אָפּשטעלען אין אַ וויסטער פינסטערער אכסניה, אין אַ חדר'על די גרויס ווי אַ געהניץ, און פונדעסטוועגען זאָל מען אייך דאָרטען בעפאַלען פון אַלע זייטען, און איהר בעוואונדערט נור, פון וואַנען האָבען זיי זיך גענומען אַזוי פיעל? די חדרים אין ביידע דער־מאָנטע פּאַנסיאָנען זענען נישט איבעריג גרויס און נישט איבעריג ליכטיג. דערפאַר קאָסט אייך אָבער דאָרטען דאָס לעבען גאָר טהייער. מע קאָן זאָגען — וואָלוועל, טאָקי בזיל־הזול. פאַר איין דריי־ערעל אַ וואָך, למשל, האָט איהר אייך אַלסדינג: אַ דאַטשע און אַ „וואַרענדע" און „וואַזדעך" און עסען. דאָס הייסט, עסען איז גלייכער איהר זאָלט דאָרט ניט עסען. וואָרום איהר וועט מוזען אָנ־קומען; זאָגט מען, דערנאָך צו די כתריל'עווקער דאָקטוירים, וואָס האָבען אויך אַ טבע פון בייסען זיך... זיי, די דאָקטוירים, וועלען אייך האָרעוועץ מיט אַפּטייק און מיט קרייטעבצער און מיט פּראַש־קעס און מיט פּילען, און סוף־כל־סוף וועלען זיי אייך אָפּשיקען אָדער קיין קאַרלסבאַד, אָדער קיין עמס, אָדער נאָך ווייטער — אין אַזאַ אָרט, וואו מע פערשפּאַרט אַ גובערנאַטאָרסקי פּאַס און מע בעדאַרף נישט גנב'ענען די גרעניץ... עד כאן כתריל'עווקער פּיי־

סיאַנען אין „ארץ־ישראל“. איצט גייען מיר אַריבער צו די העלדען פון אונזער זומערדיגען ראָמאַן.

* * *

די פּערהאָוועטע, די פּערטאַרעראַמטע אידינע, וואָס דער יונגערמאַן פון דער פּאַדקאָווע, אויב דער לעזער קאָן זיך דערמאָנען, האָט זי אַזוי העלדיש אַרויסגעזעצט צו אברהמלען אויף דער „קאַלייקע“, — דאָס איז געווען ניט מעהר און ניט ווייניגער, ווי די בעל־הבית׳טע פון דעם אויבענדערמאָנטען „גן־עדן“; און דאָס שעהנע מיידעל מיט׳ן נאָמען אסתר׳על, אויב די לעזערין האָלט קאָפּ, — דאָס איז איהר טעכטערעל: און דער העלד אַליין, דער יונגערמאַן פון דער פּאַדקאָווע — דאָס איז זייער אורח, זייער „פּאַנסיאָנער“. די בעל־הבית׳טע פונ׳ם פּאַנסיאָן „גן־עדן“ איז אַליין אַ כתרילעווקע פון כתרילעווקע און הייסט מיט אַ מאָדנעם נאָמען. הייסען הייסט זי שרה, נאָר רופען רופט מען זי שרה משה פורים׳ס. איבער וואָס? ווייל איהר מאַן הייסט משה פורים. און זייער טעכטערעל רופט מען הינטער די אויגען „אסתר׳על שרה משה פורים׳ס“. עפּיס נישט אַזאַ פּאַעטישער נאָמען, אמת. עס דאַרף אייך אָבער קיין חדוש ניט זיין. פאַרהאַן אין כתרילעווקע אַ סך ערגערע נעמען. למשל, אָט האָט איהר אַ צעטעל פון כתרילעווקער בעלי־בתים, אַרויסגענומען פון א רייסטער ביי אַ ציוניסטישען פעראיין: יענקעל צעריסענער, דוד ליב וויימפערלעך, חיים נעכטיגערטאָג, מענדעל אַסאַרעדעברײ, בעני פּאַטשאיהמאוים, זלמן באַרגאַראַפּ, נפתלי חאַפּאַטענצעל — און נאָך אַ סך, אַ סך אַזעלכע מאָדנע נעמען, וואָס מע קאָן גאָר אַזוי קלוג ניט זיין און פערשטעהן, פון וואַנען זיי האָבען זיך גענומען?

אָט דער שרה משה פורים׳ס מאַן, דאָס הייסט, משה פורים אַליין, איז בטבע אַ איד אַ שניידער, נאָר ווייל ער האָט אין כתרילעווקע ווינציג פרנסה, און אַזוי ווי זיין ווייב שרה איז אַ גרויסע בריה׳טע אויף קאָכען פיש, באַקען לעקאַך און פּרעגלען איינגע־

מאַכטס, און מחמת זיי זענען שוין געזעסען א זומער אין „ארץ־ישראל“ אויף א דאַטשע, האָבען זיי אַנגעשמעקט ביי א בעקאַנטען גוי, אַקוראַט אַקעגען דעם „דערקוויקעניש“, א הויף מיט א גאָרטען, אָוועקגעדונגען ביי איהם דעם הויף מיט׳ן גאָרטען, אויסגעשמירט די שטוב פון אינוועניג און פון דרויסען מיט ווייסען לעהם, אויפגעהאַנגען א ברעטעל און אַנגעשריבען מיט גרויסע אותיות אויף אידיש:

„שרה־משה־פורים׳ס גן־עדן. כשר“.

האָט דאָס מסתמא די בעלי־בתים פון׳ם ערשטען פּאַנסיאָן „דערקוויקעניש“ רעכט פערדראָסען, האָבען זיי געשלעפּט שרה משה פורים׳ס צום רב מיט א דין־תורה. זיי האָבען גע׳טענה׳ט, אַז זיי האָבען אַזוי אויך קיין פּרנסה ניט, נאָר איצט איז געקומען אָט די שרה משה פורים׳ס מיט איהר „גן־עדן“ אַקוראַט אַקעגען זייער „דערקוויקעניש“ און וויל זיי גאָר אינגאַנצען צעברעכען מיט זייער פּרנסה! האָט אָבער משה, שרה משה פורים׳ס מאַן, גע׳טענה׳ט, אַז ער איז אויך א איד און זוכט אויך א שטיקעל ברויט — און ווער קאָן איהם זאָגען א דעה, וואו און פון וואַנען ער זאָל זוכען פּרנסה? אודאי, ווען דער אַלטער רב רב יוזיפעל, עליו השלום, זאָל לעבען, וואָלט ער שוין געפונען א סגולה, ווי אַזוי אויסצוגלייכען די צדדים. חבל על דאבדין דלא משתכחין! ניטאָ אַזאַ רב, ווי רב יוזיפעל איז געווען! איצט זענען דאָ צוויי רבנים אין כתרילעווקע, און ביידע קאָנען זיי ניט הויזען צווישען זיך. זיי זאָלען מיר מוחל זיין — צוויי קעץ אין איין זאַק לעבען א סך שענער און א סך לייטישער, ווי די צוויי רבנים. און דער עולם האָט פאַר זיי קיין ברעקעל דרך ארץ ניט. נאָר מיר האָבען געהאַלטען ביי די העלדען פון׳ם ראָמאַן, און פערקראָכען זענען מיר צו די רבנים. דער לעזער וועט מסתמא זיין אַזוי פריינדליך און וועט אונז מוחל זיין.

הקיצור, ביידע ווייבער, שרה משה פורים׳ס און אַלטע די „דערקוויקעניטשקע“, האָבען זיך בעגעגענט אין כתרילעווקע אין א שמאָל געסעל — דאָס איז געווען באַלד נאָך פּסח, איידער דער

זומער־סעזאָן האָט זיך אָנגעהויבען—און ס'איז אַרויס צווישען זיי, זאָגט מען, זעהר אַ מיאוס'ער סקאַנדאַל... דאָס האָט אָבער אויך ניט געהאָלפען, ביז איינמאָל אין אַ שענעם פריהמאָרגען — דאָס איז געווען סאַמע אין אָנהויב סעזאָן — האָבען זיך בעוויזען אין „גן־עדן" דער גאָספּאָדין „אוראַדניק" מיט צוויי סאָלדאַטען און האָט אָרונטערגעריסען, מחילה, דאָס ברעטעל מיט דער אידישער אויפשריפט און האָט זיי נאָך געשטראָפירט מיט אַ דרייערעל, דערפאַר, וואָס זיי האָבען זיך ערלויבט אויסצוהענגען אַ אידיש שילד. שרה משה פורים'ס האָט גאַנץ גוט פערשטאַנען, אַז דאָס איז דער „דערקוויקעניטשקע'ס" אַרבייט, האָט זי בעצאָהלט דעם אוראַדניק דאָס דרייערעל מיט נאָך אַ פינפערעל און זי האָט אויסגעפיהרט איהרס: זי האָט דאָס ברעטעל אויפגעהאָנגען, און עס הענגט דאָרטען עד היום הזה. און אַז ס'איז בעשערט, אַז אַ מענש זאָל האָבען פרנסה, מעגען שונאים צעזעצט און צעשפּרונגען ווערען, וועט זיך זיי ניט העלפען. די „דערקוויקעניטשקע" האָט נעבאָך געמוזט צוזעהען, ווי אַקעגען, ביי שרה משה פורים'ס אין „גן־עדן", איז שטענדיג פול געפּאַקט מיט אורחים און מיט פּאַנסיאָנערען, און נאָך מיט וואָסערע פּאַנסיאָנערען! אָט, למשל, נעמט דעם פּאַרשוין מיט די ווייסע הויזען און מיט דער פּאַדקאָווע — „דער גראָשען איז ביי איהם אַ ממזר; ביי אַזאַ פּאַנסיאָנער קאָן מען אָפּלעקען אַ ביינדעל, אויסקרענקען זאָל זי איהם, רבונו של עולם!" — אַזוי האָט די „דערקוויקעניטשקע" געבענטשט איהר קאָנקורענטין — און איז געווען גערעכט. שטעלט אייך פאָר, אַז דער יונגערמאַן פון דער פּאַדקאָווע איז געווען פריהער אַ י ה ר אורח. דאָס הייסט, ער האָט געהאַט זיך אָפּגעשטעלט אין דעם „דערקוויקעניש". נאָר דער רוח האָט איהם אַריבערגעטראָגען אַהין, אין „גן־עדן" אַריין. צוליעב וואָס, מיינט איהר? „צוליעב שרה משה פורים'ס טעכטערעל, דער הולטייקע, פאַרברענט זאָל זי ווערען!" — מיר דריקען זיך אויס מיט'ן לשון פון דער „דערקוויקעניטשקע", פון וועלכער עס רעדט אַרויס די קאָנקורענציע. דער אמת איז אָבער ניט אַזוי. אונזער

העלדין, שרה משה פורים׳ס טעכטערל, איז אַ מיידעל, וואָס איז מלא חן, אַ מאָמזעל, וואָס האָט געענדיגט פיער קלאַסען גימנאַזיע, לייענט אַרציבאַשעוו און רעדט רוסיש, קיין וואָרט אידיש, און טהוט ניט פון דאַנען אַהין. דעם גאַנצען „גן־עדן" האַלט אויס שרה משה פורים׳ס נעבאַך אַליין אויף איהרע פּלייצעס. זי אַליין קאָכט און באַקט און רוימט, און דער מאַן, משה שרה משה פורים׳ס, בעדיענט די אורחים, די פּאַנסיאָנערען, שטעהט אויס אַלע זייערע קאַפּריזען. חלילה וחס זייער טעכטערל זאָל זיי מיטהעלפען מיט וואָס ניט איז! אסתר׳על שרה משה פורים׳ס וועט בעסער געהן אָנגעטהאָן נאָך דער לעצטער מאָדע, זיין אויסגעפּוצט ווי אַ כלה, לייענען אַרציבאַשעוו, טאַנצען „טו סטעפּ" און „טאַנגאָ" און אַלע אַנדערע מאָדערנע טענץ. הייגט איהר רעדען רוסיש? מיט איהר רוסיש רעדען וועט זי אייך פערדרעהען דעם קאָפּ אַלע כתרילעווקער בחורים, זיי פיהרען ביי דער נאָז. און מעהר פון אַלעמען האָט זי פערדרעהט דעם קאָפּ און געפיהרט ביי דער נאָז זייער פּאַנסיאָנער, דעם יונגענמאַן מיט דער פּאָדקאָווע. דער דאָזיגער יונגערמאַן איז אַליין איין אַגענט פון נעה־מאַשינעס, ניט קיין בעוויבטער, און הייסען הייסט ער מיט אַ מאָדערנעם נאָמען: „תשעה־באב" — א ר אַ ז ס אַ ל אַ מ אַ נ אַ וו י ט ש מ י ש ע ב אַ וו.

געוואָוירע געוואָרען, אַז ער איז איין אַגענט פון נעה־מאַשינעס און אַז ער הייסט „תשעה־באב" און אַז ער איז נאָך ניט קיין בעוויבטער, האָט „ארץ־ישראל" גע׳פּסקנ׳ט אין איין קול, אַז דאָס איז פּאַר׳ן בעל־הבית פונ׳ם „גן־עדן" איין אויסגעצייכענטער שדוך, איין אמת׳ער זווג מן השמים, אַ באַשערטע זאַך פון גאָט: „ד ע ר פּ ו ר י ם מ י ט ׳ ן ת ש ע ה ־ ב א ב — „חאַ־חאַ! זינט די וועלט שטעהט, איז נאָך אַזאַ גלייך פּאָרעל ניט געווען!" — און ווער שמועסט פון יענעם פרייטאָג אָן, וואָס ער איז געקומען מיט אברהמעל׳ס „קאַלייקע" קיין „ארץ־ישראל", איז דער „פּורים" מיט׳ן „תשעה־באב" נישט אַראָפּ פון דער צונג. דער יונגערמאַן פון דער פּאָדקאָווע זאָל, אַשטייגער, געווען אַרויסהעלפען ש״ה משה

פורים'ס טעכטערל פון איין אומגליק — למשל, ארויסשלעפען זי פונ'ם טייך, אדער אראפנעמען פון דער תליה, אדער ארויסראַטעווען פון גזלנים'ס הענד, אדער גלאַט מציל זיין פון א זיכערען טוידט. — וואָלט דאָס ניט געקאָנט האָבען בשום אופן דעם חן מיט דעם עפעקט, וואָס ס'האָט געהאַט זיין ארויפזעצען זי מיט איהר מאַמע צו אברהמלען אויף דער „קאַלייקע". און דערנאָך זיין אריינפאָהרען יענעם פרייטאָג מיט'ן גאַנצען טראַסק קיין „ארץ־ישראל", דאָס זיצען זיינס אויף אברהמעל דעם בעל־הקאַלייקע'ס אָרט, און אברהמעל'ס נאָכלויפען פון הינטען נאָך דער „קאַלייקע" — דאָס אלץ אינאיינעם גענומען האָט געמאַכט אזא רעש אין „ארץ־ישראל" און ארויסגערופען אזא געלעכטער צווישען די דאַטשניקעס, אז ניט ווילענדיג איז דער יונגערמאַן פון דער פאָדקאָווע געוואָרען ביי זיי א העלד. און שרה משה פורים'ס טעכטערל — א העלדין. און ס'איז אוועק א רעדעניש מיט א שמועסעריי, א מאַכעניש מיט די אויגען און א סמאַרעניש מיט די נעז פון „ארץ־ישראל" ביז כתרילעווקע, און עס האָט שוין געהאַט שיערשיער דערגרייכט צו דער כתרילעווקער פרעסע. דער „קאַפעליש" מיט דער „יאַרמעלקע" וואָלטען שוין געהאַט שטאָף און זיי וואָלטען שוין געמאַכט דערפון א גאַנץ פיינעם פירוש... האָט מען אָבער פערהאַפט בעצייטענס מיט די אַנאָנסען, וואָס מע האָט געלאָזט אָפדרוקען אויף ביידע גאַזעטען אויף דער ערשטער זייט:

עספיר מאַיסעיעוונא פ ו ר י ם
אראַן סאָלאָמאָנאָוויטש ט י ש ע ב א ו ו
פ ע ר ל ו י ב ט !

און דאַ הויבט זיך ערשט אַן און עס ענדיגט זיך דער רעכטער ראָמאַן.

.4

די חתונה אין „גן־עדן“.

זינט כתרילעווקע איז א שטאדט און „ארץ־ישראל“ א קור־ארט איז דארט נאך קיינמאל אזוי לעבעדיג און פריילין נים געווען, ווי יענעם טאג, ווען שרה משה פורים׳ס האט חתונה געמאכט איהר טעכטערל, עספיר מאיסעיעווגא פורים, פאר׳ן פאנסיאנער, אראן סאלאמאנאוויטש מישעבאוו.

א טאג האט זיך אוועקגעשטעלט דעמאלט איין אויסגעצייכענטער. איינער פון יענע אויסדערוועהלטע זומערדיגע טעג, ווען אלס־דינג רוהט זיך אפ, ווערד אנשלאפען; ווען די זון בראט און גיסט מיט פייער, נאר א קליין ווינטעלע, מע ווייסט נים פון וואנען, בלאזט פערביי און קיהלט אפ די ברענענדיגע שטראהלען, מאכט זיי ווייך און אנגענעהם. ווי די סאלדאטען מיט קאלירענדיגע קאסקעס, שטעהען די הויכע סאנישניקעס אויסגעצויגען, קוים־קוים וואס זיי ריהרען זיך פונ׳ם קליינעם ווינטעלע, וואס גלעט זיי מיט ליעבשאפט איבער די געלע סאמעטענע בלעטלעך. אלץ רוהט, אלץ שלאפט. נאר ווען־ניט־ווען בעווייזט זיך א פוהר, אנגעלאדען הויך מיט סנאפעס ברויט פון פעלד. די רעדער פון דער פוהר קרעכצען־אונטער שטילערהייד. דער גוי מיט׳ן שווארץ־פערברענטען גלאנצענדיגען פנים געהט אויף־צו־פריהער א בארוויסער, מיט א צעהראסטעט האריג, דרעהט מיט דער בייטש פאר די אכסען און שמועסט מיט זיי אויף זייער לשון: „היי! סאב־סאב, סאלאוויי!“ און די אכסען, פערטיעפט אין זיך, געהען איהם נאך פיס־טריט. הינטער׳ן וואגען לויפען א פאר בארוויסע יונגלעך, אידישע קינדער, רייסען ארויס א פאר זאנגען פון די סנאפעס און ווילען נאך. נאר פלוצים בלייבען זיי שטעהן פער׳כשופ׳ט. וואס איז די מעשה? אקוראט אקעגען זיי טראגט זיך אברהמעל׳ס פורגאן, די „קאלייקע“, אנגעפאקט פול און פול מיט מאדנע פארשוינען, און די מאדנע פארשוינען האלטען מאדנע אינסטרומענטען אין די הענד. דאס

זענען די כתרילעווקער כלי־זמר געקומען קיין „ארץ־ישראל״ צו שרה משה פורים׳ס אויף דער חתונה.

— די כלי־זמר פאהרען! די כלי־זמר פאהרען!

און די בארוויסע יונגלעך לאזען זיך פאר דער „קאלייקע״ מיט איין אימפעט צוריק אהיים אנזאגען א בשורה: די כלי־זמר פאהרען! די כלי־זמר פאהרען!

און ביי שרה משה פורים׳ס איז שוין אלסדינג גרייט צו דער חתונה. דער גאנצער פאנסיאן איז פערוואנדעלט אין א שאלאש צוליעב די צענויפגערופענע געסט פון „ארץ־ישראל״. אינ׳ם בע־ריהמטען גארטען פון „גן־עדן״ שטעהען לאנגע טישען, געריקט מיט כל טוב, בראנפענס און לעקאכער און איינגעמאכטסען. ביס־לעכווייז הויבען אן צענויפקומען זיך משפחה און גוטע פריינד פון כלה׳ס צד, אלע אנגעטהאן, ווי מחותנים, און סתם געסט — דאטשניקעס און דאטשניצעס פון „ארץ־ישראל״. די דאטשניקעס אין שבת׳דיגע קאפאטעס און יום־טוב׳דיגע קאשקעטען, און די דאטשניצעס אין זיידענע קליידער מיט זייער גאנצער ציערונג. יונגע ווייבלעך און מיידלעך, אויסגעפוצט נאך דער לעצטער מאדע, די פנים׳ער בעצייטענס פעררויטעלט און פערשוויצט, זענען גרייט חאַ־פען א טענצעל. לאזען נור די כלי־זמר אויפהערען רימפלען און שקרימפלען, אנצושטעלען די אינסטרומענטען, און שוין געבען עפּיס א מאל א שפּיעל. חתן־כלה זיצען אויסגעפוצט; ער אין א גלאנצעדי־גען צילינדער, זי אין א ווייסער פאטא — א פרינץ מיט א פרינצע־סין, דער „תשעה־באב״ מיט׳ן „פורים״! און די מחותנים — משה פורים מיט׳ן ווייב, שרה משה פורים׳ס — זיי לויפען ארום, ווי די פער׳סמ׳טע מייז, שטארק פערטארעראמט און פערטראגען. ווי געוועהנליך טאטע־מאמע, וואס האבען דערלעבט אזא שמחה, זיי מאכען חתונה א קינד. און וואס איז מעהר וואונדער פון אלסדינג— צווישען די מחותנים פון כלה׳ס צד איז צו בעמערקען אויך די בעלי־בתים פונ׳ם פאנסיאן „דערקוויקעניש״. ווי קומען ז י י אהער? אזעלכע ביטערע קאנקורענטען און אזוינע געפעהרליכע

שונאים! די מעשה איז גאַנץ פּשוט: אַ פּאָר טעג פאַר דער חתונה האָט שרה משה פורים׳ס זיך מיישב געווען: צו וואָס טויג איהר שונאים? מע זאָגט: ס׳איז גלייכער צעהן גוטע פריינד איידער איין שונא. איז זי אַוועק צו דער „דערקוויקעניטשקע" אַהיים, און גלייך ווי זיי האָבען זיך קיינמאָל אויף זייער לעבען נישט גע־קריעגט, קיין שלעכט וואָרט, קיין צונג נישט איבערגעקעהרט, האָט שרה די מחותנת׳טע זיך אָנגערופען צו אַלטע דער „דערקוויקע־ניטשקע": „גוט מאָרגען אייך, אַלטע לעבען! איך האָב צו אייך אַ בקשה". „דהיינו, וואָס פאַר אַ בקשה, שרה׳ל קרוין?" איהר ווייסט דאָך, אַלטע לעבען, אַז איך מאַך חתונה מיין אסתר׳על". „זאָל זיין אין אַ גוטער שעה, אין אַ מזל׳דיגער. איהר ווייסט דאָך, שרה׳ל קרוין, אַז איך בין אייך אַ גוטער פריינד. לאָז עס מיר אָנגעהן, וואָס איך ווינש אייך". „אָמן. האָב איך אייך געוואָלט בעטען, אַלטע לעבען, איהר זאָלט מיר אָנטהון דעם כבוד און זיין ביי מיר אויף דער חתונה, איהר און אייער מאַן און אייערע קינ־דערלעך". „מיט׳ן גרעסטען כבוד, שרה׳ל קרוין. מיר האָבען זיך דען אַ מאָל געקריעגט, חס ושלום? געהט אַהיים, מיר׳ן מירטשעם קומען אַלע זיך משמח זיין מיט אייך, גאָט זאָל נור געבען, ס׳זאָל זיין מיט גליק און מיט הצלחה, וואָרום אַזאַ יאָהר אויף מיר, וואָס פאַר אַ חתן אייער טאָכטער נעמט". „אָמן. מיר זאָלען דערלעבען ביי אייערע קינדער ניט ערגער, בעסער האָט קיין שיעור ניט". פאַר גרויס ליעבשאַפט האָבען זיך די ווייבער אַזש צעקושט אין די פיסק־לעך און האָבען שוין אַרויסגעקוקט אויף דער מינוט, וואָס נאָך דער חופּה, ווען מע וועט זיך נעמען ביידע פאַר די הענד און מע וועט איינס אָקעגען דאָס אַנדערע האָפּען אַ פריילִיכס. דערווייל איז דער טאַרעראַם נאָך גרויס און עס הערען זיך שוין געשרייען, אַז די זון זעצט זיך — שוין צייט, שוין צייט צו דער חופּה געהן! אמת, חתן־כלה פאַסטען ניט. ס׳איז ניט ד ע ר חתן און ניט ד י כלה, וואָס האַלטען פון אַזעלכע „אידישע זאַבובאָנעס" — גאָר פאַס־טען! ס׳איז שוין אָבער באַלד נאַכט. דער גאַנצער הויף איז פול

מיט געסט. גאַנץ „ארץ=יש, אל" האָט זיך צונויפגעקליבען אויף
דער חתונה. די גאַנצע גאַס איז באַלעגערט מיט שיקסעס און
שקצים, וואָס זענען געקומען אָנקוקען אַ „זשידאָווסקע סוואַדבע".
די שקצים זאָגען ווערטלעך. די שיקסעס שיסען אויס אַלע מינוט
אַ ווילדען געלעכטער, מיט אַ הילך און מיט אַ קוויטש. אַ שמחה,
אַ גדולה אין „ארץ=ישראל"! שוין. מע האָט שוין אַוועקגעשטעלט
די פיער שטאַנגען מיט דער רויטער חופה, וואָס איז מיט גאָלדענע
קאָטעסען פון אַלע פיער זייטען. און די כלי=זמר מיטן קעסעל=
פויק האָבען געגעבען אַ חאַפּ=אָפּ דעם זיסען אומעדיגען ניגון, און
די מחותנים מיט די אונטערפיהרערס, אָנגעטהאָן אין די איבער=
שטע בגדים און מיט אָנגעצונדענע הבדלות אין די הענד, האָבען
געגעבען אַ נעם דעם חתן מיט דער כלה, און די צערעמאָניע האָט
זיך אָנגעהויבען. **די אַלטע שענע אידישע צערעמאָ=
ניע.**

דערזעהען אידען דרעהען זיך מיט דער אויסגעפוצטער כלה
אין סאַמע ווייסען אונטער דער חופּה, אַרום דעם חתן מיט'ן גלאַנ=
צעדיגען צילינדער, האָבען די צענויפגעלאָפענע שקצים זיך אָנגע=
רופען מיט אַ געלעכטער: „אָהאָ=האָ, דיוויטסיאַ, יאַק זשידי קרו=
טיאַטסאַ!" (אוי=אוי, זעהט נור ווי די אידען דרעהען זיך!) דאָס
האָט אָבער גאָרניט געשטעהרט. דער רב איז שוין געווען גרייט צו
נעמען דעם כוס אין דער רעכטער האַנד אַריין. דער חזן האָט שוין
צורעכט געמאַכט דעם האַלז אויף צו זינגען דעם „שוש תשיש".
דער שמש האָט שוין געהאַלטען גרייט דאָס קידושין=פינגערל אי=
בערצוגעבען דעם חתן, ער זאָל זאָגען דעם געוויסען „הרי את".
פּלוצים האָט זיך דערהערט פון דרויסען אַ „טפררר!" מיט אַ ירגזון
איז צוגעפאָהרען אַברהמעל'ס „קאָלייקע", און פון דאָרטען זענען
אַרויסגעשפרונגען צוויי יונגע ווייבלעך און געלאָזט זיך מיט אויס=
געשטרעקטע אָרעמס גלייך צו דער חופּה. עס איז געווען אונ=
מעגליך צו זע[illegible]ען זייערע פּנימ'ער אין דער פינסטער. מע האָט נור
געהערט זייערע ווייבערשע קולות, ווי ביידע אינאיינעם האָבען גע=

ליאַרעמט, געיאָמערט און געשאָלטען, איבערשלאָגענדיג איינע דער אַנדערער:

— שטעהט, אידישע קינדער!
— גיט איהם ניט קיין חופה וקידושין!
— פאַרחאַפּט זאָל ער ווערען!
— דער שלאַק זאָל איהם טרעפען!
— אַט דער שאַרלאַטאַן! אַט דער הולטיי! אַט דער ממזר!
— קוקט איהם אַן אין׳ם קאַפּעליש! ער איז דאָך מיינער אַ מאַנן!
— איך האָב דאָך פון איהם אַ קינד, האָבען זאָל ער אַ ווייסטען סוף!

— און מיך האָט ער מקדש געווען ערשט היינטיגען נאָך פּסח! צוגענומען אַכט הונדערט קאַרבען, ווי איין גראָשען, אַכט הונדערט מכות זאָלען זיך איהם אויסזעצען, רבונו של עולם, אויפ׳ן פּנים און אויף דער צונג און אויפ׳ן גאַנצען לייב, ער זאָל ניט דערלעבען מעהר צו פאָהרען, באַגראָבען אידישע טעכטער, פאַרוויסטען און פאַרפינסטערען זייער לעבען!

— גיט איהם אַהער, דעם גנב, אַט פאָהר איך איהם אַריין מיט מיינע נעגעל און רייס איהם אויס די אויגען!

— אין קייטען זאָלט איהר איהם קאָווען! אין אייזערנע קייטען! מיינע אַכט הונדערט קאַרבען, אַכט הונדערט מכות, רבונו של עולם!...

עפּילאָג

פאַר די כתרילעווקער גאַזעטען, פאַר׳ן „קאַפּעליש" מיט דער „יאַרמעלעקע", איז די דאָזיגע שרעקליכע געשיכטע, וואָס האָט זיך פערלאָפען אין „גן־עדן" אויף דער דאַטשע, געווען איין אמת׳ער יום טוב. עטליכע טעג דורכאיינאַנד האָבען זיי ניט אויפגעהערט

צו שרייבען און צו שרייבען. די ערנסטע פובליציסטען, די מוסר־זאָגער, האָבען נישט אויפגעהערט צו שטאָפען דעם עולם מיט מוסר און לערנען שכל, ווי אזוי מע דאַרף זיין געהיט היינטיגע צייטען ביי חתונה מאַכען אַ טאַכטער פאַר אַ מאַנן מיט אַ רוסישען נאָמען „טישעבאוו": און די וויצלער האָבען זיך געוויצעלט און גע־ווערטעלט גאָר אָהן אַ אויפהער: „ווי קען אַרויסקומען גוטס פון אַ פורים מיט אַ תשעה־באב?" — און אויסגעלאָזט האָט זיך עס דערמיט, וואָס ביידע צייטונגען, סאַי דער פּראָגרעסיווער „קאַפּעליש", סאַי די אָרטאָדאָקסישע „יאַרמעלקע", האָבען אָנגעזאָגט זייערע לעזער אַ פּרייליכע בשורה מיט מורא'דיג גרויסע אותיות, אַז גאָר אין גיכען הויבען זיי אָן צו געבען דעם עולם אַ מתנה — אַ נייעם מאָדערנעם, זעהר שפּאַנענדען און הויך בעלעהרענדען ראָמאַן פון איצטיגען אידישען לעבען מיט אַ מוסר־השכל. ביים „קאַפּעליש" וועט דער ראָמאַן הייסען:

„דער מאַן פון די דריי ווייבער"

(אַ הויך־אינטערעסאַנטער ראָמאַן אין 4 טייל מיט איין עפּילאָג)

און ביי דער „יאַרמעלקע" וועט ער הייסען:

„דער דרייווייבערדיגער מאַן"

(אַ מערקווירדיגער ראָמאַן אין 4 טייל מיט אַ פּראָלאָג און מיט איין עפּילאָג).

אַ שאָד! מע וועט נעמען אַזאַ שענעם מאַטעריאַל און מע וועט דאָס צעשמירען אויף דריי הונדערט בלעטער, מאַכען פון דעם אַ תל. און אַ רחמנות נעבאך אויף דער העלדין, שרה משה פורים'ס טאָכטער, אסתר'על. נאָך דעם, ווי די כתרילעווקער גאַזעטען וועלען זי בעאַרבייטען, מעג זי זיך שוין אָפּגעזעגענען. זי וועט שוין דאַרפען קיין חתן ניט קריגען ווייל זי וועט לעבען. סיידען זי זאָל פערלאָזען „ארץ־ישראל" מיט כתרילעווקע און אַריבערפּעקלען זיך קיין אַמעריקאַ.

הלואי! מיר ווינשען איהר גליק און הצלחה און אַלדאָס גוטס — אָמן.

.5

„אונזערע בראַצקים“ מיט „אונזערע רויט־שילדס“.

אין א הייסען זומער־טאָג, סאַמע אין רעכטען ברען פון דאַטשע־סעזאָן, איז פון כתרילעווקע קיין „פּאַלעסטינא“ געגאַנגען אַיבער „ארץ־ישראל“ אונזער בעקאַנטע „קאַלייקע“ כמעט א לעדיגע, ווייל ס'איז געווען ניט קיין פרייטאָג, נאָר א געוועהנליכער וואָכעדיגער טאָג, דעמאָלט, ווען די כתרילעווקער דאַטשניקעס, וואָס וואוינען אין „ארץ־ישראל“, זענען ניט קליין צו געהן צופוס. אין דער „קאַלייקע“, ער זאָל אזוי גוט און מוחל זיין אַפּשטעלען די פערדעלטערע, די אַנדערע א יונגערע, אוןביידע האָבען געשמאַק געגעהניצט און געפּאַכעט מיט דער נשמה פאַר גרויס היץ. אברהמעל דער קאַנדוקטאָר האָט געדרימעלט, די פערדלעך האָבען זיך געמאַכט ווי זיי פאָהרען, און די „קאַלייקע“ קוים־קוים וואָס זי האָט געשלעפּט זיך. פּלוצים איז אויסגעוואַכסען, ווי פון אונטער דער ערד, א פראַנטעוואַטע ציקאַווע אריסטאָקראַטיש בחור'על פון א יאָהר צוויי און צוואַנציג, מיט א ווייס אריסטאָקראַטיש קאַפּעלישעל און מיט שוואַרצע אריסטאָקראַטישע וואַנסילעך, האָט א מאַך געגעבען מיט'ן אריסטאָקראַטישען שטעקעלע צום קאַנדוקטאָר פון דער „קאַלייקע“, ער זאָל אזוי גוט און מוחל זיין אַפּשטעלען די פערדלעך, און האָט געגעבען א שפּרונג־אַריין אין דער „קאַלייקע“, אָבער אזוי אריסטאָקראַטיש, אזוי בריה'ש, אזוי פלינק, אז עס האָט געהאַט דעם זיבעטען חן. דערנאָך האָט ער זיך געגעבען א זעץ אוועק אויף דער צווייטער באַנק. פּונקט אַקעגען דער מאַדאַם מיט

איהר טעכטערל (די עלטערע איז געווען די מוטער, און די יונגע־רע—איהר טעכטערל). און א לעג אריין איין האנד אין דער לינקער הויזען־קעשעני און מיט דער אנדערער האנד א דרעה די רעכטע אריסטאקראטישע וואנסע, און בעת מעשה געגעבען אזא אריסטא־קראטישען קוק אויף דער יפהפיה, אויף דעם שענעם מאמזעלכיו, אז א מיידעל, וואס איז נאך נים שטארק פערליעבט אין קיינעם, דארף זיין שטארקער פון אייזען, זי זאל זיך נים פערליעבען תיכף ומיד אין אזא בראווען אריסטאקראטישען בחור. פאר דער מאדאם איז דאס דאזיגע אומגעריכטע בעגעגעניש געווען אין „אצבע אלהים", א פאטאלע בעגעגעניש, און איהר מוטערליך הארץ האט באלד אנ־געהויבען צו קלאפען און נביאות צו זאגען, אז ס'איז נים אומזיסט, אז ס'איז א גאט־זאך... און חאטש איהר טעכטערל איז שוין כמעט א כלה, טאקי מיט איהרען א גליעד־געשוועסטערקינדעל, ווי מיר ווע־לען דאס אין גיכען געוואהרע ווערען, פון דעסטוועגען איז זי געווען העכסט צופרידען, וואס דער אריסטאקראטישער יונגערמאנטשיק שיסט מיט אויגען אויף איהר טעכטערל, נעמט זי דורך און דורך... נאר ווי אזוי מאכט מען, אז ער זאל זיך בעקענען מיט איהר טעכטערל, אז זי איז נאך אליין מיט איהם נים רעכט בעקענט? איז זי געפאלען אויף איין עצה (א מאמעס הארץ): זי האט גענומען זיך פאכען מיט'ן פעכער און א זאג געגעבען, ווי צו זיך אליין, און דוקא אויף רוסיש, אויף דעם כתרילעווקער רוסיש, וואס האט א שם אויף דער וועלט:

— אך, קאקאי גאריאטשע דיען סעוואדני ! — סארא הייסער טאג היינט איז !

האט די טאכטער א קוק געגעבען אויפ'ן אריסטאקראטישען יונגענמאן און האט פעררעכט דער מוטער'ס גרייז :

— דא, אטשען זשארקיי דיען !

האט שוין דער אריסטאקראטישער יונגערמאן געהאט א גע־לעגענהייט אריינצומישען זיך מיט אווארט און אויך אויף רוסיש געווענדט זיך צו דער מאמזעל:

— אַ או וואס נאָ דאטשע טאקזשע חאראשיי וואזדוך? — איז ביי איך עפּיס אויף אַ גוטע לופט אויף דער דאטשע?

האט די מאדאם פונדעסטוועגען ניט דערלאזט, אז די טאכטער זאָל איהם ענטפערען און האט זיך בעסער אליין ארויסגעשטעלט (פּארט אַ מאמע!) און האט זיך אנגערופען צום יונגענמאן ווידער אויף רוסיש און מיט אַ ניגון:

— נאָ טשטאָ נאם וואזדוך, קאָגדאָ או נאם יעסט דיענגי? — צו וואס דארפען מיר לופט, אז מיר האבען געלד?

דערמיט האט זי איהם, אפנים, געוואָלט אפּהאקען די פליעגעל, ער זאָל זיך אזוי ניט איבערנעמען. נאר ארויסגעקומען דער פון איז גאר עפּיס אנדערש: ביידע קינדער, דער יונגערמאנטשיק און דאס מאמזעלכעל, האבען זיך איבערגעקוקט און אויסגעשאסען מיט אנאַ געלעכטער, אז דער קאנדוקטאר פון דער „קאליִקע", אברהמעל דער בעל־עגלה, האט זיך געמוזט אויסדרעהען צו זיי מיט'ן פּנים, חאפּען אַ קוק: „וואס לאכען עפּיס די אריסטאקראטען, אַ גוטע חלירע אויף זייער טאטען?" דער שפּיץ איז געווען, אז מען איז צוגעקומען צו איינער פון די שענסטע און רייכסטע דאטשעס אין „פּאלעסטינא". האט מען זיך גאַנץ ווארעם אפּגעזעגענט און שטארק־שטארק געקוועטשט די הענד, און די מאדאם האט האלבאפּיציעל פערבעטען דעם אריסטאקראטישען יונגענמאנטשיק צו זיך: „פּאזשאלעסטע, בעז צערעמאָני!" און דאס שענע מאמזעלכעל האט אזוי ליעב געשמייכעלט און האט בעשענקט דעם יונגען קאוואליער מיט אַזעלכע ווארעמע בליקען פון איהרע שענע חנ'עוודיגע אויגען, אז ווען דער יונגער בחור, דער אריסטאקראט, זאָל זיין פון אייזען און זיין הארץ פון שטיין, וואָלט עס אויך בעדארפט צעשמאלצען ווערען, אזוי ווי וואקס.

אצינד בעדארפען מיר דערצעהלען, ווער איז געווען אָט דער יונגער אריסטאָקראט און וואס איז מיט דער מאדאם געווען אזוי די גדולה, וואס איהר שעכזערעל האט זיך מיט איהם בעקענט?

די גרויסע שטאָדט יעהופּעץ לעבט אין טעות. זי מיינט, אַז נור זי פערמאָגט אַריסטאָקראַטען־מיליאָנערען. די גרויסע שטאָדט פּאַריז מיינט, אַז נור זי פערמאָגט אַריסטאָקראַטען־מיליאַרדערען. אַ סברה, אַז אין כתרילעווקע האָבען מיר זיך אונזערע אייגענע אַריסטאָקראַטען, אונזערע אייגענע בראַצקים מיט אונזערע אייגענע רויטשילדס. נאָר וואָס דען? אַזוי ווי אַלסדינג, וואָס כתרילעווקע פערמאָגט, פערמאָגט זי אין קלענערען מאַסשטאַב, על־כן זענען אונזערע בראַצקים קליינע בראַצקעלעך און אונזערע רויטשילדס — קליינע רויטשילדלעך, און זיי זענען ווערטה בעשריבען צו ווערען מיט זייערע ביאָגראַפיעס, פּונקט ווי עס ווערען בעשריבען אַלע מי־ליאָנערען און אַלע מיליאַרדערען פון דער גאַנצער וועלט.

דאָס איז אַ כלל — און עס ווייסט אַ מינדסט קינד, — אַז אַלע גרויסע מענשען פון דער וועלט זענען אַמאָל געווען קליין, דערנאָך ערשט זענען זיי אויסגעוואַכסען און נתגדל געוואָרען. די אַמע־ריקאַנער גרויסע מיליאַרדערען, למשל, האָבען ליעב צו בעריהמען זיך צעהן מאָל אַ טאָג, ווי קליין זיי זענען אַמאָל געווען. ביי איין אַמעריקאַנער אַריסטאָקראַט איז אַ כבוד און אַ גדלות צו דערצעה־לען פאַר יעדען אינטערוויוער, אַז אין דער יוגענד האָט ער גע־טראָגען זעק אויף די פּלייצעס, אָדער גאָזעטען צו פערקויפען, אָדער געהאַנדעלט מיט „מעטשעס“. אונזערע כתרילעווקער אַריסטאָקראַטען האַלטען נישט פון דער דאָזיגער מדה. אדרבה, אַ כתרילעווקער מיליאַרדער, אַז איהר וועט איהם אַ פרעג טהון וועגען זיין יחוס, וועט ער אייך דערצעהלען גוזמאות, אַז זיין זיידע איז געווען אַ רב און זיין עלטער־זיידע — אַ גאון, און זייער גאַנצע משפּחה — לויטער רבנים, גאונים און נגידים, גבירים מפורסמים. זיי פערהאַקען אייך אַזוי דעם קאָפּ מיט זייער יחוס און שרעקען אייך אַזוי שטאַרק אָן מיט זייער אַריסטאָקראַטיזם, אַז עס פאַלט אָן אויף אייך אַ פּחד, און איהר קלערט זיך: „ווייסט זיי דער גוטער יאָהר — אפשר קומען זיי טאַקי אַרויס דער רוח ווייסט זיי פון וועמען?“... אונזערע אַריסטאָקראַטען, מיליאָנערען און

מיליארדערן, איך מיין אונזערע כתרילעווקער בראצקים מיט אונזערע כתרילעווקער רויטשילדס, זענען אויך געווען אמאל גאנץ קליינע מענשעלעך, און זייער שבח מוז געזאגט ווערען. זיי האבען זיך אליין מיט זייערע אייגענע כחות דורכגעשלאגען און מיט דער צייט שטארק-שטארק ארויפגעארבייט זיך, געוואכסען און אויסגעוואכסען און גענומען איבערשטייגען און איבערשמייסען איינס דאס אנדערע הן אין עשירות, הן אין צדקה, הן אין שענע שדוכים, און מי יודע, וואס פון זיי קאן נאך אמאל אויסוואכסען ! די גאנצע וועלט, למשל, ווייסט דעם יחוס פון די אמת'ע רויטשילדס, אז זיי שטאמען פון פראנקפורט און אז זייער עלטער-זיידע איז געווען פריהער א חלפן, דערנאך א מלוה, דערנאך א באנקיר, וואס פערלייהט געלד. אונזערע כתרילעווקער רויטשילדס שטאמען ניט פון פראנקפורט. שטאמען שטאמען זיי טאקי פון כתרילעווקע גופא, נאר ווייל זייער עלטער-זיידע איז אויך כל ימיו געווען א חלפן, געשטאנען מיט א טישעל אין כתרילעווקער מארק און געביטען קערבלעך אויף צעהנערס און צעהנערס אויף גראשענס, האט מען דעריבער זיינע קינדער און קינדס-קינדער גע־קרוינט מיט'ן נאמען „די רויטשילדס“. זיי, די קינדער, זענען שוין קיין חלפנים ניט געווען, מיט קיין טישעל אין מארק ניט גע־שטאנען, נאר מיט הלואה האבען זיי זיך פערנומען. מיט הלואה פערנעמען זיי זיך נאך היינט און מיט הלואה וועלען זיך פערנעמען אויך זייערע קינדער און קינדס-קינדער — כל זמן עס וועט עקזיס־טירען אויף דער וועלט אט דאס פאסקודנע מין, וואס מע רופט דאס „געלד“. און כל זמן עס וועלען זיך געפינען אזעלכע מענשען, וואס וועלען אייך פערזעצען, איך בעט איבער אייער כבוד, די הויזען, אבי איהר זאלט זיי לייהען געלד... אז ס'וועט זיך מאכען, איהר וועט קומען איצט אין דאס בענייעטע מאדערנע כתרילעווקע, וועט איהר אויף דער „געבריקעוועטער גאס“ דערזעהן א צוויי גא־רענדיגען מויער מיט א גרויסען שילד איבער דער גאנצער וואנד, מיט גרויסע גאלדענע אותיות : „יעפים אי בארים גינגאלד. באנקיר־

סקאיא קאנטאראָ". אויף אונזער אידיש לשון וועט דאָס הייסען אזוי־
שען, ווי „חיים און ברוך גינגאלד. באנק־געשעפט". זאָלט איהר
וויסען, אז דאָס זענען אונזערע כתרילעווקער רויטשילדס. אי, די
קשיא: פון וואַנען האָט זיך צו זיי גענומען דער נאָמען ר ו י ט־
ש י ל ד, אז הייסען הייסען זיי גאָר ג י נ ג א ל ד? קאָן מען דאָס
אייך פערענטפערען מיט אַ ווידעראנאנד, ווי דער שטייגער איז:
למאי וואָס וועט איהר זאָגען דערויף, אז אקוראט אקעגען די רויט־
שילדס שטעהט נאָך אַ שענערער מויער מיט נאָך אַ שענערען
שילד, מיט נאָך גרעסערע גאָלדענע אותיות אנגעשריעבען בפירוש,
און אויך אויף רוסיש: „ליעסנאיא טאַרגאָווליא בראטיעוו דעמ־
בא"; דאָס הייסט: „האָלץ-געשעפט פון די ברידער דעמבא": —
פון דעסטוועגען טהוט אַ פרעג אַ מינדסט קינד: „יונגעלע, וועמענס
שטוב איז דאָס?" — וועט אייך אַ מינדסט קינד ענטפערען:
„אט די שטוב וועמענס? — בראַצקי'ס".

אויב אייך אינטערעסירט די ביאָגראַפיע פון די דאָזיגע בראַצ־
קים, וואָס הייסען דעמבא, אָדער דער יחוס פון די ברידער דעמבא,
וואָס רופען זיך בראַצקי, קאָן עס דאָ דערצעהלט ווערען אין קורצען
אט אזוי: אין סובאַליעסיע, אין אַ שטעדטעל ניט ווייט פון כתרי־
לעווקע, וואָס האָט אמאָל געהערט צום גראַף שטרעמבא־רודניצקי,
איז געווען אַ איד אַ שאַפער, איין אויפזעהער אויף די פריצישע
וועלדער, וואָס געהייסען האָט ער אהרן, נאָר גערופען האָט מען
איהם דעמב, ווייל ער איז געווען, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, אַ
איד אַ פראָסטאַק, אַ דאָרפסמאַן, אַ הויכער, אַ געזונדער, אַ דעמב,
געטראָגען אַ גראָבען, אַ גויישען בגד, מיט אַ שטריקעל ארומגעבונ־
דען, און אַ פאָר הויכע שטיוואַלעס, געקענט אויף אויסווייניג אלע
ביימער פון אלע סובאַליעסיער וועלדער, געהיט דעם גראַף'ס גוטס,
ווי אַ געטרייער הונד, און איז געווען ביי'ם גראַף אזאַ חשוב, אז ער
האָט אנגעזאָגט אין זיין צואה די קינדער, אז דער איד אהרן און
דעם אידענס קינדער זאָלען בלייבען ביי זיי שאַפערס כל־זמן עס
וועלען שטעהן די וועלדער פון סובאַליעסיע און כל־זמן עס וועט עס־

זיסטירען דער נאָמען שטרעמבאַ־רודניצקי. און ווי דער מנהג העולם איז, האָבען דאָך מסתמא די יורשים פונ׳ם גראַף שטרעמבאַ־רודניצקי זיך פערשפּיעלט אין קאָרטען און פערקויפט, געמאַכט אַ תל פון אַלע סוכאַליעסיער וועלדער, און אהרן׳ס קינדער האָבען גע־מוזט אַריבערפּעקלען זיך פון וואַלד אין שטאָדט אַריין, זיך בעזעצט אין כתרילעווקע. און ווייל ניט זיי און ניט זייערע קינדער האָבען גישט געוואוסט קיין זאַך, אַ חוץ וואַלד און אַ חוץ געהילץ, איז זייער געשעפט געוואָרען נור וואַלד און געהילץ — עד היום הזה. און עס האָט זיי מצליח געווען, און זיי זענען געוואַכסען אַלץ העכער און העכער, און מיט זיי איז געוואַכסען אויך זייער נאָמען. תחילת האָט מען זיי גערופען „די וואַלד־מענשען“, דערנאָך — „די הילצער־נע אידען“, „די דעמבעניאַטעס“, דערנאָך — „די ברידער דעמ־באַ“, דערנאָך — „די נייע נגידים“, „די מיליאָנטשיקעס“, און ערשט דערנאָך, אַז זיי האָבען אָנגעהויבען אויספּיינען זיך, אַרויס־געהן מיט אַ שענער נדבה, טהון גרויסע שדוכים, שמייסען און אַרי־בערשמייסען די רויטשילדס, — האָט זיי די שטאָדט געקרוינט מיט׳ן נאָמען: „אונזערע בראָצקים“. עס איז שווער צו זאָגען, ווער פון זיי איז רייכער: „אונזערע רויטשילדס“, צי „אונזערע בראָצ־קים“? זייער געלד האָט נאָך קיינער ניט געצעהלט. נאָר מיר דאַכט, אַז וואָס זיי פעהלט צו די אמת׳ע בראָצקים מיט די אמת׳ע רויטשילדס, וואָלט עס געמעגט אונז אַלעמען צוקומען. זייער רייכ־קייט איז ווי אַמאָל. אַמאָל זענען „אונזערע רויטשילדס“ רייכער, אַמאָל — „אונזערע בראָצקים“. עס ווענדט זיך, ווער עס שטעלט זיך אויס שענער פאַר דער שטאָדט. און ווייל יעדער פון זיי וויל אַריבערשטייגען אין אַריסטאָקראַטיזם, אַריבערשמייסען איינס דאָס אַנדערע, דעריבער קאָנקורירען אונזערע כתרילעווקער מיליאָנערען און מיליאָרדערען און שמייסען זיך אויף וואָס די וועלט שטעהט. למשל, זאָגט אַ רויטשילד, אַז ס׳איז איהם שווער אידיש רעדען — בעריהמט זיך אַ בראָצקי, אַז ער פערשטעהט ניט קיין וואָרט אי־דיש. און דאָס איז אין כתרילעווקע אַ סימן פון אַריסטאָקראַטיזם.

אדער עס האט זיך געטראפען א מעשה ביי די רויטשילדס, א זוהנ־
דעל האט זיך פערשפיעלט אין קארטען און גע׳פטר׳ט, זאגט מען, א
גאנצען הונדערטער — האט ביי די גבירים, ביי די בראצקי׳ס,
א זוהנדעל פערשפיעלט צוויי הונדערטער. אדער עס האט זיך גע־
טראפען נאך א מעשה: ביי די רויטשילדס האט א שנור „גע־
פלירטעוועט" אין אויסלאנד אין די בעדער מיט עפים א ווילד־
פרעמדען יונגענמאן בפרהסיה, און עס האט געקאכט דערמיט די
וועלט — האט ביי די נייע אריסטאקראטען. ביי די בראצקים,
אויך אין אויסלאנד אין די בעדער און אויך בפרהסיה „געפלירטע־
וועט" א שנור מיט צוויי ווילד־פרעמדע יונגע לייט... אריסטא־
קראטען אז זיי שמייסען זיך, איז פאר דער שטאדט א מעלה, ווא־
רום אז מע האלט אין שמייסען זיך, שמייסט מען זיך שוין אין אלס־
דינג. למשל, כתרילעווקע וועט קיינמאל ניט פערגעסען יענעם ווינ־
טער, בשעת עס האבען געבושעוועט די גרויסע פרעסט, ארעמע לייט
געבאך זענען געפאלען, אזוי ווי פליעגען,—איז געווארען א ויצעקו:
„סטייטש, וואו זענען אונזערע גבירים? אונזערע רויטשילדס מיט
אונזערע בראצקים? וואס שווייגען זיי?!" האבען זיך די רויט־
שילדס דערבארעמט און האבען ארייגעשיקט פון מארק עטליכע
פוהרען שטרוי אויף צו בעהייצען די געפרוירענע. וואס זשע האבען
געטהאן, מיינט איהר, די בראצקים? — האבען זיי גענומען און
האבען ארייגעשיקט, פון זייערע אייגענע וועלדער טאקי, עטליכע
גאנצע פוהרען מיט האלץ און געטיילט האלץ אומזיסט פאר די ארע־
מע לייט פון שטאדט, וועמען א פונט און וועמען צוויי פונט. אדער
וואס האט געפעהלט יענעם פסח, בשעת די רויטשילדס האבען זיך
צעלאזט און האבען, א חוץ מעות־חטים, ארייגעשיקט א האלבע
מאה זעקלעך קארטאפלים פאר ארעמע לייט אויף פסח? זענען זיך
מיישב די בראצקים: „איהר גיט קארטאפלים? מיר וועלען גע־
בען שמאלץ צו די קארטאפלים!" און מען איז געגאנגען און מע
האט געפענט גרויסע טעפ מיט שמאלץ און מע האט געטיילט די
ארעמע לייט שמאלץ. כל דכפין — איטליכען א לעפעלע שמאלץ.

און אויף א משפחה — א גרויסע לעפעל, אויב מע האט בעוויזען צו ברענגען א פאפיער פונ'ם רב, אז די משפחה בעשטעהט ניט ווינציגער ווי פון פינף נפשות.

פון שטאדט איז די קאנקורענציע מיט'ן שמייסען זיך אריבערגעשמיסען געווארען אין דארף, אויף דער דאטשע. „פאלעסטינא" האט געעפענט פאר „ארץ־ישראל" איהרע טויערען, און די פערשמאכטע ארץ־ישראל'דיגע דאטשניקעס האבען אפגעלעבט. ווי אזוי איז דאס געשעהן? אט ווי אזוי: איינמאל אין א זומער האבען „אונזערע" רויטשילדס אויסגעבויט אין „פאלעסטינא" איין אייגענע דאטשע (אויף א גוי'ם נאמען, געוועהנליך). אבער א דאטשע! מיט א וועראנדע און מיט שטאכעטען, געפארבטע גרינע שטאכעטען, און א גארטען האבען זיי געפלאנצט, געזעצט אגרעסען און ווימפערלעך און וויינשעל און קארשען. און האבען געעפענט דעם גארטען פאר אלע כתרילעווקער דאטשניקעס, וואס אויף דער זיים בארג, פראנק און פריי — גאנץ „ארץ־ישראל" קאן קומען שבת בייטאג שפאצירען אין גארטען! אבער נור שבת. אין מיטען וואך — אזאס!... זענען זיך מישב „אונזערע" בראצקים, טאקי באלד אויפ'ן אנדערען זומער, און געהען און שטעלען אוועק נאך א שענערע דאטשע מיט נאך א שענערער וועראנדע און מיט נאך א גרעסערען גארטען, אויך אין „פאלעסטינא" און אויך אויף א גוי'ם נאמען, און אויך מיט אגרעסען און מיט ווימפערלעך און מיט וויינשעל און מיט קארשען, און האבען גענומען און האבען בפירוש געלאזט אויסרופען אין שטאדט, אין אלע בתי־מדרשים, אז דער גארטען זייערער איז אפען פאר אלע אידען ניט נור דעם טאג שבת — אלע טעג פון א גאנצער וואך, נאר בתנאי — מע זאל זיך צו די בוימלעך ניט צוריהרען, די פירות ניט רייסען און אויפ'ן גראז ניט טרעטען... ווי מיינט איהר אבער, אז מע לאזט אריין, א שטייגער, „ארץ־ישראל'דיגע" דאטשניקעס אין א גארטען, און זיי דערזעהען גראז, — זאל מען ניט אראפווארפען די קאפאטע און ניט אוועקזעצען זיך אויף דער ערד? צי, א שטייגער, אידישע קינ-

דער האבען דערזעהען פאר זיך גרינע אגרעסען, רויטע ווייםפערלער, דערשמעקט קארשען — וועט מען קוקען און מע וועט שווייגען?... האט מען דעם גארטען ארומגעגרייזעט מיט א פארקאן, אויף די שטאכעטען אנגעשלאגען צוויעקעס, אויפ'ן טויער אנגעהאנגען א שלאס, און עס איז ארויס א „פריקאז“, אז מהיום והלאה, טאמער וועט זיך דערוועגען עמיצער פון „ארץ־ישראל“ אריינצוטרעטען צו זיי אויף דער דאטשע, וועט מען איהם איבערברעכען הענד און פיס, ארויסשלאגען א צאהן און אנרייצען אויף איהם די הינד...

באמת, זענען די הינד געווען נור א פאנטאזיע, א סטראשידלע אויף אפצושרעקען דעם עולם; נאר דאס האט געהאלפען מעהר פון אלסדינג: כתריל עווקער אידען האבען פיינט האבען צו טהון מיט הינד...

6.

מע קאן ניט וויסען וועמענס מארגען ס'איז.

דאס ווייסט איהר דאך מן הסתם, אז ביי די אמת'ע, ביי די פראנקפורטער, רויטשילדס איז א מנהג פון קדמונים, א מין טראדיציע אזעלכע בירושה פון זייערע זיידעס, וואס ווערד שטארק אפגעהיט, — אז שדוכים זאל מען טהון נור צווישען אייגענע, בכדי די משפחה זאל, חלילה, ניט פערפרעמדט ווערען; סיידען עס האפט זיך אונטער א גראף, אדער א מארקיז, אדער א פרינץ, און פערליעבט זיך אין זייערער א טאכטער — דעמאלט איז אנדערע ווערטער. דעמאלט, פערשטעהט איהר מיך, איז שוין דער יצר הרע צו גרויס און מע קאן נישט ביישטעהן קעגען אזא נסיון...

ביי די כתרילעווקער רויטשילדס איז אויך די זעלבע טראדיציע, נישט מחמת זיי האבען דאס בירושה פון זייערע זיידעס,

נאַר פּשוט, ווייל זיי האַלטען זיך גרעסער פון אַלעמען און האָבען זיך איינגערעדט און זענען איבערצייגט, אַז צו זייער יחוס איז נישטאָ קיין גלייכען אויף דער גאַנצער וועלט. ניט אומזיסט זאָגט כתרילעווקע אויף זייערע אַריסטאָקראַטען אַ ווערטעל, אַז זיי זענען אַזעלכע גרויסע מיוחסים, אַז סע שטעהט זיי ניט אָן די מחותנ'שאַפט מיט זיך אַליין... ס'איז געווען אַ צייט, וואָס די אויפגעקומענע כתרילעווקער אַריסטאָקראַטען, „אונזערע בראָצקים“, האָבען אפילו אין חלום נישט געוואָגט צו טראַכטען פון אַזאַ כבוד, ווי מתחתן זיין זיך מיט די אַלטע כתרילעווקער אַריסטאָקראַטען, מיט „אונזערע רויטשילדס“. נאַר אַז „אונזערע בראָצקים“ האָט אַ שיין געגעבען דאָס מזל, זיי האָבען אָנגעהויבען וואַכסען, געוואָרען גרויס און האָבען בעקומען כמעט אַזוי פיעל געלד, ווי די רויטשילדס, איז ביי זיי געזעסען טיעף אין הארצען פערבאָרגען נור איין וואונש: אַ שדוך מיט די רויטשילדס. אַרויסזאָגען דעם דאָזיגען וואונש הויך האָט מען נישט געוואָגט פונדעסטוועגען. איין מאָל נור, מעהר נישט אַז איין מאָל, האָט זיך געטראָפען אַ מעשה, די „אויפגעקומענע אַריסטאָקראַטען“ האָבען צוגעשיקט אַ שדכן צו די רויטשילדס — דעם בעריהמטען כתרילעווקער שדכן סאָלאָווייטשיק. סאָלאָווייטשיק דער שדכן, מוזט איהר וויסען, איז ניט פון די אַמאָליגע כתרילעווקער שדכנים. סאָלאָווייטשיק איז אַ שדכן פון דעם איצטיגען מאָדערנעם כתרילעווקע, און ער הייסט שוין ניט „שדכן“, נאַר „פערמיטלער“. סאָלאָווייטשיק איז בעריהמט, ניט אַזוי מיט זיינע גרויסע שדוכים, וואָס ער פיהרט דורך, ווי מיט זיין מויל, מיט זיין רעדען. ער קאָן אייך איבעררעדען די גאַנצע וועלט. ס'איז גאָר ניטאָ אַ מענש, וואָס זאָל קאָנען ביישטעהן קעגען סאָלאָווייטשיק דעם פערמיטלער, אַז ער הויבט אָן צו רעדען. ס'איז אש־להבה! סאָלאָווייטשיק דער פערמיטלער איז טאַקי דעם אַלטען רב שלום שדכן'ס אַ זוהן, און איז אַ איד פון היינטיגער וועלט, טראָגט שוין, פערשטעהט איהר מיך, אַ קאַפּעליש אויפ'ן קאָפּ און אַ ווייסע מאַ־

נישקע מיט א שניפס. אמת, דער קאפעליש איז שטארק אפגעבא־
רעט, די ווייסע מאנישקע איז ניט איבעריג ווייס און דער שניפס
איז, זאל ער מיר מוחל זיין, עפיס א מין שמאטע, וואס גלאנצט —
ס'איז אבער פארט א קאפעליש און פארט א מאנישקע און פארט
א שניפס! היינט לעגט־צו צו דעם א פידזשאק, טאקי איין אלטע,
נאר א קורצען פידזשאק, וואס הענגט אויף איהם א ביסעל פרעמד־
ליך, און הויזען א פאר, אפילו קורצליכע, דערפאר אבער ברייטע,
גאנץ ברייטע, און קעסטעלדיגע, געוועזן אמאל, אין די יונגע יאהרען,
גאר־גאר פיינע הויזען — וועט איהר פערשטעהן דעם חלוק פון
איהם ביז זיין טאטען, עליו השלום. נאר דאס אלסדינג איז בלאטע
אקעגען די בארד און פאות. ווער מיר בארד? וואס מיר פאות?
מילא, די בארד איז נאך ווי ס'ניט איז. איז ניט קיין בארד —
איז א בערדעל. א מענש איז ניט מחויב צו טראגען א בעזעם אויפ'ן
פנים. אבער פאות? קיין סימן אפילו! אפגעשוירען, אונטערגע־
גאלט און אויסגעקארעניעט מיט'ן ווארצעל! היינט דאס רעדען
זיינס! קיין „גוט מארגען" איז נישטא, נאר א רוסישער „איזדרא־
סטאיטיע". און ביי'ם אוועקגעהן איז — „דאסווידאניע". ער זאל
זאגען, אשטייגער: „איך האב פאר אייך א גוטען שדוך" — איז
ניטא. וואס דען? א ביסעל אויף דייטש, א ביסעל אויף פראנ־
צויזיש און א ביסעל אויף רוסיש: „איך האב פאר זיי א פארטי —
טשטא ניבוד אסאבענע!" וואס דארפט איהר מעהר? זיין טא־
טע, עליו השלום, פלעגט טראגען א זאנטיק, א גרויסען, א רויטען
פארעסאל. איהם שטעהט ניט אן. ער איז שוין איין אריסטאקראט
מיט א שטעקעל און רופט זיך סאלאווייטשיק דער פערמיטלער. רב
שלום שדכן זאל אויפשטעהן און א קוק טהון אויף זיין זוהן, דעם
„פערמיטלער"!...

בעקומען אזא הויכע מיסיע — אויסצופיהרען א „פארטי"
צווישען אזעלכע צוויי אריסטאקראטישע הייזער, ווי „אונזערע בראצ־
קיס" מיט „אונזערע רויטשילדס", האט סאלאווייטשיק דער פער־
מיטלער אנגעטהאן א ווייסע מאנישקע, צעקעמט דאס שטיפעל

בארד, פריש אונטערגעשוירען דעם ארט, וואו ס'איז אמאל געוועזן פאות, און איז אוועק צו די רויטשילדס — און האט נור געקאנט אויסרעדען די ערשטע עטליכע ווערטער אויף זיין געמישטער שפראך: „איזדראסטאיטע! איך האב פאר זיי א פארטי — טשטא ניבוד אסאבענע!" — ווארום אז מע האט איהם א פרעג געטהאן, ווער איז די „פארטי" און וואס פאר א „טשטא ניבוד אסאבענע", און ער האט נור אויסגערעדט די ווערטער „אונזערע בראצקים", — האט ער געחאפט אזא מיאוס'ען פעטשאטעק, אז ס'איז איהם פינסטער געווארען אין די אויגען. ער וועט שוין פערזאגען קינדס-קינדער! מע האט איהם מבטיח געווען, אז דאס אנדערע מאל, טאמער לעגט ער פאר אזא „פארטי" מיט אזא „טשטא ניבוד אסאבענע", וועט ער עפענען מיט'ן קאפ די טהיר. בקיצור, מע האט דעם שדכן געגעבען דעם וועג. אויף פראסט אידיש וועט דאס הייסען: מע האט איהם דורכגעטריבען. דערפאר, שטעהענדיג שוין ביי דער טהיר, האט סאלאוויטשיק דער פערמיטלער בעוויזען וואס ער קאן. ער האט זיי א זאג געגעבען: „געדענקט, דאס זאגט אייך סאלאוויטשיק: מע ווייסט ניט ווען מארגען ס'איז!"...

און כך הוה. סאלאוויטשיק'ס ווארט איז, אפנים, אין אזא שעה ארויסגערעדט געווארען. די רשעים האבען געהאט זייער מפלה. די אייגענע רויטשילדס, וואס האבען איהם אמאל דורגעטריבען, האבען געשיקט רופען דעם אייגענעם סאלאוויטשיק דעם שדכן, ער זאל זיי געהן מאכען א פארטי מיט די נייע מיליאנטשיקעס, מיט די אויפגעקומענע אריסטאקראטען, מיט די בראצקים. דא איז מקוים געווארען דאס ווערטעל: „אז מע דארף האבען דעם גנב, נעמט מען איהם פון דער תליה". סאלאוויטשיק דער פערמיטלער האט זיך ניט געלאזט צוויי מאל בעטען, און אז ער איז געקומען צו די רויטשילדס, האט מען איהם געבעטען זיצען, ניט געווארט ביז ער וועט זיך אליין זעצען, און אפילו דערלאנגט איהם א פאפיראס און פייער צום פאפיראס. דאס איז שוין די טבע פון א כתרילעווקער אריסטאקראט: אזוי וועט ער

זיך אייך בלאזען, ווי איין אינדיק — גארנישט צו צוטרעטען! נאר קוים בעדארף ער פון אייך א שטיקעל טובה, אזוי ווערד ער אייך נידעריגער פון דער ערד און ווייכער פון פוטער, האטש נעמט לעגט איהם צו צו א געשוויר! אין קורצע ווערטער, מיט א פאר קליינע הקדמות, האבען די רויטשילדס אויסדערצעהלט זייער התנצלות פאר סאלאווייטשיק דעם פערמיטלער, אז זיי וואלטען, אייגענטליך, בשום אופן ניט געוואלט טהון ניט מיט זייער גלייכען, ניט מיט דעם, וואס זיי שטעהט ניט אן. נאר אזוי ווי ס'איז פארהאן א גמרא מיט א מדרש און מיט, להבדיל, א גוייש ווערטעל — על כן זאל ער זיך מטריח זיין צו די נייע, צו די אויפגעקומענע, צו אט די, וואס מע רופט זיי איצט מיט'ן נאמען „די בראצקים“, און ער זאל זיי זאגען כך וכך... איהם בעדארף מען דאך די צונג ניט פיקען; ער איז דאך א איד, וואס קאטארע ער קאן...

דער פערמיטלער איז שיער צעגאנגען געווארען פון אזא בע־נעמונג, פון אזוינע רעד און פון אזעלכע קאמפלימענטען. שייך צו זאגען ער קאן? אודאי קאן ער! „ניין, פאני סאלאווייטשיק! איהר בעדארפט רעדען נישט גלאט, נאר פערשטעלט“. שייך צו זא־גען פערשטעלט? אודאי פערשטעלט! „ניין, פאני סאלאווייטשיק! איהר טארט ניט זאגען, אז דאס האבען מיר אייך געשיקט. איהר בעדארפט זיי זאגען, אז דאס איז אייער אייגענער פלאן, וואס וואכסט פון אייך אליין. איהר פערשטעהט, צי ניין?“ שייך צו זאגען ער פערשטעהט? ווער דען פערשטעהט, אז ניט ער? — און סאלאווייטשיק דער פערמיטלער האט אנגעגורט זיינע לענדען און איז אין דעם זעלבען טאג אוועק צו די בראצקים, איין אנגעלאדע־נער און איין אנגעשטאלענער, געהאט אזוי פיעל צו זאגען, אז ער האט גארניט געוואוסט, פון וואס פריהער. עס האט זיך איהם ארויסגעווי־זען, אז וויפיעל ער זאל ניט רעדען, וועט זיין ווינציג, און וואס ער זאל ניט זאגען, וועט ניט זיין דאס, וואס מע דארף. ס'איז אלע מאל אזוי. פון זינט די וועלט שטעהט: אז איהר קומט אריין צו א גרויסען מענ־שען, פערפלאנטען זיך אייך די מחשבות. און אנשטאט דעם, איהר

זאלט זאגען וואס איהר ווילט, חויבט ביי איך די צונג אן צו פלעשטשען דער רוח ווייסט וואס!... איידער סאלאווייטשיק איז אריין צו די אויפגעקומענע מיליאנטשיקעס, דאס הייסט, אז ער איז געווען אויף יענער זייט טהיר, איז ביי איהם געווען צוגעגרייט פעק מיט רעד און מיט משלים און מיט פסוקים און מיט גמרא'ס — אחן א שיעור. נאר אז די בראצקים האבען געגעבען אויף איהם א קוק מיט די אויגען און א פרעג: „וואס דארפט איהר?" — האבען זיך ביי'ם שדכן געגעבען א בלעטער־איבער די געדאנקען אין קאפ, און פון אלע זיינע פארטיגע רעד מיט די פסוקים, מיט די גמרא'ס, מיט די משלים, איז געווארען א מישמאש — עס האט זיך ניט גע־קלעפט א ווארט צו א ווארט. דאס הייסט, אנגעהויבען האט ער דוקא נישקשה'דיג: „פארהאן א רש"י, מאכט ער: „תעלא בעדניה סגיד ליה" — א פוקס אין זיין צייט, אז מע דארף צו איהם אנקו־מען..." האט מען געגעבען אויף איהם א קוק און א האק איבער: „אקעגען וואס איז דאס געקומען צו רעד?" „טאקי אקעגען דעם טאקי, וואס מע ווייס ניט וועמענס מארגען ס'איז... אט, דאכט זיך, ניט לאנג האט איהר געוואלט, האבען זיי ניט געוואלט. איצט ווילען זיי שוין — שייך זאגען זיי ווילען? זיי חלש'ען, זיי געהען אוים מיט אייך צו טהון, זיי נעמען איין א מיתה משונה! זיי וואלטען מי יודע וואס, אבי..."

— פון וועמען רעדט איהר?

— פון וועמען איך רעד? טאקי פון זיי, טא יעסט, פונ'ם סאמע יחוס, פון דער גילדענער פאהן, פון די גרעסטע, פון די פיינס־טע, פון די שענסטע — פון „אונזערע רויטשילדס" רעד איך דאך...

מעהר האט מען נישט בעדארפט. דער פערמיטלער זאל זיי געווען אפגיסען מיט עסיג, אדער מיט וויטריאל, וואלט זיי, דאכט זיך, געווען ניחא'ער. די בראצקים, ווייזט אוים, האבען נאך נישט פערגעסען דעם מיאוס'ען אפזאג, וואס זיי האבען אמאל געהאט פון די רויטשילדס, ניט היינט געדאכט, — האבען זיי זיך אפגע־

קיהלט דאס הארץ אצינד און אויפגעלאזט כל חמתם נעבאך אויפ'ן שדכנ'ס קאפ:

— מיט וועמען רעדט איהר אונז? מיט אט די ראסטאוויש־טשיקעס, פראצענטניקעס, ליכוויארזשעס. וואס פערמאגען ניט אונ־זער מיסט? — ווי האט דאס א איד א שדכן אזא פאטעפאלנעסט קומען פארלעגען אונז צו טהון מיט אזעלכע „חאץ־דארגעס“? ווער זענען זיי, אייערע רויטשילדס? שוין לאנג איז זייער זיידע גע־זעסען מיט א טארבע מינץ אין מארק און געפרווירען, ווי א הונט? איצט זענען זיי שוין געווארען כלומרשט באנקירען, נעמען וועכס־לעך, שינדען די הויט. ניין, ניין! איהר זאלט גארניט פרובען אפילו אפענטפערען א ווארט — איהר הערט, וואס מע רעדט צו אייך? און אז איהר וועט ניט אוועקגעהן באלד מיט גוטען, וועט איהר זיך דערשפיעלען — מע וועט אייך נעמען, איהר הערט צי ניין, און מע וועט אייך אראפלאזען פון אלע טרעפ!

שוין שטעהענדיג פון אונטען, איז דעם שדכן געבליבען נור איבערצו'חזר'ען נאך אמאל די אמאליגע ווערטער זיינע: „מ ע ק א ן ג י ט ו ו י ס ע ן ו ו ע מ ע נ ס מ א ר ג ע ן ס'א י ז“... און זיינע ווערטער זענען מקוים געווארען אויף א וואונדערליכען אופן, וואס ניט סאלאוויישיק דער פערמיטלער, ניט קיינער האט זיך געקאנט דערויף ריכטען. איצטיגס מאל האט זיך אנגענומען דעם שדכנ'ס קריוודע דער גאט פון ליעבע. עס האט זיך אריינגעמישט דאס קליינע מלאך'על, וואס הייסט מיט זיין היי־ליגען נאמען „אמור“ און וואס שיסט מיט פערגיפטיגטע פיילען אלע בחורים מיט אלע מיידלעך גלייך אין הארצען אריין. דאס איז געווען אין יענעם הייסען זומערדיגען טאג, ווען ביי אברהמעל דעם סאליישטשיק זענען געפאהרען פון כתרילעווקע קיין „פאלעס־טינא“, אויב דער לעזער קאן זיך דערמאנען, איין אריסטאקראטישע מאדאם מיט א טעכטערעל א יפת־תואר, און צו זיי אויף דער „קאָ־לייקע“ האט זיך ארויפגעחאפט א טשיקאווע פראנטעוואטע בחור'על מיט א וויים קאפעלישעל און מיט איין אריסטאקראטיש שטעקעלע

און האָט זיי געפּלעפּטביידען, די מאַדאַם מיט דער טאָכטער, מיט'ן ערשטען דרעה פון זיינע שווארצע אריסטאָקראַטישע וואַנסילעך און מיט'ן ערשטען שאָס פון זיינע אויגען. איצט איז געקומען די צייט אויסצוזאָגען — עס איז שוין מעהר ניט קיין סוד — ווער איז דאָס די אריסטאָקראַטישע מאַדאַם, וואָס רעדט אַזוי שען רוסיש: „נאַ טשטאָ נאָם וואַזדוך, קאָגדאַ או נאָס יעסט דיענגי?“ און ווער איז געוועזען דער טשיקאַווע־פּראַנטעוואַטע־אריסטאָקראַטישער יונגערמאַנטשיק, וואָס האָט געפּלעפּט די אריסטאָקראַטישע מאַמע מיט איהר אריסטאָקראַטישער טאָכטער? די מאַדאַם — דאָס איז געוועזען נישט קיין אַנדערע, נאָר די מאַדאַם רויטשילד, און דער יונגערמאַן איז נישט מעהר און נישט ווייניגער, ווי אַ זוהן פון די אויפגעקומענע אריסטאָקראַטען, פון די כתרילעווקער בּראַצקים.

נעמענדיג אין אַנבּעטראַכט דאָס אַלץ, וואָס איז דערצעהלט געוואָרען ביז אַהער, וועט שוין ביי'ם לעזער זיין רעכט, ווער ס'איז געקומען צו הילף סאָלאָווייטשיק דעם שדכן, און עס בּלייבּט איבּער נור איין זאַך: צי האָט דער גאָט פון ליעבּע עפּיס אויפגעטהאַן? און צי ס'איז איהם געראָטען, סאָלאָווייטשיק דעם פּערמיטלער, די ראַזיגע „פּאַרטיי“ דורכצופיהרען? און אויבּ יאָ — וואָס האָט ער, סאָלאָווייטשיק דער פּערמיטלער, געחאַפּט דערביי? און וואו איז פאָרגעקומען די ראַזיגע גרויסאַרטיגע אריסטאָקראַטישע חתונה — אין כתרילעווקע, צי אין „פּאַלעסטינאַ“ אויף דער דאַטשע? אויף די אַלע וויכטיגע פראַגען בעקומט דער פריינד לעזער אַ קלאָרע תשובה אין'ם קומענדיגען קאַפּיטעל פון'ם ראַזיגען זומערדיגען ראָמאַן.

7.

סאָלאָווייטשיק דער שדכן אַרבּייט אויף אַלע כלים.

מיר מיינען, אַז דער פריינד לעזער איז צופריעדען, וואָס דער „ער“ און די „זי“ פון'ם ראַזיגען זומערדיגען ראָמאַן זענען גראָד־

ניסט קיין געוועהנליכע בשר־ודם׳ס, ווי, למשל, מיר זענען. גאר אמת׳ע אריסטאקראטען, פון דער גאלדענער פאהן, פון די כתרי־לעווקער מיליאנערען און מיליארדערען. „ער" איז א בראצקי פון „אונזערע בראצקים". „זי" — א רויטשילד פון „אונזערע רויט־שילדס". און דאס איז דאך א פאקט, וואס מע קאן נישט אפלייי־קענען, אז מיר, געוועהנליכע בשר־ודם׳ס, זענען אלע מאל זעהר בייגעריג צו וויסען דוקא ו ו א ס אין די הויכע פענסטער טהוט זיך, ווי אזוי לעבט מען ביי די נגידים, ווי אזוי עסט מען דארט, ווי אזוי טרינקט מען? און אז א מיליאנערסקע אריסטאקראטישע חתונה האט פאר אונז גאר א בעזונדערען אינטערעס, חאטש אז מע וויל שמועסען אין תוך אריין — וואס האבען מיר דערפון? גאר־נישט מיט גארנישט. נאר אזוי האט אונז שוין גאט בעשאפען — פארפאלען. מיר קאנען דעריבער מיט א ריינעם געוויסען געהן ווייטער מיט אונזער געשיכטע. נאר מע דארף זיך דערמאנען אויף א ווילע אין דעם ערשטען בעגעגעניש פונ׳ם „ער" מיט דער „זי" ביי אברהם׳לען אויף דער „קאלייקע", ווי אזוי דעם יונגען העלד בראצקי איז דאס געגאנגען, טאקי ממש דורך טהיר און דורך טויער. נישט נור איז די יפת־תואר, רויטשילד׳ס טעכטערל, געווען פון איהם געפאנגען, נאר אפילו די מאמע איהרע, זאל געזונד זיין, די מאדאם רויטשילד אליין, איז אינגאנצען געווען אויף זיין זייט און האט איהם מורא׳דיג פריינדליך אויפגענומען און מיט סכנות ליעבליך איינגעלאדען צו זיך אויף דער דאטשע: „פאזשאלעסטע, בען צערעמאני!" צו אזא כבוד און צו אזא הצלחה איז לאו כל אדם זוכה. ווארום מיר ווייסען דאך, אז פון זינט די וועלט שטעהט און זינט צווישען מענשען קומען פאר ראמאנען איז פונקט קאפויר: אז עס קומט די צייט פון פערליעבעניש, איז אדער דער טאטע, אדער די מאמע פון דער יפת־תואר, אדער זיי ביידע, שפארען זיך איין אזוי גוואלדיג, אז ס׳איז זיי נישט צו ריהרען פונ׳ם ארט! שענער פון אלץ איז דאס, וואס די עלטערען, זאלען מיר מוחל זיין, האבען אליין אמאל אין דער יוגענד געליעבט און געקעמפפט, מלחמה גע־

האַלטען מיט ז י י ע ר ע עלטערען, אַנטלאָפען און שטילערהייד געשטעלט אַ חופּה. וואָלטען זיי דאָס, דאַכט זיך, געמענט גערענקען? איז ניין. איצט, אַז גאָט האָט זיי געהאָלפען, זיי זענען אַ ל י י ן געוואָרען עלטערען, האַלטען זיי מלחמה מיט זייערע קינדער. דערפאַר, אַז זייערע קינדער וועלען, אם ירצה השם, אויסוואַכסען און וועלען ווערען עלטערען, וועלען זיי אויך פערגעסען די אַמאָליגע צרות און וועלען מלחמה האַלטען מיט ז י י ע ר ע קינדער. דאָס איז אַ בעזונדער קללה פון גאָט, און נור איין אדם הראשון איז געווען אַ גליקליכער, וואָס חוה האָט נישט געהאַט קיין עלטערען, — און ווייטער איז צרות, מיט דאָסאַדע, מיט האַרצוועהטיג, מיט אומגליקען, מיט דראַמעס, מיט טראַגעדיעס אַלערליי. וועה־וועה, אַז מע טהוט זיך אַ טראַכט־אַריין, וויפיעל אומזיסטע טרערען עס זענען פערגאָסען געוואָרען און וויפיעל יונגע לעבענס עס זענען דערפון רואינירט געוואָרען — שטעלען זיך די האָר קאַפּויר! און נור דערפאַר, וואָס ס'איז אַצינד זומער, דאַטשע־סעזאָן, אַלץ גרינט און געלט און בליהט און וואַכסט און ס'איז הייס, און עס ווילט זיך גאָר געהן באָדען, און וויל מיר זענען בכלל נישט קיין גרויסע מרה־שחורה'ניקעס און זענען ווייט פון טראַגישע בעשרייבונגען און טרויעריגע געדאַנקען, געהען מיר פערביי און ווילען דערפון גאָר נישט רעדען אפילו. און דערצו איז אין דעם זומערדיגען ראָמאַן, וואָס מיר בעשרייבען דאָ, צום גליק, אַלסדינג צוגעגאַנגען אַזוי גלאַטיג, אַזוי פיינטשיק, אַז ס'איז געבליבען, דאַכט זיך, מעהר נישט, ווי נעמען און שרייבען תנאים, ברעכען טעלער און — מזל טוב אייך. נאָר וואָס דען? אַז ס'איז געקומען צום שפּיץ, האָט זיך עס אָפּגעשטעלט. וואָס איז די מעשה? די מעשה איז, וואָס אומעדום מוז זיין אַ פלעקעל, אַ וואָרעם, וואָס דערלאָזט נישט. און דאָס איז, אייגענטליך, אַ גליק פאַר אונז, שרייבער, מחמת ווען ניט אָט דער וואָרעם, און ס'זאָל אַלסדינג געהן גלאַט, וואָס וואָלטען מיר, דיכטער, דעמאָלט געהאַט צו טהון אויף דער וועלט?

דער „ווארעם“, וואס איז געלעגען צווישען אונזערע העלדען, איז נישט נור דאס, וואס ער איז א בראצקי און זי א רויטשילד, — דא איז געלעגען איין אנדער הונד בעגראבען: אונזער יפת־תואר איז שוין געווען „כמעט“ ווי א כלה. טאקי פאר איין אייגענעם, פון דער משפחה, פון די רויטשילדס. א זווג איז דאס אפילו געווען משׁשת ימי בראשית:ביידע גלייכע מיוחסים, ביידע פון דער גאל־דענער פאהן און ביידע זיצען זיי אין איין „פאלעסטינא“, א דאטשע נעבען א דאטשע. ביידע האבען גלייכע נדן׳ס (צו עשרת אלפים) און ביידע קענען זיי זיך איינס דאס אנדערע דורך און דורך. זי — קענען מיר שוין. מיר האבען שוין געהאט דאס פערגעניגען זי צו זעהען ביי אברהמלען אין דער „קאלייקע“ — א בתולה׳כיז א צאצ־קע, איין אמת׳ע יפת־תואר. און מיט איהם, מיט׳ן חתן, הייסט עס, בעדארף מען אייך בעקאנט מאכען, אפמאהלען אין עטליכע קורצע שטריכען: א בחור כהלכה, פונ׳ם געוויסען שניט, א „גע־קאנטשעטער קאמערטשעסקי“, האט ליעב א קערטעל און קען זיך מיט דער גאנצער חבריא פון „שאנטאן“, קלאר אויף אויסווענינ אלע אפערעטעס, און דעם גרעסטען ניגון וועט ער אייך אויספייפען מיט׳ן מויל. ביי טאג איז ער שלעפעריג, ביי נאכט — איין אויסגע־שלאפענער. דאס קאפעלישעל זיצט ביי איהם אויפ׳ן שפיץ קאפ, דאס רעקעלע, „אלא־קלאש“, העננט ווי אויסגעגאסען, דאס שטעקעלע דין און טשאקענדיג, און אז עס קומט אריין אין טהעאטער, אדער אין צירק, אדער אין סינעמאטאגראף, געהט עס, ווי צום טאנץ, בעל־הבתיש, ווי א היימישער, ווי איין אלטגעזעסענער. אט האט איהר אייך א בילד פון איין אריסטא־קראטישען חתן פון די אמת׳ע כתרילעווקער רויטשילדס. מיט דער כלה האלט זיך אזא חתן קאלט, סטאטעטשנע, אויסגערעכענט, בע־ווייזט זיך ניט ארוים מיט קיין פערליעבעניש — דאס פאסט פאר א בחור׳על פון „ארץ־ישראל“, ניט פאר א „פאלעסטינער“ אריס־טאקראט. ארויסבעוויזען סימנים פון פערליעבעניש און פרעטענ־זיעס צו דער „כלה“ האט ער ערשט דעמאלט, ווען ער האט זיך גע־

טראפען מיט אונזער צווייטען העלד, מיט בראצקי'ס זוהנדעל, ביי זיינע מחותנים, אין „פאלעסטינא“ אויף דער דאטשע, און דער־זעהן, ווי יענער שיסט מיט אויגען אויף דער מאמזעלעכין רויט־שילד, און ווי די מאדאם רויטשילד שלאגט מיט איהם בלאט, חנפה'ט דעם גאסט אויף וואס די וועלט שטעהט און האקט אזא רוסיש, אז מע קאן בלייבען אהן א בויך לאכענדיג! דעם חתן רויטשילד, דאס הייסט, דעם האלבען חתן איז ניט געפעלען דאס, וואס די מחותנת'טע רויטשילד איז איהם געווארען עפיס צו בערע־דעוודיג, און עס האט זיך אנגעצונדען א העליש פייער אין דעם דאזיגען העלד, און סע האט איהם געחאפט א פערדראס אויף דעם יונגען בראצקי, און די ליעבע האט זיך פלוצים אין איהם צעברענט און צעפלאקערט מיט סכנת נפשות! ניט אזוי די ליעבע צו דער כלה, ווי די שנאה צו אט דעם „אויפגעקומענעם“ אריסטאקראט! וואס האט יענער צו געהן מיט וויזיטען אין אזא שטוב, וואו ער, רויטשילד, רעכענט זיך „כמעט“ פאר א חתן?... און בכדי צו מאכען א סוף מיט דער דאזיגער אונאנגענעהמער געשיכטע, האט ער גע־פועל'ט ביי זיינע עלטערען, אז מע זאל זיך אביסעל צואיילען מיט'ן קנס־מאל. נאר ווי איבערראשט איז מען געווארען ביי זיינע עלטע־רען, אז מע האט זיי געבראכט פון דארט א תשובה, אז ס'איז נישטא וואס צו רעדען פון קיין קנס־מאל, איבער דריי טעמים: ערשטענס, איז זומער, און זומער מאכט מען ניט קיין קנס־מאל. צווייטענס, איז די כלה נאך צו־יונג און מע טראכט נאך גארנישט פון קיין שדוך. און דריטענס, קאן זיין, אז די מעג זאל זי א כלה ווערען טאקי פון היע מיט איינעם פון די פאלעס־טינער אריסטאקראטען...

אז דער איינער פון די „פאלעסטינער אריסטאקראטען“ איז אונזער יונגער בראצקי — דאס האט מען נישט געזאגט. מע האט עס שוין אליין בעדארפט פערשטעהן. פאר די רויטשילדס איז דאס געווען א צווייענדיגער סקאנדאל: דאס, וואס זייער זוהנדעל בלייבט אהן א כלה — איז איינס. און צווייטענס, וואס איז דער גאלדענער

פאהן פון די אמת'ע רויטשילדס האפט זיך אריין אין „אויפגע־
קומענער" אריסטאקראט, „עפּיס" א בראצקי! דער צווייטער פונקט
איז געווען נאך אפשר וויכטיגער פון'ם ערשטען. און פאר אונזער
אפגענארטען העלד, דעם האלבען חתן רויטשילד, איז דאס געווען
אזא קלאפּ, אז ער איז גרייט געווען אויף אלסדינג, וואס ער האט
ווען אמאל געלייענט אין די פראנצויזישע ראמאנען. אפילו אויף
א דועל! נאר דערווייל האט ער קיין סעקונדאנטען צו זיין קאנקור־
רענט, צו בראצקי'ן, נישט געשיקט. ער האט בעסער געשיקט זאגען
דער מאמע פון זיין „כמעט" געוועזענער כלה, אז ער ווייסט, אז
דאס שטאמט פון אי ה ר, און אז ער וועט דאס איהר נים פער־
שווייגען — ער וועט לאזען אפדרוקען איןביידע כתרילעווקער נאַ־
זעטען אלע ליעבע־בריוולעך, וואס ער האט פון איהר טעכטערעל,
אלע ביז איינעם, — און לאז איהר געליעבטער חתן וויסען, ווע מען
ער נעמט פאר א כלה!... אפנים, אז אין די דאזיגע ליעבע־בריוו־
לעך האט זיך עפּיס געפונען, — און דאס וואלט געקאנט זיין א
שעננער מאטעריאל פאר די כתרילעווקער גאזעטען. דער „קאפּע־
ליש" מיט דער „יארמעלקע" וואלטען שוין געמאכט דערפון א רעכ־
טען צימעס און וואלטען עס צעלעגט אויף טעלערלעך, — און דאס
האט דאך נעבאך דאס געעהרטע כתרילעווקער פּובליקום אזוי ליעב,
ווי, א שטייגער, געהאקטע גענזענע לעבערלעך מיט שמאלץ, אדער
געפּיהלטע העלזלעך אין א גוטען לאקשענעם קוגעל, אדער קאלטען
עפּעלקוואס מיט אייז אין א הייסען זומער טאג. איז אבער נים
בעשערט געווען נים די גאזעטען זאלען האבען וואס צו שרייבען,
נים דאס געעהרטע פּובליקום זאל האבען וואס צו לייענען, ווי מיר
וועלען דאס באלד געוואוירע ווערען.

* * *

און אונזער צווייטער העלד, דער גליקליכער בראצקי, האט
זיך דערווייל געטהאן זיינס: ער איז געווארען א גאנץ אפטער
גאסט ביי די רויטשילדס אויף דער דאטשע, געבראכט אלע טאג
צוטראגען א בוקעט פרישע בלומען מיט א האלב פונט שאקאלאד,

גענומען מאכען א שפאציער מיט׳ן מאמזעלעכין רויטשילד, אמאל צופוס, אמאל רייטענדיג אויף פערדלעך און אמאל גאר אין איין אויטאמאביל ווייט־ווייט אין וואלד אריין, — אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מען איז געוואוירע געווארען אין „ארץ־ישראל" אויף די דאטשעס, וואס אין „פאלעסטינא" מהומ זיך. האט מען דאס פארעל גענומען אין די מיילער אריין און מע האט אנגעהויבען אונטערצומורמלען... בקיצור, עס איז דערגאנגען אזש צו דער משפחה פונ׳ם העלד, צו די בראצקים, און ס׳איז געווארען כלומרשט א ויצעקו — זיי ווילען נים דעם שדוך! האט דאס שוין די רויטשילדס פערדראסען: ווי־באלד, אז א י ה ר ווילט נים, ווילען מיר א ו ד א י נים! האט זיך דאס יונגע פארעל אוועקגעשטעלט: ווילען מ י ר אבער! און עס האט זיך אפגעשפיעלט איין אריסטאקראטישע טראגי־קאמעדיע, וואו אלע צדדים האבען געוואלט — און אלע האבען זיך געבערקעלט, געמאכט אנשטעלען, ביז מע האט געמוזט אנקומען צו סאלאווייטשיק דעם פערמיטלער, ער זאל אויסגלייכען דעם סכסוך. און אט דא האט זיך ארויסבעוויזען סאלאווייטשיק מיט זיין גאנצען כח. וואס ער קאן. ער האט אנגעווענדט אלע מיטלען, דריי טעג געארבייט מיט דער גאל, און האט אויסגעגלייכט אלע צדדים, געמאכט שלום ושלוה, השקט ובטח. קודם האט ער אפגעמאכט מיט׳ן געווע[illegible]נעם חתן א שטיקעל געשעפט. ער האט איהם געגעבען צו פערשטעהן, אז ער קאן מיט זיין געוועזענער כלה׳ס ליעבע־בריוולעך מאכען געלד; נישט חלילה זיי פערקויפען צו די גאזעטען, נאר צו דער כלה׳ס עלטערען. די רויטשילדס קאנען פאר אזא סחורה מעהר בעצאהלען, ווי צוואנציג קבצנ׳ישע גאזעטען אין כתריליעווקע; און דוקא איצט, פאר דער חתונה, איז די רעכטע צייט צו פערהאנדלען די בריוולעך. ווארום טאמער לענט ער עס אפ אויף שפעטער, האפט די סחורה א ריח און זי ווערד אויסגעוועבט... די דאזיגע ווערטער זענען דעם געוועזענעם חתן אריין אין נאז אריין, און מע האט זיך גענומען דינגען פאר די בריוולעך גאר פשוט, ווי מע דינגט זיך פאר עפים א מין ארטיקעל, און מע האט די בריוולעך ביי איהם

אוועקגעקויפט — פאר וויפיעל ? דאס איז שוין א סוד־זאך. סאלאָ־
וויטשיק דער פערמיטלער ווינשט זיך עס צו פערדיענען אלע יאהר,
וואס דאס האט אפגעקאסט, און פאר נויט — איז אלע דריי יאהר.
און אז איהר וועט איהם שטארק בעטען — איז אלע פינף יאהר...
דערנאך האט ער גע'פועל'ט ביי די בראצקים, אז חאטש זיי האבען
אריבערגעשמיסען די רויטשילדס און זענען א סך רייכער פון די
רויטשילדס, און וויבאלד רייכער, זענען זיי דאך גרעסערע מיוחסים
אויך, פון דעסטוועגען זענען זיי, די בראצקים, פריהער געקומען מיט
א וויזיט צו די רויטשילדס אין „פאלעסטינא" אויף דער דאטשע.
און דארטען איז טאקי געווען דאס ווארט, און דערנאך — דאס
קנס־מאל, און טאקי באלד נאכדעם האט בעדארפט זיין די חתונה.—
האט זיך געטראפען א מעשה, א צופאל, וואס טרעפט זיך איין מאל
אין הונדערט יאהר און וואס האט שיער־שיער ניט צעשטעהרט דעם
גאנצען פלאן פון סאלאוויטשיק דעם שדכן. דער צופאל איז געקו־
מען גאר פון א זייט, וואס ניט סאלאוויטשיק, ניט די רויטשילדס
מיט די בראצקים זענען אין דעם גאט די נשמה שולדיג. שטעלט
אייך פאר, אז סאמע אין דער לעצטער מינוט, ווען אלע כתרילעווו־
קער אריסטאקראטען, אנגעטהאן אין קורצע פראקען און ווייסע
הענטשקעס, זענען זיך צענויפגעקומען קיין „פאלעסטינא", צו די
רויטשילדס אויף דער חתונה, וואס האט אפגעקאסט א פערמעגען.
צוויי ארקעסטרען מוזיק האבען געשפיעלט, א חוץ כתרילעווקער
כלי־זמר, און אלץ איז שוין געווען גרייט צו דער אריסטאקראטישער
חופה, — פלוצים וואכסט אויס, מע ווייסט ניט פון וואנען, עפים
א גרויסארטיגע דאמע, א הויכע, א שלאנקע פיגור, אונטער א גע־
דיכטען שלייער, א שענע צי מיאוסע — דאס ווייסט מען ניט, נאר
אז זי איז א נקבה — דאס איז זיכער. און ווי נור די דאמע אונ־
טער'ן שלייער האט זיך בעוויזען, אזוי איז דער אריסטאקראטי־
שער חתן געווארען בלאס, דער כלה איז געווארען ניט גוט, טאקי
ממש אויף צו חלש'ען; די מחותנת'טע פון כלה'ס צד איז געווארען
צעמישט, געבראכען די הענד און אויפגעהערט צו רעדען אויף רו־

סיש: די מחותנים פון חתנ'ס צד האבען זיך עפּיס געסוד'עט, און צווישען די געסט איז געווארען אזא בהלה, אזא סומאטאכע, אז מיר מוזען דא איבעררייסען און איבערלאזען די פערשלייערטע דאמע אויפ'ן קומענדיגען קאפּיטעל, וואס שליסט די דאזיגע זומערדיגע ערצעהלונג מיט א שענעם „עפּילאג“ און מיט א „נאטאבענע“, ווי סע פאסט פאר אזא אריסטאקראטישען ראמאן.

6.

די פערשלייערטע דאמע.

דערפאר איז גוט צו זיין א גביר (אונזער אלטע טענה!) און דערפאר איז א חיות ביי די אריסטאקראטען, וואס טאמער טרעפט זיך עפּיס ביי זיי, איז אפּגעווישט די ליפּען און פתח שין — שא! ווען אזא מעשה, וואס האט זיך געטראפען אין „פאלעסטינא“, ביי די רויטשילדס מיט די בראצקים, טרעפט זיך, די שעה זאל גאר ניט זיין, ביי א פּראסטען אידען אין „ארץ־ישראל“, וואלט זיך איבערגעקעהרט די גאנצע וועלט! און דא, ביי די אריסטאקראטען, — גארנישט! אז די פערשלייערטע דאמע איז אריינגעקומען צו די רויטשילדס א מינוט פאר דער חופּה, איז טאקי געווארען אויף א ווײַלע א סומאטאכע, א בהלה; עס האט אבער לאנג נישט גענומען. מע האט די פערשלייערטע דאמע אריינגעפיהרט אין א בעזונדער חדר, טאקי דעם חתנ'ס פאטער און מוטער, די אויפגעקומענע בראצקים האבען עס געטהאן. און מע האט זי א פרעג געגעבען: „וואס וויל זי?“ ווער זי איז און וואס זי איז — דאס האט מען זי ניט געפרעגט. מע האט זיך שוין אליין געשטויסען, אז דאס איז מסתמא דעם יונגען בראצקי'ס א געליעבטע פון פאר דער חתונה (דאס ווערד אנגערופען אויף זייער לשון „פלירט“). ווער פלירטעוועט ניט היינטיגע צייטען ביי די אריס-

טאקראטען? דעריבער האט מען זי נור געפרעגט, וואס זי וויל. און אז די פערשלייערטע דאמע האט געזאגט, וואס זי וויל, איז מען קיין ברעקעל נישט נתפעל געווארען. מע האט זיך נור אוועקגעשטעלט דינגען מיט איהר. ווארום די פאדערונגען, וואס די פערשלייערטע דאמע האט אוועקגעשטעלט, זענען געווען שוין אביסעל צו פיעל. די פערשלייערטע דאמע האט געפאדערט איינס פון די צוויי: אדער ס'זאל זיין אוים שדוך מיט די רויטשילדס און אוים חופה, און דער חתן בראצקי זאל חתונה האבען בעסער מיט איהר, מיט דער פערשלייערטער דאמע, אדער אז ניט, זאל ער זי בעוואהרענען מיט א שענער פענסיע, ווי עס פאסט פאר אזא אריסטאקראט, ווי אונזער בראצקי, און א חוץ דעם זאל ער מוחל זיין אוועקלעגען א געוויסען קאפיטאל אויף אויפ'ן קינד'ס נאמען... ווער איז געווען דאס קינד און פון וואנען האט זיך גענומען אהער א קינד? — דאס האט מען זי אויך ניט געפרעגט. ביי די אריסטאקראטען איז דאס ניט קיין נאווינע, אז א חתן פאר דער חתונה זאל האבען א געליעבטע, און די געליעבטע זאל האבען פון איהם א קינד, אדער צוויי. אונזערע אויפגעקומענע אריסטאקראטען, די כתרילעווקער בראצקים, האבען געדאנקט גאט, וואס זי האט נור איין קינד. ווארום מיט יואס וואלט געווען בעסער, ס'זאל זיין צוויי אדער דריי קינדער? און אביסעל האט מען געהאט פאראיבעל אויפ'ן זוהן: למאי האט ער ניט דערצעהלט פריהער דעם טאטען אדער דער מאמען, אז ער האט שוין א קריש? איצט איז אבער נישט די צייט אויף צו זיין ברוגז. די חופה שטעהט. אלץ איז גרייט און פארטיג, און דער עולם קאן נאך אנהויבען זיך צעקריכען און צענעהן אהיים, און די אריסטאקראטישע חתונה קאן זיך נאך חלילה ענדיגען מיט א סקאנדאל, — און אריסטאקראטען האבען פיינט סקאנדאלען! האט מען זיך גענומען דינגען מיט דער פערשלייערטער דאמע. א רענדעל אראפ, א רענדעל ארויף — מע איז דורכגעקומען: מע האט איהר בעצאהלט טאקי דא אויפ'ן ארט קאטעסען פון אלע פיער זייטען. און די כלי־זמר מיט'ן קעסטעל־מיט מזומנים כמ"ש. און מע האט איהר ארויסגעגעבען א פאפיער.

און דער אַלטער בראַצקי האָט געלעגט די חתימה מיט זיין אמת'ען נאָמען „קופּעץ פּערווע גילדיע איסאַק אָראָנאָוויטש דעמבאַ“. אַז דאָס קינד בעדאַרף זיך געפינען ביי דער מוטער ביז ס'וועט אַלט ווערען אַכצעהן יאָהר, און דערויף בעקומט די מוטער אַזוי פיעל און אַזוי פיעל אַלע יאָהר; און אַז דאָס קינד ווערד אַלט אַכצעהן יאָהר, בעקומט עס פון דעם קופּעטשעסקי סין אָראָן איסאַקאָוויטש דעמבאַ. פון חתן הייסט עס, אַזוי פיעל און אַזוי פיעל, — און דאָס אַלסדינג דאַרף זיין בסוד־סודות, און ביידע צדדים זענען צופריעדען, איינס צו דאָס אַנדערע טאָרען נישט האָבען קיין שום טענות און פּרעטענזיעם — והכל שריר וקיים.

און דערמיט איז די פערשלייערטע דאָמע אַוועק אהין, פון וואַנען זי איז געקומען. און די צערעמאָניע פון דער אַריסטאָקראַטישער חופּה איז אויסגעפיהרט געוואָרען אויפ'ן שענסטען אופן: דער קאַזיאָנער רב האָט געהאַלטען זעהר אַ שענע דרשה, געוועהנליך אויף רוסיש, זיך אָפּגעשטעלט אויף דער אומשולדיגקייט און אויף דער ריינער ליעבע פון דעם פּאָרעל, וואָס געהען בויען זייער הויז, אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען און אַזוי ווי אין פּסוק שטעהט: „הבן יקיר לי אפרים“. ביי'ם פּסוק האָבען די אַריסטאָקראַטען אָראָפּגעלאָזט זייערע נעזער, און די אַריסטאָקראַטקעס האָבען צוגעטראָגען די ווייסע טיכלעך צו די טרוקענע אויגען, צו בעווייזען, אַז חאָטש זיי ווייסען ניט די טייטש פונ'ם פּסוק, נאָר דעם פּשט פון די ווערטער פערשטעהען זיי גליייך מיט די אַריסטאָקראַטען... און דערנאָך האָבען חתן־כלה צעקושט זיך מיט די מחותנים און מיט אַלע געסט, און תיכף נאָך דער צערעמאָניע, אפילו נישט פערביסען, נאָר אויסגעטרונקען צו גלעזלעך שאַמפּאַניער־וויין, האָט זיך דאָס פּאָרעל אויפגעזעצט אין אַ שענעם אויטאָמאָביל און איז אָפּגעפאָהרען צו דער באַהן אויף דער האָכצייטסרייזע, ווי דער מנהג איז ביי די אַריסטאָקראַטען פון דער גאַנצער וועלט. און אויך ביי אונזערע בתרילעווקער אַריסטאָקראַטען, וואָס טאַנצען נאָך דער גאַנצער וועלט.

עפילאָג צו דער „פערשלייערטער דאַמע“.

אויף מאָרגען אין דער פריה, נאָך דער חופּה־וועטשערע, האָט זיך בעוויזען איןביידע כתרילעווקער גאַזעטען אַ נאָטיץ וועגען דער גרויסאַרטיגער אַריסטאָקראַטישער חתונה אין „פּאַלעסטינא“.

אין דער דאָזיגער נאָטיץ איז געווען בעשריבען אַלסדינג, נאָר וועגען דער מעשה מיט דער פערשלייערטער דאַמע — אפילו נישט קיין וואָרט. ביידע כתרילעווקער גאַזעטען, סײַ דער פּראָגרעסי־ווער מאָרערנער „קאַפּעליש“, סײַ די אָרטאָדאָקסישע „יאַרמעלקע“, האָבען זיך געריסען אויף די גלייכע ווענד, זיך גאָרנישט געקאָנט אָפּלויבען פון דער דאָזיגער „קייזערליכער“ חתונה. עס זענען ביי זיי אויסגערעכענט געוואָרען ביי די נעמען אַלע כתרילעווקער אַריס־טאָקראַטען, וואָס האָבען בעעהרט די דאָזיגע זעלטענע חתונה, מיט אַ קורצער כאַראַקטעריסטיק אויף יעדען אַריסטאָקראַט בעזונדער, מיט וואָס ער פיינט זיך אוים: ווער מיט זיין גוט הארץ, ווער מיט זיין חכמה, ווער מיט זיין צדקה־געבען און ווער מיט אַנדערע מעלות טובות. מע האָט נישט פערגעסען אויסרעכענען אויך די מאכלים, וואָס מע האָט דאָרטען געגעסען, און די משקאות, וואָס מע האָט דאָרטען געטרונקען. דער „קאַפּעליש“, למשל, איז אַריין אין מורא׳דיגע התלהבות און האָט זיך געגעבען אַ זאָג, אַז די שוחטים האָבען דאָס געהאַט וואָס צו טהון! אַלע דריי שוחטים האָבען דריי טאָג כסדר געהאַלטען אין איין קוילען עופות! און די „יאַרמעלקע“ האָט זיך צעקאָכט גאָר אויף איין אַנדער אופן. די „יאַרמעלקע“ האָט זיך מעהר אָפּגעגעבען מיט די משקאות, ווי מיט די מאכלים. אַז ס׳איז געקומען צו די וויינען, וואָס מע האָט דאָרטען אויסגעטרונ־קען אויף דער חופּה־וועטשערע, איז זי אַריין אין איין עקסטאַז און האָט אַ זאָג געגעבען בדרך משל, אַז פון די לעדיגע פלעשלעך אַליין, ווען אַ כתרילעווקער בעל־הבית פערמאָגט עס, וואָלט ער געקאָנט בהרחבה חתונה מאַכען דריי טעכטער, און עס וואָלט איהם אַליין נאָך אויך געבליבען אויף אַ יאָהר צו לעבען!...

דער כתרילעווקער לעזער, וואס איז שוין געוואהנט צו אזעלכע גוזמות אין די כתרילעווקער גאזעטן, איז ווינציג־וואס נתפעל געווארן סאי פון די שוחטים און סאי פון די פלעשלעך. איז דאך אבער די ווייסטע קאנקורענציע! בעדארף דער ראדיקאלער „קאפעליש" ארויס אויף מארגען מיט א שארפער „קריטיקע" אויף דער „יארמעלקע", אונטער א שרייענדיג קעפעל: „א י ד ע ן — ד י ג ר ע ס ט ע ש כ ו ר י ם א י ן ד ע ר וו ע ל ט!"

אין דער דאזיגער „קריטיקע" טהוט זיך דער ראדיקאלער „קאפעליש" א טייטש־אויס מיט'ן גראבען פינגער און א רעכען־אויס: „שאט! לאמיר נור געהן פאוואלינקע, ניט געהאפט: דריי טעכטער חתונה מאכען, לאז שוין זיין אפילו ניט אזוי „בהרחבה'דיג", ווי דער פינסטערער רעדאקטאר פון דער שווארצער „יארמעלקע" זאגט, בעדארף אויך קאסטען היינטיגע צייטען, צום ווייניגסטענס, אזעלכע פינף־זעכס הונדערטער אויף א טאכטער. האבען מיר שוין א קיימא־לן פון אכצעהן הונדערטער. היינט לאמיר אקארשט א רעכען טהון, וואס איז ווערטה א לעדיג פלעשעל פון וויין? וועלען מיר זאגען: צו דריי קאפיקעס. קומט אויס, אז אויף דער דאזיגער חתונה זענען אויסגעטרונקען געווארען נישט מעהר און נישט ווייניגער ווי 60,000 פלעשער וויין! איצט לאמיר געהן ווייטער: וויפיעל האבען געקאנט זיין מענשען אין „פאלעסטינא" אויף דער דאטשע? נו, דריי מנינים. דרייסיג אידען הייסט עס. זעכציג טויזענד געטיילט אויף דרייסיג — מאכט דאס ניט קיין צ וו י י ט ו י ז ע נ ד פ ל א ש וו י י ן א ו י ף א מ ע נ ש ע ן? קומט אויס, הייסט עס, אז די גרעסטע שכורים אין דער וועלט זענען אידען — און דאס איז פאר אונז א נייעס, איין איבערראשענדע נייעס!"

האט זיך אבער די „יארמעלקע" ווינציג־וואס דערשראקען פאר אזא „קריטיקע" און איז אויף מארגען ארויס אויך מיט א „קריטיקע" אויף א „קריטיקע", און פרעגט ביי'ם „קאפעליש" א קלאץ־קשיא, שוין מיט א לשון רבים: „זאגט נור, קלוגע קעפ פונ'ם ליכ-

טיגען „קאפעליש“, מענשען פון אמת, אז איהר זענט שוין יא אזעל־כע קנצ ערים און חמאים־זוכער און איהר קאנט האפען יענעם אין א גוזמא און מאכען אזעלכע חשבונות מיט אזעלכע גרעמטענע סטא־טיסטיקעס, — פאר וואס זאלט איהר שוין אין איינוועגס ניט נעמען א בליישטיפט פאר פיער גראשען און געבען א רעכען־אויס אויף פאפיער, אדער טהון א האפ אויפ׳ן קאפ אייער אייגענעם חשבון מיט אייער אייגענער סטאטיסטיקע פון די היהנער? איהר זאגט אין אייער ליכטיגען בלאט, אז אויף דער דאזיגער חתונה זענען אויסגעקוילעט געווארען אזוי פיעל היהנער, אז אלע דריי כתרילעווער שוחטים האבען דריי טעג דורכאיינאנד געהאלטען אין איין שעכטען עופות? לאמיר זשע זיך ניט פוילען און קארשט מאכען א חשבון־צדק: וואס געדויערט ביי א שוחט קוילען איין עוף? העכסטענס, א מינוט. הייסט עס, אז אין א שעה קאן ער אייך אוועק־לעגען, מינדעסטענס, 60 עופות. אין א טאג (אויב ער שלאפט ביינאכט), 12 מאל 60 — איז אזוי גרויס ווי 720 עופות. אין דריי טעג — 2160 עופות. אלע דריי שוחטים אינאיינעם בעדארפען אוועקלעגען, הייסט עס, אזוי גרויס, אזוי קליין, ווי 6480 עופות! אצינד ווילען מיר זיין מילד און געבען אייך צו, אז פון אזא מחנה עופות זענען 480 שטיק טרפה געווארען, איין עק — האבען מיר נאך אלץ א קיימא־לן פון 6000 עופות! געטיילט אויף דרייסיג אריסטאקראטען, ווי איהר זאגט, נעמט זיך אז אזוי גרויס, ווי צו 200 היהנער אויף א קאפ? וויבאלד אזוי, פרעגט זיך א קשיא, האב אייך אכציג שווארצע רוחות, — וואסער מענש, ער מעג זיך זיין דער גרעסטער אריסטאקראט און דער גרעסטער זולל־וסובא׳ניק, וועט קאנען בייקומען 200 עופות א טאג?...

איז דאך דאס אבער כתרילעווקע אויף דער וועלט. האבען זיך געפונען לצים, וואס האבען זיך אונטערגענומען אויסגלייכען בייי־דע צדדים. זיי האבען געזאגט אזוי: „לאזט אונז אראפ אויפ׳ן ווייז, וועלען מיר אייך אראפלאזען אויף די היהנער“.

נ א ט א ב ע נ ע: אז דאס יונגע פאר איז צוריקגעקומען פון דער האכצייטסרייזע — געזאגט האבען זיי, אז זיי זענען געווען אין אויסלאנד, אין איטאליע. נאר די כתרילעווקער ליצני־הדור האבען געשמועסט, אז ס'א ליגען — געווען זענען זיי גאר אין יעהופעץ! — נאר יעדענפאלס, אז זיי זענען צוריקגעקומען פון זייער האכצייטסרייזע, און דער יונגער בראצקי, דאס הייסט, אראן איסאקאוויטש דעמבא, איז געווארירע געווארען (דעמאלט אין דער בהלה האט ער נישט געקאנט וויסען — די עלטערען האבען איהם נישט געוואלט פערשטעהרען די שמחה), אז זיין פאטער, דער אלטער בראצקי, דאס הייסט, דער פערווע גילדיע קופעץ איסאק אראנאוויטש דעמבא, האט ארויסגעגעבען דער פערשלייערטער דאמע אזא פאפיער, — האט ער זיך געחאפט ביי'ם קאפ! ער האט געשווארען מיט אזעלכע שבועות, וואס מע מעג גלויבען א משומד, אז ער געדענקט נישט, חאטש נעמט איהם אראפ דעם קאפ, אז די „פערשלייערטע דאמע", לויט איהר הויכער פיגור, זאל געווען זיין אמאל זיין געליעבטע. און אויך וויפיעל ער געדענקט, האט זיין געליעבטע קיינמאל קיין קינד ניט געהאט, דאס הייסט, ער וויל זאגען, אז ער האט קיינמאל ניט געהאט אזא געליעבטע, וואס זאל האבען א קינד... נאר אויב די „פערשלייערטע דאמע" איז די, וואס ער מיינט, מוז דאס זיין א אינטריגע פון זיין קאנקורענט, פונ'ם געוועזענעם חתן רויטשילד... נאר גארנישט, גע'חתמ'עט א פאפיער — איז פארפאלען. בראצקי ברעכט נישט קיין ווארט. סיידען אז דער אלטער וועט צומאכען די אויגען, און דער יונגער וועט איבערנעמען די ירושה — דעמאלט וועלען מיר שוין זעהן...

און וואס אנבעלאנגט דעם קאנקורענט, דעם בעלעדיגטען יונגען רויטשילד, זאלט איהר גאר קיין יסורים ניט האבען: סאלאווייטשיק האט איהם אויך געקריגען א כלה, און נאך וואס פאר א כלה! מאקי פון די אויפגעקומענע, פון „אונזערע בראצקים". מאהלט אייך, שוין א סך א קלענערע יפת־תואר פון יענער, פון דער רויטשילד. און ניט נאר א קלענערע יפת־תואר, נאר מאקי גארניט קיין

יפת־תואר, מע קאן זאגען, טאקי גאר־גאר א מיאוסקייט. דערפאר אבער האט מען איהם געגעבען א לעג־אוועק נדן — וואס טויג אייך — איהר האט איהם פערזארגט ! . . .

און נאך איין זאך מוז דא געזאגט ווערען, בכדי דער פריינד לעזער זאל זיין בעפריעדיגט פון אלע זייטען: וואס פאר א רח״ש האט דא געחאפט סאלאווייטשיק דער שדכן ארום און ארום? — פרעגט שוין גאר ניט! סאלאווייטשיק דריקט זיך אויס, אז ער האט דא געחאפט אזא גראבס, אז ער האט ניט אזא גוטען פריינד, וואס ער זאל איהם ווינשען אזא גליק. „זינט כתרילעווקע איז א שטאדט, זאגט ער, און זינט סאלאווייטשיק איז א פערמיטלער, האט נאך קיין איד, זאגט ער, אזא רח״ש אפילו אין חלום ניט געזעהן!“ און אויסלאזען לאזט ער אויס אזוי:

— איבעריגענס, צו וואס טויג אייך, פעטערעל, ארײנקריכען אין יענעמס קעשעני? אפשר זענט איהר בעסער רייך אין א גמילות־חסד'על אויף א קורצע צייט? איך שטעה איצט אין א פאר פאר־טיעס, וועל איך אייך, אם ירצה שם, מיט גאט'ס הילף, אפגעבען און נאך מיט גרויס דאנק!

א וואָרט פאַר א וואָרט

א מעשה שהיה, וואָס מיט מיר אַליין האָט געטראָפען, דערציילט לכבוד פסח, חאָטש ס'האָט גאָרנישט צו טהון ניט מיט פסח, ניט מיט שבועות, ניט מיט סוכות, און עס קאָן זעהר שׂעהן דערציילט ווערען אין א וואָכעדיגען טאָג אויך — אבי מע זאָל נאָר וועלען הערען.

געשריבען אין יאָהר 1915

אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט

ניט היינט געדאַכט, ניט פאַר אייך געדאַכט — איך בין אמאָל געווען אַ ראַבינער. אַ ראַבינער, נישט קיין רב. דאָס הייסט, טאַקי אַ רב, נאָר אַ „ק אַ ז י אַ נ ע ר"...

וואָס אַ „קאַזיאָנער רב" איז דערהיים בעדייט — בעדאַרף איך פאַר מיינע היימישע אידען קיין סך נישט ערקלעהרען. זיי ווייסען שוין אַליין, וואָס דאָס איז פאַר אַ מין חיה. אַ מעטריקע, אַ ברית, אַ חתונה, אַ גט — דאָס איז זיין אַרבייט. און ער האָט זיך אַ טאַקסע פון טוידט און פון לעבעדיג... אין שוהל קומט איהם דער אויבען־אָן. מעשה רב: צו „הנותן תשועה" שטעהט ער אויף דער ערשטער; און קומט אַ יום־טוב, אַ טאַבעל־טאָג הייסט עס, איז אַ ר י י ן אינ'ם צילינדער און אַ ר ו י ס מיט לשון, און דוקא „רשעות": „גאָספאָדאַ פריחאָזשאַנע!" אָדער „בלאַגאָטשעסטיוויע בראַטיאַ!"... זאָגען, אַז מע האָט ביי אונז שטאַרק ליעב אַ ראַבינער — עט! גאַרניט, מע האַלט זיך מיט איהם. עלעהיי אַ פריסטאַוו אָדער איין אַנדער קנעפעל, אַ שוואַרץ יאָהר. און דאָך ווערד ער געוועהלט אַלע דריי יאָהר דורך „וויבאָרעס" — אַ מין עלעקשאַן, ווי ביי אייך אַ פּרעזידענט, להבדיל. און אויסגעקליבען ווערד ער דוקא פונ'ם פאָלק, דאָס הייסט, מע שרייבט אַריין אַ פּאַפּיער צו דער קהילה: „נאַ אָסנאָוואַניע פּרעדפּיסאַניאַ יעוואָ פּרעוואָסחאָדיטעלסטוואַ גאָספּאָדינאַ גובערנאַטאָראַ — פּריקאַזאַל..." אויף אונזער לשון ווער דאָס הייסען כמעט אַזוי שען ווי: „דער אַדון דער גובערנאַטאָר הייסט אייך, איהר זאָלט אייך צענויפקומען, אידעלעך פּאַרכעס, אין שוהל אַריין און אויסקליבען אייך אַ ראַבינער!"...

דערנאָך הויבען זיך אָן די „וויבאָרעס": קאַנדידאַטען, מחלוקת'ען, בראָנפען און חאַבאַר... דערנאָך הויבען אָן לויפען דאַ־

נאסלעך, מסירה׳לעך הייסט עס, אין דער „גובערנסקע פּראוולע־ניע״... איז מען מבטל די וויבאָרעס, און מע הייסט מאַכען נייע ווי־בארעס, און ווידער „נאַ אסנאָוואַניע פּרעדפּיסאַניאַ יעוואָ פּרעוואָ־סחאַדיטעלסטוואַ״, און ווידער קאַנדידאַטען, מחלוקת׳ען, פאַר־טיעס, בראַנפען און חאַבאַר — חי געלעבט!

בין איך געווען, את חטאי אני מזכיר היום, אַ ראַבינער אין אַ קליין שטעדטעל. ס׳איז נישט קיין סוד, איך קאָן אייך זאָגען אפילו מיט אַ סימן: אין פּאָלטאַווער גובערניע. געוואָלט האָב איך אָבער זיין מאַדערן, אַ יוצא מן הכלל, נישט ווי אַלע ראַבינערס. האָב איך אַראָפּגעוואָרפען פון זיך דאָס „קנעפעל״ און גענומען אַריינקוקען בעסער אין קהל׳שען טאָפּ אַריין, אָפּגעבען זיך מיט כלל־זאַכען, אַ תלמוד־תורה, אַ גמילות־חסדים, אַ פּערלאָזעניש, אַ בוררות, אַ דין־תורה און גלאַט איין עצה.

אַ פּערלאָזעניש, אַ בוררות, איין עצה — דאָס האָב איך גע׳ירש׳עט פון מיין טאַטען און פון מיינע פּעטערס. זיי, עליהם השלום, האָבען אויך ליעב געהאַט, מע זאָל זיי „באַדערען״ מיט פּרעמדע „ביזנעס״. פאַרהאַן אַלערליי מינים מענשען אויף דער וועלט. פאַר־האַן מענשען אַזעלכע, וואָס מע קאָן זיי ניט באַדערען בשום אופן. איהר וואָלט זיי געבאַדערט — לאָזען זיי זיך ניט. און פאַרהאַן ווידער מענשען אַזעלכע, וואָס איהר קאָנט זיי אַרויפקריכען גלייך אויפ׳ן קאָפּ, נישט מיט אַ מאָל, ביסלעכווייז: פריהער אויפ׳ן שויס, דערנאָך אויפ׳ן קאָפּ און דערנאָך מיט די טיעפע קאַלאָשען אין האַר־צען אַריין אויף אַ גאַנץ ווינטער.

אַט פון דעם מין ראַבינערס בין איך געווען און האָב געהאַט, איך מעג מיך בערימען, אַ סך אַנהענגער און גאַנץ הייסע חסידים, וואָס האָבען זיך נישט געשעמט צו קומען אַלע טאָג, אָנבאַראַ־באַנעווען אַ פולען קאָפּ און אָוועקזיצען ביז העט־ווייט אין דער נאַכט אַריין; ניט אָפּגעזאָגט זיך קיין מאָל פון אַ גלעזעל טיי; פאַ־פּיראָסען, פערשטעהט איהר, מיינע; צייטונגען און ביכער — שמועסט מען ניט. מיט איינעם וואָרט, אחינו אתה — נאַש בראַט, און שוין...

ויהי היום, עפענט זיך איינמאָל די טהיר, און עס קומען אַריין די שבעה טובי העיר, דער רעכטער שפּיגעל, דער סאַמע צימעס פון שטאָדט, — פּיער אידען בעלי־בתּים, מע קאָן זאָגען נגידים: „אַ גוט מאָרגען, ראַבינער!" ווער זענען דאָס געווען? דריי פון זיי זענען געווען די „טראַיקע" — אַזוי האָט מען זיי אַ נאָמען געגעבען אין שטעדטעל דערפאַר, ווייל זיי האָבען תּמיד געהאַנדעלט אַלע דריי בשותפות'דיג, אַלע מאָל געקריעגט זיך, שטענדיג חושד געווען איינס דאָס אַנדערע און געקוקט זיך אין האַנד אַריין — און פון דעסטוועגען איז מען קיינמאָל ניט צעגאַנגען זיך, איבער אַ פּרינציפּ פון אַ ממה־נפשך: „איז דאָס געשעפט אַ גוט געשעפט און מע וועט פערדיענען, פאַר וואָס זאָל איך אויך ניט אָפּלעקען אַ ביינדעל? אלא וואָס דען, ס'איז איין אומגליק — ווער דו אויך בעגראָבען מיט מיר און ליג אויף אין דער ערד"... וואָס טהוט גאָט? געהען זיך צענויף די דריי שותּפים מיט אַ פּיערטען, האַנדלען אָפּ מיט איהם קאָרנער אַ יאָהר און מע צעפּאַטשט זיך. וואָס איז? „זינט גאָט האַנדעלט מיט גנבים, דרעהערס און זשוליקעס, האָט ער נאָך אַזאַ גנב, אַזאַ דרעהער און אַזאַ זשוליק נישט געזעהן!" אַזוי טענה'ן נעבאך די דריי שותּפים אויפ'ן פּיערטען. און ער, דער פּיערטער, טענה'ט פּונקט דאָס אייגענע אויף זיי: „זינט גאָט האַנדעלט מיט גנבים, דרעהערס און זשוליקעס, האָט ער נאָך אַזעלכע גנבים, אַזעלכע דרעהערס און זשוליקעס ניט בעגעגענט!" ווער־זשע איז געווען אָט דער פּיערטער? דאָס איז געווען אַ איד דוקא אַ שטילינקער, אַ נעבאַכעל, איין אָפּגעפּוצטער, מיט אַ הדרת־פּנים, מיט געדיכטע, שוואַרצע ברעמען, אונטער וועלכע עס האָבען אַרויסגעקוקט אַ פּאָר ממזר'יש־שמייכלענדיגע אויגען, און געהייסען האָט ער מיט זיין ליעבען נאָמען „רב נחמן לקח"

דאָס הייסט, הייסען האָט ער געהייסען נחמן נתן, נאָר גערופען האָט מען איהם „נחמן לקח", דערפאַר, ווייל „לקח" איז די טייטש ער האָט גענומען, און „נתן" — ער האָט געגעבען, און אָט דער נחמן נתן האָט אויף זיין לעבען קיינמאָל

ניט געגעבען, נאר גענומען... און נחמן נתן האט א טבע, אז ער רעדט, מישט ער אריין אלע מאל, צי מע דארף, צי מע דארף ניט, די צוויי ווערטער: „מחמת דערימאך".

איז מען דאס געקומען, הייסט עס, צום ראבינער מיט א פער־לאזעניש — ער זאל אויסהערען, הייסט עס, זייערע טענות, טאמער וועט ער געפינען עפים א מיטעל זיי אויסצוגלייכען אין זייערע פער־פלאנטערטע חשבונות. „ווי אזוי איהר וועט געפינען, פאני ראבי־נער, און וואס איהר וועט אפ׳פסק׳ענען און וואס איהר וועט זאגען, איז געזאגט"...

אזוי האבען בעשלאסען די דריי שותפים, און דער בעל־דבר זייערער, רב נחמן לקח, האט צוגעבאמקעט מיט א נעבאך־פנים, אז ער פערלאזט זיך איינגאנצען אויף מיר: „מחמת דערימאך וואס ער ווייסט, אז ער איז גאט די נשמה שולדיג". און ער האט זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעלע, צענויפגעלעגט די הענד אויפ׳ן האר־צען, ווי א אידינע, צענויפגענומען די געדיכטע ברעמען און געקוקט מיט זיינע ממזריש־שמייכלענדיגע אויגען אויף מיר און געווארט, וואס וועלען טענה׳ן די שותפים. און אז די שותפים האבען ארויס־געלעגט אלע זייערע טענות ומענות, איז ער אויפגעשטאנען, אויס־געגלעט די געדיכטע ברעמען, נישט געקוקט אויף זיי, נאר די גאנ־צע צייט אויף מיר, מיט־מיט, מיט זיינע ממזריש־שמייכלענדיגע אויגען, און ער האט אזוי בריה׳ש צעשלאגען אלע זייערע טענות, אז ס׳איז אויסגעקומען, אז דרעהערס, שווינדלערס, גנבים און זשר־ליקעס זענען טאקי זיי, די דריי שותפים זיינע, און ער, נחמן לקח, איז א צדיק וישר און א כפרה־היהנדעל, איין אמת׳ער קרבן: „מחמת דערימאך וואס אלסדינג, וואס איהר האט דא געהערט פון זיי, איז שוא ושקר, לא היה ולא נברא, ניט געשטויגען ניט געפלוי־גען"... און ער האט אויסגעוויזען מיט טויזענדער ראיות, אז אלץ, וואס ער זאגט, איז הייליג, תורת משה אמת...

די גאנצע צייט, וואס דער האט גע׳טענה׳ט, האבען יענע, די טראיקע, ניט געקאנט איינזיצען. אלע מינוט איז אויפגעשפרונ־

גען עמיצער פון זיי, זיך געחאפט ביי'ם קאפ, ביי'ם הארצען:
„סטיימש־סטייטש! ווי קאן א איד זאגען אזעלכע זאכען? האקען
אזעלכע שקרים וכזבים?" עס האט נעקאסט מיה די חברה צו בער
רוהיגען, זיי זאלען פאר גרוים ערגערניש ניט ארייגפאהרען זייער
בעל־דבר אין בארד אריין, און דעם ראבינער איז שווער גיווען,
זעהר שווער, ארויסצוקריכען פון דעם דאזיגען פלאנטער, וואס האט
ארויסבעוויזען, אז ער האט פאר זיך א גוטע קאמפאניע, און אז
שווינדלערס, גנבים און זשוליקעס זענען זיי אלע פיער, און נאך
מוסרים אויך דערצו, און אז זיי פערדיענען, מע זאל זיי אלע בער
שטראפען. וואס־זשע טהוט מען? בין איך געפאלען אויף איין עצה
און רוף מיך אן צו זיי:

— הערט זשע אויס, מיינע ליעבע אידען. מיין פסק־דין איז
שוין ביי מיר פארטיג אין קאפ כמעט אינגאנצען. נאר וואס דען?
איך וועל אייך איהם ניט ארויסזאגען ביז איהר וועט ניט איינלעגען
ביי מיר אלע פיער צו „כף־הא'ער", צו פינף־און־צוואנציגער, הייסט
עס, אז איהר וועט מקיים זיין דעם פסק, וואס איך וועל ארויס־
טראגען.

— אך! מיט'ן גרעסטען כבוד! — האבען זיך אלע דריי א
ווארף געגעבען, און נחמן לקח נאך זיי, און מע האט זיך א נעם
געטהאן אלע פיער צו די קעשענים און מע האט ארויסגעצעהלט
מיר אויפ'ן טיש איטליכער זיין פינף־און־צוואנציגער, וועלכע איך
האב צענויפגענומען און פערשלאסען ביי זיך אין טישקעסטעל. און
דערנאך האב איך ארויסגעזאגט מיין רעזאלוציע בזה הלשון:

„אויסגעהערט די טענות מיט די רעד פוןביידע צדדים און
גוט אריינגעטראכט זיך אין אייערע עסקים, חשבונות און סכסוכים,
האב איך געפונען, נאך מיין פערשטאנד און טיעפער איבערצייגונג,
אז אומגערעכט זענט איהר אלע פיער, און נישט נור אומגערעכט, —
ס'איז א חרפה, א בזיון, אז אידען זאלען אזוי קאנען האנדלען צווי־
שען זיך, וויזען פאלשע חשבונות, שווערען זיך אויף א ליגען און
אפילו פער'מסר'ען איינס דאס אנדערע... על כן האב איך געפסר־

נען, אזוי ווי מיר האבען א תלמוד־תורה אין שטאדט מיט א סך קינדער, וואס געהען נעבאך נאקעט און בארוויס, און שכר־למוד צו צאהלען איז נימא פון וואנען, ווארום איידער מע רייסט אוים ביי אייך אמאל א פאר גראשען, קומט עס אן מיט גרינע ווערעם, איז א יושר, אז אט דער הונדערטער אייערער זאל געהן אויף דער תלמוד־תורה, און איהר זאלט געהן אהיים געזונטערהייד, און א דאנק אייך פאר דער שענער נדבה — די ארעמע קינדער וועלען שוין האבען הויזלעך און שטיוועלעך און ארבע־כנפות׳לעך און וועלען גאט בעטען פאר אייך און פאר אייערע קינדער — אמן".

אויסגעהערט דעם פסק־דין, האבען מיינע דריי שותפים (די טראיקע) נאר איבערגעקוקט זיך צווישען זיך, געשוויצט און נישט געוועז אימשטאנד א ווארט ארויסצורעדען. אפנים, אויף אזא פסק האבען זיי זיך נים געריכט! לשון האט בעקומען נאר זייער בעל־דבר, רב נחמן לקח. ער האט זיך אויפגעהויבען, אויסגעגלעט די געדיכטע ברעמען, אויסגעצויגען א האנד, און, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזריש־שמייכלענדיגע אויגלעך, מאכט ער צו מיר אזוי:

— איך דאנק אייך, רב ראבינער, פון אונזער אלעמענס נאמען פאר אייער קלוגען פסק־דין, וואס איהר האט אונז ארויסגעגעבען. מחמת דערימאך וואס אזוי פסק׳ענען וואלט געקאנט נור סיידען שלמה המלך... איין זאך האט איהר נאר פארגעסען זאגען, רב ראבינער, וויפיעל קומט אייך פסק־געלד פאר אייער קלוגען און יושר׳־דיגען משפט?

— האט קיין פאראיבעל נים, איהר האט נישט געטראפען די סרעטשמע. איך בין נישט פון די ראבינערס, וואס נעמען פון טוידט און פון לעבעדיג... — אזוי האב איך איהם אפגעענטפערט, ווי איין עכטער דזשענטעלמען, און האב בעקומען פון מיין חברה־מאן אזא מין ענטפער:

— אויב אזוי, זענט איהר נישט נור א חכם א ראבינער, איהר זענט נאך א נקי־כפים׳ניק אויך! אפשר וואלט איהר געוועז אזוי

גום אויסהערען א געשיכטע, מיר זאלען אייך, הייסט עס, דערימאך בּאצאהלען אייך פאר אייער טרחה תּאמש מיט א מעשה?

— אך! אפילו מיט צוויי מעשיות!

— וויבאלד אזוי, זעצט זיך, רב ראבינער, און זייט אונז מכבד מיט פּאפּיראסען, וועל איך אייך דערצעהלען א שענע, איין אמת'ע געשיכטע, וואס האט זיך געטראפען מיט מיר אליין טאקי, מחמת דערימאך איך האב פיינט פרעמדע מעשיות.

און מיר האבען פערראויכערט צו פּאפּיראסען, זיך אוועקגעזעצט אלע ארום טיש, און רב נחמן לקח האט פאנאנדערגעגלעט זיינע געדיכטע ברעמען און, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזריש-שמייכלענדיגע אויגען, האט ער אנגעהויבען פּאוואלינקע צו דערצעהלען זיין אמת'ע געשיכטע, וואס מיט איהם אליין האט זיך געטראפען. איך געב אייך זי איבּער ווארט אין ווארט, טאקי מיט זיין לשון:

— דאס איז געווען, איך זאל אייך נאר ניט זאגען קיין ליגען, מחמת דערימאך ס'איז שוין א מעשה פון א יאהר מיט א מיטוואך, איך בין נאך דעמאלט געווען א יונגערמאן און געזעסען ניט ווייט פון היע, אין א דארף, אויף א סטאנציע פון דער באהן, געדרעהט געשעפטלעך, געהאלטען א שטיקעל אכסניה, גאנץ פיין פארדיענט געלט. קיין רויטשילד בין איך ניט געווארען, נאר גארנישט, דאס שטיקעל ברויט האט זיך געשלעפּט, און, ווי דער שטייגער איז, האבען א חוץ מיר זיך געדרעהט ארום וואקזאל נאך א מנין אידען, מחמת דערימאך, אז א איד האט פרנסה, איז מען איהם מקנא. מע מיינט, ער זשעברעוועט גאלד. נאר נישט דאס איז דער עיקר המעשה. איך וויל אייך נאר דערצעהלען, אז סאמע אין רעכטען ברען פון סעזאן, ווען ברויט געהט און וואגאנעס לויפען, און די מקחים שטייגען, איז זיך מיישב מיינע און ווערד מיר געלעגען און האט מיר א בן־זכר — מזל טוב! מיט מזל זאלט איהר לעבען! וואס טהוט מען? דארף מען מחמת דערימאך פּראוועון א ברית. אוועקגעווארפען אלע געשעפטען, בין איך אוועקעט אין שטאדט אריין,

איינגעקויפט אלע גוטע זאכען און אראפגעבראכט דעם שוחט, דעם
מוהל הייסט עס, מיט זיין גאנצען קלאפערגעצייג, און דעם שמש
פון שוהל, מחמת דערימאך וואס איך האב גערעכענט, אז מיט די
צוויי כלי־קודש און מיט׳ן בעל־ברית׳ניק, מיט מיר אליין הייסט עס,
וועלען מיר שוין געווים האבען א מנין, און נאך מיט א ססימטשיס.
וואס טהוט גאט? איז זיך מיישב איינער פון מיינע דארפסלייט
און ווערד חולה, לעגט זיך אוועקעט, קאן נישט געהן צו מיר אויפ׳ן
ברית, חאטש ברענג איהם צו טראגען מיט׳ן בעט; און נאך איינער
הויבט זיך אויף אין מיטען דרינען און פאהרט גאר אוועק צו אלדי
שווארצע יאהר אין שטאדט אריין, מחמת דערימאך ער האט, זאגט
ער, יאהרצייט. און — וואס טויג איך נרוים? — איך בלייב אהן
א מנין, חאטש נעם לעג זיך אוועקעט און שטארב! און דא איז
אקוראט ערב שבת (פרייטאג געפעלט מיין אידינע צו פראווען א
ברית!), דער שוחט, דער מוהל, הייסט עס, זעצט די נשמה; דער
שמש וויינט מיט טרערען — „וואס׳ט איהר אונז געשלעפט?" —
ביטער ווי דער טוידט! פאל איך אויף איין עצה און לויף ארויסעט
אויפ׳ן וואקזאל, מחמת דערימאך טאמער וועט גאט צושיקען, א
קשיא אויף א מעשה, עם פאהרען דורך אזוי פיעל מענטשען! און
כך הוה: איך קום צו לויפען אויפ׳ן וואקזאל, נאר־וואס אנגעלאפען
דער קוריער און האלט שוין אט־אטביים אוועקצונעהן. איך טהו
א קוק, עפים א פארשוין, א פעמפיק, א בייכיגער הייסט דאס, מיט
א היבשען טשעמאדאן, פליהט א פארשוויצטער און גלייך צום בו־
פעט — אפנים, עפים נעמען אין מויל אריין. נאר וואס קאן, משטיינס
געזאגט, א איד נאשען פון א גויעשען בופעט אויפ׳ן וואקזאל?
זוכט ער מיט די אויגען א שטיקעל הערינג, איין איי, די סלינע
נעבאך רינט איהם פונ׳ם מויל — א גאטס רחמנות! אז איך טהו
איהם ניט א נעם פאר׳ן ארבעל: „פעטער! איהר ווילט עפים גע־
ניסען?" מיין איך האט זיך אזש א ווארף געטהאן פאר שרעק,
ווי איינער רעדט: ווער האט אייך געזאגט, אז איך וויל עפים גענו־
סען?... רוף איך מיך אן צו איהם: „נים דאס! איך האב אייך גע־

וואַלט זאָגנו, זאָג איך, אַז הונדערט יאָהר זאָלט איהר לעבען, גאָט אליין האָט אייך, זאָג איך, צוגעשיקט!" קוקט ער אויף מיר און פאַרשטעהט ניט. זאָג איך צו איהם: „איהר ווילט, זאָג איך, פאַרדיענען עולם־הבא און נאָך עסען דערצו אַ ראָסעלפלייִשעל, וואָס צעגעהט זיך אין אלע אבֿרים, מיט פרישע חלה, זאָג איך, נאָר וואָס פונ'ם אויווען?" קוקט ער מיך נאָך אַלץ אָן, ווי אַ משוגענעם: — ווער זענט איהר? וואָס ווילט איהר? דערצעהל איך איהם די גאַנצע געשיכטע, וואָסער איין אומגליק, מחמת דערימאָך ס'איז ביי מיר אַ ברית, ס'איז אַלסדינג דאָ, זאָג איך, אַ מוהל און אַ שמש און אַ סעודה אַ פרישע, זאָג איך, נאָר עס פעהלט מיר אַ צעהנטער צו אַ מנין. זאָגט ער: „וואָס זשע געהט זיך עס אָן מיט מיר?" זאָג איך: „עס געהט זיך אָן, מחמת דערימאָך, איך וויל, איהר זאָלט זיין, זאָג איך, דער צעהנטער צום מנין. איך בעט אייך, איהר'ט פאַרדיענען, זאָג איך, עולם־הבא און עסען אַ גוטען וואַרעמעס אויך"... „משוגע זענט איהר? — מאַכט ער צו מיר — צי חסר דעה? וואָס הייסט, דער פאַיעזד וועט דאָך אַוועקגעהן און ס'איז ערב שבת, זאָגט ער, און איך פאָהר, זאָגט ער, פאַדיעלאַ"... „וואָס קאָן דאָ זיין? — זאָג איך — וועט איהר פאָהרען מיט'ן צווייטען פאַיעזד, און דערווייל, זאָג איך, וועט איהר זיך קויפען עולם־הבא און געניסען, זאָג איך, פון אַ סעודת־מצוה, אַ יוך אַ פרישע מיט פאַרפעלעך, אויף מיר אַזאַ יאָהר"...

— בקיצור, צו וואָס זאָל איך אייך לאַנג מאַריך זיין. אַז מע קאָן עס מאַכען בקיצור? איך האָב דעם אידען בייגעקומען. אפֿנים, דאָס ראָסעלפלייִשעל און די יוך מיט פאַרפעלעך האָבען געטהאָן זייער זאַך, מחמת דערימאָך מיין איד האָט זיך אַזש באַלעקט. האָב איך געגעבען אַ נעם אַוועק ביי איהם דעם טשעמאָדאַנטשיק, און מיר זענען אַוועקביידע צו מיר אַהיים, און מיר האָבען געפּראַוועט אַ ברית—אויף אַלע אונזערע ליעבע געזאָגט געוואָרען. דאָס ראָסעלפלייִשעל האָט זיך געלאָזט הערען נאָך בשעת'ן שניידען, מחמת דערימאָך ס'איז געווען פאַר־־יאָוועט מיט קנאָבעל. אַזאַ ראָסעלפלייִשעל

מיט פרישען קוילעטש איז מאקי איין אפעטיט פון גאט, און דער־
צו נאך גוטע געזייערטע אונגערקעס, און א פלעשעל ביער, און א
ביסעל קאניאק פאר'ן עסען, און א גלעזעל ווישניק נאכ'ן עסען —
וואס אהרט אייך, מיין איד האט מקיים געווען דעם פסוק פון
ו י א כ ל ו נאר באופן אחר. דער שטערן האט איהם אזש גע־
שוויצט! נאר וואס דען? ביז עפּיס וואס, ביז מע האט זיך אומ־
געקוקט, ווערד אוים טאג, מיין איד טהוט זיך א חאפּ אויף — א
צרה איז איהם! א שלאק איז איהם! און ער נעמט זיך צום טשע־
מאדאן. „וואוהין איז? — זאג איך צו איהם. — גאט איז מיט
אייך! ערשטענס, זאג איך, ווער וועט אייך לאזען אוועקפאהרען
פון שבת? און, צווייטענס, זאג איך, זענט איהר דאך ניט דער
איד, וואס קאטארע איהר'ט זיך לאזען פאהרען לכתחילה אין שבת
אריין. איידער שבת האלטען ערגיץ אין מיטען פעלד, איז שוין,
זאג איך, גלייכער ביי מיר". אויקעט ער מסתמא און אכקעט:
סטייטש, למאי האב איך איהם פארהאלטען? און וואס האב איך
געהאט צו איהם? און פאר וואס האב איך איהם ניט געזאגט פריי־
הער? — טענות מיט טענות מיט טענות! זאג איך צו איהם: „ער־
שטענס, זאג איך, האב איך אייך נישט באדארפט זאגען, זאג איך, אז
ס'איז ערב שבת. מחמת דערימאך, זאג איך, וואס איהר אליין האט
גאנץ גוט געוואוסט. אז ס'איז ערב שבת. און צווייטענס, זאג איך,
פון וואנען ווייסט איהר? אפשר איז דאס א באשערטע זאך פון גאט,
אז איהר זאלט, זאג איך, שבת האלטען דוקא ביי מיר און פארזור־
כען מיין ווייב'ס פיש? איך בין אייך ערב, זאג איך, אז זינט איהר
עסט פיש, האט איהר נאך אזעלכע פיש, ווי מיין ווייב'ס פיש, זאג
איך, אפילו אין חלום נישט געגעסען!"... איך האב, וואס אהרט
אייך, געוואוסט מיט וואס מע קאן דעם אידען נעמען. והראיה?
מיר האבען אפגעדאווענט מנחה, מקבל שבת געווען, געמאכט קדוש,
און מיינע האט דערלאנגט די פיש, האבען זיך ביי מיין אידען
צעגומען די נעזלעכער, די אויגען האבען ביי איהם בעקומען גאר
איין אנדער גלאנץ, — און מיין אורח האט זיך צוגעחאפּט צו די

פיש גלייך ווי נאך א תענית, שטארק געלויבט די פיש, ממש ביז'ן הימעל אריין, זיך ניט אפגעזאגט בשום אופן פון אביסעל בראנפען פאר די פיש און אביסעל בראנפען נאך די פיש. און אז ס'איז געקומען צו דער שבת'דיגער יויך מיט לאקשען, זענען איהם די לאקשען אויך געפעלען און דער צימעס אויך, און אפילו דאס פלייש פון צימעס, א שטיקעל ברוסטען־פלייש, האט ער אויך שטארק געלויבט, פשוט געלעקט די פינגער! „ווייסט איהר, זאגט ער, וואס איך וועל אייך זאגען? — מאכט ער צו מיר פאר'ן בענטשען. — בדיעבד, אז ס'האט זיך שוין אזוי געמאכט, זאגט ער, בין איך גאנץ צופריעדען, וואס איך בין פארבליבען ביי אייך אויף שבת. איך האב שוין, זאגט ער, לאנג אזוי הנאה ניט געהאט פון שבת, ווי אצינד!“ „אויב אזוי, זאג איך, טהוט עס מיר הנאה. נאר ווארט אויס, זאג איך, איהר וועט ערשט זעהען מארגען, מחמת דערימאך ס'איז שבת, און אויף שבת'דיגע פאטראוועס, זאג איך, איז מיינע א מאדים!“...

— און כך הוה. ס'איז געקומען מארגען, נאכ'ן דאווענען און נאכ'ן קדוש מאכען, אז מע האט אנגעהויבען דערלאנגען די פערבייסעכצען. די קיכלעך מיט'ן געהאקטען הערינג, מיט ציבעלקעס מיט שמאלץ, מיט'ן רעטאך, מיט די געהאקטע אייער, לעבערלעך און גריווען, און דערנאך ערשט די קאלטע פיש מיט'ן קאלטען שטיקעל ברוסט פון נעכטיגען צימעס, און דערנאך די פעטשע, אדער „פיס־נאגע“, ווי מע רופט עס ביי אייך, מיט די גוטע פענעצלעך מיט קנאבעל, און נאכדעם דער גאנצער טשאלענט מיט'ן גוטען פעטען הייסען קוגעל — האט דער אורח גאר נישט געקאנט אפלויבען זיך! זאג איך צו איהם: „דאס איז נאך גארנישט! ווארט אויס, זאג איך, וועט איהר פארזוכען. אם ירצה שם, אונזער וואלכישען בארשט צו דער מלוה־מלכה, וועט איהר, זאג איך, ערשט דעמאלט וויסען וואס הייסט גוט!“ צעלאכט ער זיך גאנץ ברייטליך און מאכט צו מיר: „עט־נו! וואו וועל איך שוין זיין, זאגט ער, ביז אייער וואלכישער בארשט וועט אמאל פארטיג ווערען?“ צעלאך איך כיך אויך נאך ברייטער פון איהם און מאך צו איהם: „מאהלט

איך, לאז זיך אייך דאכטען, זאג איך, אז איהר האט א טעות. אויב איהר רעכענט אויפדערנאכט אוועקפאהרען, זאג איך, זאלט איהר עס פארגעסען תיכף ומיד, מחמת דערימאך דער וואס פאהרט, זאג איך, אום שבת, דער זיצט א גאנצע וואך אין דערהיים".

— און כך הוה. באלד ווי מע האט אפגעמאכט הבדלה און אפגעזאגט די „המבדילס", הויבט מיין איד אן צו פאקען זיך אין וועג אריין. רוף איך מיך אן צו איהם: „משוגע מיינע שונאים? ערשטענס, ווער וועט אייך אוועקלאזען אויף ביינאכט אין דער וועלט אריין? און, צווייטענס, זאג איך, וואו האט איהר א פאיעזד?" „סטיימש, זאגט ער, האט איהר דאך מיך געקוילעט!" זאג איך: „קיין גרעסערען אומגליק זאלט איהר נישט האבען ווייל איהר וועט לעבען! א פאיעזד וועט איהר האבען, אם ירצה שם, מארגען פאר טאג. איהר, זאג איך, גרייט אייך בעסער צו, זאג איך, א מאגען מיט איין אפעטיט, מחמת דערימאך, זאג איך, דער בארשט לאזט זיך שוין הערען! איך וועל אייך נאר בעטען, זאג איך, איהר זאלט מיר זאגען דעם אמת, צי האט איהר ווען געגעסען אזא בארשט? נאר דעם ריינעם אמת!" וואס טויג אייך, ער האט זיך נעבאך געמוזט מודה זיין, אז זינט ער לעבט עסט ער דעם ערשטען מאל אזא בארשט! און ער האט שוין גאר באקומען חשק געוואוירע צו ווערען, ווי אזוי מאכט מען עס אזא מין בארשט? און פאר וואס האט מען איהם געקרוינט מיט'ן נאמען „וואלכישער"? און נאך אזעלכע זאכען. זאג איך: „צו וואס טויג עס אייך? איהר פארזוכט בעסער, זאג איך, אט דאס גלעזעל וויין און זאגט מיר, זאג איך, דערויף אייער מבינות. נאר דעם אמת! דעם ריינעם אמת! מחמת דערימאך איך האב פיינט, זאג איך, קאמפלימענטען"...

— כך הוה. מע האט גענומען א גלעזעל און נאך א גלעזעל און מע האט זיך געלעגט שלאפען, און מיין אורח האט, וואס אהרט אייך, פארשלאפען דעם פארטאגעדיגען פאיעזד און איז אויפגע־שטאנען ווי א צעקאכטער, מלא גזלן, אנגעפאלען אויף מיר, אז איך

בין מחויב געווען על־פי יושר און על־פי מענשליכקייט איהם אויפצור־
וועקען, און אז איבער מיר וועט ער האבען היזק — ער ווייס נאך
אליין נים וויפיעל. הכלל, איך האב איהם נאר אומגליקליך גע־
מאכט! הער איך איהם אויסעט גאנץ פיין און רוף מיך אן צו
איהם: „זאגט אליין, זאג איך, זענט איהר נים א מאדנער איך?
ערשטענס, זאג איך, וואס איז בכלל, זאג איך, דאס איילעניש, וואס
מע איילט זיך? משטיינס געזאגט, וויפיעל לעבט דאס אינגאנצען
א מענטש אויף דער וועלט? איז נומער איינס. והשנית, האט
איהר פארגעסען, זאג איך, אז היינט איז דער דריטער טאג נאכ'ן
ברית, שלישי למילה הייסט עס, א קלייניגקייט? ביי אונז איז מען
זיך נוהג, זאג איך, אז צום דריטען טאג נאכ'ן ברית מאכט מען א
סעודה נאך א גרעסערע ווי אויפ'ן ברית אליין, מחמת דערימאך
וואס שלישי למילה, זאג איך, איז נאך טייערער פון דער מילה
אליין... נים שוין זשע, זאג איך, וועט איהר וועלען אומזיסט־אומ־
נישט, זאג איך, מיר נעמען און פארשטעהרען א שמחה?"...

— און כך הוה, מיין איך האט זיך שוין נים געקאנט איינהאל־
טען און האט זיך אזש צעלאכט פאר צרות: „וואס מויג מיר גרוים,
זאגט ער, איהר זענט א רעכטער קלעשטש!"... „לאז זיין אזוי, זאג
איך, אבי איין אורח!"...

— זיצענדיג ביים ווארעמעס און געגומען צו ביסלעך לחיים,
רוף איך מיך אן צו איהם: „הערט זשע אוים, מיין ליעבער איך,
די מעשה דערפון איז אזוי, זאג איך. ס'איז אפילו, זאג איך, נישט
אזוי כדאי אציגדערטא, זאג איך, צו רעדען וועגען מילכיגע מאכלים,
מחמת דערימאך, וואס מיר האלטען, זאג איך, סאמע ביי'ם פלייש,
נאר איך וואלט, זאג איך, וועלען הארכען פון אייך, זאג איך, וואס
איז אייער מיינונג וועגען קרעפלעך מיט קעז"... קוקט ער מיך אן:
„אקעגען וואס, הייסט עס, איז דאס געקומען צו רעד?"... „אקע־
גען דעם, זאג איך, וואס איך וואלט וועלען, איהר זאלט פארזוכען,
זאג איך, די מילכיגע קרעפלעך, וואס מיין ווייב מאכט, מחמת דערי־
מאך וואס היינט אויף דער נאכט, זאג איך, איז ביי אונז א מילכי־

גע וועטשערע"... ווערד ער אויפגעטראגען, דער אורח, הייסט עס, און רופט זיך אן צו מיר: „אי־פע! איך זעה, זאגט ער, אין אייך, אז איהר ווילט מיך פארהאלטען נאך אויף א מעת-לעת! ס'איז פון אייך, זאגט ער, איין עולה! א גרויסע עולה!"... און פון זיין קאכען זיך, וואס ער קאכט זיך, פארשטעה איך, אז לאנג בעטען וועט מען איהם פונדעסטוועגען נישט באדארפען, און קריעגען זיך אודאי נישט, מחמת דערימאך ס'איז א איד מיט איין אפעטיט, וואס האלט פון דער אכילה... מאך איך צו איהם אזוי: „איך געב אייך מיין עהרען־ווארט, זאג איך, און טאמער איז אייך ווינציג, נאט אייך, זאג איך, מיין תקיעת כף, אז אם ירצה שם מארגען פארטאג וועק איך אייך אויף צום פארטאגעדיגען פאיעזד — די גאנצע וועלט מעג זיך איבערקעהרען, אנים, זאג איך, זאל איך אזוי און אזוי!"... ווערד ער שוין א ביסעלע ווייכער און רופט זיך אן צו מיר: „געדענקט זשע — א תקיעת כף!" זאג איך: „תקיעת כף איז תקיעת כף". און מיינע האט געמאכט א מילכיגע וועטשערע, וואס זאל איך אייך זאגען, מיט אזעלכע קרעפלעך, אז דער אורח האט געמוזט מודה זיין, אז ס'איז אמת: ער האט אויך א ווייב, און זיין ווייב מאכט אויך קרעפלעך, נאר ס'איז אזא חלוק ווי פון טאג צו נאכט! ווייס איך וואס — כרחוק מזרח ממערב!

— און כך הוה. איך האב געהאלטען ווארט, מחמת דערימאך וואס א תקיעת כף איז א תקיעת כף. איך האב מיין אורח אויפגעוועקט פארטאג, געשטעלט דעם סאמאוואר. ער האט זיך גענומען פאקען אין וועג אריין, און טאקי גאנץ פיין געזעגענען זיך מיט מיר און מיט מיין הויזגעזינד. רוף איך מיך אן צו איהם: „געזעגענען, זאג איך, וועלען מיר זיך געזעגענען, נאר פריהער, זאג איך, דארף מען זיך צערעכענען". קוקט ער מיך אן, מחמת דערימאך ער פארשטעהט נים וואס איך זאג. „וואס הייסט, זאגט ער, צערעכענען?" „צערע־כענען, זאג איך, הייסט מאכען א חשבון; איך, זאג איך, וועל אייך געבען א חשבון, וואס פון אייך קומט, און איהר, זאג איך, וועט זיין אזוי גוט און מטריח זיין זיך באצאהלען". ווערד ער רוים אזוי ווי

פּייער: „באַצאָהלען? פאַר וואָס באַצאָהלען?" „וואָס הייסט, זאָג איך, פאַר וואָס? פאַר אַלסדינג: פאַר עסען, זאָג איך, פאַר טרינ־קען, פאַר סטאַנציע". ווערד ער שוין ווייס, ניט רויט, און מאַכט צו מיר: „איך פאַרשטעה אייך ניט, זאָגט ער: איהר האָט מיך פאַרבעטען צו זיך, זאָגט ער, אויפ'ן ברית, איבערגעהאַפּט אויף דער באַהן. אַרויסגעריסען ביי מיר דעם טשעמאָדאַן פון די הענט, צו־געזאָגט עולם־הבא..." שלאָג איך איהם איבער און מאַך צו איהם: „אמת, אַלסדינג אמת; נאָר וואָס געהט זיך דאָס אָן צו דעם? דאָס, זאָג איך, וואָס איהר זענט געוועזן ביי מיר אויפ'ן ברית, האָט איהר פאַרדיענט אַ מצוה. אָבער עסען און טרינקען און סטאַנציע — דאָס בין איך דאָך ניט מחויב, זאָג איך, אייך צו געבען אומזיסט! מחמת דערימאַך איהר זענט דאָך, זאָג איך, אַ איד אַ סוחר און פאַרשטעהט. זאָג איך, אַליין גאַנץ גוט, אַז פיש קאָסט געלט, און וויין האָט איהר געטרונקען דעם בעסטען, און ביער אויך, און ווישניק אויך, און דעם צימעס מיט די קוגלען מיט'ן באָרשט האָט איהר, דאַנקען גאָט, געלויבט אין טאָג אַריין, געלעקט די פינגער, און די קרעפּלעך, זאָג איך, מיט קען האָבען אייך אויך גוט געשמעקט. לאָז אייך, זאָג איך, וואויל באַקומען. איך פאַרגין אייך מיט'ן גאַנצען האַרצען. איהר וועט דאָך אָבער ניט פאַרלאַנגען, זאָג איך, אַז מחמת דערימאַך וואָס איהר האָט פאַרדיענט, זאָג איך, אַ מצוה און געהאַט הנאה, זאָל אַ איד צו אייך דערלעגען אי טרחה, אי געלט!" מיין אידענע־באַך, זעה איך, האָט באַשלאָגען אַ שוויים, ער האָט שיער דעם שלאַק באַקומען! ער האָט גענומען זיך וואַרפען, פּילדערען, שרייען, גוואַלדעווען: „ס'איז סדום! ערגער פון סדום! אַזאַ רציחה איז, זאָגט ער, נאָך ניט געהערט געוואָרען אין דער גאַנצער וועלט!!! וויפיעל קומט אייך?" געה איך און נעם אַ פּאַפּיער מיט אַ בליי־שטיפט און מאַך איהם אַ חשבון אַרום און אַרום, פאַר עסען און טרינקען און נאַכטלעגער, פאַר שבת, פאַר וויין און פאַר ווישניק, און פאַר ביער, און פאַר בעזונדערע באַשטעלטע קרעפּלעך מיט קען. אחת לאחת האָט זיך צענויפגענומען אַ קיימאַ־לן פון עטליכע און

דרייסיג קארבעז מיט קאפיקעס — איך געדענק שוין ניט אקוראט...

— דערזעהן דעם חשבון, איז מיין איד געווארען געל און גריז. די הענט האבען איהם געציטערט און די אויגען זענען איהם שיער פון קאפ ניט ארויס, און ער האט גענומען שרייען נאך מיט גרע־סערע קולות און געוואלדען: „וואו איז ער עס אריינגעפאלען? צווי־שען פעלד־גזלנים? גאר קיין מענטשען ניט פארהאנען? קיין גאט נישטא?” רוף איך מיך אן צו איהם: „שאט, ווייסט איהר וואס, רב איד? וואס דארפט איהר שרייען? זיך אפעסען דאס הארץ? אמעהר לאמיר זיך דורכפאהרען, זאג איך, אין שטעדטעל אריין, ס'איז ניט ווייט פון דאנען, מחמת דערימאך דארט איז דא מענ־טשען, דארט איז דא א רב, לאמיר פרעגען דעם רב, וואס דער רב וועט זאגען, אזוי וועט זיין”. דערהערט פון מיר אזעלכע דבורים, איז דעם אידען געווארען אביסעל גרינגער אויף דער נשמה. און וואס אהרט אייך — מיר האבען געדונגען א פוהרעל און האבען אויפגעזעצט זיך און אוועק אין צווייען אין שטעדטעל אריין, און גלייך צום רב.

— געקומען צום רב, טרעפען מיר איהם אקוראט נאכ'ן דאווענען. ווי ער לעגט צענויף טלית ותפילין. שלום עליכם, עליכם שלום. וואס'ט איהר זאגען? חאפט זיך ארויס מיין איד מיט א פייער און הויבט אן צו דערצעהלען די גאנצע מעשה פון „א” ביז „ת”, ווי אזוי ער איז געפאהרען פארביי אונזער סטאנציע, ווי אזוי ער האט זיך ארפגעחאפט מיט'ן טשעמאדאן אויפ'ן וואקזאל עפים געמען אין מויל אריין, אפילו גארניט אין זינען געהאט קיין ברית, פליהט אונטער אט דער איד (ווייזט אן אויף מיר) און פאלט צו מיט תחנונים, מחמת דערימאך אזוי ווי ביי איהם איז היינט א ברית און עס פעהלט איהם א צעהנטער צו א מנין, על כן האט גאט אליין אזוי געפיהרט! און דערנאך ווי אזוי איך האב ארויסגעריסען ביי איהם דעם טשעמאדאן פון די הענט, דערנאך ווי אזוי ער איז געקומען אויפ'ן ברית און געוואלט פאהרען ווייטער, האב איך איהם פארהאלטען אויף שבת און אויף שבת-צו-נאכטס און אויף זונטאג שלישי למילה און אויף מילכיגע קרעפלעך — הקיצור, ער האט ניט

דורכגעלאזט קיין זאך. און געהט און דערלאנגט דעם רב דעם חשבון, וואס איך האב איהם געגעבען. האט איהם דער רב אויס־געהערט דוקא מיט קאפ און ביז׳ן רעכטען סוף. און אז דער איד האט געענדיגט, רופט זיך אן דער רב: „האבען מיר אויסגעהערט, הייסט עס, איין צד. אצינד, זאגט ער, וועלען מיר הערען דעם אנדערען צד. וואס האט איהר דערויף צו זאגען?" רוף איך זיך אן צום רב: „איך פון מיין זייט האב גארנישט צו צולעגען, מחמת דערימאך, זאג איך, וואס אלסדינג, וואס דער איד האט אייך דא דערצעהלט, איז כשר וישר, לויטער אמת. נאר וואס דען, זאג איך, איין זאך לאז ער אייך, זאג איך, זאגען אויף זיין אידישקייט: ווען און וואסער א טאג איז ער געקומען, און וואו האט ער געהאל־טען שבת, און צי האט ער געגעסען פיש און געטרונקען ויין מיט ביער מיט קאניאק מיט ווישניק, און צי האט ער געלויבט דעם וואל־כישען בארשט מיט די מילכיגע קרעפלעך, וואס מיין וייב האט געמאכט?" ווערד דאך מסתמא מיין איד נאך מעהר אויפגעקאכט, שמיצט זיך און ווארפט זיך, ממש ער באקומט אפאפלעקציע! בעט איהם דער רב, ער זאל זיך אזוי ניט קאכען און ניט זיין אין כעס, מחמת דערימאך, וואס כעס איז עבודה זרה, און ער פרעגט איהם איבער נאך א מאל וועגען די פיש מיט׳ן בארשט מיט די קרעפלעך, און צי ס׳איז אמת, אז ער האט געטרונקען אי וויין, אי ביער, אי קאניאק, אי ווישניק? דערנאך טהוט ער אן די שפאקולען, דער רב, הייסט דאס, קוקט איבער דעם חשבון פון אויבען ביז אראפ, פיהרט אונטער די אונטערשטע שורה — סע שטימט: עטליכע און דרייסיג רובעל מיט קאפיקעס. דערנאך ציהט ער אויס אונז די פעטשיילע, מיר זאלען, הייסט עס, מקבל קנין זיין, אז מיר וועלען מקיים פסק זיין, און דער רב האט ארויסגעגעבען זיין פסק אין קורצע ווערטער: אז דער איד באדארף מיר באצאהלען כפי החשבון די עטליכע און דרייסיג רובעל מיט קאפיקעס, און הוצאות פאר דער נסיעה אהער און אהין. און פסק־געלט דעם רב — דאס זאל זיין לחצאין. אויף דער האלב הייסט עס, חלק כחלק.

— ארויסגעהאפּט זיך פונ'ם רב, ווי פון אַ שוויץ־באָד, נעמט דער איך אַרוים דעם טייסטער, האַפּט אַרוים פון דאַרטען אַ פופציגער (צוויי כף־הא'ערס), מהוט מיר אַ שמייץ אין פּנים אַריין. איך זאָל איהם געבען אויסגאַב. זאָג איך צו איהם: „וואָסער אויסגאַב?" זאָגט ער: „נאָך די עטליכע און דרייסיג, וואָס קומט אייך על פּי חשבון". זאָג איך: „וואָסער חשבון? וואָסערע עטליכע און דרייסיג? וואָס מיינט איהר, זאָג איך, איך בין טאַקי אַ פעלד־גזלן? צי אַ משוגע'נער? וואָס הייסט, איך וועל ביי אייך נעמען געלט? איך האָב אַ, זאָג איך, אַ אידען אויפ'ן וואָקזאַל, אַ ווילד־פרעמדען, איך קען איהם ניט, איך ווייס איהם ניט, נעם אַוועק ביי איהם דעם משעמאַדאַן פון די הענט און פאַרשלעפּ איהם, זאָג איך, מיט גע־וואַלד צו מיר אויף אַ ברית, און פאַרבּרענג, זאָג איך, מיט איהם אַ שבת, אויף אַלע אידען געזאָגט געוואָרען — וועל איך געהן, זאָג איך, מחמת דעריטאַך, און וועל ביי איהם נעמען געלט פאַר דער טובה, וואָס ער האָט מיר געטהאָן, און פאַר'ן תענוג, וואָס איך האָב פון איהם געהאַט?"... קוקט ער מיך שוין אָן טאַקי מיט איין אמת ווי אַ משוגע'נעם און מאַכט צו מיר: „וואָס זשע האָט איהר גע־דרעהט אַ מח? און וואָס האָט איהר מיך געשלעפּט צום רב?" „אַ מאָדנער איד, זאָג איך, איהר זענט! איך האָב עס געטהאָן, זאָג איך, ניט פאַר קיין זאַך, נאָר מחמת דעריטאַך, וואָס איך האָב גע־וואָלט, זאָג איך, איהר זאָלט זעהן, ו ו אָ ס פ אַ ר אַ ח כ ם אַ ר ב מ י ר ה אָ ב ע ן — און מעהר גאָרנישט..."

* * *

דערצעהלט די מעשה, האָט זיך מיין בעל־דבר, רב נחמן לקח, גאַנץ פיין אויפגעהויבען, און די איבעריגע דריי שותפים נאָך איהם, גענומען פערשפּיליען זיך די קאַפּאָטעס, שוין גרייט אַוועקצוגעהן. האָב איך מיך ניט געפוילט, דערלאַנגט זיי נאָך צו פּאַפּיראָסען און אנגערופען זיך צום דערצעהלער:

— האָט איהר מיר דערצעהלט, זאָג איך, אַ מעשה מיט אַ רב.

אפשר וואלט איהר געווען, זאג איך, אזוי פריינדליך אויסהערען אויך פון מיר א מעשה, און אויך מיט א רב, נאר א סך א קירצערע, ווי אייער מעשה?

און גארנישט געווארט אויף זייער יא אדער ניין, בין איך צוגעטרעטען גלייך צום עסק, און טאקי גאר אין קורצען.

— דאס איז געווען — אזוי האב איך אנגעהויבען מיין מעשה — גארנישט לאנג, און דוקא אין א גרויסער שטאדט, ערב יום כפור האט זיך עס געטראפען. פאלט אראפ ווי פון'ם הימעל א איד א סוחר, איין אורח, א רייזענדער, וואס פאהרט ארום איבער דער וועלט, פערקויפט סחורה און נעמט געלד, האלט זיך מיטביידע הענד ביי די זייטען, שפאציערט ארום איבער'ן שוהלהויף, אויף דער אידישער גאס, און פרעגט זיך שטארק נאך אויפ'ן רב, וואו זיצט דא ערגיץ דער רב? — וואס בעדארפט איהר צום רב? — „וואס איז אייער עסק?" איינעם, דעם אנדערען, דעם דריטען: וואו זיצט דא ערגיץ דער רב? — וואס דארפט איהר דעם רב? — „וואס איז אייער עסק?"... אהין־אהער, ער האט זיך דערפרעגט, וואו דער רב וואוינט. אריינגעקומען צום רב, האלט ער זיך נאך אלץ מיט ביידע הענד ביי די זייטען, רופט אפ דעם רב אויף א סוד, פערשליסט זיך מיט איהם בעזונדער אין א חדר: „רבי! אזוי און אזוי איז די מעשה. איך בין א איד א רייזענדער און פיהר מיט זיך געלט, א היבשע פותיקא. נישט חלילה מיינס; פריהער גאט'ס, דער־נאך פרעמדס. ס'איז ערב יום כפור; האלטען ביי זיך קאן איך עס נית; איבערלאזען עס אויף דער סטאנציע האב איך מורא — אזא פותיקא! טהוט מיר א טובה, נאט עס אייך, באהאלט דאס ביי זיך אין קאסטען ביז, אם ירצה השם, מארגען אויף דער נאכט נאך יום כפור..."

און נישט לאנג געטראכט, נעמט דער סוחר, בינדט אויף דעם זשילעט, און ציהט ארויס איין פעקעל נאכ'ן אנדערען די שענע אסיגנאציעס, נית פאר אייך גערעכט, די אמת'ע רויטע קנאקע־דיגע הונדערטערס!

ערזעהן אזא סומע געלד, רופט זיך אפ צו איהם דער רב: „האט קיין פאראיבעל ניט, איהר קענט מיך ניט, איהר ווייסט מיך ניט“... „וואס הייסט, איך קען אייך ניט? איהר זענט דאך עפּיס א רב!“... „גוט, איך בין א רב, איך קען אבער א י י ך ניט. ו ו ע ר א י ה ר זענט און ו ו א ס א י ה ר זענט“... אהין־אהער, זיי דינגען זיך. ער איהם: „איהר זענט א רב!“ דער רב צו איהם: „איך קען אייך ניט“. און דא דער טאג שטעהט ניט, ערב יום כפור! ס'איז געבליבען, אז דער רב נעמט צו ביי איהם דאס געלד; נאר וואס דען? — פאר עדות. ווער זאלען זיין די עדות? קיין אבי־וועמען קאן מען דאך נישט פערטרויען. שיקט דער רב רופען צו זיך די פני, די שבעה טובי העיר, די סאמע נגיד'ישע און פיינע בעלי־בתים פון שטאדט, און דערצעהלט זיי: „אזוי און אזוי איז די מעשה. אט דער איד, זאגט ער, האט געלט, א היבשע פּוּתיקא, ניט זיינס, פריהער גאט'ס, דערנאך פרעמדס. וויל ער עס מיר, זאגט ער, געבען באהאלטען ביז איבער יום־כפור. על כן זייט איהר, זאגט ער, עדות, וויפיעל ער האט מיר איבערגעגעבען געלט, בכדי ס'זאל ניט ארויסקומען, זאגט ער, דערנאכדעם קיין שום, איהר פערשטעהט?“... און דער רב האט זיך מטריח געווען, איבערגע־צעהלט פאר די בעלי־בתים אין די אויגען דריי מאל די פּוּתיקא, איינגעוויקעלט אין א פעטשיילע, פער'חתמ'עט די פעטשיילע מיט טריוואכס, צוגעלעגט די חתימה: „הרב ומו"צ", בעוויזען די בעלי־בתים: „נאט, זעהט, אט דא האט איהר מיין חתימה, און געדענקט זשע, אז איהר זענט עדות!“... די פעטשיילע מיט'ן געלד האט דער רב איבערגעגעבען דער רביצין, זי זאל דאס פערשליסען אין קאס־טען, און די שליסעלעך זאל זי בעהאלטען אין איין ארט, וואס קיין בן־אדם זאל ניט וויסען... און מען איז אוועק אין שוהל אריין און מע האט גאנץ פיין געדאווענט און געפאסט, און איבערגעלעבט דעם יום־כפור, געקומען פון שוהל, אפגעפאסט זיך, מע טהוט א קוק — אהא! ער איז דא! דער איד, דער סוחר, הייסט עס. „א גוטע וואך“. „א גוט יאהר. זיצט. וואס'ט איהר זאגען?“ „גארנישט. איך בין

געקומען מכח דער פּותיקא"... „וואָסער פּותיקא?" „די ממתקים"... „וואָסערע ממתקים?" „איך בין געקומען נאָכ'ן געלט"... „וואָסער געלט?" „מיין געלט... דאָס הייסט, ניט מיינס, פריהער גאָט'ס, דערנאָכדעם פרעמדס... איך האָב עס אייך געגעבן באַהאַלטען"... „א י ה ר ה א ט מ י ר געגעבן באַהאַלטען געלט?... ווען?"...

צעלאַכט זיך דער איד, מיינט, אַז דער רב טרייבט מיט איהם קאַטאָוועס. פרעגט איהם דער רב: „וואָס איז דער געלעכטער?" זאָגט ער: „דאָס ערשטע מאָל זעה איך אַ רב אַ לץ"... געפינט זיך שוין דער רב בעלעדיגט. קיינער האָט איהם נאָך ביז אַהער, זאָגט ער, ניט געקרוינט מיט'ן נאָמען לץ. „זאָגט, רב איד, וואָס דאַרפט איהר?"

דערהערט אַזעלכע דבורים, האָט דעם אידען אַ קלאַפּ געגעבען, ניט פאַר אייך געדאַכט, אַט־אַ־דאָ, אונטער'ן לעפעלע. „סטייטש, רבי, אין נאָמען ווילען! איהר ווילט קוילען אַ אידען? איך האָב דאָך אייך אָפּגעגעבען אײנגאַנצען מיין געלט, ניט מיינס, פריהער גאָט'ס, דערנאָכדעם פרעמדס! אַ סימן — איהר האָט עס, זאָגט ער, איינגעוויקעלט אין פעטשיילע, פאַר'חתמ'עט מיט טריוואַכס, פאַרשלאָסען ביי דער רביצין אין קאַסטען, און די שליסעלעך באַהאַלטען אויף איין אָרט, וואָס קיין בן־אדם זאָל ניט וויסען... און נאָך אַ בעסערער סימן: עס זענען, זאָגט ער, דערביי געווען עדות, די פיינסטע בעלי־בתים פון שטאָדט!..." און ער פוילט זיך ניט, דער איד, און רעכענט אויס די בעלי־בתים ביי די נעמען. און אַליין בעשלאָגט איהם אַ קאַלטער שוויים, און עס נעמען איהם אַנגסטען, בעט אַ גלאָז וואַסער.

און נישט לאַנג געטראַכט, נעמט דער רב און שיקט אָוועק דעם שמש צו די אויסגערעכענטע פּני, די שבעה טובי העיר, די סאַמע פיינסטע בעלי־בתים פון שטאָדט. יענע קומען צו לויפען: „וואָס איז געשעהן?" „איין אומגליק! אַ בלבול! אַ פריטשעפּע אַ איד! ער טענה'ט, אַז ער האָט מיר יאַקבי איבערגעגעבען

א גאנצע פּותיקא ערב יום כפּור אויף צו באהאלטען, און איהר זענט יאקבי דערביי געווען עדות!..."

האבען זיך די בעלי־בתים איבערגעקוקט צווישען זיך, ווי איינער רעדט: „אט דא וועט מען עס אפּלעקען א ביינדעל!" א קלייניגקייט, אזא פּותיקא! דער יצר־הרע פון געלד! און זיי זענען אנגעפאלען אויפ'ן אידען: „אי־פע! ווי שעמט איהר אייך ניט אין אייער ווייטען האלז אריין אויסטראכטען אויף אונזער רב אזא מיאוסען בלבול?!..."

דערזעהן אזא מעשה, האט דער איד אפּגעלאזט העגד און פיס — עס האט איהם א נעם געגעבען דער קראם, ניט פאר אייך געדאכט — אט־אט חלש'ט ער! האט זיך אויפגעהויבען דער רב, צוגעגאנגען צום קאסטען, ארויסגענומען די פעטשיילע מיט געלד און אונטערגעטראגען דעם אידען:

— גאט איז מיט אייך! נאט! אט איז אייער געלט! נעמט עס אייך אפּ און צעהלט עס נאר אקארשט איבער, ווי עס געהער צו זיין, פאר די דאזיגע אידען אין די אויגען. די חתימה, ווי איהר זעהט, איז ניט געריהרט, דער טריוואכס גאנץ, אלץ ווי עס דארף צו זיין!

א נייע נשמה האט מען געבאך אין דעם אידען אריינגעזעצט. די הענד האבען איהם אזש געציטערט, און טרערען האבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען.

— צו וואס האט אייך געטויגט, רבי, נעמען א אידען און טרייבען מיט איהם לצנות? אזא לצנות?!...

— כ'האב אייך נאר געוואלט באווייזען — ווער אונזערע שענע בעלי־בתים זענען...

לשנה טובה

אַ מעשה פון פאַרציַיטען, דערצעהלט פון אַ
איד אַ חסיד פאַר אַ סך אידען, פאָהרענדיג
אין וואַגאָן, און איבערדערצעהלט מיט זיין
לשון.

געשריבען אין יאָהרען 1915 — 1913

לשנה טובה

— נעמען, לאָז זיך אייך דאַכטען, נעמען אַלע ביי אונז, ביז'ן ארון הגדול! און אפילו דער ארון הגדול אַליין בכבודו ובעצמו. ס'זאָל אייך צו קיין שאַנדע ניט זיין, נעמט אויך, אַז מע גיט איהם... וואָס? איהר גלויבט ניט? איהר לאַכט? לאַכט געזונטערהייד!... שוין? איהר'ט זיך שוין אויסגעלאַכט? אַצינד רוקט אייך קאָרשט צענויף, מיינע ליעבע אידען, וועל איך אייך דערצעהלען אַ מעשה פון פאַרצייטען. די מעשה האָט זיך געטראָפען ניט מעהר און ניט ווייניגער ווי מיט מיין זיידען, עליו השלום, אין יענער גוטער צייט, בעת מלך איז געווען דער ערשטער ניס... וואָס ווינקט איהר צו מיר? וואָס'ט איהר זיך דערשראָקען? איהר האָט מורא, אַז די ערלים, וואָס זיצען מיט אונז אין וואַגאָן, וועלען פאַרשטעהן וואָס מע דבר'ט? אַ מכה וועלען זיי ביי מיר פאַרשטעהן! איכ'ל רעדען פאַרשטעלט, און דאָרט, וואו מע באַדאַרף, — גאָר אויף לשון־קודש — אַבי איהר זאָלט נאָר הערען מיט קאָפּ און ניט האָבען אַ טבע איבערשלאָגען יענעם אין מיטען.

בקיצור, ויהי בימי אחשורוש — דאָס איז געווען, לאָז זיך אייך דאַכטען, אין דער צייט, ווען ס'האָט געוועלטיגט **אונזערענס** עלטער־זיידע, נאָך וועמען **אונזערער** איז אַ נאָמען, דער זכות מעג איהם ביישטעהן אויף יענער וועלט און אַסעגען קומען דאָרט, פאַר די טובות, וואָס אונזערע אחינו בני ישראל האָבען פון איהם געהאַט דורך זיינע גזירות טובות ישועות ונחמות — אמן. אַ לאַנגע צייט האָבען אונזערע זיידעס, און דערנאָך אונזערע טאַטעס, נישט געקאָנט פאַרגעסען דעם דאָזיגען ארון הגדול, האָבען זיך געאַכעט פונ'ם שלאָף און דערמאָנט איהם אַלע מאָל צום גוטען — אַזוי גוט איז זיי געווען! דאָס גאַנצע לעבען איז געהאַנגען ביי איטליכען אויפ'ן שפּיץ נאָז. און געלעבט האָט מען נאָר

אינ'ם זכות און מיט'ן חסד פונ'ם ארון הקטן, פונ'ם „קנעפעל“, דאס הייסט, דורך דעם, וואס דאס „קנעפעל“ פלעגט נעמען אויף דער יד, און דערצו נאך פארזוכען די דגים ערב שבת מיט א גלעזעל יי"ש, האבען אידען געקאנט דערוויילע אטעמען פראנק און פריי, האנדלען און וואנדלען און לעבען ווי גאט אין אדעס.

ויהי היום — און וואו א ויהי איז דאך א צרה — טרעפט זיך א מעשה: וימת פרעה מלך מצרים — לעגט זיך אוועקעט דאס „קנעפעל“ און מאכט א שטארב, ויקם מלך חדש — און עס קומט אראפ צו אונז אין שטאדט א ניי „קנעפעל“, א המן, א רשע, אשר לא ידע את יוסף — וואס נעמט נישט, חאטש גיב איהם א קרענק! האט מען איהם געפרובט נתנ'ען א גרעסערע מטבע — ער נעמט ניט! גאר א גרויסע מטבע — ער נעמט ניט! געוואלט איהם מכבד זיין מיט דגים — ער געהט ניט! א שמועס געגעבען פון א גוט ביסעל משקה — ער טריגקט ניט! אז מע שמועסט א „נקי־כפים'ניק“, איז דאך ניט שייך! און טאמער בעט מען איהם מיט רחמים — טופעט ער מיט די פיס, טרייבט ארויס און טהוט דערנאכדעם מעשים אשר לא יעשו: א פראטאקאל נאך א פראטאקאל, א שטראף נאך א שטראף. אידען לאזט ער ניט האנדלען. מלמדים לאזט ער ניט קנעלען. און דערזעהט ער א יונג ווייבעל — רייסט ער איהר אראפ דעם פאריק. א יונגען מאן — שערט ער איהם אפ א פאה. „אזוי, זאגט ער, טהוט דער ארון הגדול אויך“... און קוועלט, טרייסעלט זיך פון זיין אייגענער חכמה, ווערד צעשמאלצען פאר געלעכטער!... פערדריסט דאך עס, און סע ברענט. נאר מען קאן גארנישט מאכען. וואס טהוען אידען? דאס, וואס אלע מאל: ויאנחו בני ישראל — אידען זיפצען נעבאך שטילערהייד און מע מאכט איין אסיפה און נאך איין אסיפה, הבה נתחכמה — לאמיר עפים צוטראכטען, ווי אזוי ווערד מען פטור פונ'ם דאזיגען המן ימח שמו? איז געבליבען, מע זאל געהן צו מיין זיידען רב אנשעל עליו השלום. אזוי טאקי האט ער געהייסען, דער זיידע מיינער, און דאס בין איך טאקי נאך איהם א נאמען.

און מיין זיידע אנשעל איז געווען, לאז זיך אייך דאכטען, א איד א נגיד און א מיוחס, און דעם רבינ'ס א חסיד, און א גבאי אין שוהל, און א תקיף ביי נאטשאלסטווע. אז מע שמועסט כל־ולך! „גוואלד, רב אנשעל, ראטעוועט א שטאדט! גיט עפיס איין עצה!" הערט זיי אויס דער זיידע און מאכט צו זיי: „וואס קאן איך אייך, קינדערלעך, העלפען? סיידען איכ'ל מיך ארופחאפען צום רבי'ן זאל לעבען, און וואס ער זאל לעבען וועט זאגען, דאס וועלען מיר טהון". און אומר ועושה — דער זיידע האט פיינט געהאט לאנגע מחזקות. פוילען זיך איז ביי איהם ניט געווען, און אין הוצאות איז אויך ניט געווען קיין מניעה — א שטאדט קאן אויס־טראגען. עס האלט ביי צרכי צבור, מע דארף ראטעווען א שטאדט, איז עפיס פארהאן תירוצים?... און ער האט זיך אויפגעזעצט, דער זיידע אנשעל הייסט עס, זומער איז דאס געווען, אין די רעכטע היצען, האט זיך אפגעזעגענט מיט דער גאנצער שטאדט און איז אוועק גלייך צום רבי'ן. געקומען צום רבי'ן, הויבט ער איהם אן צו דערצעהלען א מעשה: איין אומגליק, איין ערל א נקי־כפים'ניק, וואס נעמט ניט. טהוט דער רבי א קוק אויף איהם מיט איין אויג און א מאך מיט דער האנט, ווי איינער רעדט: מע דארף ניט רע־דען ווייטער, ער ווייסט שוין. פון וואנען ווייסט ער? — דאס פרעגט א נארר. זיי ווייסען שוין!... וואונדערט זיך דער זיידע, נאר ער שווייגט אוןווארט, וואס וועט זיין ווייטער? אין א מינוט ארום רופט זיך אן דער רבי: ל ש נ ה ט ו ב ה ת כ ת ב ו ו ת ח ת מ ו... וואונדערט זיך דער זיידע נאך מעהר: וואס פאר א סמיכות־הפרשה? ס'איז נאך אין רעכטען זומער, נאך ווייט צו ראש־השנה, ווי קומט עס איצטער צו „לשנה טובה"?... נאר פרעגען דעם רבי'ן קשיות פרעגט מען ניט. ווארט ער. און שוין פאר'ן אפגעזעגענען זיך רופט זיך אן דער רבי צום זיידען מיט א זיפץ: הער זשע אויס, אנשעל (זיי זאגען דאך אלעמען „דו"). נעם און פאהר, זאגט ער, אהיים בשלום און זאלסט זאגען דער שטאדט, זאגט ער, אז איך האב זיי געזאגט „לשנה טובה תכתבו ותחתמו". און אז דו וועסט קומען

אהיים, זאגט ער, זאלסטו אפּוואַרטען ביז'ן גרויסען יאריד, און זאלסט ארויסנעהן, זאגט ער, אויפ'ן יאריד און זאלסט קויפען א פּאר סוסים, אבער מן המובחר, פון די בעסטע הייסט עס! שפּאקעס זאלען זיי זיין! און זיי זאלען זיין, זאגט ער,ביידע גלייך, ווי א צווילינג, ווי איין מאמע האט זיי געהאט, עס טאר ניט זיין קיין פלעק אויף זיי, קיין שפּרינקעלע. און דו זאלסט, זאגט ער, נעמען ד' שפּאקעס און זאלט זיי איינשפּאנען, זאגט ער, אין א קארעטע, אין א שענער קארעטע, וואס שענער איז בעסער, און דו זאלסט אוועק־פאהרען מיט זיי, זאגט ער, אין יענעם מקום אריין, וואו דער אדון הגדול זיצט... מיט א „פּ" הויבט זיך אן יענע שטאדט... און אז דו וועסט קומען, זאגט ער, אין יענעם מקום, זאלסטו דעם ערשטען טאג, זאגט ער, אפּרוהען, דעם אנדערען טאג אפּרוהען, און דעם דריטען טאג, זאגט ער, אויך אפּרוהען, און אז דו וועסט זיך אפּרו־הען, זאלסטו, זאגט ער, נאכדעם אין דער פריה, באלד נאכ'ן דאווענען, און פארנאכט, בין מנחה למעריב, מאכען א שפּאציער מיט די שפּא־קעס פאר'ן פּאלאץ פונ'ם מלכות, און זיצען זאלסטו אין דער קארעטע ווי א שררה, וואס פאהרט זיך דורך גלאט אזוי לשם פארגעניגען... והיה — און ס'וועט זיין, זאגט ער, אז מע וועט דיך אפּשטעלען און פרעגען: „וואס ווילסטו פאר די פערדלעך?" זאלסטו זאגען: „איך האנדעל ניט מיט קיין פערד"... און פאהר, זאגט ער, בשלום אהיים, וה', זאגט ער, יצליח דרכך"...

און כך הוה. ס'איז געקומען די צייט פונ'ם גרויסען יאריד, ווי דער רבי האט פאראויסגעזאגט, איז דער זיידע ארויס אויפ'ן יאריד, דערזעהט ער א ציגיינער מיט א פּאר שפּאקעס, אבער שפּא־קעס אשר לא שפּאקו אבותינו! קיין גרויסער מבין אויף פערד איז מיין זיידע נישט געווען, נאר זייער אויסזעהען — איינס אין איינס, ווי איין מאמע האט זיי געהאט, און אהן א פלעק — אלסדינג, ווי דער רבי האט געזאגט! דערזעהען די פערדלעך, איז שוין דער זיי־דע, לאז זיך אייך דאכטען, פון זיי ניט אפּגעטרעטען. ער איז צוגעזאָ־טען געוואָרען! דער ציגיינער, אפּנים, האט פארשטאנען, אז דער

זיידע איז אויסער זיך פון די פערדלעך, האט ער מסתמא פארבעטן אזא מקח, אז דעם זיידנס איז געווארן נישט גוט, ממש עס איז איהם פינסטער געווארן אין די אויגען! נאר ס'איז עפּיס א תירוץ? פקוח־נפש — ראטעווען א שטאדט מיט מענטשען! אידען האבען פארקויפט, פארזעצט דאס לעצטע שבלעצטע! און מיין זיידע האט גענומען דינגען זיך פאר די שפּאקעס, א רענדעל אראפּ, א רענדעל ארויף — ער איז שוין. לאז זיך אייך דאכטען, פון די שפּאקעס ניט אפּגעטראטען און האט אוועקגעקויפט די שפּאקעס און גענומען די שפּאקעס און איינגעשפּאנט די שפּאקעס אין א שענער קארעטע. און איז אוועק מיט די שפּאקעס גלייך אין יענעם מקום, אקוראט ווי דער רבי האט אנגעזאגט, נישט געלאזט פאלען א האר. און אז ער איז געקומען מיט די שפּאקעס אין יענעם מקום אריין, — דאס איז שוין געווען ראש חודש אלול — האט ער אויסגערוהט זיך דריי טעג מיט דריי נעכט, און גענומען דערנאך שפּאציערען מיט די שפּאקעס אלע אין דער פריה תיכף ומיד נאכ'ן דאווענען און אויף דער נאכט, בין מנחה למעריב, און פּאוואלי, נישט געחאפּט, טריט ביי טריט, דריי מאל הין און צוריק, פארביי דעם פּאלאץ פונ'ם מלכות — אלסדינג, ווי דער רבי האט געהייסען, ניט געמינערט א האר.

הקיצור המעשה, ער פאהרט, לאזט זיך אייך דאכטען, א טאג, ער פאהרט צוויי, ער פאהרט דריי — גארנישט מיט גארנישט! ער הויבט שוין אן אריינפאלען אביסעל אין א מרה־שחורה: וואס וועט זיין דער תכלית? נאר צופיעל מהרהר זיין טאר מען אויך נישט. אז דער רבי זאגט, איז מסתמא ניט אומזיסט. און כך הוה: איינ־מאל, שפּאציערענדיג אזוי פארביי דעם מלך'ס פּאלאץ מיט די שפּאַ־קעס, דערזעהט ער, ווי עס קומט איהם אקעגען פון דווארעץ ארויס עפּיס א גרויס „קנעפּעל", אפּנים, איין אטיוטאנט פון די אמיר־טאנטען, און שטעלט איהם אפּעט און פייפט עפּיס מאדנע איהם גלייך אין פּנים אריין, און באטראכט די שפּאקעס, ווי א רעכטער מבין, פון אלע זייטען, און טהוט איהם א פרעג: „הער נאר, דו,

וואס ווילסטו פאר די פערדלעך?“ — אקוראט ווי דער רבי האט געזאגט! טהוט איהם א טיאכקע דאס הארץ, דעם זיידען הייסט עס, און ער ענטפערט איהם אפ, ווי דער רבי האט איהם אנגעזאגט: „איך האנדעל ניט מיט קיין פערד“. קוקט איהם יענער אן מיט א בעזען קוק: „ווי קומט צו דיר אזעלכע שפאקעס?“ שווייגט ער שוין, דער זיידע, ווייסט ניט וואס צו ענטפערען, ווארום ווענען דעם האט דער רבי ניט געזאגט גארנישט... ווערד יענער נאך מעהר בעזן און רופט זיך אן צו איהם: „אפשר האסטו זיי גע׳גנב׳עט?“ ווערד דעם זיידען שוין גאר קאלעמוטנע אויפ׳ן הארצען, און ער טראכט זיך: „הלואי זאל זיך עם גוט אויסלאזען“. נאר רעדען קאן ער נישט. ביז גאט האט איהם אריינגעגעבען א זינן, ער זאל א זאג טהון צום אטיוטאנט: „אדוני פריץ! די שפאקעס זענען מיינע שפאקעס. איך האב זיי געקויפט, זאגט ער, ביי א ציגיינער אויפ׳ן יאריד. איך האב, זאגט ער, עדות, — א גאנצע שטאדט מיט אידען!“... ענטפערט איהם דער אטיוטאנט: „עדות האסטו? מע קען אייערע עדות“... און ער נעמט ווידער א מאל פייפען און אבער א מאל באטראכטען די שפאקעס, און רופט זיך אן צום זיידען: „דו ווייסט? דעם מלך זענען געפעלען דיינע שפאקעס!..“ רופט זיך אן צו איהם דער זיידע: „אין וואס איז די מניעה? אויב די שפאקעס זענען געפעלען דעם מלך, קאנען דאך מיינע שפאקעס ווין זיינע שפאקעס“...

ווי קומט דאס, דער זיידע זאל פאלען אויף אזא זאך — וואס פרעגט איהר? אז ס׳איז באשערט, גיט דער אויבערשטער אריין א שכל, ובפרט אז ער איז געווען, ווי איך האב שוין געזאגט, א איד א חכם, האט ער פארשטאנען, אז דער רבי האט איהם אנגעזאגט שפאציערען פארביי דעם מלך׳ס פאלאץ, איז מסתמא געווען דערביי א קוק, ווי איהר וועט עס באלד געוואוירע ווערען...

הקיצור המעשה, מע האט גענומען די שפאקעס און מע האט גאנץ פיין אריינגעפיהרט די שפאקעס אין הויף אריין, אין צארסקי דווארעץ הייסט עס, און געוויזען די שפאקעס פאר׳ן אדון הגדול

און ווי נאר דער אדון הגדול האט דערזעהן די שפּאקעס, אזוי האט ער שוין ניט געקאנט מעהר אפּטרעטען פון די שפּאקעס. א מין כח איז געלעגען אין די דאזיגע שפּאקעס! א שעה כסדר האט ער זיך געשפּיעגעלט אין די שפּאקעס, באוויזען די שפּאקעס לכל שריו ועבדיו — דעם גאנצען הויף. הכלל, ער האט זיך גאר ניט געקאנט זאט אנקוקען אין די שפּאקעס — ממש ותדבק נפשו!... און דער זיידע שטעהט אליין פון דער ווייטען און קוקט זיך צו און שווייגט. ער האט באלד דערקענט נאכ'ן פּאטרעט ווער דאס איז... נאר גארנישט, לא קם ולא זע, א בשר ודם גלייך מיט אלע... דערנאך געהט ער צו, דער אדון הגדול הייסט עס, גלייך צום זיידען, און ווי נאר ער האט א קוק געגעבען אויף איהם, איז איהם שוין פארקיהלט געווארען, דעם זיידען הייסט עס, אלע געבליטען. און אז ער האט דערהערט זיין קול, א קול פון א לעמפּערט, איז איהם דורכגעלאפען א פרעסטעל איבער'ן לייב. „וויפיעל ווילסטו פאר די פערדלעך?" ענטפערט איהם דער זיידע, קוים־קוים וואס ער רעדט, און פיהלט, אז דאס קול ציטערט איהם און אין מויל איז איהם טרוקען: „איך פארקויף ניט קיין פערד. נאר אויב, זאגט ער, דעם האר זענען געפעלען די פערדלעך, און אויב איך האב, זאגט ער, געפונען לייטזעליגקייט אין די אויגען פון מיין האר, און מיין האר וועט ניט זיין אויף מיר אין גרימצארן, לאזען, זאגט ער, אריינגעפיהרט ווערען מיינע שפּאקעס אין די שטאלונגען פון מיין האר — דארט, זאגט ער, איז זייער ארט"... מעהר האט ער ניט געקאנט ארויסרעדען קיין ווארט, מחמת דער אדון הגדול האט אויף איהם געגעבען א קוק, איז איהם פרחה נשמתו געווארען! און ווער שמועסט, אז דער אדון הגדול איז צו איהם צוגעגאנגען נאך נעהענטער און געגעבען צו איהם א רעד מיט זיין געמבע, איז פון איהם שיער ניט געווארען, פונ'ם זיידען אנשעל, א גל של עצמות. „הער זיך איין, זאגט ער צום זיידען, אפשר ווילסטו פון מיר א טובה'לע? זאלסטו, זאגט ער, זאגען בעסער גלייך, אהן חכמות, אהן אידישע אויבער־הסברות,

אהן דריידלעך און אהן קונצען, אניט, זאגט ער, וועט דיך קאסטען טייערער!"

נו, ווי פארשטעהט איהר, מיינע ליעבע אידען, וואס האט בשעת מעשה זיך געטראכט דער זיידע אנשעל עליו השלום? אודאי איז איהם פארקיהלט געווארען דער מאמעס מילך פון אזעלכע דבורים! נאר אזוי ווי דער זיידע אנשעל איז געווען, ווי איך האב אייך שוין געזאגט, איין אביר־לב, לא קם ולא זע, נעמט ער זיך אן מיט כח, לאזט זיך אייך דאכטען, און רופט זיך אן צום אדון הגדול:

„אדוני, זאגט ער, קעניג! איך שווער דיר בהן שלי, אז איך מיין נישט דערביי קיין שום מיין, זאגט ער, מיט קיין שום אויבער־קעפלעך, און איך בין ווי ט, זאגט ער, פון חכמות, פון אויבער־הסברות, דריידלעך און קונצען, און איך פארלאנג ניט, זאגט ער, פון מיין האר קיין שום טובות. נייערט, זאגט ער, דער כבוד איז ביי מיר ווערטה איננאנצען, און די גרעסטע טובה וועט פאר מיר, זאגט ער, זיין דער זכות, וואס מיינע שפאקעס וועלען פון היינט אן שטעהן מיט די פערד פון מיין האר, און מיין האר וועט טהון רייטען אויף זיי"... אודאי איז דער אדון הגדול געווען גערירט פון אזא מין געשפרעך, און ער האט שוין גענומען רעדען א סך ווייכער, איין אנדער לשון, מיט איין אנדער שפראך, מיט אנדערע דבורים — ס'איז גאר לא זו הדרך! און ער הויבט זיך אויף, דער מלך, ארויף אין פאלאץ אריין, און דער זיידע אנשעל נאך איהם, לא סם ולא זע — גלייך ווי גארנישט, נאר די קנעכלעך, לאז זיך אייך דאכטען, טרייסלען זיך איהם, און דאס הארץ — טיק־טאק! טיק־טאק! — ווי א זייגער. א ווערטעלע אויסצורעדען — בחצרות מלכים, אין צארסקי דווארעץ! אז אומעטום, וואו מע טהוט א ווארף מיט איין אויג, איז נאר גאלד און נאר זילבער, און אלסדינג איז גע־שניצט פון סאמע עלפענביין. אויבען קרישטאל, אונטען מירמעל־שטיין, און ביי די זייטען ברושטין, עכטער ברושטין, וואס געהט אויף לולקע־ציבעקס און אנטיפקעס. דעם זיידען אנשעל האט זיך אזש דער קאפ פארדרעהט פון אזא עשרות, נאר ער האלט זיך! דער אדון

הגדול געהט, ער געהט איהם נאך. דערנאך זעצט זיך דער אדון אוועק, בעט דעם זיידען אויף זיצען, זיצט ער, איז ער איהם מכבד מיט א ציגאַיער, ער זאל רויכערען, רויכערט ער — לא קם ולא זע! דערווייל קומט אריין „זי“, די מלכה הייסט עס — רייך, איינגעטונקען אין זייד און אין סאמעט, פון אויבען ביז אראפּ דימענטען און בריליאַנטען און די טהייערסטע שטיינער, וואס שעמערירען אין די אויגען! און שען איז זי, ווי די מלכה שבא, אין איהר פּנים נישט אריינצוקוקען! דערזעהען א אידעל זיצט אויבען־אַן צעלעגט און רויכערט א פּאַפּיראָס, פּאַרדריסט עס איהר מסתמא און זי קוקט אויפ'ן אדון הגדול מיט תרעומות, ווי איינער רעדט: „וואס טהוט דא אט דאס אידעל?“... נאר דער זיידע אנשעל — ס'זאל איהם אנהויבען צו אהרען! א מענטש איז געווארען אזא תקיף — וועמען האַרכט ער? רויכערט ער זיין ציגאַיער און קוקט נישט אפילו אין איהרע ד' אמות! זי אבער לאזט פון איהם קיין אויג ניט אראפּ, ממש דורס מיט'ן קוק... פּארשטעהט עס, אפּנים, דער אדון הגדול, אז זי איז ניט צופריעדען מיט'ן גאסט, נאר ער מאכט זיך ניט ווּיסענדיג, טהוט א ווארף אויף איהר מיט די אויגען און טהוט זיך א זאג צו איהר אין גוטען מוט: „דושינקא, טשאַי“ — מען זאל דערלאנגען טיי, הייסט עס. שווייגט זי. זאגט ער נאך א מאל: „דושינקא, טשאַי“. שווייגט זי ווידער. פּוילט ער זיך ניט און טהוט א טופּ מיט'ן פוס און א ברום ארויס שוין אויף דער העכסטער אקטאַבע: „דושינקא, טשאַי!!...“ האבען אלע פענסטער געקלונגען! א קלייניגקייט? מורד במלכות!... און עס האט ניט געדויערט אזוי פיעל, ווי איך דערצעהל אייך, האבען זיך א שאַט געגעבען אטיוטאַנטען און געגעראַלען, און ס'איז בעשאַפען געווארען אין איין כהרף עין, לאז זיך אייך דאכטען, א סאַמאַוואר א הוידיגער ווי א גזלן, און איינגעמאַכטסען אלערליי מיט פרישע אייערבייגעל מעדני מלך, און טאַקי געקאַכטע אייער, ווייל מע ווייס דאך אין צארסקי דווארעץ אויך, אז איין עהרליכער איד וועט קיין אנדער זאך ניט עסען א חוץ „אייער“. און דער מלך בעט איהם,

ער זאָל עסען און טרינקען און זיך וואויל מאַכען. פרעגט איהם אויס בעת מעשה, ווער ער איז? און וואס איז זיין טהועכץ? און צי האט ער פּרנסה? און וואס מאַכען עפּיס די אידעלעך פון זיין מדינה? אַלסדינג וויל ער וויסען, און די גאַנצע צייט בסבר פּנים יפות. ענטפערט איהם דער זיידע אַנשעל, לאַז זיך אייך דאַכטען, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, און אַז ס'איז געקומען צו דעם, וואס מאַכען עפּיס די אידען, טראַכט ער זיך: „אַצינד איז אַ שעת־הכושר צו צוטרעטען צום עצם ענין. אַצינד וועל איך איהם זאָגען. יעבור עלי מה!"... און ער נעמט און לעגט אַוועק פאַר'ן אדון הגדול, לאַז זיך אייך דאַכטען, אַ מענה־לשון (דער זיידע אַנשעל האט גע־קאָנט!) — כך וכך, אדוני קעניג, אַזוי איז די מעשה: „דיינע אידען, זאָגט ער, האבען זיך ניט וואס צו באַקלאָגען. נישט מעהר, זאָגט ער, אויב דעם מלך איז גוט אויפ'ן הארצען און אויב איך האב גע־פונען לייטזעליגקייט אין די אויגען פון מיין האר און אויב, זאָגט ער, מיין האר וועט ניט זיין אין גרימצאָרן אויף זיין קנעכט, וועל איך דיר, זאָגט ער, זאָגען דעם גאַנצען אמת. הנה זיי וויסען, אדוני קעניג, אַז ביי דיר אין דער מדינה פיהרט זיך, ברוך השם, גאַנץ נישקשה'דיג, און די אידען לעבען מיט'ן חסד פונ'ם „קנעפּעל". איז דאס קנעפּעל, זאָגט ער, אַ קנעפּעל, איך מהכתיתי. און טאָמער חלילה ניט — איז, זאָגט ער, זעהר ביטער. אט איז ניט לאַנג אראָפּגעקומען צו אונז אַ קנעפּעל, זאָגט ער, איז ער אַ נקי־כפּים'ניק, קייען מיר פון איהם די ערד! ס'איז נאך ביי דיר אין דער מלוכה אַזעלכער, זאָגט ער, קיין מאָל ניט געוועזען. מע זאָל אויספאַהרען די גאַנצע מדינה לאָרכה ולרחבה. אַ קנעפּעל אַ נקי־כפּים'ניק — דאס איז אַ מכה אשר לא כתובה בתורה!"... קוקט אויף איהם דער אדון הגדול און רופט זיך אַן צום זיידען: „איך וועל דיר זאָגען דעם אמת — דו רעדסט עפּיס אַזוי פאַר־שטעלט, אַז איך הויב ניט אָן צו פאַרשטעהן, וואס הייסט עס ביי דיר אַ נקי־כפּים'ניק און וואס הייסט עס ביי דיר אַ „קנעפּעל"?... רופט זיך אָן דער זיידע: „נקי־כפּים'ניק הייסט אַ פּריץ, וואס נעמט

ניט, און „קנעפּעל" — דאָס מיינט מען, זאָגט ער, דעם אדון הקטן, וואָס דו שטעלסט אוועקעט אין יעדער שטאָדט, ער זאָל אָכטונג געבען אויף דיין מלוכה. ניט ער, זאָגט ער, אָכטונג און אין עטליכע יאָהר אַרום ווערד ער איין עושר. פון וועמען? — געוויינטליך, פון אידען. ווארום אידען, זאָגט ער, זענען שוין געוואָהנט געוואָרען. אַזוי ווי, זאָגט ער, אַ איד דאַרף דאַוונען אַלע טאָג, אַזוי, זאָגט ער, ווייס אַ איד, אַז אַ פּריץ דאַרף נעמען און אַ איד דאַרף געבען. סע שטעהט, זאָגט ער, ביי אונז געשריבען: „נתבעים למשכן ונותנים, נתבעים לעגל ונותנים"... און — זאָגט איהם ווייטער דער זיידע סים'ן לשון פון פּסוק: — ה ח י ל ו ת ל ה ר א ו ת א ת ח ס ד ך ל ע ב ד ך — ביזטו שוין געווען אַזוי גוט און האָסט מיך, זאָגט ער, אויסגעהערט ביז אַהער, וועסטו שוין בעוויזען דיין גענוד צו דיין קנעכט און אויסהערען מיך שוין ביז'ן סוף".

„הנה, זאָגט ער, זיי ווייסען, אדוני קעניג, אַז נעמען, זאָגט ער, נעמט מען ביי דיר אין דער מלוכה אומעדום, פון הודו ביז כוש. נישט נעמען נעמט ניט ביי דיר נאָר אַ קאַליקע, וואָס האָט ניט קיין הענט... און אפילו דער, זאָגט ער, וואָס האָט שוין גאָר קיין הענט ניט, הייסט זיך אויך, זאָגט ער, מע זאָל איהם אַנידערלעגען אויפ'ן טיש. און אדרבה, זאָגט ער, פאַרקעהרט, ס'איז גאָר קיין עולה ניט. יעדער מענטש דאַרף לעבען. סע שטעהט ביי אונז, זאָגט ער, געשריבען „וחי אחיך עמך", מאַכט רש"י: נעחאַי סאַבאַקאַ נע ברעשע"...

— וואָס קוקט איהר זיך איבער? ביי אייך קומט עס אויס פּריקרע, אַ איד זאָל אַזוי רעדען מיט אַ קייסער? איז ווי איהר ווילט אייך. איך בין דערביי ניט געשטאַנען — דאָס פאַרשטעהט אַ מינדסט קינד. האָב איך דאָס אָבער געהערט דערצעהלען פון מיין טאַטען עליו השלום, און מיין טאַטע האָט דאָס געהערט פון זיין טאַטען. און איך פאַרזיכער אייך, אַז מיין טאַטע איז קיין ליגנער נישט געוועזען, און מיין זיידע אַנשעל אודאי ניט... הקצור, דער זיידע האָט זיך גאַנץ פיין אָפּגעזעגענט און איז אַוועק פון'ם מלך.

לאז זיך אייך דאכטען, גלייך צום רבי'ן, אפגעגעבען דין וחשבון פון דער נסיעה. עס איז שוין געווען אחת לאחת ערב ראש השנה. גע־קומען צום רבי'ן, האט זיך דער זיידע אנשעל אוועקגעשטעלט (פאר'ן רבי'ן שטעהט מען) דערצעהלען אלסדינג, ווי אזוי און וואס און ווען. לאזט זיך אויס א מעשה, אז ס'איז אומזיסט די טרחה, וואס דער זיידע אנשעל האט איהם דא אזוי פיעל דערצעהלט, ווארום ער האט דאס אלסדינג געוואוסט פריהער. דער רבי הייסט עס. אי, למאי האט ער איהם געלאזט רעדען? ווארום ס'איז ניט קיין דרך־ארץ איבערשלאגען א אידען אין מיטען — זיי זענען גרויסע בעלי דרך־ארץ... דערפאר אויף מארגען, אז ס'איז געקומען צום טיש, שבת נאכ'ן דאווענען, און דער רבי האט געהאלטען ביי „זאגען“, איז ער זיך מיישב, דער רבי הייסט עס, און שטעלט זיך אויף א פסוק, גאר ניט פון דער סדרה — ווער־וואס? ער האט זיך גאר אוועקגעשטעלט, לאז זיך אייך דאכטען, אויף א פסוק פון דער תוכחה! האט דער עולם געשטוינט, געווען אויסער זיך: „ס'איז פארהאנען — אזוי האט דער רבי אנגעהויבען מיט צוגעמאכטע אויגען, ווי דער שטייגער איז, — ס'איז פארהאן ביי אונז אין דער תוכחה א קללה, וואס מע קאן ניט פארשטעהן דעם פשט פון די ווערטער בשום אופן ואופן: „ישא ה' עליך גוי — גאט וועט אויף דיר אנשיקען א גוי, א ש ר ל א ת ש מ ע ל ש ו נ ו — וואס דו וועסט ניט פארשטעהן זיין לשון... איז דאך אין פלוג א קשיא — וואס איז דאס פאר א קללה? נאך א מאל: א גוי, וואס דו פאר־שטעהסט ניט זיין לשון! געשיקט זיך עס? מילא, אז א גוי, להבדיל, פארשטעהט ניט אונזער לשון — דאס איז על־פי דרך הטבע, דערויף איז ער דאך א גוי! אבער אז א איד זאל ניט פארשטעהן וואס דער גוי רעדט צו איהם — וואס איז שייך? וואו איז דא א זאך, וואס א איד זאל ניט פארשטעהן? מוזען מיר לערנען דעם פשט אזוי: ישא ה' עליך גוי — גאט וועט אנשיקען אויף דיר א גוי, אשר לא תשמע לשונו — וואס דו וועסט ניט קאנען מיט איהם זיך א ו י ס ר ע ד ע ן. דאס הייסט, ער

וועט זיין א נקי־כפים'ניק, וואס נעמט ניט, און א גוי, וואס ער נעמט ניט — איז איין אומגליק !..." און אזוי האט דער רבי פאר־טייטשט דעם פסוק פון דער תוכחה, און דער עולם איז געווען נתפעל, ממש געלעקט די פינגער ! פארשטאנען האט דאס, לאז זיך אייך דאכטען, קיינער ניט, אויסער דעם זיידען און א חוץ די נאר נאהענטע קורבים... און ווי נאר ס'איז אוועק דער שבת, איז דער זיידע אנ־געל אוועק אהיים, קוים־קוים נעקומען אויף ראש־השנה אהיים.

און לאז זיך אייך דאכטען, אז דעם ערשטען טאג ראש־השנה אויף דער נאכט, בעת אידען געהען פון שול און זאגען איינער דעם אנ־דערען א גוט יום־טוב, לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים ולשלום — איז ארויס א קלאנג אין שטאדט, אז דאס „קנעפעל", דער המן ימח שמו וזכרו, איז אראפ, און אויף זיין ארט איז אראפ־געשיקט געווארען פון דארטען, פון אויבען, א נייער אדון בפקדך. א גוי א חכם, א פקח, און א גוטער, א דימענט פון א גוי — ער נעמט ! איין שטיקעל חסרון האט ער געהאט (וואו האט איהר גע־זעהען א מענטשען אהן א חסרון ?), וואס עס האט זיך ארויסגעוויזען דערנאכדעם, אז ער איז שוין געווען אביסעל צו א שטארקער נע־מער... ער האט שוין גענומען פאר יענעם אויך... ממש פון טויט און פון לעבעדיג !... נאר ווי די מעשה איז — א ראש השנה האבען אידען געהאט א פרייליכען, און א סוכות נאך א פרייליכערען, און ווער שמועסט שמחת־תורה — איז נאר געווען ליהודים ! א סברה, אז דער אדון בפקדך, דאס נייע קנעפעל הייסט עס, האט געמאכט א כוסה און געהאפט א טענצעל גלייך מיט אלע אידען... מיר דאכט, אז מיר זענען שוין געקומען צו דער סטאנציע ? זייט מיר ! און האט מיר !...

פון פסח ביז סוכות

אַ וואונדערליכע מעשה, דערצעהלט פון אַ
אידען, אַ פערברענטען שאַכמאַטיסט, אין אַ
וואַרעמער געזעלשאַפט, איינמאָל אין אַ קאַל־
טער ווינטער־נאַכט, נאָך אַ פרעהליך קערטעל
און נאָך אַ גוטען צובייסען.

געשריבען אין יאָהר 1915

פון פסח ביז סוכות

ס'איז שוין געווען ווייט נאך האלבע נאכט. ווינטעו צייט איז דאס געווען. די וועטשערינקע האט זיך געענדיגט. דער טיש האט געזאגט, אז דער עולם האט געהאפט א זאט. די גרינע טישלעך זענען געווען צעשריבען מיט'ן קריידעל און פערוואָרפען מיט אפגעשפּילטע קאַרטען. פון וועלכע עס קוקען ארוים טייז מיט מלכים און רייצען זיך: „אצינד זענען מיר דא!"... זעצען זיך נאך א מאל שפּיעלען א ווינט, א פּרעפעראנס אדער איין אָקע — וואלט געווען ווי געוואונשען. האט מען זיך אבער געשעמט פאר זיך אליין — ס'איז שוין געווען צו שפּעט. איז מען געזעסען גלאט און גערויכערט, געטרונקען שווארצע קאווע און גערעדט לשון־הרע. ביז ס'איז אויסגעגאנגען ווערטער, האט איינער אריינגעווארפען א ווארט וויעגען שאך. נאך איהם — נאך איינער און נאך איינער. דערמיט האט מען געוואלט פּראינטערעסירען איינעם א פּערברענטען שאכמאטיסט מיט'ן נאמען רובינשטיין.

רובינשטיין איז א מסוכנ'ער שאכמאטיסט. צוליעב שפּיעלען א שאך איז ער גרייט געהן צופוס צעהן מייל, ניט עסען, ניט טרינקען, ניט שלאפען א נאכט — א געפעהרליכער שאך־שפּיעלער! פון זיין שאך־שפּיעלען געהען ארום מאסען אנעקדאטען: 1) אז ער שפּיעלט מיט זיך אליין גאנצע נעכט אין שאך. 2) אז ער האט זיך דריי מאל גע'גט מיט'ן ווייב איבער'ן שאך. 3) אז ער איז שוין איין מאל פערפאלען געווארען אויף דריי יאהר צוליעב'ן שאך. מיט איינעם ווארט, וואו רובינשטיין, דארט איז שאך, און וואו שאך, דארט איז רובינשטיין. און רובינשטיין האט ליעב, אז מע רעדט פון שאך, ווי א גוטער שכור האט ליעב, אז מע רעדט פון א גלעזעל משקה... אז מע טהוט א קוק אויף רובינשטיינ'ען, איז דאס ערשטע ווארפט זיך אין די אויגען זיין אומגעלומפּערט גרויסער שטערן. א גרויסער

און אַ ברייטער, אַ קיילעכיגער, איך מיין אַיין אויסגעבויגענער, אַ בולט'ער. אויגען אויך משונה גרויסע, קיילעכיגע, שוואַרצע, נאָר קאַלטע אויגען. אַליין איז ער אַ טרוקענער, אַ דאַרער, נאָר אַ קול האָט ער ווי אַ גלאָק, איין אמת'ע אַ באַסאָווע שטימע. דאָרט וואו רובינשטיין איז — הערט מען נאָר רובינשטיינ'ען, ווייטער קיינעם ניט...

דערהערט, אַז מע רעדט פון שאַך, האָט רובינשטיין פאַרקנייטשט זיין געקנייטשטען שטערן, מיט איין אויג בעטראַכט די שוואַרצע קאַווע, וואָס ער האָט געטרונקען, געוואָלט טרעפען מיט וואָס זי שמעקט: מיט זייף אָדער מיט שוועבעלעך... און אַ זאָג געגעבען צו קיינעם ניט און צו אַלעמען, און זיין באַסאָווע שטימע האָט געדונערט ווי אַ קלויסטער־גלאָק:

— מיינע דאַמען און הערען! אויב איהר ווילט אַ שענע געשיכטע פון אַ שאַך־שפּיעלער, זעצט זיך אַוועק אַלע אַט־אַ־דאָ, וועל איך אייך דערצעהלען אַ מעשה פון פאַרצייטען.

— אַ געשיכטע פון אַ שאַך־שפּיעלער? אַ מעשה פון פאַרצייטען? — האָט זיך אַנגעהאַפּט די בעל־הבית'טע, וואָס האָט מורא געהאַט, די געסט זאָלען זיך ניט צעקריכען. — אויסגעצייכענט! זאָג פעליטשקען, זי זאָל צומאַכען דעם פּאַרטעפּיאַן און אַליין שלים צו, זיי מוחל, די טהיר און געב אהער נאָך אַ צוויי־דריי שטוהלען. זיצט. איך בעט אייך, זיצט. דער הערר רובינשטיין וועט אונז דערצעהלען אַ געשיכטע פון אַ שאַך־שפּיעלער, אַ מעשה פון פאַרצייטען.

און רובינשטיין האָט בעטראַכט די נאָר־וואָס פאַררויכערטע סיגאַר, וואָס דער בעל־הבית האָט איהם מכבד געווען, פון אַלע זייטען, געוואָלט, אַפּנים, אָפּשאַצען וויפיעל זי קאָסט, און האָט זיך פאַרקרימט און פאַרקנייטשט דעם גרויסען שטערן, גלייך ווי ער וואָלט וועלען זאָגען: „הם... זעהען זעהט עס אויס ווי אַ סיגאַר, נאָר אַ טעם האָט עס פון אַ בעזעם"... דערנאָך איז ער צוגעטרעטען צו זיין געשיכטע בזו הלשון:

— אז איך בין, מיינע דאמען און הערען, א פארברענטער שאך־שפּיעלער און אז אונזער גאנצע פאמיליע, הייסט עס, זיינען שאכמאטיסטען פון דער נאטור — דאס באדארף איך אייך ניט דערצעהלען. דאס ווייסט איהר אליין. דער נאמען רובינשטיין לאזט זיך אביסעל הערען אויף דער וועלט, און איך וואלט א געלד געווען, אדרבה, איהר זאלט מיר באווייזען א רובינשטיין, וואס זאל ניט זיין קיין שאך־שפּיעלער.

— אט ווייס איך א רובינשטיין, איין אגענט. ער קומט צו מיר אריין אלע וואך, איז א חוץ „סטראכאוואניע זשיזני" ווייס ער ניט קיין זאך. א טשיסטע בהמה!

דאס האט אריינגעשטעלט איינער פון די געסט, א יונגערמאן מיט א שפּיצעכיגען קאפּ און מיט גאלדענע ברילען, וואס האלט זיך פאר א חכם און וויצעלט זיך; נאר רובינשטיין איז געבליבען רוהיג. ער האט דורכגענומען דעם יונגענמאן מיט זיינע גרויסע שווארצע קאלטע אויגען און האט א זאג געגעבען מיט זיין באסאווע שטימע:

— מסתמא איז ער ניט פון אונזערע רובינשטיינס. איין אמת'ער רובינשטיין איז א שאכמאטיסט. דאס איז אזוי נאטירליך, ווי ס'איז נאטירליך, אז דוקא א שוטה זאל ליעב האבען זאגען וויצען... איין אמת'ער רובינשטיין איז געווען מיין זיידע ראובן רובינשטיין, וואַרום ער איז געווען, מיינע הערדען און דאמען, דער אמת'ער שאכמאטיסט. ביי איהם האט באמת געמענט די גאנצע וועלט זיך אויבערקעהרען, בעת ער האט געהאלטען אין מיטען א שאך. צו איהם איז מען געפאהרען פון דער וועלט שפּיעלען א פארטיע — פריצים, גראפען, שררות! חאטש געווען איז ער נישט מעהר ווי א זייגער־מאכער, איין ארעמער בעל־מלאכה, נאר א גוטער בעל־מלאכה, א קינסטלער אין זיין פאך. און ווייל דער עיקר איז ביי איהם געווען שאך, האט ער געהאט צרות, ניט קיין פרנסה, און קוים־קוים דורכגעקומען מיט'ן שטיקעל ברויט.

ויחי היום, טרעפט זיך א מעשה, מיינע העררען און דאמען, עס פאהרט צו צום זיידענ'ס שטיבעל א גרויסארטיגער טאראנטאס מיט צוויי פאר ברענענדיגע סוסים „נאשפיץ", און סע שפרינגט ארויס פון טאראנטאס א פריץ, א מאגנאט מיט צוויי באדיענערס, באהאנגען פון אויבען ביז אראפ מיט ארדענס און מעדאליען — א שררה! — און איז אריין מיט איין אימפעט: „וואו איז דא ערגיץ דער איד ראובן רובינשטיין?" האט זיך דער זיידע, זאל מיר מוחל זיין, תחילת אביסעל ווי דערשראקען. ער איז אבער באלד געקומען צו זיך און איז ארויס מיט לשון: „איך בין דאס דער איד ראובן רובינשטיין — מיט וואס קאן איך דיענען?" איז דאס דעם שררה געפעלען און ער רופט זיך אן צום זיידען: „אויב, זאגט ער, דו ביזט דאס דער איד ראובן רובינשטיין, פריידט עס מיך זעהר. היים, זאגט ער, שטעלען דעם סאמאוואר און גיב אהער דאס ברעטעל, וועלען מיר מאכען א שאך. איך האב געהערט זאגען, זאגט ער, אז דו שפיעלסט גוט אין שאך, און אז דיר האט נאך קיין מאל קיינער קיין מאט ניט געגעבען". אזוי זאגט צו איהם דער מאגנאט (געוועז, ווייזט אויס, א ליעבהאבער פון שאך). און זעצט זיך אוועק מיט'ן זיידען שפיעלען אין שאך, איין פארטיע נאך דער אנדערער, איין פארטיע נאך דער אנדערער. דערווייל איז פארטיג געווארען דער סאמאוואר, און מע האט דערלאנגט טיי, געוועהנליך, אויף א טאץ, מיט איינגעמאכטס און אלערליי פארבייסעכצען — וועגען דעם האט שוין די באבע געזארגט, חאטש אין ביימעלע איז ניט געוועז א גראשען — און אין דרויסען, ביי'ם טאראנטאס, האט זיך צענויפגעזאמעלט די גאנצע שטאדט. א קלייניגקייט — ביי ראובן זייגערמאכער אזא מאגנאט! אודאי זענען אין שטאדט געוועז אלערליי רעדעכצען. דער האט געזאגט, אז דער שררה איז פון דער גובערניע, געקומען מיט א רעוויזיע, איין „אביסק", פאלש געלד... דער האט געזאגט, אז מסתמא איז דא א מסירה'לע, א דאנאסעל, א בלבול, א „דיעלא"... אריינצוזעהן אינוועניג און א קוק טהון, ווי דער שררה זיצט מיט'ן

זיידען און שפּיעלט אין שאך — דאס האט קיינער נישט געוואגט. ווארום ווענען וועט דאס איינפאלען אזא זאך ? !...

און וואס טויג אייך, מיינע דאמען און הערען, דער שררה. חאטש ער האט געשפּיעלט ניט שלעכט, מען קאן זאגען — גאנץ גוט געשפּיעלט, האט ער פונדעסטוועגען געחאפּט פונ'ם זיידען א מאט נאך א מאט, און וואס מעהר ער האט פארשפּיעלט, אלץ מעהר האט ער זיך געהיצט, און וואס מעהר ער האט זיך געהיצט, אלץ מעהר האט ער פארשפּיעלט. און דער זיידע — איהר זאלט זאגען, א ריהר אויפ'ן פּנים — גארנישט ! גלייך ווי דאס שפּיעלט ער — איך וויים אליין ניט מיט ווענען... האט דאס דעם אדון מסתמא גוט פארדראסען, וואס זאלט איהר קלעהרען ? פארשפּיעלען וויל קיינער ניט. ובפרט נאך ביי ווענען ? — ביי א אידען !... נאר זאגען קאן ער נישט, און ס'איז נישטא וואס צו זאגען, אז יענער שפּיעלט פארט גוט ! ווי זאגט איהר : אז ער יכול'ט, איז דאך ניט שייך ! און דאס דארפט איהר וויסען, מיינע הערען און דאמען, אז איין אמת'ען שאך־שפּיעלער אינטערעסירט דאס שפּיעלען אליין א סך מעהר פונ'ם געווינען, אדער פונ'ם פארשפּיעלען. ביי איין אמת'ען שאכמאטיסט איז נישטא קיין שפּיעלער, נאר ס'איז דא א שפּיעל — איך וויים ניט, אויב איהר וועט דאס פארשטעהן.

— שווימען קאנען מיר ניט, אבער מיר פארשטעהען שווימען. — האט אריינגעשטעלט דער יונגערמאן דער וויצלינג, און ווי אלע מאל — נישט דארט וואו מע דארף ; און רובינשטיין, דער פערברענטער שאכמאטיסט, האט איהם דורכגענומען מיט די קאלטע אויגען און א זאג געגעבען : „יא, מע זעהט, אז איהר פארשטעהט שווימען“... דערנאך האט ער א ציה געגעבען דעם סיגאר און דערצעהלט ווייטער :

— און אזוי ווי אלסדינג אויף דער וועלט האט א סוף, מיינע דאמען און הערען, האט זייער שפּיעלען אויך געהאט א סוף. דער מאגנאט איז אויפגעשטאנען, זיך פארשפּילעט אויף אלע קנעפּ, דערלאנגט דעם זיידען צוויי פינגער און געזאגט צו איהם אזוי : „הער

זשע אויס. ראובן רובינשטיין, דו האסט מיך, זאגט ער, געשלאגען, און איך מוז מודה זיין, זאגט ער, אז דו ביזט דער בעסטער שאכ־מאטיסט, ניט נור אין מיין גובערניע, נאר אין׳ם גאנצען לאנד, און אפשר אין דער גאנצער וועלט. און איך שעץ מיך, זאגט ער, גליקליך, וואס איך האב געהאט די עהרע און דאס פארגעניגען צו שפיעלען מיט׳ן גרעסטען שאך־שפיעלער פון דער וועלט. זיי זי־כער, זאגט ער, אז דיין נאמען יועט פון היינט אן ווערען נאך גרע־סער ווי ער איז געווען. איך וועל עס איבערגעבען, זאגט ער, די מיניסטארען. איך וועל דאלאזשען אין הויף"...

דערהערט אזעלכע דבורים: „מיניסטארען"... „דאלאזשען אין הויף"... רופט זיך אן דער זיידע צום שררה: „ווער זשע ביזט דו, אדוני פריץ?" צעלאכט זיך דער פריץ, שטעלט ארויס די ברוסט מיט מעדאליען און מאכט צום זיידען: „איך בין דער גובערנא־טאר"... ווערד שוין דעם זיידען אביסעל קאלעמוטנע; ער זאל גע־ווען וויסען, ווער סע שפיעלט מיט איהם, וואלט ער אנדערש גע־שפיעלט... נאר פארפאלען! צוריק חאפט מען ניט.. דערווייל האט דער גובערנאטאר זעהר פריינדליך אפגעזעגענט זיך און איז אוועק צום טאראנטאס, אויפגעזעצט זיך און פאשאל!

פארשטעהט זיך, אז ערשט דעמאלט האט די גאנצע שטאדט באפאלען דעם זיידען: „ווער איז דאס געווען?" און אז מען איז געוואוירע געווארען, אז דאס איז דער גובערנאטאר, האט מען נאך מעהר געשטוינט: — „וואס האט דא געטהאן דער גובערנאטאר?" און אז דער זיידע האט זיי איבערגעגעבען, אז דער גובערנאטאר איז געקומען נאר לשם שאך, — האבען זיי אויסגעשפיגען דריי מאל און אויסגע׳בטל׳ט אלע בייזע חלומות אויף די שונאים׳ס קעפ, און מען איז זיך צעגאנגען, גערעדט, גערעדט, און פארגעסען. און דער זיידע האט אויך פארגעסען. דער קאפ איז איהם געלעגען ערגיץ אנדערש, אין א נייעם שאך, און אגב דאגות פרנסה אויך. א איד מוטשעט זיך, הארעוועט, זוכט א שטיקעל ברויט.

ויהי היום, מיינע הערדען און דאמען, אין א צייט ארום —
וויפיעל ס'איז אוועקגעגאנגען צייט קאן איך אייך ניט זאגען. איך
ווייס נאר, אז ס'איז געווען ערב פסח איז דעמאלט געווען. און
אויף יום־טוב איז ביי'ם זיידען נאך ניט געווען גארנישט, קיין
שטיקעל מצה אפילו. קינדערלעך, קיין עין־הרע, א סך, ווער עס
דארף א העמדעלע, ווער א שטיוועלע — שלעכט! זיצט ער נעבאך
איינגעבויגען אין דרייען מיט'ן גלעזעל אין אויג און פארקעט זיך
ביי א זייגערעל, וואס האט זיך אוועקגעשטעלט און וויל ניט געהן,
און טראכט זיך: מאין יבא עזרי? — פלוצים עפענט זיך די טהיר
און עס קומען אריין צוויי זשאנדארען, און גלייך צום זיידען: „פא־
זשאלאיטיע!“ פליהט איהם דורך א מחשבה (דער זיידע איז גע־
ווען א מענטש מיט מאדנע געדאנקען): אפשר איז דאס פונ'ם גו־
בערנאטאר? א קשיא אויף א מעשה — טאמער וויל ער איהם בא־
פריעדיגען, גליקליך מאכען? האט זיך דען ניט געטראפען ווי־
פיעל מאל, אז דורך א צופאל, איבער א קלייניגקייט, זאל א פריץ
נעמען א אידען און אפשיטען מיט גאלד, גליקליך מאכען איהם
מיט קינדער און קינדס־קינדער?... לאזט זיך אויס, מיינע דאמען
און הערען, אז עס הויבט זיך גאר ניט אן — מע האט איהם גע־
בעטען מחילה, ער זאל זיך מטריח זיין און עולה רגל זיין קיין...
טרעפט, וואוהין? — אזש קיין פעטערבורג! וואס — ווייסען זיי
אליין ניט! זיי האבען באקומען, זאגען זיי, נאר וואס א פאפיער
פון פעטערבורג, שטעהט אין פאפיער געשריעבען: „נ י ע מ י ע ד־
ל י ע נ נ א ד א ס ט א ו ו י ט י ע ו ו ר ע י א ר ו ב י נ א
ר ו ב י נ ש ט י י נ א ו ו ס א נ ק ט פ ע ט י ע ר ב ו ר ג“ — די
רגע, הייסט עס, זאל מען צושטעלען דעם אידען ראובן רובינשטיין
קיין פעטערבורג!... מסתמא מוז דא עפים זיין. „זיי זיך מודה,
בחור, וואס פארא שפיצעל האסטו אפגעטהאן?“ שווערט זיך
מסתמא דער זיידע, אז ער ווייסט נישט פון קיין פותר און פון
קיין חלום, אז ער האט זיין גאנצען לעבען, זאגט ער, קיין פליעג
אויף דער וואנט נישט אנגעריהרט. די גאנצע שטאט, זאגט ער,

וועט פאר איהם געהן שווערען!... הערט מען דאך איהם איז טראק און מע הייסט איהם הולך'ן, מיט'ן עטאפ הייסט עס, וואָרום ווי באלד אז מע שמועסט לשון „דאסטאווים“ — צושטעלען, ווי קאן זיין אנדערש. אז ניט מיט'ן עטאפ און ניט געקאוועט אין קייטען? און נאך „גיע־מיערלעננא“ דערצו! דער פשט איז, אז וואס פריהער איז בעסער.

און נישט לאנג געטראכט, מיינע דאמען און הערען, האט מען גענומען דעם זיידען, נישט געוואָרט אויף כבוד, נאר גלייך גע־קאוועט הענט און פיס און מיט אלע גנבים צוגלייך האט מען איהם גענומען פיהרען מיט'ן אמת'ען עטאפ. און וואס יענע יאהרען האט ביי פאני'ן געהייסען „געהן מיט'ן עטאפ“ — דאס באדארף איך אייך נישט דערצעהלען. ווער ווייס עס נישט, אז איין עדעלער מענש געהט מיט'ן עטאפ, דערלעבט ער נישט צו קומען? אז קיין באהנען זענען נישט געווען, קיין שאסעען נישט געווען, איז מען געפאלען ווי די פליעגען. העכער האלב זענען אויסגעשטארבען אויפ'ן וועג, און די איבעריגע זענען געקומען אויסגעמוטשעט, צע־בראכענע וויסטע קאליקעס. צום גליק אבער, איז מיין זיידע גע־ווען אזא קאמפלעקציע, ווי איך, דאס הייסט, א טרוקענער, א ביי־געריגער, נאר א איד א פונדאמענטאלער. דערצו איז ער געווען א מענטש א דענקענדער, א פרומער און א פילאזאף. איין מאל שטארבט א מענטש, האט ער געזאגט, ניט צוויי מאל, און אויב ס'איז איהם באשערט, זאגט ער, נאך צו לעבען אויף דער וועלט, וועט ביי איהם קיינער דאס לעבען ניט אוועקנעמען... פאר וואס האט ער עפּיס גערעדט אזוי פון לעבען און טוידט? ווייל מע האט ארויסגעזעהן, אז דא שמעקט מיט גנאט, מיט סיביר און אפשר מיט נאך ערגערס... ער האט ניט נאר אפגעזעגענט זיך מיט ווייב און קינדער און מיט דער גאנצער שטאָדט אויף אייביג — ער האט געבעטען א „מעבר־יבוק“, געוואלט זאגען ודוי... האט מען איהם געטרייסט, די גאנצע שטאָדט איז איהם געגאנגען באגלייטען (איין אמת'ע לויה!), און טרערען זענען פארגאסען געוואָרען אהן א שיעור און אהן א מאס!...

איבערגעבען אייך, מיינע דאמען און הערען, אלסדינג, וואס דער זיידע איז אויסגעשטאנען אין דער דאזיגער נסיעה. וואלטען מיר באדארפט זיצען מיט אייך אט דא ניט איין נאכט, נאר דריי נעכט, איז א שאד — מע וואלט די צייט בעסער געקאנט אויסנוצען אויף שפיעלען א שאך... אין קורצען קאן איך אייך נאר זאגען, אז פארצויגען האט זיך די נסיעה אויף דעם גאנצען זומער, פון פסח ביז סוכות, ווארום דער עטאפ ווערד איינגעטיילט, מיינע הערען און דאמען, אין פונקטען, און אין יעדען פונקט, וואו דער עטאפ שטעלט זיך אפ, האט מען די געטריבענע פארהאלטען א מאל אויף א וואך, א מאל אויף צוויי וואכען, און א מאל אויף נאך מעהר, ביז עס האט זיך צענויפגעשטעלט א נייע פארטיע פון גנבים און בראדיאגעס, האט מען זיי געטריבען ווייטער. און אפילו, אז מען איז שוין נאך גרויסע צרות, פלאגען און מאטערנישען געקומען אינ'ם גליקליכען סאנקט פעטערבורג, מיינט איהר, אז דא האט שוין גענומען א סוף? האט איהר א טעות! ערשט דא האט מען גענומען דעם זיידען און איינגעשפארט אין „קאמענע מעשאק" — א מין חדר'על א פינס־טערס, וואו מע קאן ניט זיצען, ניט ליגען, ניט געהן און ניט שטעהן...

— דארט דארף זיין גוט צו שפיעלען אין שאך — האט אריינ־געשטעלט דער יונגערמאן דער וויצלינג.

— און זאגען פוילע וויצען! — האט רובינשטיין דער שאכמא־טיסט צוגעגעבען און גענומען דערצעהלען ווייטער: — דא. אין דעם „קאמענע מעשאק", האט זיך דער זיידע שוין מיט איין אמת אפ־געזעגענט מיט'ן לעבען, אויסוועניג געזאגט ודוי, געזעהן פאר זיך דעם מלאך־המות און געפיהלט, אז אט־אט געהט איהם אוים די נשמה, נאך איידער מע וועט איהם נעמען צום משפט, און ער האט, דעם אמת זאגענדיג, געבעטען אויף זיך דעם טוידט. איין שטיקעל האפענונג האט ער נאך געהאט אויף דער שטאדט. ער איז געווען זיכער, אז די שטאדט שווייגט ניט. עס וועלען זיך געפינען שתדלנים, אידען גבירים, וואס וועלען כלאפאטשען, זוכען פראטעק־

ציעס, און אז מע וועט דארפען שמירען, וועט מען שמירען, בכדי ארויסצושלעפּען איין אומשולדיגען אידען פון איין אומגליק, א בלבול... און דער זיידע האט קיין טעות ניט געהאט, מיינע הערען און דאמען. פונ'ם ערשטען טאג אן, וואס מע האט איהם אוועקגענומען, און דעם גאנצען זומער נאכדעם האט די גאנצע שטאדט געארבייט מעשים! מען איז געווען ביי אדוואקאטען, מע האט געזוכט פּראטעקציעס, מע האט געשמירט — ממש מע האט געשאטען מיט געלט; עס האט אבער נישט געהאלפען קיין שמע־ישראל.

געלט האט מען גענומען, נאר צוזאגען עפּיס טהון פאר'ן זיידען איז געווען אונמעגליך. און זיי האבען געגעבען צו פארשטעהן מיט א שכל, פאר וואס ס'איז אונמעגליך. למשל, אזוי: א גנב אדער איין אנדער פארברעכער קאן מען מיט געלט גרינג ארויסנעמען. פארוואס? דערפאר ווייל מע ווייסט, אז ער איז א גנב, וואס האט געגנבה'ט א פאר פערדלעך, אדער א פארברעכער, וואס האט אונטערגעצונדען א שטוב. אבער אזא נפש, ווי רובינשטיין, האבען זיי געזאגט, וואס גע'גנבה'ט האט ער נ'שט, און אונטערגעצונדען, זאגען זיי, אויך ניט, — ווער ווייס וואס פאר א פארברעכער ער איז? אפשר א פּאליטיטשעסקי — דאס הייסט, א פּאליטישער?... און יענע יאהרען א „פּאליטישער" איז געווען א סך ערגער, ווי א פארברעכער, וואס האט אויסגעקוילעט א גאנצע גוברניע!... געהן בעטען פאר א פּאליטישען איז שוין געווען א סכנה!... דאס ווארט „פּ א ל י ט י ט ש ע ס ק י" האט מען נישט געטארט ארויסלאזען אין דער הויך, נאר שטילערהייד, אין דער פינסטער... חאטש אפילו, ווי קומט ראובן רובינשטיין דער זייגערמאכער צו א „פּאליטיטשעסקי"? נאר א קשיא אויף א מעשה — א איד א חקרן, א פילאזאף!...

נאר, מיינע הערען און דאמען, ווי געזאגט, אלסדינג אויף דער וועלט האט א סוף. געקומען אויך דער טאג, וואס די טהירען פון דעם געפענגעניש האבען זיך געעפענט, און צוויי זשאנדארען, אנגעוואפענט פון קאפּ ביז פיס, זענען אריינגעקומען און גענומען דעם זיידען, קוים־קוים א לעבעדיגען, אריינגעזעצט איהם אין א

קארעטע און פאשאל. וואוהין? — דאס פרעגט ער שוין גאר ניט. צום משפט? לאז זיין צום משפט. אויפ'ן עשאפאט? לאז זיין אויפ'ן עשאפאט. אבי איין עק זאל עס האבען!... און ער שטעלט זיך שוין פאר דעם משפט, ווי אזוי מע האט איהם געבראכט פאר'ן „סענאט" און מע זאגט איהם: „ראובן רובינשטיין! זיי זיך מודה!... ענטפערט ער דעם סענאט: „איך בין זיך מודה, אז איך בין א איד, און איין ארעמער זייגערמאכער, און לעב נאר פון מיינע הענט, און איך האב קיין מאל ניט גע'גנבה'ט, קיינעם נישט באשווינדעלט און ניט באלעדיגט, און גאט איז מיין עדות, און אויב איהר ווילט מיך פייניגען, פייניגט, נאר פריהער נעמט צו ביי מיר די נשמה — זי איז ביי אייך אין די הענט!"... אזוי טענה'ט זיך אויס דער זיידע מיט'ן סענאט אין דער מחשבה, און די קארעטע פאהרט־צו צו עפיס א מויער און מע הייסט דעם זיידען אראפ — געהט ער אראפ. און מע פיהרט איהם אריין פריהער אין איין חדר, דערנאך אין נאך א חדר, און מע הייסט איהם זיך אויסטהון. אויסטהון אין גאנצען ביז צום העמד! פארשטעהט ער ניט, וואס דאס בעדייט. נאר אז א זשאנדאר הייסט זיך אויסטהון, קאן מען, ווי זאגט איהר, קיין חזיר ניט זיין... דערנאך הייסט מען איהם אויסטהון, מיינע דאמען און הערען, זייט מיר הונדערט מאל מוחל, דאס העמד אויך — טהוט ער אויס דאס העמד אויך. און מע פיהרט איהם אריין אין א באד אריין, — אבער א באד, שוין איין מאל א באד! — און מע וואשט איהם, און מע רייבט איהם, און מע שווייכקט איהם, און מע טהוט איהם אן און מע פאהרט מיט איהם ווייטער. און מע פאהרט און מע פאהרט... טראכט ער זיך: „רבונו של עולם! וואס וועט דא זיין מיט מיר?"... און ער וויל זיך דערמאנען אין די געשיכטעס, וואס ער האט אמאל ווען געלייענט פון שפאניען און פון פארטוגאל, און קאן זיך ניט דערמאנען וואו האט ער עס געלייענט אזא פאל, אז איידער מע פיהרט א פארברעכער אויפ'ן עשאפאט, פיהרט מען איהם פריהער אין באד אריין... און ווי ער טראכט אזוי, מיינע הערען און דאמען,

פאַהרט די קאַרעטע צו צו אַ הויף מיט אייזערנע שטאַכעטעס מיט גאָלדענע שפּיצעס, און אויף יעדען שפּיץ איין אָדלער. און מע לאָזט איהם דורך פאַרביי גענעראַלען מיט גאָלדענע עפּאָלעטען און מיט מעדאַליען, און מע זאָגט איהם אָן. ער זאָל זיך ניט שרעקען, אַז מע וועט איהם פאָרשטעלען פאַר'ן קייסער, און אַז ער זאָל קוקען גלייך. ניט רעדען קיין איבעריגע ווערטער, ניט באַקלאָגען זיך אויף קיין זאַך, און נאָר ענטפערען אויף יאָ — יאָ און אויף ניין — ניין. און איידער ער האָט צייט געהאַט אַ טראַכט געבען וואו ער איז אין דער וועלט, איז ער שוין געשטאַנען אין אַ צעמאַהלטען זאָל מיט פּרעכטיגע בילדער און גאָלדענע שטוהלען, און גלייך אַקעגען איהם איז געשטאַנען אַ הויכער מאַן מיט באַקענבאַרדען... דער מאַן מיט די באַקענבאַרדען (דאָס איז געווען דער קייסער ניקאָלאַי פּערוווע) האָט דעם זיידען דורכגענומען מיט'ן קוק, און צווישען זיי איז פאָרגעקומען אַט־וואָס פאַר אַ געשפּרעך:

ד ע ר   ק י י ס ע ר: ווי אַזוי רופט מען דיך?

ד ע ר   ז י י ד ע   ר ו ב י נ ש ט י י ן: ראובן שאַלימאָוו רובינשטיין.

ד ע ר   ק י י ס ע ר: ווי אַלט ביזט דו?

ד ע ר   ז י י ד ע   ר ו ב י נ ש ט י י ן: זיבען און פופציג.

ד ע ר   ק י י ס ע ר: וואו האָסטו זיך אויסגעלערענט שפּיעלען אין שאַך?

ד ע ר   ז י י ד ע   ר ו ב י נ ש ט י י ן: עס געהט ביי אונז בירושה.

ד ע ר   ק י י ס ע ר: מע זאָגט, אַז דו ביזט דער ערשטער שאַכמאַטיסט ביי מיר אין לאַנד.

דערויף האָט דער זיידע רובינשטיין געוואָלט איהם ענטפערען: „הלואי וואָלט איך בעסער ניט געווען דער ערשטער שאַכמאַטיסט ביי דיר אין לאַנד"... וואָלט דאַך איהם דער קייסער מסתמא געפרעגט: „וואָס איז די מעשה?"... וואָלט איהם שוין דער זיידע אוועקגעלעגט אַ צעטעל, אַז ניט אַזוי באַהאַנדעלט מען אַ באַריהמ־

טען שאכמאטיסט, וואס דער קייסער וויל איהם זעהען... דער זיידע רובינשטיין וואלט שוין געקאנט ענטפערען! נאר דא האט דער קיי־סער א מאך געגעבען מיט דער האנט, גענעראלען האבען זיך א ווארף געגעבען, און די זעלבע זשאנדארען האבען דעם זיידען ארויסגע־פיהרט אין הויף ארייז, און פון הויף האט מען איהם שוין געלאזט פריי, נאר אנגעזאגט, אז ער זאל די רגע פאהרען א היים, ווארום דא טאר ער נים זיין... ווי אזוי ער איז אהיים געקומען — דאס פרעגט נים. אבי ער איז ארויס א לעבעדיגער. און געקומען א היים איז ער אקוראט אויף סוכות. מיינע דאמען און הערען! איך האב געענדיגט...

שמואל שמעלקים
און זיין יוביליאום

געשריבען אין יאהר 1908

שמואל שמעלקים און זיין יובילעאום

אלע מיינע ליעבע קליינע מענשעלעך
פון כתרילעווקע ווידמע איך דאס
דאזיגע קליינע ביכעלע.
ד ע ר פ ע ר פ א ס ע ר.

ה ת נ צ ל ו ת פ ו נ ׳ ם מ ח ב ר.

נישטא אויף דער וועלט אזא שלעכטס, וואס זאל ניט ארויס־קומען אמאל דערפון קיין טובה. זעהט: האט גאט בעשאפען פיאווקעס, וואס נודען ארויס די נשמה — נוצט מען זיי צו א חולה. ביענען, וואס בייסען זיך — ברענגען האניג. שפאנישע פליגען, וואס פער'אויר'ען די וועלט — זענען גוט צו א געשוויר. אדער נעמט מייז. דאכט זיך, וואס קאן שוין זיין ערגער פון אזא מיז שרץ, ווי מייז? פון דעסטוועגען, לאמיר דאס, ליעבער פריינד, ביידע פערמאגען, וואס די וועלט ברענגט־אוים א יאהר אויף מייזענפעלכלעך! פון די מייזענפעלכלעך מאכט מען הענטשקעלעך. די הענטשקעלעך טהוען אן שענע מיידלעך אויף זייערע קליינע הענטעלעך. די שענע מיידלעך קומען זיך צענויף אויף א באל, א חתונה אדער אזוי א שמחה. אויף זיי פערקוקען זיך פיינע בחורים. די פיינע בחורים פערליעבען זיך, שטעלען א חופה, האבען קינדער. די קינדער וואכסען אוים, ווערען גרויסע בחורים און שענע מיידלעך. און אזוי ווייטער און ווייטער...

אקעגען וואס איז דאס געקומען צו רעד? טאקי אקעגען מיר אליין מיט מיין שלאפקייט. געווען, ניט פאר אייך געדאכט, מע קאן זאגען, א חולה מסוכן. זיך אפגעוואלגערט אין בעט, ערגיץ

איז אַ שטעדטעל ניט ווייט פון כתרילעווקע, אין באַראַנאָוויטש, גוטע צוויי חדשים. מילא, קראַנק זיין איז שלעכט, וואָס זאָלט איהר קלערען? איך האָב געהאַט אַ רבי'ן, האָט ער געהאַט אַ רביצין, פּלעגט זי זאָגען אַזוי: איידער איין וואָך אין קרענק, איז שוין גלייכער צוויי יאָהר אין געזונט... (אַ מאָדנע אידינע מיט מאָדנע געדאַנקען!) מיר האָט אָבער דאָס קראַנק־זיין אַליין ניט אַזוי דערלאַנגט, ווי דאָס, וואָס די דאָקטוירים האָבען מיר שטרענג פּערבאָטען דריי זאַכען: ר ע ד ע ן, ל ע ז ע ן און ש ר י י ב ע ן. גוטע דריי זאַכען! ווער סע פּערשטעהט דעם טעם, וואָס הייסט פאַר אַ שכור ניט טרינקען, פאַר אַ ליגנער ניט רעדען און פאַר אַ פרוי ניט אַ קוק טהון אין שפּיגעל. — דער וועט ריכטיג אָפּשאַצען מיין לאַגע. דער פּאַפּיערענער יצר־הרע און דער שטן פון טינט און פּעדער האָבען געאַרבייט מעשים. זיי האָבען אָבער אויסגעפיהרט אַ מכה. צופּיעל אויגען האָבען געקוקט אויפ'ן קראַנקען. האָט זיך דער קראַנקער מיישב געווען און געזאָגט צו זיך אַזוי: שרייבען קאָנט איהר מיר פּערבאָטען, אָבער דענקען? טראַכטען? קלערען ווער קאָן מיר פּערוועהרען?

און איך האָב גענומען דענקען, טראַכטען און קלערען און שאַפּען סיוזשעטען אין דער מחשבה. פון די מחשבות האָבען ביסלעכווייז אָנגעהויבען זיך וועבען בילדער, פריהער בלאַס און נאָכדעם אַלץ מעהר אָנזיכטיג און בולט'דיג. און אַזוי זענען בעשאַפען געוואָרען ביי מיר אין געדאַנק אַ גאַנץ בינטעל מעשיות פון כתרילעווקע, פון מאַזעפּעווקע, פון סטרישטש און פון אַנדערע מקומות, — „גדיע יעווריעאַם זשיט דאָזוואָליענאַ“... די אַלע מעשיות האָב איך מיר גאַנץ פיין איינגעפּאַקט ביי מיר אין זכרון און אַריבערגעפּעקעלט זיך מיט זיי איבער דער גרעניץ אַהער, אין דעם געטליכען וואַרעמען לאַנד איטאַליע, וואו מע קאָן אין מיטען ווינטער פריי שפּאַציערען אין הוילע אַרבע־כנפות און חנוכה־ליכטלעך בענטשען ביי אָפענע פענסטער. און דאָ וועל איך זיי שוין, אם ירצה שם, זיים זיכער, בעאַרבייטען און געבען איינציגווייז פאַר מיינע

לעזער, וואס האבען געהאט געדולד מיך צו לייענען פינף און צוואנ־
ציג יאהר דורכאיינאנד...

זעהט מען דען ניט ארויס דערפון בעשיינפערליך, אז מיר האָ־
בען א גרויסען גאט, וואס מיט איין האנד שטראפט ער, מיט דער
אנדערער היילט ער? איי, די קשיא: צו וואס טויג עס מיר?
אמעהר, שטראף מיך ניט און הייל מיך ניט! דאס איז קיין קשיא
נים. קשיות פרעגט א נאר. איך האב נור געוואלט דערמיט אויס־
ברענגען, אז א מאל קאן מען פונ'ם גרעסטען אומגליק אויך האבען
א שטיקעל נוצען.

נאך אזא מין התנצלות וועט דער גוטער לעזער געוויס קיין
טענה ניט האבען צום פערפאסער, טאמער זענען די בילדער ארויס
א מאל בלאס, א מאל צו קורץ און א מאל טאקי פשוט שוואכליך.

מעהר האב איך מיר דיר אצינד גאר ניט וואס צו רעדען.
איך ווינש דיר, לעזער, א גוטען אפעטיט צום לעזען, און מיר גע־
זונד און כח צו שרייבען ווייטער, האטש נאך א יאהר פינף־און־
צוואנציג, אויב נישט מעהר. ווארום אויב ס'איז אמת, וואס די
דאקטוירים זאגען, אז איך בין קראנק און דארף מיך קורירען, קעהר
זיך דאס אן נור מיט'ן זינדיגען גוף, אבער נישט מיט דער כשר'ער
נשמה. מעגסט מיר דעריבער גלויבען אויף נאמנות, אז איך וויל
ערשט אנהויבען צו שרייבען און צו שרייבען...

ש ל ו ם - ע ל י כ ם.

נערווי (איטאליע), 25־טען אקט. 1908.

קאַפּיטעל א.

חנה. מע האָט מיך אָפּגעדרוקט!

וויפיעל די נאָכ׳פּסח׳יגע זון האָט ניט געוואָרעמט און וויפיעל דער ווינט האָט ניט געבלאָזען — עס איז זיי ביידען ניט געראָטען מאַכען אַ טאָלק מיט דער כתרילעווקער בלאָטע. עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז זי לאַכט פון זייער באָבע:

— אומזיסט אייער טרחה, אייער וואַרעמען, וואָס איהר וואַרעמט, מיט אייער בלאָזען, וואָס איהר בלאָזט. אויב איך וועל אייך אויסטריקענען, וועל איך אייך אויסטריקענען אפשר הלואי אַרום תמוז, אין די גרויסע היצען, דעמאָלט, ווען אַ הונט פּאַכט מיט דער נשמה און אַ קאַץ זוכט אַ קיהל ווינקעלע אויפ׳ן בוידעם...

אַזוי האָט זיך געוויצעלט די כתרילעווקער בלאָטע (אין כתרילעווקע וויצלען זיך אַלע, אַפילו די בלאָטע), און די כתרילעווצעס האָבען פערקאַטשעט די פּאָלעס, זיך געקליגט, געזוכט מיטלען אַניף אויסצוטרעטען אַ סטעזשקעלע, אָוועקגעלעגט אַ שייטהאָלץ אָדער אַ צוויי ציגעל און געשפּרונגען, ווי די מזיקים, אָפּטמאָל אַריינגעשפּרונגען מיט אַ פוס אין אַ קאַליעזשע, פערשפּריצט דאָס פּנים אי זיך, אי יענעם, און גענומען שעלטען, מע ווייסט ניט וועמען, מיט טוידטע קללות:

— אַ חלירע זאָל קומען אויף דיין טאַטענס קדיש מיט דריי מיתה־משונה׳ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

איינער פון די חכמים, וואָס האָבען זיך געבריה׳ט איינמאָל אין אַ נאָכ׳פּסח׳יגען פריהמאָרגען אַרויסצוגעהן טרוקען פון דער כתרילעווקער בלאָטע, איז געווען דער העלד פון אונזער ערצעהלונג, שמואל שמעלקים. בכדי איהר זאָלט ווערען מיט איהם גיך בעקאַנט, שטעל איך אייך איהם פאַר אין קורצע דבורים. שמואל שמעלקים איז אַ יונגערמאַן אַ משכיל, אַ טאַטענס אַ קינד, רבי יאָסי דעם נגיד׳ס איידעם. אין יענער צייט איז ער נאָך געזעסען אויף קעסט, געזעסען און געלערענט און געלייענט ביכלעך

און געשריבען אין די בלעטער. וואס, אייגענטליך, איז געווען דאס שרייבען, איז שווער צו זאגען, ווארום אין יענער צייט האבען איהם די בלעטער נאך ניט געהאט געדרוקט. צי דאס איז געווען מחמת שלעבטיגקייט, צי איבער איין אנדער זאך, נאר די בלעטער האבען געהאלטען אין איין שטילשוויינעניש, און דער נאמען שמואל שמעל־קים איז נישט געווען דערמאנט אפילו אין בריעפקאסטען. ביז דער אויבערשטער האט זיך מרחם געווען אויף איהם איין מאל אין א שענעם פריהמארגען, — טאקי אט יענעם פריהמארגען, וואס ווערד דא בעשריבען — און דער נאמען שמואל שמעלקים איז געווען שווארץ אויף ווייס אפגעדרוקט אויפ'ן בלאט מיט גרויסע, ליכטיגע, פיערעקעכיגע אותיות. געהענדיג אהיים צוריק פון דער פאסט מיט'ן בלאט אין דער האנד, האט אונזער העלד געשפרייזט איבער דער בלאטע, געשפרונגען פון איין סטעזשקע אויף דער אנדערע, בעוויזען קונצען, אז מע קאן טהון צוויי מלאכות: לייענען א בלאט און זוכען א וועג אין דער כתרילעווקער בלאטע. פון אזעלכע קונ־צען האט ער אריינגעטיאפקעט ניט אין איין קאליעזשע, זיך פער־שפריצט און אויסגעשמירט ווי א רוח. דאס אלץ איז אבער געווען גארנישט אקעגען דעם, וואס ער האט געהאלטען ביי זיך אין האנד, און עס האט איהם געטראגען ווי אויף פליגלען אהיים צו בעווי־זען זיין ווייב חנה'ן, אז ער, שמואל שמעלקים, שטעהט אפגעדרוקט אויפ'ן בלאט. אויסגעשמירט ווי א שד, דאס היטעל פערדרוקט, די פאלעס צעלאזט און שטארק פערשוויצט, איז אונזער העלד אריינ־געפאלען מיט איין אימפעט צו זיך אין שטוב אריין:

— חנה, וואו ביזט דו?

חנה איז דעמאלט געווען נאך גאר א יונג ווייבעל, סך־הכל מיט איין קינד אויף די הענד און מיט'ן אנדערען אויף דער צייט. דערזעהען דעם מאן אזא פערשמירטען, אזא פערשוויצטען און אזא צעטראגענעם, האט זי זיך געגעבען א לאז צו איהם און א פרעג געטהאן:

— גאט איז מיט דיר, שמואל?

— חנה, מע האט מיך אפגעדרוקט, חנה!

חנה האט זיך שטארק דערשראקען. אין איין אויגענבליק האט זי אוועקגעזעצט דאס קינד, געהאפט א גלאז וואסער און צוגעלאפען צום מאן:

— א דונער איז מיר! וואו האט מען דיך אפגעבריהט, וואו?

— נישט אפגעבריהט, נאר אפגעדרוקט. אט־א־דא־א.

אזוי האט איהר שמואל געענטפערט מיט א גליקליכען שמייכעל, אונטערגעטראגען איהר דאס בלאט און מיט שיינענדיגע אויגען א וייז געטהאן אויף דעם ארט, פון וואנען עס האט ארויסגעשיינט, ווי גין־גאלדענע שטערען, מיט גרויסע לויטערע פיערעקיגע אותיות: „שמואל שמעלקים"!

יענעם טאג איז נישט געווען, דאכט זיך, אויף דער גאנצער וועלט, פון כתרילעווקע ביז אויף יענער זייט אמעריקא, נאך איינער אזא גליקליכער, ווי שמואל שמעלקים. גישט געקוקט אויף דער בלאטע, נישט געהערט חנה'ס פראטעסט: „וואוהין וועסט דו געהן אין אזא טוואן?" — האט אונזער העלד זיך אוועקגעלאזט מיט'ן בלאט איבער דער שטאדט, אפגעשטעלט כמעט יעדען בעזונדער, דערצעהלט, אז דאס נעהט ער פון דער פאסט, נאר־וואס בעקומען דאס בלאט — „אטא, זעהט איהר?"...

מיט די ווערטער טראגט ער אונטער יעדען גלייך אונטער דער נאז דאס בלאט מיט די גרויסע לויטערע פיערעקיגע אותיות: „שמואל שמעלקים". די כתרילעווצעם האבען, ווי עס שיינט, נישט רעכט פערשטאנען שמואל שמעלקים' גדולה. זיי האבען געמיינט, אז דארט שטעקט עפּיס א נייעס, א מלחמה, א שרפה, א מגפה, אדער אזוי עפּיס א נייע גזירה אויף אידען. און חאטש מע האט קיין צייט נישט, מען איז פערטארעראמט מיט דאגות־פרנסה, נאר הארכען נייעס — מהכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד!

— אנו, לייען אומיסטנע, וואס שרייבט מען דארטען ביי דיר אין בלאט?

— אט דא אין מיטען דער בלאטע זאל איך אייך לייענען?

— וואס זשע האסט דו אונז בדארפט אפשטעלען?

— איך האב אייך נאר געוואלט ווייזען, אז... אז מע האט מיך אפגעדרוקט! אפגעדרוקט!...

אזוי ענטפערט זיי אונזער גליקליכער העלד מיט א שיינענדיג פנים און טיאפקעט ווייטער. און די כתרילעווצעס קוקען זיך איבער, קנייטשען מיט די פלייצעס און וויצלען זיך, ווי דער שטייגער איז:

— אלע בייזע ווילסטע חלומות!

— מע האט איהם אפגעדריקט!

— מע האט איהם צוגעדריקט!

— מע האט איהם איינגעפרעסט!

— איינגעזאלצען!

— איינגעזייערט!

— פארמארענירט!

— חא־חא־חא!

* * *

עס איז שוין געווען טיעף אין דער נאכט. און שמואל שמעלקים איז נאך אלץ געלעגען ביי זיך אויפ'ן געלעגער מיט אפענע אויגען. ער האט זיך געפיהלט, ווי א העלד, ווי א מענש, וואס האט אפגע־טהאן עפיס א גרויסע, א וויכטיגע זאך, וואס האט איהם ווי אפ־געטיילט פון אלע זיינע בעקאנטע אין כתרילעווקע, אויפגעהויבען איהם הויך, העכער מיט א קאפ פון אלע כתרילעווקער. א קלייניג־קייט — ער, שמואל שמעלקים, שטעהט אפגעדרוקט אויפ'ן בלאט, און זיי ניט!... און ער קוקט אויף זיי פון אויבען אראפ, מיט רחמנות. ער שטעלט זיך פאר, אז אט שטעהט ער אויף א הויכען בארג, און אונטען, אונטער'ן בארג, שטעהט גאנץ כתרילעווקע און הארכט זיך איין, ווי ער דרש'עט זיי, ווי ער פרעדיגט זיי הויכע שענע גע־דאנקען פון מענשליכקייט, פון געטליכקייט און פון אייביגקייט, און וואס ווייטער וואכסט ער אלץ העכער און העכער, און מלאכים לאזען זיך אראפ צו איהם פונ'ם הימעל, חאפען איהם אויף אויף

זייערע ברייטע פליגלען און טראגען איהם אוועק ווייט־ווייט פון כתרילעווקע. און... ער ווערד אנשלאפען.

קאפיטעל ב.

ער שרייבט אויף די גאזעטען, און כתרי־לעווקע חכמה'ט זיך.

ליעבער פריינד! דאס, וואס איך האב דיר דא דערצעהלט אין קאפיטעל א, האב איך דיר דערצעהלט א מעשה, וואס האט זיך געטראפען מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק. איבערלעבען פינף און צוואנציג יאהר אין אידישקייט אין כתרילעווקע איז נישט קיין פינף און צוואנציג שלום־עליכם'ס אפשטעקען, און נישט קיין פינף און צוואנציג אייער־בייגעל אויפעסען, און אפילו נישט קיין פינף און צוואנציג פייגעלעך אויסשיסען... ניט אומזיסט האט זיך אונ־בעמערקט אריינגע'גנבה'ט צו אונזער העלד אין בערדעל אריין א היבש ביסעל זילבער און אויף זיין ברייטען ווייסען שטערן האבען זיך אויסגעלעגט טיעפע קנייטשען — גאר ניט דער שמואל שמעלקים, וואס אמאל.

אמאל איז דאס געווען א יונגערמאן א צאצקע, פון די, וואס מע קויפט זיי אין כתרילעווקע פאר געלד. מע זוכט זיי מיט ליכט און מע דינגט זיך פאר זיי מיט'ן שדכן, ווי מע דינגט זיך פאר איין אכס, און אז מע דינגט זיך אויס, גיט מען זיי אוועק א שענע, איין עהרליכע אידישע טאכטער, מיט היבשע עטליכע קערבלעך נדן, מיט עטליכע יאהר קעסט, און מע האלט זיי, ווי א ציערונג אין שטוב, ווי איין אבן־טוב, ווי א שיינדעלע אין דער משפחה, גוטע פריינד זאלען אנקוועלען און שונאים זאלען צעפיקעט ווערען. דעם ערשטען שבת נאך דער חתונה פיהרט מען דעם געקויפטען איידעם מיט פא־ראד אין שוהל אריין, די נייע בגדים אויף איהם קנאקען, די שטי־וועלעך סקריפען. דער שווער בעזעצט איהם אויבען־אן אין מזרח זייט, מיט'ן פנים צום עולם. פיינע בחורים מיט אויסגעגלעטע פאות

און קליינע חדר־יונגלעך מיט אונטערגענעצטע נעזלעך שטעלן זיך אויס אקעגן איהם און בעטראכטען איהם מיט גרויס נייגעריג־קייט, ווי א עלעפאנט, און אז מע רופט איהם אויף צו דער תורה און ער קלינגט דעם מפטיר, ווי א גלאק, זינגט די ברכות, ווי א סאָ־לאָוויי, דעמאלט — אהא! — קוקען ארויס פון אויבען, פון דער ווייבערשער שוהל, ווייבערשע נעז מיט ווייבערשע אויגען. אויף די נעז זעה איך אנגעצייכענט קנאה, און אין זייערע אויגען לייען איך:

— האט ער עס איינגעהאנדעלט א מציאה, רב יאסי דער נגיד, פארשטעהרט זאל עס איהם נאר ווערען, רבונו של עולם!...

פאר קלאר קאן איך אייך ניט זאגען: צי ס'איז מקוים געווארען די ווייבערשע ברכה, צי איבער איין אנדער זאך, נאר דער שלום־בית ביי רב יאסי דעם נגיד אין שטוב איז גיך פערשטעהרט געווארען. רב יאסי דער נגיד האט זיך ארומגעקוקט, אז די מציאה, וואס ער האט איינגעהאנדעלט, איז גאר ניט אזא מציאה. דאס הייסט, אזוי אפילו, אויבען־אויף, וואס קאן ער האבען צו זאגען אויף זיין איידעם? מהכתיתי, א יונגער מאן א געראטענער; נישט מעהר אט דאס, וואס ער גיט זיך אפ מיט די נארישקייטען, „שרייבט אויף די גאזעטען" גאר, עפּיס מעשה קבצן... און דער שוועהר האט זיך אנגעבלאזען אויף דער שוויעגער, און די שוויעגער האט געפּייערט אויף דער טאכטער, און די טאכטער האט בעהאלטען דאס פנים אין קישען און שטילערהייד געוויינט...

און די שטאדט? וואס זאלט איהר קלערען? כתרילעווקע איז, ברוך־השם, איין ערטעל פון סאמע חכמים, קלוגע קעפּ, פּראקטישע מענשען. זיי האבען ניט אנדערש געקוקט אויף דעם נגיד'ס איידעם, ווי אויף א קאליקע, א בעל־מום, א מענש מיט א „געבארענעם חסרון, ניט דא געדאכט"...

אודאי ווען שמואל שמעלקים זאל ניט זיין רב יאסי דעם נגיד'ס איידעם, וואלט איהם דאס שרייבען אויף די גאזעטען אפּגעלאפען ניט אזוי גלאט. נאר ווייל ער איז רב יאסי דעם נגיד'ס איידעם, האט דער עולם געוויצעלט זיך איבער איהם הינטער די

אויגען, געוויינליך, און עס זענען געפלויגען שארפע, שפיציגע ווערטלעך :

— א מענטש האט זיך אריינגענומען א משוגעת אין קאפ !
— ניט דא געדאכט !
— ניט אקעגען נאכט דערמאנענדיג !
— נעבאך א ביסעל ניט דערשפיצט, וואס איז ער שולדיג ?
— נישט קיין ביסעל, נאר א סך.
— בלשון אשכנז ווערד עס אנגערופען, אפנים, לעקישעוואטע ?
— ווי אזוי זשע וועט עס הייסען אויף אונזער לשון ?
— שוטה בן פיקהאליז.
— אדער לאמטערנשיסער בן פרהצור.
— און אפשר גאר שמינדער בגעץ ? . . .

קאפיטעל ג.

שמואל שמעלקים ווערד א כתרילעק.

נאר דאס, וואס אין כתרילעווקע קאן זיך ערלויבען איין איידעם אויף קעסט, איז ניט ערלויבט א יונגען מאן, וואס איז שוין א בעל־הבית אליין פאר זיך. רב יאסי דער נגיד, זאל זיין א מליץ־יושר, איז שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט. זיין ווייב, זאל זיך מיהען, האט זיך פערבענקט נאכ'ן מאן און איז אויך אוועק אהין, פון וואנען קיינער איז נאך צוריק נישט געקומען, און אונזער העלד, שמואל שמעלקים, איז אריינגעטראטען אין דער וועלט אריין, געווארען א סוחר, איבערגענומען דעם שוועהר'ס קראם אין כתרילעווקע, א קראם פון שניט און פון באקאליי און פון צעלניק און פון פויגעל־מילך, און די דירה האט ער גע'ירש'עט פונ'ם שוועהר, די גרעסטע דירה אין כתרילעווקע. דאס איז אזא מין דירה, וואס ס'איז כדאי, זי זאל ווערען בעשריבען. שטעהן שטעהט זי, די דירה הייסט עס, אין מיטען מארק, סאמע אין דער רעכטער בלאטע. קיין הויף האט

זי ניט, און דאָס, וואָס געפינט זיך אין אַ הויף, האָט זי אויך ניט... דערפאַר איז זי כמעט העכער האַלב געדעקט מיט אייזנ. און די אַנדערע האַלב מיט שערבלעך, אַזוי, אַז זי האָפּט דעם אָפּבליק פון אַ מענטשן, וואָס מע האָט איהם אַנגעטהאָן אַ היטעל, געשטוקעוועט פון צווייערליי מאַטעריעס. היינט האָט זי, די דירה הייסט עס, צוויי גאַנקעס, איינעם פון פאָרענט און איינעם פון הינטען; דאָס הייסט, עס ווענדט זיך, ווי אַזוי איהר קוקט. קוקט איהר פון ד ע ר זייט, איז ד אָ דער פון־פאָרענט און ד אָ ר ט דער פון־הינטען. קוקט איהר פון י ע נ ע ר זייט, איז ד אָ ר ט דער פון־פאָרענט און ד אָ דער פון־הינטען.

אויף קיין זאַך האָבען די כתרילעווצעס ניט אַזוי מקנא געווען רב יאָסי דעם נגיד'ס יורש, ווי אויף דער דירה מיט די צוויי גאַנקעס.

— באַשערט אַ מענטשען אַזא גוטס!

— עס וועט ביי איהם האָבען אַ קיום, ביי דעם לאַמטערענ־שיסער!

— פון אסתר־תענית ביז פּורים.

— דין אַ סוחר!

— שמעיה בעל־פּרנסה!

— איציקעל בעל־תכלית!

— און דער קאָפּ איז איהם גאַר ווייס איך וואו!

— אין יעהופּעץ אויפ'ן יאַריד.

— ערגיץ אין די בלעטער דאַרטען...

אַזוי האָט זיך דער עולם געוויצעלט, געשלייפט די צינגלעך און ביסלעכווייז גענומען דעם נגיד'ס יורש צו דער אַרבייט, און דווקא מיט גוטען, מיט אַ חניפה'לע, אַ טובה'לע, אַ גמילות־חסד'על, אַ געשעפטעל, אַ הלואה'לע — מהכתיתי, פאַר וואָס ניט? אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז שמואל שמעלקיס האָט אַנגעוואָרען די גאַנצע ירושה און איז געוואָרען, אויף דער כתרילעווקער שפּראַך, „נקי“, דיין ווי אַ טעלער, אַ כתרילעק גלייך מיט אַלע כתרילעווקער...

„משלנו" — הייסט דאס דארטן, און מיט א פאטש אין פלייצע זאגט מען איהם: „אחינו אתה". און ווי באלד „משלנו" און מיט א פאטש אין פלייצע „אחינו אתה" — איז שוין דעמאלט אך און וועה! . . .

גע'פטר'ט די קראם מיט'ן ביסעל געלד, האט זיך אונזער שמואל שמעלקים בעקענט מיט'ן כתרילעווקער דלות און מיט אלע זיינע תרי"ג בעהעלפערס. נישט מיט א מאל, געוועהנליך, נאר פאוואלינקע, ביסלעכווייז האט ער זיך געקאטשעט בארג אראפ, ביז ער איז געקומען צו דער מדרגה פון אנקומען צום גביר פון שטאדט רב נתן קורח, פערזעצען ביי איהם די דירה מיט די צוויי גאנקעס, זיין לעצטען מאיאנטעק. יענער טאג איז געווען, קאן מען זאגען, תשעה־באב ביי שמואל שמעלקים אין שטוב. ווי א שאטען האט ער ארומגעשפאנט פון איין ווינקעל צום אנדערען. די קינדער האבען זיך בעהאלטען. שטילערהייד האט חנה געשלונגען די טרע־רען, און דערזעהען דעם מאן, ווי ער איז פער'חושכ'ט, האט זי גע־מאכט א פרייליך פנים און איהם אויסגערעדט דאס הארץ:

— דו ביזט נישט דער איינציגער. גאנץ כתרילעווקע ליגט פאר'משכונ'ט ביי אט דעם בלוט־זויגער.

און אז דער מאן איז אוועקגעגאנגען צום גביר רב נתן קורח, האט זיך ערשט דעמאלט חנה אוועקגעזעצט וויינען אויף ביידע אויגען: „וועו איהר טאטע־מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן..."

נאר אונזערע לעזער ווייסען, אז מיר האלטען נישט פון קיין קלאג־ליעדער און האבען נישט ליעב קיין טרערען. דעריבער היפען מיר איבער א גאנצע עפאכע פון פינף־און־צוואנציג־יעהריגע צרות, און געהען אריבער גלייך צום לעצטען אקט פון אונזער טראגי־קאמעדיע.

קאפיטעל ד.

מזל־טוב! שמואל שמעלקים איז א בעל־יובל.

נישמא קיין אייביגע זאך אויף דער וועלט. אזוי שמועסען די אויפגעקלעהרטע, די פילאזאפען. אלסדינג, זאגען זיי, ענדערט זיך אויף דער ערד: מענשען ווערען פערעלטערט און שטארבען אוועק. הייזער ברענען אפ. שטעדט ווערען חרוב און איבערא־נייעס אויפגעבויט. פון א ים ווערד א טריקעניש, פון דער טרי־קעניש ווערד א ים, און אזוי ווייטער און ווייטער.

פאר אויפגעקלעהרטע לייט, פאר פילאזאפען, נעמען מיר אראפ דאס היטעל. לאזען זיי אבער קיין פאראיבעל ניט האבען — זיי זענען נישט בעקענט מיט דער כתרילעווקער בלאטע. אלסדינג אויף דער וועלט ענדערט זיך, נאר נישט די כתרילעווקער בלאטע. אזוי ווי מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק, פונקט אזוי שטעהט זי אויך איצט פערטיעפט און פער'עקשנ'ט, פיהרט א שטרייט מיט די שטראהלען פון דער זון און וויל נישט אויסטריקענען פאר קיין געלד נישט. שוין איבערגעלאפען דער תמוז מיט די הייסע טעג און מיט די הייסע נעכט, וועו גאנץ כתרילעווקע שלאפט מיט ווייבער און מיט קינדער אין דרויסען. שוין אוועק דער תשעה־באב, ווען אידען קאנען זיך פערגינען אזא לוקסוס, ווי געהן איז מיטען גאס אין די זאקען — און די בלאטע שטעהט נאך אלץ מיט איהר פראכט און גלאנץ, און די כתרילעווצעס, פערקאטשעט די פאלעס, קליגען זיך נאך אלץ, זוכען מיטלען, ווי אזוי אויסצוטרע־טען א סטעזשקעלע, לעגען אוועק א שייטהאלץ אדער א צוויי ציגעל און שפרינגען, ווי די מזיקים, האפען זיך אריין אפטמאל מיט א פוס אין א קאליעזשע, פערשפריצען דאס פנים אי זיך, אי יענעם, און שעלטען, מע ווייסט ניט וועמען, מיט טודטע קללות:

— אַ חלירע זאָל קומען אויף דיין טאַטענס קדיש מיט דריי מיתה משונה׳ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

און אַט זעהען מיר איצט, אין פינף און צוואַנציג יאָהר אַרום, אין אַ שענעם פריהמאָרגען ווידער אונזער העלד שמואל שמעלקים, ווי ער טיאַפּקעט ווידער אין דער זעלבער בלאָטע, וואָס מיט פינף און צוואַנציג יאָהר צוריק; ווידער בריה׳ט ער זיך אַרויסצוגעהן טרוקען פון דער כתרילעווקער בלאָטע, און ווידער איילט ער זיך פון דער פּאָסט מיט אַ בלאַט אין די הענד, און ווידער איז ער פערשוויצט און פרייליך-צעטראָגען.

וואָס האָט איצט אַזעלכעס פּאַסירט מיט איהם, וואָס זיין גע־קנייטשטער שטערן שיינט אַזוי, און וואָס אויף זיין פערעלטערט, פער׳חושב׳ט פּנים שפּיעלט אַזאַ צופריעדענע גליקליך שמייכעלע? — עס האָט זיך געטראָפען אַזעלכעס, וואָס ער האָט זיך אויף דעם קיין מאָל נישט גערעכענט. אַ נס האָט זיך געטראָפען, לעזער, אַ נס: עמיצער, אַ גוטער פריינד אַהן אַ נאָמען, האָט זיך דערמאָנט און געגעבען צו וויסען אין בלאַט, אַז היינטיגען טאָג איז געוואָרען פינף און צוואַנציג יאָהר זינט שמואל שמעלקים איז אַרויס אויפ׳ן פעלד פון דער אידישער ליטעראַטור מיט זיינע בעשרייבונגען פון כתרילעווקע.

„מיר וויסען ניט — אַזוי שרייבט דער אונבעקאַנטער פריינד אין בלאַט — מיר הויבען נישט אָן צו וויסען, ווער איז אַט דער שמואל שמעלקים און וואָס ער איז. מיר וויסען נור, אַז פינף און צוואַנציג יאָהר כסדר ליגט אַ מענש אין אַ זומפּ, וואָס הייסט כתרילעווקע, און הערט נישט אויף אונז בעקאַנט צו מאַכען מיט די דאָרטיגע משונה מאָדנע ברואים, ווי ער רופט זיי אָן: די „קליינע מענשעלעך“...

און נאָך אַ סך אַזעלכע זיסע ווערטער שרייבט דער אונבע־קאַנטער פריינד אין בלאַט, און לאָזען לאָזט ער אויס מיט אַ מזל־טוב צו שמואל שמעלקים און מיט אַ ברכה צו זיין פינף און צוואַנ־ציג יאָהריגען יובילעאום...

יובילעאום ? ! . . . קיין מאל האט שמואל שמעלקים ניט געדענקט פון קיין יובילעאום, קיין מאל אפילו אין חלום ניט געזעהען אזא זאך. מע מוז מודה זיין, אז אונזער העלד האט מיט זיין ארעמער פעדער אין דעם משך פון די פערגאנגענע פינף און צוואנציג יאהר קיין שטערען פון הימעל נישט געחאפט און קיין חידושים ניט אויפגעטהאן. איין שבח דארפען מיר איהם אבער נאכזאגען: ער האט געטהאן זיין ארבייט געטריי און מיט ליעבשאפט, ווי די ביען, וואס טראגט איהר חלק האניג אינ'ם גרויסען ביענשטאק אריין. קיין מאל האט ער זיך נישט געפרעגט קיין קשיא: צוליעב וואס ער לעגט זיך אזוי אוועק פאר כתרילעווקע און פאר די קליינע מענשעלעך? איך זאל וויסען, אז דאס וועט ניט זיין קיין בעלעדיגונג, וואלט איך איהם פערגליכען צו א קוה, וואס זויגט איהר קעלבעל גאר נישט צו פרעגען קיין קשיות, למאי זי טהוט עס... קיין כבוד האט ער פון זיין שרייבען קיין מאל ניט ערווארטעט. פון קיין לוין האט ער קיין מאל נישט גע'חלומ'ט. צו דעם, וואס ווערד אנגערופען „קריטיק", האט ער קיין מאל ניט זוכה געווען, אויב מיר זאלען נישט רעכענען די „היימישע קריטיק" פון די כתרילעווצעס, וואס זענען אין כעס סכנות, אז מע „בעשרייבט זיי אויף די גאזעטען". זיי האבען בעסער ליעב רעדען פון דער גאנצער וועלט, איידער די גאנצע וועלט זאל רעדען פון זיי. זיי האבען בעסער ליעב חוזק מאכען פון יעדען בעזונדער, איידער עמיצער זאל חוזק מאכען פון זיי. אט אזא טבע איז שוין ביי זיי פון קדמונים. דעריבער האבען זיי איהם געבעטען מיט גוטען, ער זאל זיי ניט „ארויסשטעלען אויפ'ן בלאט". ווארום עס „וועלען זיין בזיונות"... עס האבען זיך געפונען אויך אזעלכע, וואס האבען איהם אפילו געגעבען אנצוהערעניש, גערעדט פערשטעלט, בלשון סגי־נהור: אז טאמער וועט ער זיך דערוועגען אנריהרען זייער נאמען, „וועלען פליהען פעטש" — און אויף פעטש איז א כתרילעווקער דוקא א בטוח. אין כתרילעווקע — איך האב עס אייך, דאכט מיר, שוין לאנג בעמערקט — ווערען מעהרסטענטיילס נע־

שעפּטען און סכסוכים ליקווידירט דורך פּעטש:

— פּיטש־פּאַטש — אַזוי זאָגען זיי — איז אַ קורצער פּסק און אַ מזומנ'ע מטבע.

און פּלוצים קומט איין אונבעקאַנטער פריינד אין בלאַט און דערמאָנט דער וועלט, אַז ער, שמואל שמעלקים, איז אַ בעל־יובל. און ווען? גראָד היינט, ווען ער האָט געהאַט אַ בייזען, אַ פינ־סטערען פריהמאָרגען, וועלכער ווערד בעשריבען אָט דאָ, אין קאַ־פּיטעל ה.

קאַפּיטעל ה.

אַ וויסטער פריהמאָרגען.

כתרילעווקע האָט נאָך ניט אויפגעוואַכט רעכט פון איהר זיסען שלאָף, און די גליקליכע כתרילעווצעס זענען נאָך געווען געפּענטעט אין דעם כשוף פון דער זומערדיגער נאַכט, נישט געקאָנט אָפּרייסען זיך פון די גאָלדענע חלומות: אַ ריח פון פרייש ברויט... איין אַראָמאַט פון געפילטע פיש מיט ציבעלעס און מיט פעפער... גאַנ־צע לונג־און־לעבערס, נאַר־וואָס פון דער יאַטקע... נייע שמעקענ־דיגע שיך פונ'ם שוסטער... גאַנצע הויזען פונ'ם שניידער... אַ גרויסער מאַרק... אַ יאַריד... קונים אַ סך... פדיון... פרנסה... — אָט וואָסערע גוטע זאַכען דער גוטער בעל־החלומות שיט אויף כתרילעווקע פון זיין מילדער האַנד. איין עבירה, וואָס גאַנץ פריה נעהמט אויף גאָט'ם זון אויף כתרילעווקער הימעל און טרייבט אַרויס דעם עולם אויף דער שלאַכט — זוכען ברויט פאַר די הונגעריגע ווייב און קינדער!

— סטוק! סטוק! סטוק: — האָט זיך דערהערט אַ קלאַפּ אין טהיר, און שמואל שמעלקים האָט זיך אויפגעכאַפּט, אַראָפּגע־

שפרונגען, אויפגעעפענט די טהיר און אריינגעלאזט א פריהען גאסט. סאפעל דעם אדוואקאט.

— ברוך־הבא, א גאסט, וואס עפיס אזוי פריה ?

ניט איהם און ניט זיין ווייב חנה'ן איז געפעלען דער דאזיגער פריהער וויזיט פון קאפעל דעם אדוואקאט. קאפעל דער אדוואקאט איז אזוי זיך אפילו א גאנץ וואהל מענשעל, נאר איין זאך, וואס ער האט א הינטיש פנים, און וואס ער רעדט א ביסעל אונטער דער נאז און חאפט אזוי, אז עס מאהלט זיך אייך אויס, אז ניט ער רעדט, נאר ער האווקעט.

— האוו־האוו־האוו ! איהר ווייסט דאך, אז איך בין נישט מעהר, ווי איין אדוואקאט... מיין פרנסה... מע זאגט מיר געהן — געה איך. רב נתן קורח האט אייך געלאזט בעטען, איהר זאלט איהם אפרייניגען די דירה, האוו־האוו... אט איז דער איספאלני־טעלנע ליסט אטא, מיט דער פראדאזשנע אטא, מיט דער וואדא־וואלאדעניע, מיט די אלע איבעריגע שפארגאלען, נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי טאמא דיעסיאטאווא טשאסטי פערוואי סוואדא זאקאנאוו גראזשדאנסקיך, האוו־האוו־האוו...

אט אזוי האט זיך אויסגעהאווקעט קאפעל דער אדוואקאט און איז אוועק זיין וועג, גאר נישט געוואלט אויסהערען די ברכות, וואס שמואל שמעלקים' ווייב האט מכבד געווען דעם רוצח, דעם גזלן, דעם בלוט־זויגער רב נתן קורח, און נישט געוואלט זעהען די שטילע טרערען אויף איהר שלים־שלים־מזל'דיגען לעבען, אז אך און וועה ווען איהר טאטע־מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן...

אויף דעם געוויין האבען זיך אויפגעחאפט אלע קינדער, די גרעסערע און די קלענערע. געוואהר געווארען, אז מע ווארפט זיי ארויס מיט די בעבעכים אין דרויסען ארויס, האבען די עלטערע בעקומען ווייסע טוידטע אויסגעצויגענע פנים'ער, אהן א טראפען בלוט, מיט שטומען וועהטאג בעטראכט די אומגליקליכע טאטע־מאמע, און די קלענערע — די זענען געשטאנען אין איינע העמדלעך

און געציטערט, ווי די לעמעלעך. זייערע גרויס-אפענע אויגען האָ־
בען געזאָגט:

— איהר מיינט, אז ווייל מיר געהען נאַקעט און באָרוויס, ווייסען מיר שוין גאָרנישט ניט?...

נאר דאס יונגסטע און דאס ליעבסטע, די געבאַלעוועטע מי־
זינקע, רייזעלע, א קינד א גאָלד מיט איין אונטערגעשטעקט העמ־
דעל און מיט אויסגעבויגענע פעסעלדיגע פיסעלעך, קאַטשעט זיך
ווי א קאַטשקעלע, רעדט צום פאָטער אויף א מאָדנער שפּראַך:

— העטי מעטי קאַפּעטילע אי קייפּי טיעטי פּעטעלי.

אויף אונזער לשון הייסט עס:

— אז דו וועסט מיר געבען א קאַפּעקעלע, וועל איך מיר קויפען א קאַנפעקטילע.

א קינד א טרייסט! א קינד א נחת!... שמואל שמעלקים
טאַפּט איין אַלע קעשענים און קאַן נישט געפינען קיין קאַפּעקע, און
ער קאַן נישט צוזעהן דעם צער פון'ם קינד ערגער ווי פון אַלע
איבעריגע קינדער, און א שווארצער שאָטען פערשפּרייט זיך אויפ'ן
פּנים, און פרישע קנייטשען אויפ'ן שטערן, און א טיעפער שווע־
רער זיפץ רייסט זיך ארויס ניט ווילענדיג פון'ם הארצען.

— אויף די שונאים'ס קעפּ! — זאָגט צו איהם חנה זיין ווייב,
רעדט איהם אויס דאס הארץ: — נאַרעלע, דער הימעל צו דער ערד
איז נישט געפאַלען... און זי שיקט איהם אָפּ צום גביר רב נתן
קורח, טאָמער וועט ער זיך אָפּבעטען נאָך א מאָל האַטש אויף א
קורצער צייט, ביז דער אויבערשטער וועט רחמנות האָבען...

— אויפ'ן עשאַפאָט וואָלט איך דיר ליעבער געגאַנגען...

אַזוי זאָגט שמואל שמעלקים שטילערהייד זיך און באָרד אריין,
רוקט אָן דאס היטעל און לאָזט זיך געהן צום גביר רב נתן קורח.

קאפיטעל ו.

דער גרעסטער גביר אין כתרילעווקע — רב נתן קורח.

איך מיין, אז ער דארף אייך זיין בעקאנט, ווארום ווער קען נים רב נתן קורח? ער האט דאך א שם „אויף דער גאנצער וועלט“. אלע ווייסען, און ער אליין בעריהמט זיך דערמיט, אז ער איז שוין כמעט דרייסיג יאהר נים ארויסגעגאנגען מפתח ביתו. ווער עס דארף, דער טרעפט צו איהם. און דארפען דארף צו איהם יעדער, ווער עס האט וואס צו פערזעצען. אמאל, אין די יונגע יאהרען, פלעגט מען צו איהם טראגען פער'משכונ'ען אלסדינג, וואס האט א ווערטה, למשל: א בגד, א לייכטער, א סאמאוואר, א שטויסעל, א קווארט, איין עטרה, א מגילה, אפילו א פאר־א־יאהר־ריגער לולב איז אויך געווען א סחורה. איצט, אויף דער עלטער, האט ער געווארפען איין אום'חן אויף די אלע זאכען, פיינט געקריגען „דוויזשימאסט“ (מטלטלין) און גיט זיך אפ נור מיט „אימושטשע־סטווע“ (הייזער). אלע ווייסען, אז ער מאכט נים קיין אנדערע געשעפטען, א חוץ הייזער. ס'איז א סברא, אזוי שמועסט דער עולם, אז גאנץ כתרילעווקע ליגט ביי איהם „במשכנתא“. און, ווי דער שטייגער איז, פליהען דארטען שטעכווערטלעך מיט ליצנות אויפ'ן גביר'ס אפעטים צו הייזער.

— טאמער ווייסט איהר, וואס וועט ער טוהן איבער הונדערט און צוואנציג יאהר מיט אזוי פיעל הייזער?

— ער וועט זיי נעמען מיט זיך אויף יענער וועלט.

— ער וועט זיי איינזאלצען אין זאלץ.

— ער וועט זיי פאר'משכונ'ען ביי'ם מלאך המות.

— איך זעה, אז איהר ווייסט קיינער נים דעם סוף פון אונזער גביר רב נתן קורח.

— וואס זשע שווייגסט דו. אז דו ווייסט?

— ער וועט האבן דעם איינענעם סוף, וואס יענער קורח אין חומש.

— איינגעזונקען ווערן, הייסט עס, מיט אלע מאיאנטקעס?

פון דער לעצטער המצאה קוועלט דער עולם אזוי שטארק, אז ממש מע קאטשעט זיך פאר געלעכטער. און רב נתן קו"ח טהוט זיך זיינס: ער פערלייהט געלד אויף הייזער און נחלאות און ווערד וואס א יאהר רייכער מיט א פאר הייזער און מיט א פאר קלייטען. אויסער דעם, איז זיך רב נתן קורח זעהר א פיינער בעל־הבית און בטבע זעהר א סימפאטישער מענש. ער האט א כלל — אויפנעמען יעדען איינציגען פריינדליך, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען אונז געלערענט: „ב ס ב ר פ נ י ם י פ ו ת", דאס הייסט, מיט א ברייטען ברוך־הבא און מיט א „פאר וואס זיצט איהר ניט?". אז איהר קומט אריין צו איהם, ווייסט ער גאר ניט, וואו ער זאל אייך אנידערזעצען. ער טראגט אייך אונטער צוויי שטוהלען מיט א מאל און פרעגט אייך, אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי? גאר באלד טהוט ער זיך א חאפ:

— אר־ווא, ניטא ווער ס'זאל שטעלען דעם סאמאוואר... אפשר וועט איהר נעמען א ביסעל איינגעמאכטס? אר־ווא! די דיענסט האט צוגענומען די שליסעלעך! . . . זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט? וואס זשע הערט זיך עפיס נייעס?

רב נתן קורח האט זעהר ליעב, מע זאל איהם דערצעהלען נייעס. און וואס איז דער חידוש? א מענש געהט נישט ארויס מפתח ביתו שוין כמעט דרייסיג יאהר! און אז מע דערצעהלט איהם נייעס, חאטש דאס נייעס מעג שוין האבען א בארד, הערט ער זיך צו, קוקט זיך איין, שאקעלט מיט'ן קאפ, שמוצערט מיט די ליפען, ווערד נתפעל, גלייך ווי ער הערט דאס דעם ערשטען מאל אויף זיין לעבען, ביז עס קומט צו געלד... נאר דא מוזען מיר זאגען א פאר ווערטער וועגען רב נתן קורח'ס אויסזעהען, דעמאלט, האפען מיר, וועט זיין פארטרעט זיין פאלקאמער.

רב נתן קורח האט זעהר א סימפאטיש אויסזעהן. מיר שטע־לען זיך אבער אפ נור אויף די אויגען זיינע. איין אויג איז ביי איהם איין אויג, א געוויינליך אויג, ווי ביי אלע מענשען איין אויג. דאס הייסט, א ווייסעבעל מיט א שווארצאפעל, ווי עס געהער צו זיין. דאס אנדערע אויג איז ביי איהם שוין נור שווארצאפעל אליין. אהן א סימן פון ווייסעבעל. דאס דאזיגע שווארצאפעלדיגע אויג האלט ער שטענדיג צוגעמאכט, א חוץ דעמאלט, ווען עס האנדעלט זיך וועגען געלד. הויבט איהר אן רעדען פון געלד, אזוי עפענט זיך ביי איהם אויף דאס שווארצאפעלדיגע אויג און עס הויבט אן ארבייטען, דאס הייסט, עס דרעהט זיך און עס שעמערירט מיט א שרעקליכער גיכקייט ! עס איז כמעט גאר אונמעגליך דעמאלט צו קוקען איהם גלייך אין פנים אריין. און עס בייט זיך איבער ביי איהם דאס גאנצע געשטאלט. דאס פריהערדיגע „סבר פנים יפות" ווערד פערשוואונדען אינאיינעם מיט'ן שטענדיג זיס־לאקרעצדיגען שמייכעלע, און אויפ'ן ארט פון דעם ליעבהארציגען זיסען גביר רב נתן קורח וואכסט אויס א חיה, און עס גלוסט זיך אייך אנטלויפען וואס גיכער און וואס ווייטער...

פון דעם, וואס מיר האבען געשמועסט ביז אהער וועגען אונזער געליעבטען גביר, קאן דער לעזער מיינען, אז רב נתן קורח איז חלילה א איד א „בעזדיעטניק", דאס הייסט, א מענש אהן קינדער. מוזען מיר פערהאפען און געבען צו וויסען דער וועלט, אז מיט זיין ערשטער ווייב חיה־חוה האט ער טאקי נית געהאט קיין קינדער. געוועזען איז זי, זאל מיר מוחל זיין, א גרויסע מיאום'קייט, און איז געשטארבען ביי איהם פון שרעק : ער פלעגט זי, זאגט מען, אפט אונטערשלאגען... דערפאר אבער, אז זי איז געשטארבען, האט ער פאר איהר מטה צעטיילט א סך צדקה, געדונגען א שטענדיגען קדיש נאך איהר נשמה און האט תיכף ומיד חתונה געהאט און גענומען דוקא א יונג קינד, בלוט און מילך, מיט'ן נאמען קריינדעל, און מיט איהר האט איהם דער אויבערשטער געבענשט פונקט אין א יאהר ארום מיט א בן זכר. דעם דאזיגען בן זכר האט ער א נאמען גע־

געבען נאָך זיינעביידע זיידעס: רב יוסף און רב איצי. האָבען זיך די צוויי נעמען צענויפגעגאָסען און ס'איז אויסגעקומען יאָסעפּ־איצי; מיט דער צייט איז פון יאָסעפּאיצי במילא געוואָרען „יאָ־סעפּיץ“. און אַט אַזוי איז ער שוין פערבליבען עד היום הזה. עס איז איבעריג צו זאָגען, אַז יאָסעפּיץ איז געוואַקסען אַ תכשיט, ווי געוויינליך, ביי אַ גביר, אין אַזאַ גוטס. עס איז נור נויטיג צו בעמערקען, אַז אַ חוץ אַלע מעלות, וואָס ער האָט גוט געלערענט אידיש און רוסיש און אַ ביסעל דייטש און פראַנצויז און ליטיין און געלייענט טורגעניעוו און דאַרווין, איז ער נאָך דערצו געוועזען אַ שטילע טויב און אַ ווילדער שווייגער. מע קאָן זאָגען כמעט, אַז אין כתרילעווקע האָט איהם נאָך קיין בן־אדם ניט געהערט רעדען, אַ חוץ דעמאָלט, ווען רב נתן קורח פלעגט זיך צעקאָכען מיט'ן שוואַרצ־אפּעלדיגען אויג איבער געלד און אויסשרייען אויף אַ קול: „יאָ־סעפּיץ, וואו ביזט דו?“ דעמאָלט וואַכסט אויס יאָסעפּיץ, מע ווייסט ניט פון וואַנען. יאָסעפּיץ איז שוין אַ בחור צו לייטען און עס שיט זיך איהם שוין אַ בערדעל. אין די הענד האַלט ער צוויי ביכער, טורגעניעוו און דאַרווין.

— יאָסעפּיץ, וואָס זאָגסט דו דערויף?...

יאָסעפּיץ שנייצט אויס די נאָז מיט צוויי פינגער, ווישט זיך אָפּ מיט דער פּאָלע און ענטפערט קאַלט ווי אייז:

— ס'איז גאָר נישטאָ וואָס צו רעדען!...

דאָס איז די איינציגע פראַזע, וואָס כתרילעווקע האָט ווען גע־הערט פון דעם דאָזיגען פיינעם בחור, און אַלע האָבען גאַנץ גוט געוואוסט, וואָס אין דער פראַזע שטעקט, וואָרום ווי שלעכט דער אַלטער קורח זאָל ניט זיין, קאָן מען דאָך ביי איהם אַ מאָל חאַטש עפּיס פועל'ען. האָט ער אָבער אַריינגערופען דעם תכשיט, מיט איהם זיך איין עצה האַלטען: „יאָסעפּיץ, וואָס זאָגסט דו דערויף?“ און יאָסעפּיץ האָט אַ זאָג געטהאָן קאַלט: „ס'איז גאָר נישטאָ וואָס צו רעדען!“ — דעמאָלט מעגט איהר שוין זיין זיכער, אַז עס וועט אייך ניט העלפען קיין שמע ישראל...

— א כפרה האט געמענט ווערן דער הײנטוועלטיגער זוהן פאר זיין אלטען טאטענס נאגעל פונ׳ם מינדסטען פינגערעל נאך איידער ער האט דערזעהן די ליכטיגע וועלט! — אט אזוי בענשט כתרילעווקע רב נתן קורח׳ס קדיש דריי מאל א טאג, און, ווי אויף צו־להכעיס, וויל די ברכה ניט מקוים ווערען.

איצט, אז איהר האט זיך בעקענט א ביסעל נעהענטער מיט דעם דאזיגען ליעבהארציגען פארשוין און מיט זיין ליכטיגען קדיש, וועט אייך קיין חדוש ניט זיין, וואס אונזער העלד שמואל שמעלקים האט אויסדערוועהלט בעסער צו געהן אויפ׳ן עשאפאט. ער האט געוואוסט פאראויס, אז ס׳איז ארויסגעווארפען זיין געהן מיט זיין רעדען מיט זיין בעטען. רב נתן קורח וועט איהם אויפנעמען מיט׳ן ברייטען ברוך־הבא, וועט איהם בעטען זיצען, וועלען מכבד זיין מיט טיי אדער מיט איינגעמאכטס, אויספרעגען ביי איהם, וואס הערט זיך עפּים נייעס... ער, שמואל שמעלקים, וועט זיצען ווי אויף הייסע קויהלען, וועט זיך אויפבינדען און פערבינדען עטליכע מאל דאס האלזטיכעל. ער וועט זיך בעת־מעשה פיהלען, ווי א מענש, וואס קלויבט זיך באדען, שטעהט שוין א נאקעטער און האט מורא צו שפּרינגען אין וואסער אריין. וועט ער זיך אננעמען מיט די לעצטע כחות און וועט געבען א זאג:

— איך האב צו־נ־אייך, רב נתן, א בקשה, מכח׳ן פּראצענט, הייסט עס...

ער וועט נאך נישט ענדיגען זיין בקשה, וועט זיך ביי רב נתן׳ען אויפעפענען דאס שווארצאפעלדיגע אויג און עס וועט אנהויבען קאכען:

— ניין, ניין! אלסדינג יא, נאר דאס ניט! וואס פאר א מאדע — ניט צאהלען קיין פּראצענט! פּראצענט איז געלט, און געלט איז ניט שמעלט — פּחע! דיין שוועהר איז געווען, זאל מיר מוחל זיין, א „קאפּעיעטשניק“, געזשעבערעט, געפּראצעט, צוליעב וועמען? צוליעב אט די דאזיגע שמויגערס, די לאמטערנשיסערס, וואס דרוקען אויף די בלעטער און ווייסען נור טרענצליען געלט.

פלעבטען קערבלעך, און קומט צו פּראַצענט, איז פּחע! יאָסעפּיץ, וואו ביזט דו, וואָס זאָגסט דו דערויף?

ווען זיך בעווייזען יאָסעפּיץ מיט טורגעניעווען און מיט דאָר־ווינען, וועט אויסשנייצען די נאָז מיט צוויי פינגער, וועט זיך אָפּ־ווישען מיט דער פּאָלע און אַ זאָג טהון:

— ס'איז גאָר נישטאָ וואָס צו רעדען!...

אַט אַזוי וועט זיך אויסלאָזען זיין ווייזיט צו רב נתן קורח מיט אומזיסטע בלוטצאַפּעניש, אומזיסטע בזיונות. און דאָך געהט ער צו איהם, ווי אַ פער'משפט'ער צום טוידט. נאָר געהענדיג האַפּט ער זיך אַראָפּ פריהער אויף דער פּאָסט און בעקומט דאָס גוטע בלאַט און דערזעהט די גוטע בשורה, ווי מיר ווייסען שוין, און ער בלייבט שטעהן אין מיטען גאָס און לייענט נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און גלויבט נים זיינע אויגען, און שפּאַנט ווייטער.

* * *

יאָ, דאָס איז געווען אַ וואונדערליכער, זעלטענער פריהמאָרגען, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען מיט שוואַרצע וואָלקענס און געענדיגט זיך מיט אַ לויטערער זון. דאָס איז געווען אַ פריהמאָרגען, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען מיט אַ „איספּאָלניטעלנע ליסט" און אויסגעלאָזט מיט אַ „יובילעאום".

קאַפּיטעל ז.

ש מ ו א ל ש מ ע ל ק י ס א ו ן ג ר א ף ט א ל ס ט א י.

„יובילעאום"!...

דאָס דאָזיגע זיסע וואָרט האָט זיך שטיל אַריינגעשליכעלט, ווי אויף בוימעהל, צו אונזער העלד אין האַרצען אַריין, האָט איהם געוואַרעמט, ווי אַ גוטער וויין, ווי אַ באַלזאַם צו די ביינער, און אַ ביסעל ווי פער'שכור'ט.

„מיין יובילעאום ? !"... — אזוי טראכט זיך שמואל שמעלקים מיט טרערן אין די אויגן און פערגעסט אין דער מינוט דעם נגיד רב גתן קורח מיט דעם אדוואקאט קאפעל, און ער איז זיי מוחל די שפיכות־דמים, און איז מוחל אלעמען פאר אלע פינף און צוואנציג שווערע ביטערע יאהרען, פאר אלע קלעפ פון גאט און פון לייטען, — אלסדינג איז פערגעסען געווארען אצינד! און שמואל שמעלקים בריה'ט זיך שוין ניט, זוכט שוין ניט קיין סטעזשקעס; ער שפרייזט איבער דער כתרילעווקער בלאטע, גלייך ווי אויף דער בעסטער בריק, און לייענט די ליעבע זיסע ווערטער פונ'ם אונבעקאנטען פריינד, וואס האט דערמאנט דער וועלט, אז ס'איז פאראן ערגיץ א שמואל שמעלקים, וואס איז היינט א בעל־שמחה, א בעל־יובל, א יובילאר,— און ער פיהלט ניט די ערד אונטער זיך, און ער חאפט זיך צום בלאט נאך א מאל, און זיינע אויגען פאלען אויף א נייעם נאמען אינ'ם זעלבען בלאט — גראף ל. נ. טאלסטאי. אלזא, צוויי יובילעאומס, צוויי יובילארען: גראף לעוו ניקאלאיעוויטש טאלסטאי פון יאסנע פאליאנע און ער, שמואל שמעלקים פון כתרילעווקע! חא־חא־חא!

און ער צעלאכט זיך ניט ווילענדיג צו זיך אליין: ווי קומט ער, אזא קליין ווערעמעל, קעגען א ווייזילטהיער? ווי קומט ער, דאס קלענסטע שטערענדעל, קעגען דער גרויסער פלאמענדיגער זונן, וואס בעשיינט די גאנצע וועלט? און פון דעסטוועגען — אט זעהט איהר דאך — שטעהט זיין נאמען, שמואל שמעלקים, אינאיינעם מיט'ן ריעזיגען גלית הפלשתי פון דער וועלט, מיט'ן גראף טאלסטאי!...

און (א, זינדיגער מענש!) עס חאפען איהם אונטער זיינע געדאנקען און טראגען איהם אוועק, ווי אלע מאל, ווייט אין הימעל אריין, אינ'ם עולם הדמיון, און ער פרעגט זיך: „לאמיר זעהען, פאר וואס ניט?... און לאמיר שמועסען דאס אייגענע ווידער א מאל צוריק — פאר וואס טאקי ניט?... שוין זשע איז ער, דער אונבעדיי־

טענדער שמואל שמעלקיס, נישט כמעט דאס זעלבע אין דעם קליי־נעם פינסטערען כתרילעווקע, וואס טאלסטאי פאר דער גרויסער ליכטיגער וועלט? טאלסטאי, די גרויסע פלאמענדיגע זונן, האט בע־לייכט מיט איהר מורא'דיגען פייער די גאנצע ערד, און ער, דאס קליינע שטערענדעל, האט ער דען ניט בעלייכט מיט זיין קליין פייערעל א קליין שווארץ פינטעלע אויף דער ערד. וואס מע רופט דאס כתרילעווקע? ווער איז געוועזן דער ערשטער, וואס האט גע־געבען צו וויסען דער וועלט, אז ס'איז גאר פאראן ערגיץ א כתרי־לעווקע, און אז אין כתרילעווקע איז פאראן א בלאטע, און אז אין דער בלאטע טיאפקען ארום מאדנע מינים נפשות, קליינע מענשעלעך, וואס קוועטשען און וואס דריקען און וואס פרעסען און וואס פרעסען איינס דאס אנדערע מחמת הונגער און מחמת פינסטערניש און מחמת נויט און מחמת איינגשאפט און מחמת עפוש? ווער איז געוועזן דער ערשטער, וואס האט בע־וויינען, וואס פאר פערלען עס וואלגערען זיך אט דוקא אין דער דאזיגער בלאטע, אט דוקא אינ'ם דאזיגען פינסטערניש, אט דוקא אין דעם דאזיגען ענגשאפט און דעם דאזיגען עפוש?"...

קאפיטעל ח.

עס שיטען זיך מזל־טוב'ס און מתנות. ווי פון א ראזשעק.

און שפרייזענדיג שוין מיט גאנץ ברייטע שפאן איבער דער כתרילעווקער בלאטע מיט אזעלכע געדאנקען, פרעגט ער ביי זיך אליין א קשיא, א כתרילעווקער קשיא:

— וואס וואלט גאט געאהרט, למשל, ווען די היגע קליינע מענשעלעך זאלען מאכען אין כתרילעווקע א טארעראם מיט זיין יובילעאום פונקט אזוי ווי דארט, להבדיל, די אומות העולם מיט

דעם, להבדיל, גרויסען־גרויסען לעוו טאלסטאי?... פאר וואס ניט? און לאמיר שמועסען דאס אייגענע ווידער א מאל צוריק: פאר וואס טאקי ניט?... און פון דער מחשבה צו דער מעשה איז דאך ביי אונזער העלד, אזוי ווי ביי אלע כתרילעווצעס, נישט מעהר ווי איין שריט — און עס שטעלט זיך איהם שוין פאר אין דער מחשבה א קאבעניש, פונקט ווי מיט'ן גראף טאלסטאי: א געוואלד, א רעש, א געפילדער, עס טהוט זיך חושך:

— מזל־טוב! שמואל שמעלקים איז היינט א בעל־שמחה!

— א גוט יום־טוב! שמואל שמעלקים איז היינט א יובילאר!

אין שטאדט איז געווארען ליהודים! ששון ושמחה! די קרעמער האבען צוגעשלאסען די קלייטען, מלמדים האבען צעלאזט די חדרים. אלע, פונ'ם רב ביז'ן שמש, פונ'ם שוחט ביז'ן בעל־עגלה, האבען זיך צענויפגעזאמעלט, געקומען צו איהם אין שטוב אריין איהם אפגעבען מזל־טוב. נאר עפּיס ברעקעלט מען זיך און מע קווינקעלט זיך, גלייך ווי זיי וואלטען זיך פערענטפערען:

— מיר האבען גאר נישט געוואוסט, הייסט עס, אז ס'איז היינט אזא טאג. דאס הייסט, מיר האבען געוואוסט, פאר וואס זאלען מיר ניט וויסען? נאר מיר האבען אלץ געווארט, הייסט עס, ביז ס'וועט קומען די צייט... ביז'ן יובל אריין, הייסט עס...

נאר וואס איז דאס געווארען פלוצים אזא שטופעניש מיט אזא קוועטשעניש מיט א שושקעריי? אהא! דער גביר רב נתן קורח אליין מיט זיין כבוד איז אויך געקומען צו שמואל שמעלקים דעם יובילאר אין שטוב אריין מיט א שיינענדיג פנים, און — א נס איז געשעהען, א נס בתוך נס! הערט א מעשה: צוויי אויגען ביי איהם, מענשליכע צוויי אויגען! וואו איז אהינגעקומען דאס שרעקליכע שווארצאפעלדיגע אויג?

— העכער דרייסיג יאהר — אזוי זאגט רב נתן קורח צום גאנצען עולם מיט זיין זיס־לאקרעצדיג שמייכעלע — העכער דרייסיג יאהר, אז איך געה ניט ארוים מפתח ביתי, נאר צוליעב אזא טאג. חע־חע, האב איך מיך מיישב געווען, ווי זאגט ער, פארט א מענטש,

וואס שרייבט אזעלכע גוטע זאכען, חע־חע, שוין פינף און צוואַנ־ציג יאהר, קומט איהם, כלעבען, א יישר־כח מיט א מתנה, חע־חע...

און ער דרעהט זיך אוים מיט'ן פנים צוריק:

— יאסעפיץ, וואס זאגסט דו?

וואכסט אוים יאסעפיץ, מע ווייסט ניט פון וואנען, שנייצט אוים די נאז מיט צוויי פינגער און ווישט זיך אפּ מיט דער פּאָלע.

— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען!...

נאכדעם ציהט ארוים דער גביר רב נתן קורח א ווייסען בויגען פּאפּיער פון בוזעם־קעשעני און דרעהט אוים דאס פּנים צום בעל־היובל:

— נא דיר און בלייב דיר ביי דיין דירה מיט די צוויי גאנקעס. וואס דארף איך זיי? איך האב גענוג, חע־חע... יאסעפיץ, וואס זאגסט דו?

— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען...

און דער עולם הערט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... נאר ווער שטעהט עס הינטער'ן גביר'ס פּלייצים און חעהעקעט איהם אונטער? עפּים זעהר א קענטליכער פּארשוין! שוין זשע איז דאס קאפּעל דער אדוואקאט? וואו איז אהינגעקומען זיין הינטיש פּנים? און ער האוקעט גאר נישט, און ער האפּט שוין ניט אזוי, און ער רעדט ווי א מענש:

— אט האט איהר אייך צוריק אייער פּראדאזשנע אטא, מיט דער וואדאוולאדעניע אטא, מיט די אַלע איבעריגע שפּארגאלען. נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פּיאטאי סטאטי טאמא דיעסיאטא־וא טשאסטי פּערוואי סוואדא זאקאנאוו גראזשדאנסקיך...

און דער עולם הערט און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און בחורים קומען אן, און מיידלעך קו־מען אן, דעפּוטאציעס, מיט דעפּוטאציעס. מיט דעפּוטאציעס! ווער מיט א לארבער־קראנץ, און ווער מיט איין אדרעס, און ווער מיט א שיר, פערפאסט פון נאך גאר א יונגען משורר אין כתרילעווקע. היינט מתנות — א בארג מיט מתנות: טישטיכער און האנטיכער.

און גאנצע שטיקער מאטעריע, און גאנצע קעפלעך צוקער, און פער־חתמ'עטע פלעשלעך כרמל־וויין, און קאסטענס מיט געפעס, און קעסטלעך מיט זילבער, און א שווערע מאססיווע גאלדענע פעדער האט איהם יאסעל דער גאלדשמיעד, א איד א יאדישליוועך און מיט גראבע ליפען, אונטערגעטראגען און זאגט צו איהם מיט א הייזעריג קול :

— זהב טהור... זעכס און פופציגסטע פרוף... עובר לסוחר... מע קאן זי פארזעצען...

און נאכדעם הויבען אן געהן „וויגרישנע בילעטען“, און פאַ־קעטען האבען זיך געגעבען א שאט, ווי פון איין ארבעל. וואס איז דאס ? דאס איז געלד. מעות מזומנים !

און דער עולם שטעהט און הערט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און ער קוקט זיך ארום, זוכט מיט די אויגען חנה'ן. וואו איז זי ערגיץ ? אט איז זי מיט די קינדער. זי שטעהט און בעטראכט די האנטיכער מט די טישטיכער מיט'ן אי־בעריגען בעל־הבתישקייט, און ער טראכט זיך : „די האנטיכער מיט די טישטיכער זענען ביי איהר טייערער פון ווייס איך וואס... א פרוי בלייבט א פרוי“... און ער בעגעגענט זיך מיט איהרע אויגען, וואס זענען נאך אלץ פול מיט ליעבשאפט, און עס דאכט זיך איהם, אז זיי זענען נאס.

— חנה, דו וויינסט ? איצטער וויינסט דו ?

— חלילה !... אדרבה !... מיינע טאטע־מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן...

און שטילע מילדע טרערען קייקלען זיך אויף איהר צעקנייטשט, נאר אלץ נאך שען געזיכט. נאר דא קומט אן דאס יונגסטע, דאס ליעבסטע און דאס שענסטע, רייזעלע די מיזינקע, מיט איהר שפראך:

— העטי מעטי קאפעטילע אי קייפי טיעטי פעטעלי.

און פאטער און מוטער צעלאכען זיך. און אלע קינדער לאכען. נאר פלוצים ווערד א טומעל מיט א פאטשעריי אין טיש :

— שא! שאט! שטיל זאל זיין! לאזט הערען, וואס מע רעדט!
— ווער רעדט?
— איך רעד!

קאפיטעל ט.

וואס טהוט מען מיט אזוי פיעל געלד?

ווער איז דער איך? דאס איז נחמיה, איין ארעם-בחור, א שטיקעל עזות-מחוצף-פנים, האלט א דרשה לכבוד דעם בעל-היובל. איין אנדערס מאל וואלט אזא שייגעץ, אזא קבצניוק, אפילו נישט געוואגט עפענען א מויל פאר קיין עין הרע אזא איין עדה מיט מענשען. נאר איצט, אין אזא טאג...

און נחמיה דער ארעם-בחור, דער עזות-מחוצף-פנים, רעדט פאר פייער און פאר וואסער, לעגט די נגידים ארצה און הויבט די ארעמע לייט העכער הייזער, און דעם יובילאר — ביז'ן הימעל. און דער עולם הערט און שווייגט, און קיינער וואונדערט זיך נישט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און תיכף נאך נחמיה'ן שטעהט אויף חיים, און נאך חיים'ען שטעהט אויף בן-ציון, אלע יונגע לייט, און אלע רעדען, איינער שענער פונ'ם אנדערען, איטליכער וויל זיך אויס-פיינען פאר'ן עולם מיט זיין ציינגעל און מיט זיינע קענטעענישען. איינער א בחור מיט א פעטשיילע און מיט א שענעם חתוך-הדבור האט זיך אוועקגעשטעלט און דערמאנט דעם עולם, אז היינט יום-טוב'ט די וועלט, אייגענטליך, צוויי ימים טובים, צוויי יובילעען, און ער פערגלייכט דעם גראף טאלסטאי צו, להבדיל, שמואל שמעל-קים: אזוי ווי דער, אזוי יענער האט תמיד אין זינען געהאט נור טובת-הכלל: אזוי ווי דער, אזוי יענער האט קיינמאל קיין הנאה ניט געהאט פון זיינע ווערק... שטעהט אויף נאך איינער, א בחור מיט גרויסע ציינער און מיט א שטארקען באריטאן, און ווייזט אויף

מיט זיין שכל־הישר און מיט זיין כח־הדבור, אז טאָלסטאָי דאַרף נאָך הייצען די הרובע ביי שמואל שמעלקים, ווארום דער גראַף טאָלסטאָי, אַז מיר זאָלען וועלען גוט בעטראַכטען, האָט זיין איי־גענס חאָטש אַ יאַסנע פּאָליאַנע, און ער, שמואל שמעלקים, וואָס האָט געהאַט ביז אַהער? דלות האָט ער געהאַט, איך בעט אייך איבער אייער כבוד, דלות!

פּלוצים הערט זיך אַ קול פון די בעלי־בתים:

— גענוג אייך שוין, יונגע צאַוצקעס, צו שלייפען די צינג־לעך און אַרויסווייזען אייער בריה'שאַפט! מע ווייסט, אַז איהר קאָנט רעדען, מע ווייסט! צייט מע זאָל זיך נעמען צו אַ תכלית. אידען! לאָמיר קאָרשט געבען אַ טראַכט, וואָס זאָל מען טהון מיט'ן ביסעל מזומנ'ס?

שטעהט אויף איינער אַ פיינער בעל־הבית:

— מע דאַרף איהם פאַרזאָרגען מיט פּרנסה, מיט אַ געשעפט, עפּענען אַ קראָם, פון שניט און פון צעלניק און פון באַקאַליי און פון זאַליאַז...

שטעהט אויף נאָך איינער, אויך אַ פיינער בעל־בית, און טהוט זיך אַ זאָג:

— אַ קראָם טויג ניט. אַ ווינשענק. דאָס בעסטע איז אַ וויינ־שענק.

— ניעדוויזשימאָסט! — שרייט נאָך איינער, אַ בעל־הבית מיט אַ גרילצענדיגער שטימע. — הייזער! הייזער דאַרף מען איהם קויפען, און לאָז ער זיך זיצען און שרייבען.

— אַ מאַיאָנטעק! — שרייט נאָך איינער גאַנץ הויך. — אַ מאַיאָנטעק! אַ אימעניע מיט אַ הויף און מיט אַ סאָזשעלקע און מיט אַ וואַלד. אַ סאָסנאָווע וואַלד!

— סאָסנע איז בלאָטע! — שרייט איינער נאָך העכער. — דעמב! דעמב איז געלט!

— בהמה! — ווערד איינער שיער ניט צעריסען שרייענדיג — וואָס טויג איהם געלט? געזונט — דאָס איז דער עיקר!...

און ער אליין, דער בעל־יובל, איהם פרעגט מען גארניט. ער קוקט זיך איבער מיט'ן ווייב, מיט חנה'ן. חנה שטעהט, בעטראכט די טישטיכער מיט די האנטיכער מיט'ן איבעריגען בעל־הבתישקייט, און ער טראכט זיך: „א פרוי איז דיר קיין קאטאוועס ניט! דא האנדעלט זיך וועגען א מאיאנטעק, און זי קוועלט אן פון די טיש־טיכער מיט די האנטיכער!“ און זייערע אויגען בעגעגענען זיך, און עס דאכט זיך איהם, אז חנה'ס אויגען, וואס זענען נאך אימער פול מיט ליעבשאפט, זענען נאס. און ער וויל זי פרעגען: „נארעלע, וואס וויינסט דו? פרעהען דארף מען זיך, ניט וויינען“... און דאס יונגסטע, דאס ליעבסטע און דאס שענסטע פון אלע, רייזעלע די מי־זינקע, קאטשעט זיך צו איהם, ווי א קאטשקעלע:

— העטי מעטי קאפעטילע אי קייפי טיעטי פעטעלי...

קיין מאל האט דאס דאזיגע העטימעטי־לשון ניט געהאט אזא חן, ווי איצטער, אין דער מינוט. און עס גלוסט זיך איהם לאכען, ווי ער האט נאך אויף זיין לעבען קיין מאל אזוי ניט געלאכט...

קאפיטעל י.

דער סוף פון דער סאמעדיע.

שוועבענדיג אין אזעלכע ליכטיגע הימלען, שפאנט אונזער העלד, דעם גראף טאלסטאי'ס קאללעגא, מיט'ן בלאט אין דער האנד און קומט־צו אונבעמערקט אליין נעהענטער צו זיך אהיים, און דער־זעהט פון דער וויטען ביי זיין שטוב מיט די צוויי גאנקעס איין איינגעלויף פון מענשען, אידען מיט ווייבער און קליינע קינדער... און ער וואכט אויף, ווי פון שלאף, און ער פרעגט ביי זיך: „שוין זשע איז דאס אמת, ניט קיין חלום, ניט קיין פאנטאזיע, אט דאס אלץ. וואס ער האט געזעהען ביז אהער אין דער מחשבה? שוין זשע

האבען זיך דאס טאקי צענויפגעקליבען די כתרילעווקער לייט צו פייערען זיין יובילעאום?"...

און ער קוקט זיך גוט איין, און ער דערקענט צווישען עולם קאפעל דעם אדוואקאט, שוין ווידער מיט'ן הינטישען פנים, און נאך א סך בעקאנטע פארשוינען דערקענט ער. און עס ווערד איהם קשה איין זאך: וואס זיצט עפּים זיין ווייב חנה מיט די קינדער אין דרויסען אויף צענויפגעווארפענע בעבעכים, האלט דאס פנים אין די הענד, שאקעלט זיך און וויינט?... ער שטעלט זיך אפ און הערט זיך איין און דערהערט חנה'ס קול, ווי זי יאמערט:

— זעהט, אידישע קינדער, און נעמט אייך אראפ א מוסר, אויף וואס איך בין איבערגעקומען, רב יאסי דעם נגיד'ס טאכטער!... טאטע־מאמע זאלען איצט אויפשטעהן!...

בעלי־בתים קוקען זיך איבער, שמוצערען מיט די ליפען. ווייבער שאקלען מיט די קעפ, ווישען זיך די אויגען מיט די פארטיכער. איינער א איד, א בעל־הבית שטעהט אקעגען קאפעל דעם אדוואקאט און טענה'ט מיט הענד עפּים זעהר געשמאק און אביסעל פערשטעלט, אויף כתרילעווקער לשון:

— אט אזוי ווי דו קוקסט מיך אן, נעם איך צווישען יא און ניין און צעפּאטש דיר פּאוואלינקע די הינטישע מארדע דיינע, דו כלב שבכלבים, דו מסור, דו יאבעדניק, דו פארקויפטע נשמה!

נעבאך א רחמנות אויף קאפלען! וואס קאן ער ענטפערען אויף אזעלכע מאדנע דבורים? ער טרעט אפ צוריק, קוקט אויפ'ן עולם און האוקעט זיך אפ, ווי ווייט ער קאן:

— האוו־האוו־האוו! וואס וויל ער, אידישע קינדער?... אנגעפאלען, טאמער ווייסט איהר וואס?... וואס בין איך שולדיג? מיין פרנסה, האוו־האוו... מע שיקט מיך, געה איך... דער סראק האט שוין לאנג פּראסטראטשעט נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פּיאטאי סטאטי טאמא דיעסאטאווא טשאסטי פּערוואי סווארא זאקאנאוו ראזשדאנסקיה, האוו־האוו־האוו...

דער זייטיגער עולם מישט זיך אריין, טרעטען אן אלע אויפ'ן אדוואקאט מיט'ן הינטישען פנים: אלע רעדען, אלע שרייען, אלע פילדערען, און אלע מיט הענד, און אלע אויף קאפלען. און אונזער העלד קוקט זיך איין, און עס זעהט אויס פון דער ווייטען, ווי א טיטשקע הינט האבען בעפאלען איינעם א הונט, אלע האווקען, און קאפעל האווקעט זיך אפ... נאר פלוצים וואכסט אויס א נייער פארשוין, גאוורילענקא דער פריסטאוו, א בעשעפעניש מיט א גראבען בויך, ווי א קעסעל־פויק. אז ער געהט, טרייסעלט זיך דער בויך. און רעדען רעדט ער זעהר געזונד אידיש, נאר ער ווארפט אריין פון יוצא וועגען א מאל א רוסיש ווארט אויך:

— גאספאדא! גאספאדא! אין שוהל אריין! דארט וועט איהר זיך רייסען, דארט וועט איהר זיך בייסען, דארט וועט איהר רעדען נער־גער־גער, ניט א־דא. פאזשאלאיטי וואן, גאספאדא!

דער עולם ווארפט אוועק קאפלען, רינגעלט ארום דעם פריסטאוו און מע רעדט מיט הענד און אלע אינאיינעם:

— סטייטש, וואשע בלאגאראדיע!

— אזא רציחה, פאני!

— פאני, היתכן?...

— הישמע כזאת?...

* * *

פאר גרויס טומעל האט, אפנים, קיינער ניט בעמערקט אונזער יובילאר, מחמת אז ער האט געוואלט צוגעהן נעהענטער צו זיין אומגליקליכער חנה'ן און צו זיינע פערגליווערטע קינדער, וואס האבען אויסגעזעהן ווי ארויסגעראטעוועטע פון א שרפה, האט ער זיך בעדארפט רעכט דורשטופען דורכ'ן עולם. און אז ער האט זיך שוין דורכגעשטופט דורכ'ן עולם, איז ער נישט צוגעגאנגען ניט צו זיין אומגליקליכער חנה'ן, ניט צו זיינע פערגליווערטע קינדער. ער האט נאר געזוכט מיט די אויגען איין ארט, וואו אוועקצוזעצען זיך, — אזוי מיעד האט ער זיך געפיהלט, אזוי אפהענדיג און אזוי

אויסגעמוטשעט איז ער געווען פון'ם דאַזיגען וואונדערליכען פריה־מאָרגען.

גרויסאַרטיג, מאַיעסטעטיש און ווי מיט אַ איראָניש שמייכע־לע קוקט אַראָפּ פון'ם קיהלען הימעל די סוף־זומערדיגע זונן אויף דער שטאָדט כתרילעווקע מיט איהר בלאָטע מיט איהרע קליינע מענשעלעך, וואָס טיאָפּקען זיך אין דער דאָזיגער בלאָטע, און אויפ'ן ארויסגעוואָרפענעם געזינדעל, וואָס וואַלגערט זיך מיט די בעבעכים אין דרויסען, און אויף אלע, וואָס דרעהען זיך דאָ ארום, היצען זיך, אמפּערען זיך, שעלטען זיך און זענען גרייט דורם זיין, איינשלינגען איינס דאָס אַנדערע איבער'ן גראָשען, איבער'ן גראָשען, איבער'ן גראָשען !...

גאַנץ אַליין, ווי אַ ווילד פרעמדען, זעהען מיר זיצען אויף איין ארויסגעשליידערט בענקעל דעם העלד פון דער דאָזיגער קאָמעדיע. נישט מיר זעהען, ער זאָל ווײנען. נישט מיר הערען, ער זאָל בע־קלאָגען זיך אויף עמיצען. נאָר זיינע טיעף־טרויעריגע איבערגעצוי־גענע אויגען קוקען אויפ'ן עולם מיט אַ פרעגענדיגען בליק, גלייך ווי ער וואָלט וועלען ווימען. אויב ס'איז ניט קיין חלום אָט דאָס אַלעם, וואָס ער זעהט אָט־דאָ און וואָס ער הערט אָט־דאָ ?...

— זאָגט נור, גוטע, ליעבע מענשען, איז דאָס נישט קיין חלום ?...

ניין. ס'איז ניט קיין חלום...

ליידער איז דאָס ניט קיין חלום !...

און ער ווישט זיך מיט דער קאַפּאָטע די גרויסע קאַלטע טראָ־פּענם שוויים, וואָס קייקלען זיך פון זיין שטאַרק געקנייטשטען שטערן.

וועלוועל גאמבעטא

געשריבען אין יאהר 1903

וועלוועל גאמבעטא

א.

גאמבעטא איז געווען א איד, וועלוועל איז געווען א איד; גאמבעטא איז געווען א בלינדער אויף איין אויג, וועלוועל איז געווען א בלינדער אויף איין אויג; גאמבעטא איז געווען איין אדוואקאט, וועלוועל איז געווען איין אדוואקאט. דער גאנצער חסרון איז, וואס יענער גאמבעטא איז געזעסען אין פאריז, און דער גאמבעטא — אין כתרילעווקע. און אפשר איז דאס גאר א מעלה, ניט קיין חסרון? ווארום לאמיר זיך ניט נארען, וואס וואלט געטהאן, למשל, דער פאריזער גאמבעטא אין כתרילעווקע? און וואס וואלט געטהאן דער כתרילעווקער גאמבעטא אין פאריז? א סך גלייכער, וואס דער פאריזער גאמבעטא איז געבליבען זיצען אין פאריז, און דער כתרילעווקער גאמבעטא איז געבליבען זיצען אין כתרילעווקע און זיצט דארטען אפשר עד היום הזה.

ערשטענס, האט ער ביי אונז א נאמען פון דעם גרעסטען קאפמענש: ער זאל ניט זיין קיין איד, וואלט ער געווען, זאגט מען, א מיניסטער; און מיר דאכט זיך, אז ס'איז א סך געזינטער, אז מע זאגט אויף א מענשען, אז ער וואלט *געקאנט* זיין, איידער אז ער *איז* שוין, ווארום אז יענער *איז* שוין, איז ער שוין, און דער וואס איז נאך ניט, קאן נאך זיין; ער האט ביך, הייסט עס... והשנית, האט ער ביי אונז גאנץ שען פרנסה און דוקא בכבוד. דאס הייסט, ניט אלע מאל בכבוד, ווארום א מאל מאכט זיך, מע האט בזיונות אויך, נאר מיט וועמען מאכט זיך ניט קיין בזיונות? ווער קאן זיך דאס בעריהמען, אז ער האט אויף זיין לעבען נישט געהאט קיין אומכבוד? וואו איז דאס דער חכם און דער בריה, וואס קאן מאכען אזוי, אז ער זאל קיינמאל פון קיינעם קיין בזיון נישט האבען? איך רעד שוין ניט פון פעטש; קיין מענש אויף דער וועלט איז ניט בעוואהרענט פון איין אומגעריכטען פאטש... פאר וואס איז מיך

גראד געקומען אויף די געדאנקען פעטש? ווייל די דאזיגע מעשה הויבט זיך אן מיט פעטש, און ווען ניט קיין פעטש, וואלט װעלװעל ניט געווען בלינד אויף איין אויג, און וואלט נישט געווען קיין אדוואקאט, און וואלט ניט געהייסען „וועלוועל גאמבעטא", און איך וואלט ניט געהאט וואס צו שרייבען, דער דרוקער וואלט ניט געהאט וואס צו דרוקען, און איהר וואלט ניט געהאט וואס צו ליי־ענען. אצינד, אז גאט האט געטהאן א נס און ס'איז געווען פעטש, האט מען וועלוועלען ארויסגעזעצט איין אויג, איז ער געווארען איין אדוואקאט, און מע האט איהם א נאמען געגעבען „גאמבעטא", און איך האב, ברוך השם, וואס צו שרייבען, און דער דרוקער האט וואס צו דרוקען, און איהר האט וואס צו לייענען. — געלויבט זאל זיין דער נאמען פון דעם, וואס לעבט אייביג און אויף אלע מאל, אמן.

ב.

איך ווייס, וויבאלד איהר הערט, מע רעדט פון פעטש, פון אידישע פעטש, אזוי קומט אייך אויפ'ן זינען א שוהל, גבאים, אתה הראית... ווארום וואו דען קאנען אידען שלאגען זיך, אז ניט אין קיין מקום קדוש? ווען דען קאנען אידען פאטשען זיך, אז ניט שמחת־תורה צו די הקפות? עס קאן זיין, אז איהר זענט אפשר גערעכט, נאר איצטיגס מאל האט איהר דוקא ניט געטראפען (ניט אלע מאל טרעפט איהר!). ס'איז געווען ניט אין שוהל, נאר אין פא־ליש, ניט אום שמחת־תורה, נאר חול־המועד־פסח, און ניט פאר אתה הראית, נאר פאר איין ווארט „אבאנענט"...

פארהאן א ווארט „אבאנענט" און פארהאן א ווארט „אבאנע־מענט": אבאנענט הייסט א פערשריבענער (אויף א בוך, א צייטונג, א בילעט, וכדומה), און „אבאנעמענט" איז די טייטש „דאס זיין פערשריבען". האט זיך בעדארפט טרעפען אזוי, אז עפּיס איי־נער א בחור'על (דאכט זיך, אז אפרים־יוסעל־משה־בערס) האט זיך

חול־המועד־פסח אין שוהל פאַר זיינע חברים בעריהמט, אַז ער האַט זיך פערשריבען אין דער ביבליאָטעקע אויף לייענען ביכער, איז איהם אויסגעקומען צו זאָגען בזה הלשון:

— איך קאַן אייך אַנזאָגען אַ בשורה, קינדער, אַז איך בין שוין איין אַבאָנעמענט.

האָט זיך אָנגערופען איינער פון די איבעריגע בחורים:

— וואָס הייסט דו ביזט איין „אַבאָנעמענט“?

מאַכט ער:

— איך האָב מיך פאַרשריבען אין דער שטאָדט־ביבליאָטעקע.

מאַכט צו איהם יענער:

— הייסט דאָך דאָס, אַז דו ביזט איין „אַבאָנענט“, ניט „אַבאָ־נעמענט“.

מאַכט ער:

— למאי נפקא מינה? „אַבאָנענט“, צי „אַבאָנעמענט“?

מאַכט צו איהם יענער:

— ס'איז אַ גרויסע נפקא מינה: ס'איז אַזאַ חילוק, ווי, למשל, פון בניך ביז בוניך, אָדער ווי פון יכבה ביז יבבה; אַבאָנענט הייסט אַבאָנענט, און אַבאָנעמענט הייסט אַבאָנעמענט.

און דערביי האָט יענער בעוויזען מיט דער האַנד, וועלכס הייסט „אַבאָנענט“ און וועלכס הייסט „אַבאָנעמענט“: דאָס הייסט, אייגענטליך, האָט ער מיט דער האַנד גאָרנישט אויסגעוויזען, נאָר געמאַכט האָט ער מיט איהר, אַזוי ווי מע מאַכט, למשל, דעמאָלט, ווען מע וויל געבען עמיצען גוט צו פערשטעהן, וועלכס הייסט „מאַסיוו“; דערביי טהוט מען אַ רעכטען קוועטש מיט דער האַנד און מע זאָגט, אַז מאַסיוו ווערד אָנגערופען אַ זאַך, וואָס איז מאַ־סיוו... און אַזוי ווי יענער בחור האָט פון די הענד ניט פערשטאַנען דעם חילוק צווישען „אַבאָנענט“ ביז „אַבאָנעמענט“, האָט ער אי־בערגע'חזר'ט נאָך אַ מאָל דאָס אייגענע:

— אַצינד הער איך אייך אַלעמען פאַר דריי פיטאַקעס, וואָרום איך בין מיר אַליין איין אַבאָנעמענט.

— אבאנעגט! — פעררייכט איהם יענער ווידער א מאל.
— למאי נפקה מינה?
— ווידער א מאל למאי נפקא מינה?
— ווער בעט דיך, זאלסט מיך פאררייכטען?
— אז דו זאגסט שלעכט, פאררייכט איך דיר.
— פון וואנען ווייסט דו, אז איך זאג שלעכט? טאמער פאו־סעהרט?
— ווארום איך וויים.
— זאג איך, אז דו ווייסט ניט.
— זאג איך, אז דו ביסט איין עם־הארץ.
— זאג איך, אז דו ביסט איין עזות־פנים.
— זאג איך, אז דו ביסט א פארכוטש און האסט א טאטען א שמארעוואז און א פעטער א גנב!
— זאג איך, אז א ר...

מעהר האט מען נישט געקאנט האפען, וואס האט ד ע ר גע־זאגט און וואס האט י ע נ ע ר געזאגט, מחמת עס זענען געפלוי־גען פעטש פון ביידע צדדים; מענשען זאלען זיך ניט געווען אריינ־לעגען, וואלטען זיי זיך אפגעביסען איינס דאס אנדערע די נעזער; נאר מחמת מענשען האבען זיך אריינגעלעגט, האט יענער דעם אפ־געריסען נאר א האלבע קאפאטע, און דער יענעם האט אומגערן דערלאנגט מיט'ן עלענבויגען אין אויג אריין, האט יענער געגעבען א מאדנעם געשריי און איז געפאלען חלשות. האט מען איהם גע־נומען מינטערען, און אז מע האט דערזעהן, אז ס'איז אויפגעלאפען איין אויג, איז געווארען א גרויסער גוואלד און מע האט געבראכט דעם דאקטאר, האט דער דאקטאר געזאגט, אז ס'איז פארפאלען דאס אויג, איז דער גוואלד געווארען נאך גרעסער. סטייטש, איין אויג! ארויסגעזעצט איין אויג! אויג היינט, אויג מארגען — יענער איז געבליבען אהן איין אויג. און דער דאזיגער „יענער" דאס איז געווען וועלוועל.

ג.

פון דער דאזיגער מעשה מיט'ן אויג פערשטעהט איהר, אז דאס איז געווען אין דער צייט, ווען די השכלה איז כתרילעווקע האט שוין געגרייכט אזוי ווייט, אז מע האט שוין געקאנט רעדען פון אזעלכע ענינים בפרהסיה. איין עק — אוים בוידעם, אוים קעלער, אויס אונטער'ן־אויווען, אוים בעהאלטען זיך אין פערבארגענע ערטער און זינדיגען דארטען שטילערהייד מיט יצחק בער לעווינזאהן, מיט מאפו און מיט סמאלענסקין. אפענטליך, אידישע קינדער! בפרהסיא, כתרילעווקער בחורים'לעך, פרעהט זיך! מע האט אייך ארויסגעלאזט אויף גאט'ס וועלט! מזל טוב אייך, טהיר און טהויער זענען פאר אייך אפען! לויפט, ווייסע־חברה'ניקעס, גיכער, פערהאפט ערטער, נאר שאנעוועט אייך, זייט וואוילע קינדער, ווארום אט־אט רוקט זיך אן א חמארע, אט פערמאכט מען די „חדרים“ סאמע אונטער אייער נאז; איהר וועט קלאפען, און מע וועט אייך ניט עפענען: איהר וועט שרייען, און מע וועט אייך ניט הערען; די האר וועט איהר אויף זיך רייסען און וועט זאגען: חבל על דאבדין — געווען אמאל יאהרען, אי, יאהרען!

סאמע אין די דאזיגע יאהרען האט אונזער רב וועלוועל געכאשט פון דער ציוויליזאציע א סך ביכער און א סך פרעמדע ווערטער (ער האט געוואוסט כמעט דאס גאנצע ווערטערבוך אויף אויסוועניג), און דערביי איז ער געבליבען, און ווען עס זאל זיך איהם ניט געווען טרעפען דאס אומגליק מיט'ן אויג, וואלט ער, ווי א סך אנדערע בחורים, אפשר געפאהרען שטודירען, וואלט געענדיגט דאקטאר אדער יוריסט און ער וואלט געווען אפשר א מפורסם אין דער וועלט. נאר אזוי ווי עס האט זיך איהם געטראפען יענער אומגליק מיט'ן אויג, האט ער זיך אפגעשטעלט אויף דעם ארט, וואו ער האט געהאלטען, און מחמת ער איז געווען פארט א מענש פון ביכער און פון פרעמדע ווערטער, און א הענטעל האט ער געהאט א שענס, און א קעפעל האט ער געהאט א שארפס, האט ער זיך גענומען צו „אד־

וואקאטור״, דורכגעקוקט רעכט דעם נייעם „שלחן־ערוך״, אויסגע־לערענט דעם גאנצען „סוואד־זאקאנאוו״ אויף אויסווענינ און אויפ־געהאנגען א צעטעל ביי דער טהיר:

Повѣренный по дѣламъ

און אויסגעמאהלט א טינטער מיט א לאנגער פען — א סימן, אז דא שרייבט מען, און דאס איז געווען הייליג, מחמת רעדען האט מען דא נישט גערעדט, נאר געשריבען און נאר געשריבען.

דאס פאפיער, וואס װעלוועל האט אנגעשריבען, איז געווען אזוי גוט, אז מע זאל אויספאהרען וועלטען, וועט מען בעסער ניט אנשרייבען; אזוי האט געזאגט װעלוועל אליין און אזוי האבען גע־זאגט ביי אונז אלע די, וואס האבען א שטיקעל ידיעה אינ׳ם ענין פון שרייבען. פאר זיין שרייבען האט מען זעהר מורא געהאט, גע־ציטערט אימת מות, מחמת אז ער האט גענומען די פען אין האנד און האט אנגעהויבען שרייבען, האט זיך ביי איהם געגאסען ווי פון א פאס. ער האט מיט זיין שרייבען אנגעשפארט אומעטום, וואו איהר ווילט — צום גובערנאטאר, צום מיניסטער, און וואו ניט? דערפון קאנט איהר חלילה מיינען, אז מיין װעלוועל איז געווען א מוסר אדער א יאבעדניק? אסור! פארהאן אלערליי מוסרים מיט אלערליי יאבעדניקעס אויף דער וועלט, און מעהר ווי אומעטום זע־נען זיי, ניט אויסגערעדט זאל זיין, פארהאן ביי אונז, ביי אידען. הייסט דאס: איינער מסר׳ט דעם אנדערען דערפאר, וואס יענער האט ביי איהם צוגענומען פרנסה, און איינער מסר׳ט דעם אנדערען צוליעב דעם, ער זאל ביי יענעם צונעמען פרנסה... איינער מסר׳ט דעם אנדערען דערפאר, וואס יענעם איז צו גוט, און איינער מסר׳ט דעם אנדערען דערפאר, וואס איהם אליין איז נעבאך ניט גוט... און ווידער איז פארהאן אזעלכער, וואס שרייבט אן אויף יענעם א מסירה׳לע גלאט אזוי, אהן א שום סיבה און אהן א שום טעם, פון היימליכקייט וועגען; ער איז, פערשטעהט איהר מיך, א בעלן אנקוקען, וואס וועט זיין דערפון... די דאזיגע אלע מינים מוסרים, וואס מיר האבען אויסגערעכענט, חתמנ׳ען קיינמאל זייער נאמען

ניט. מען קאן זיי פערגלייכען צו דעם געווויסען סארט „פערביסענע" הינד, וואס פאלען אן אויף אייך תמיד פון הינטען, טהוען אייך א חאפ ביי דער ליטקע, לאזען אייך בלוט אדער זיי רייסען אפ א פאלע, פערבויגען דעם עק — און א גוטען טאג.

ד.

גייז, גישט פון דעם מין איז געוועז וועלוועל גאמבעטא.

ער איז געוועזן איין אדוואקאט, און זיין אדוואקאטור האט ער געפיהרט מיט זיין אייגענער סיסטעם. זיין סיסטעם איז בעשטאנען אין ציהען, אפציהען, פערציהען, אוועקציהען: און וואס מעהר געצויגען, אפגעצויגען, פערצויגען און אוועקגעצויגען — איז אלץ בעסער (פאר איהם, געוויינטליך). הײנט האט ער ליעב געהאט פאפיערען א סך, א פאפיער און נאך א פאפיער, א פאפיער אויף א פאפיער — אזוי פיעל פאפיערען, אז איבער די פאפיערען האט מען דעם עסק קיינמאל ניט ארויסגעזעהן נאר פאפיערען.

— וואס הערט זיך, רב וועלוועל, מיט מיין עסק?

— וואס זאל זיך הערען? מע באדארף דערלאנגען נאך איין פאפיער, וועט שוין זיין גוט.

— פאר וואס זשע דערלאנגט איהר ניט דאס פאפיער?

— איך קאן ניט דערלאנגען דאס פאפיער, ביז איך וועל ניט ארויסנעמען א פאפיער, אז איך האב איינגעגעבען די פאפיערען.

— פאר וואס זשע נעמט איהר ניט ארויס דאס פאפיער?

— אט דאס שמועסט מען דאך, אז איך באדארף איינגעבען א פאפיער, אז איך וויל ארויסנעמען א פאפיער, אז איך האב איינגעגעבען די פאפיערען.

— א מעשה אהן איין עק מיט אייך, רב וועלוועל!

— לוינט אייך ניט? טא זוכט אייך איין אנדער אדוואקאט, א בעסערען פון מיר.

נאר ס'איז בלאטע. יענער וועט זיך ניט זוכען קיין אנדער אדוואקאט. און וועלוועל וועט ברענגען פאפיערען, און ציהען וויפיעל עס וועט זיך לאזען, ווארום ער איז פארט דער בעסטער פון אלע אדוואקאטען אין כתרילעווקע. יאסעל דער אדוואקאט האט נאר א צינגעל א שארפס, אי דאס —ביי זיך אין דער היים; דארטען — גארנישט... מענדעל קראפאון — דאס איז דאך איין עם־הארץ, א ביזי־בזיון פאר'ן סודיא; ער שמיצט איהם גאנץ אפט די פראשעניע אין פנים אריין: שטיוועל, זאגט ער, דארף ער פוצען, ניט קיין פראשעניעס שרייבען... סאלאוויטשיק איז אפילו יא א שטיקעל קענער, כלומר'שט געענדיגט, זאגט ער, דריי קלאסען. איז ער א זשוליק, א פראסטער גנב. איין ירחמיאל איז א לייטישער מענש, איז ער אבער א גאנצער פריץ און א שוויינער; די וועלט האט פיינט א מענשען, וואס שווייגט: די וועלט האט ליעב א מענשען, וואס רעדט, בפרט איין אדוואקאט בעדארף זיך לאזען רעדען. וואס דארפט איהר איין אדוואקאט — אפילו א דאקטאר; דאכט זיך, אין פלוג, וואס געהר זיך אן א צונג מיט א דאקטאר? פון דעסטוועגען איז אויך איינגענעהמען, אז ער לאזט זיך רעדען. אט איז פארהאן ביי אונז וויפיעל דאקטוירים, האט קיינער ניט אזוי פיעל פראקטיקע, ווי דער שווארצער דאקטאר האט, ווארום דער שווארצער דאקטאר, אז ער קומט צום חולה, פרעגט ער ביי איהם אוים ניט נאר, וואס ער האט נעכטען געגעסען, נאר איטליכם ברעקעל טאפט ער ביי איהם אוים: פון וואנען ער איז, און וויפיעל ער איז אלט, און צי איז ער א בעווייבטער, און וויפיעל קינדער האט ער, יונגלעך צי מיידלעך, און וואס צאהלט ער דירה־געלד, און פארוואס ברענט די לאמפ אזוי פינסטער, און למאי האט דאס קליינע קינד אזא גרויסען פופיק, — זאגט אייך, וואס איהר ווילט, ס'איז א מחיה! אזא דאקטאר, אז ער קומט צו געהן, ווערד ליכטיג אין שטוב און פרייליך אויפ'ן הארצען; דער חולה אליין פיהלט זיך א סך בעסער ווי פון דעם בעסטען רעצעפט; וואס דארף ער א רעצעפט, זאגט ער, אז דער דאקטאר איז מיר אליין א רעצעפט? פונקט

דער היפך פון יענעם דאקטאר אין יעהופעץ, וואס איך בין געוועז ביי איהם, נים היינט געדאכט, מיט מיין ווייב זאל לעבען. מיין חיה־עטעל, דארפט איהר וויסען, איז אזוי אויך געגוג נערוועזע, היינט שטעלט אייך פאר, אז דער חכם הייסט זיך בעווייזען די צונג און טהום א מאך מיט דער נאז, טהוט א טאפ דעם דופק און א מאך מיט דער נאז, זיצט די גאנצע צייט ווי א חתן — ער זאל דאס ארויסלאזען א ווארט, און פלוצים פערגלוסט זיך איהם א פרעג טהון ביי איהר:

— וואוהין רעכענט איהר פאהרען אויפ'ן זומער?...

מיין חיה־עטעל האט מעהר נישט בעדארפט: זי איז געווארען אויס מענש און האט מיך אנגעהויבען צו טרייבען, מיר זאלען שוין פאהרען וואס גיכער קיין אויסלאנד — אין די „ווארעמבעדער", און אז איך האב זי א פרעג געטהאן, וואס איז אזוי דאס גיכקייט? איז זי אויף מיר אנגעפאלען און געזאגט, אז זי זעהט שוין לאנג, אז איהר לעבען איז ביי מיר ווערטה א דרייער, אז איך וויל, אז זי זאל חלילה שטארבען, און נאך כדומה אזעלכע ווערטער האט זי מיר געזאגט. ווי דער שטייגער איז פון א ווייב, אז זי וויל דערגעהן דעם מאן די יאהרען — און אלץ איבער איהם, איבער'ן דאקטאר פון יעהופעץ... נאר שאט! איך האב אנגעהויבען פון אדוואקאטען און בין ארויף אויף דאקטוירים. לאמיר זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער אדוואקאט וועלוועל גאמבעטא.

ח.

נאך איין זאך איז געווען אין וועלוועל'ס סיסטעם — עדות. צו יעדען ענין איז ביי איהם געווען עדות און עדות אויף עדות. אונ'ם שכל פון עדות האבען געשטעקט צוויי זאכען: ערשטענס, האט מען צוליעב די עדות געקאנט ציהאן, אפציהען, פערציהען און אוועקציהען וויפיעל ער האט אליין געוואלט, ווארום צווישען א סך

עדות מוז זיך מאכען, אז איינער ווערד נישט געזונד, איינער פאהרט אוועק און איינער האט גלאט פערגעסען, אז מע רופט איהם ארויס פאר איין עדות. און, צווייטענס, האט ער מיט די עדות גופא געפיהרט א פאליטיקע, א משונה־מאדנע פאליטיקע, וועלוועל'ס פאליטיקע.

נאר דא מוז איך אפטרעטען אויף א וויילע פון די עדות און אויסזאגען א סוד (צווישען אונז וועט דאך עס מסתמא בלייבען?). אז אונזער וועלוועל האט צום מיינסטען געפיהרט עסקים פון ביידע צדדים, דאס הייסט, ער האט בעוויזען א קונץ, אז ער האט געקאנט זיין אין איין צייט אדוואקאט פון ביידע צדדים. סע פערשטעהט זיך, אז איינער פונ'ם אנדערען האט נישט געטארט וויסען, און איטליכער צד האט גערעכענט, אז וועלוועל — דאס איז זיין צד.

איהר ווילט וויסען, ווי אזוי ער האט דאס געטהאן? גאנץ פשוט! שטעלט אייך פאר: איהר זענט געקומען צו וועלוולען מיט א בקשה, ער זאל איינגעבען אויף מיר א פאפיער, אז איך האב אייך דאס און דאס. האט ער קודם כל צוגעזאגט, אז ער וועט כיך גאט וויים וואס, סיביר אליין איז א הונד קעגען דעם, וואס מיר קומט דערפאר! און בשעת־מעשה פייערט ער אויף מיר מיט סכנות נפשות: סטייטש, סטייטש, איך זאל אזעלכם טהון! ער זאל זיך, זאגט ער, זעהן מיט מיר, וואלט ער מיר געזאגט אזוי און אזוי!

— איך מוז זיך, זאגט ער, זעהען מיט איהם, איך וועל איהם, זאגט ער, אומיסטען שיקען רופען, דעם דאזיגען פארליעץ!...

אזוי זאגט אייך וועלוועל און שיקט מיך רופען און מאכט צו מיר אזוי:

— וואס זאגט איהר אויף דעם שייגעץ? (ניט איך, וועלוועל זאגט דאס). לא די ער האט אייך אזוי געזידעלט, וויל ער נאך אויף אייך איינגעבען א פאפיער! ער איז ביי מיר געווען. האב איך איהם מסתמא געזאגט, אז איהר זענט גערעכט, ניט ער. וואס־זשע דען? איהר קענט דאך מיך, אז איך בין נישט קיין מענש פון חניפה, און

נעמען אויף זיך פיהרען אייך דעם דאזיגען עסק וועל איך אויך ניט...

שלאג איך איהם מסתמא איבער און פרעג ביי איהם:

— פאר וואס?

ענטפערט ער מיר:

— איך וויל נישט. קוים איז יענער געוועזן ביי מיר, פאסט מיר ניט.

הויב איך דאך איהם אן איינרעדען:

— .מילא, וואס יענער איז געוועזן; למאי אט בין איך אויך?

הקצור, אזוי לאנג אזוי ברייט, ביז איך רעד איהם איבער און ער נעמט אן דאס עסק און ווערד מיין אדוואקאט.

נאכדעם הויבט זיך אן — א חתונה מיט די עדות. ער אליין שטעלט צענויף די עדות פון ביידע צדדים און פיהרט דאס געשעפט פון איינעם צום אנדערען אזוי קונציג, אזוי בריה'ש, אז די עדות צווישען זיך מוזען סוף־כל־סוף זיך צעקריעגען, אויסזידלען איינס דאס אנדערע גאנץ בעל־הבתיש, און פאר וואס זאל מען זיך טאקי ניט פאטשען אויך? אט דעמאלט האט ער ערשט וואס צו טהון — א פרישע פראקטיקע. די צעקריעגטע און צעפאטשטע עדות האבען דאך, געוויינטליך, זייערע עדות, וואס זענען געוועזן בשעת פאטשען זיך, און וויבאלד זיי קומען זיך צענויף צו וועלוועל „סוואד־זאקאן", מוזען זיי זיך סוף־כל־סוף צעקריעגען זיך, אויסזידלען איינס דאס אנדערע און צעפאטשען זיך — ווידער א פראקטיקע פאר וועלוועלען.

ו.

איין חסרון האט געהאט וועלוועל גאמבעטא (איהר האט א מאל געזעהן א מענשען אהן א חסרון?): ער האט נישט געקאנט הויזען מיט קיין ווייב. א ווייב האט מיט איהם מעהר נישט געקאנט אפ־זיין ווי א יאהר, העכסטענס — אנדערהאלבען.

דערפון איז צו פערשטעהן, אז וועלוועל האט געהאט ניט איי־נע, נאר עטליכע ווייבער. איהר מיינט, עטליכע מיט א מאל? חס וחלילה! אזוי ווייט „קולטורנע“ איז כתרילעווקע נאך ניט, אז א איד זאל זיך דארט פערגינען, ווי כרומה אין לייטישע שטעדט, וואו אידען טהוען נאך אנדערע און האבען א ווייב, און נאך א ווייב, און נאך א ווייב; כתרילעווקער אידען דאנקען גאט, אז זיי קאנען אויסהאלטען איין ווייב. זיי זאגען, אז איין ווייב קאן אויך מאכען גרוי און אלט, אויב זי האט א שענעם גוסט און איז בעקאנט מיט'ן שניידער און מיט דער מאדיסטקע; און ווער שמועסט, אז זי מיינט, אז זי קאן א ביסעל „צימבלען אויפ'ן מאפשטאן“, אויב זי האט גע־לייענט אויף איהר לעבען נאר איין ביכעל און געווען צוויי־דריי מאל אין טהעאטער און קאן שפיעלען אין „סטוקעלקע“ און אין „טערטעל־מערטעל“, — דעמאלט איז שוין אז אך און וועה דעם מאן! ער מוז שוין אין זינען האבען ווינטער א זשורפיקס חאטש איין מאל אין וואך, און זומער א דאטשע, און י־עם זוהי אין גימנאזיע, און דער טאכטער א סטודענט, — הקצור, ס'איז א רחמנות אויפ'ן מאן, א צער־בעלי־חיים, מיר קאנען איהם גארנישט העלפען, סיידען מיט א קרעכץ... און לאמיר זיך אקארשט אומקעהרען צוריק צו אונזער וועלוועלען מיט זיינע ווייבער.

דאס ערשטע ווייב זיינס איז געווען טאקי א אונזעריגע, פון כתרילעווקע, הייסט דאס, יאסי דעם לעכטציהערס א טאכטער, א מיידעל גלייך מיט אלע מיידלעך, א בעל־הבתיש קינד. מענשען האָ־בען שטארק מקנא געווען יאסי'ן אויפ'ן שידוך: מיט אזוי ווינציג נדן נעמען א חתן א „קענער“, דעם „סוואר־זאקאן“ אליין! צום סוף האט זיך אויסגעלאזט, אז יאסי'ס טאכטער האט באלד נאך דער חתונה אנגעהויבען זאגען, אז זי וויל מיט איהם ניט „לאכען“. פאר וואס? זי האט מורא!... וואס האט זי מורא? זי האט מורא, ער זאל ניט אויסלאדען די קלייטען. וואסערע קלייטען? וועמענס קלייטען? און וואס געהער זיך דאס אן מיט איהר? נאר גאר נעה טענה מיט א נקבה! זי האט זיך אריינגענומען אין קאפ

אריין „קלייטעו“ — חאָטש בראָק זי ווי לאָקשען, זי וויל איהם ניט קענען!

סע פערשטעהט זיך, אַז כתרילעווקע האָט זיך ניט בענוגענט מיט אַזאַ תירוץ; וואָס מיר קלייטען? ווער מיר קלייטען? דאָ קעהר זיין איין אַנדער סוד, מסתמא אַזאַ מין זאַך, וואָס פּאַסט ניט אויסצוזאָגען... און עס האָבען אָנגעהויבען געהן אין שטאָדט מעשיות מיט מעשיות מיט מעשיות! און די מעשיות, וואָס מע האָט דער־צעהלט, האָט מען דערצעהלט איינער דעם אַנדערען בסוד, אין אויער אריין, און בשעת־מעשה האָט מען זיך אַרומגעקוקט, צי ס׳איז נישטאָ קיין ווייבער דערביי, און מע האָט זיך געשטיקט פאַר געלעכטער.

— וואָס פאַר אַ געלעכטער אויף אייך? — זאָגען די ווייבער. — דערצעהלט אונז, לאָמיר אויך לאַכען.

די דאָזיגע ווערטער רופען אַרויס ביי די מאַנסבילען נאָך אַ גרעסערען געלעכטער. דעמאָלט ווערען די ווייבער שוין אַביסעל בייז און הויבען אָן מיט כעס:

— זעה־נאָר, ווי דער נאַר שטופּט זיי! זאָגט שוין אויס, וואָס איז דאָס פאַר אַ וויסטער געלעכטער אויף אייך?

אָט דעמאָלט הויבען די מאַנסבילען ערשט אָן צו לאַכען, האַל־טען זיך ביי די בייכער. ממש מע קאַטשעט זיך פאַר געלעכטער!

ז.

בקיצור, וועלוועל גאַמבעטאַ האָט זיך אָפּגעגט מיט יאָסי׳ס טאָכטער (ברײנדעל האָט זי געהייסען, זי האָט חתונה געהאַט דאָס אַנדערע מאָל און איצט איז זי אין אַמעריקע). און איז לאַנג קיין אַלמן נישט געזעסען און האָט געבראַכט צו פיהרען אַ ווייב פון אַ קליין שטעדטעל, אויך אַ מיידעל, אָפּגעלעבט מיט איהר אַקעגען אַ יאָהר און האָט זיך שטילערהייד מיט איהר אָפּגע׳גט און איז

אוועקגעפאהרען קיין בערדיטשעוו און האט געבראכט צו פיהרען פון דארטען א גאנצע „מאדאם מיט א הוט“, געמאכט מיט איהר וויזיטען, איינגעפיהרט ביי זיך א שטוב מיט מעבעל, מיט זשורפיקסען, מיט יונגעלייט, וואס שפ׳עלען אין „סטוקעלקע“ און אין „טערטעל־מערטעל“; עס האט אבער ניט געהאלפען ניט די שטוב, ניט דאס מעבעל, ניט די „סטוקעלקע“ מיט׳ן „טערטעל־מערטעל“. — אין א שענעם פריהמארגען זענען זיי אוועקגעגאנגען צום רב און מע האט געשריבען א גט, און די „דאמע מיט דער הוט“ איז אוועק צוריק קיין בערדיטשעוו.

אז װעלװעל גאמבעטא איז נאך דער מעשה אוועקגעפאהרען חתונה האבען נאך א מאל, האבען די כתרילעװקער לצים, די וואס האבען ליעב חוזק מאכען פון דער גאנצער וועלט, איהם געגעבען איין עצה: וואס דארף ער פאהרען חתונה האבען, ברענגען דאס ווייב און נאכדעם גט׳ען זיך? אמעהר לאז ער דארטען מאכען אויפ׳ן ארט א חתונה מיט א גט אינאיינעם.

דערויף האט זיי װעלװעל געענטפערט, אז אזעלכע חכמים ווי זיי איז טאקי זעהר ווייניג אויף דער וועלט. ס׳איז איהם נאר א הרוש, וואס זיי געהען אהן שטיוועל... און נאך כדומה אזעלכע שטעכווערטער האט ער זיי ארייגעזעצט, אז זיי האבען נישט געוואוסט, ווי אזוי אוועקצוגעהן פון איהם, — און אליין איז ער אוועקגעפאהרען קיין ווארשא און געבראכט פון דארטען עפּיס א מין שלאק מיט אריינגעשטעלטע צייהן און מיט א מאדנעם שלייער אויפ׳ן קאפ און מיט א מין משונה מאדנע לשון, וואס אין כתרילעווקע האט מען אזעלכס נאך נישט געהערט קיינמאל. דהיינו?

ערשטענס, האט זי גערעדט גיך. שייך זאגען גיך? איידער זי האט ארויסגעלאזט דאס ערשטע ווארט, זענען שוין פינף־זעכס ווערטער נעפלויגען אויף צופריהער, איינס איבער דאס אנדערע, מורא געהאט, מע זאל חלילה ניט פערשפעטיגען, און איידער זיי זענען ארויסגעפלויגען פונ׳ם מויל, זענען שוין געשטאנען גרייט צעהן אנדערע ווערטער אויף ארויסצופליהען.

דאָס איז נאָמער איינס. והשנית, האָט זי גערעדט מיט אַ קוויטש און מיט אַ ניגון, ווי פון „אקדמות", איבערגעמישט מיט „כוונה", און אויסגעלאָזט אַלע מאָל מיט איין „אַי־וויי" און מיט אַ לאַנגען „ני?" ? און מיט אַ געלעכטער פון אַ פּאַווע, בעווין בשעת־מעשה די אַריינגעשטעלטע ציין און געטרייסעלט מיט'ן שלייער, — האָט דאָס טאַקי געהאַט דעם זיבעטען חן. אויף חדושים איז מען נעגאַנגען קוקען אין כתרילעווקע אויף דער וואַרשעווער „יפהפיה" מיט די אַריינגעשטעלטע ציינער און האָרכען, ווי זי גראַגערט און ווי זי קוויטשעט און ווי זי זינגט, און זיך האַלטען ביי די זייטען פאַר געלעכטער. מע דאַרף נישט קיין טהעאַטער, האָבען זיי געזאָגט... איין עבירה, כלעבען, וואָס זי האָט זיך אין כתרילעווקע לאַנג נישט געהאַלטען — סך הכל איין זומער: וואָרום ס'איז געקומען אַרום יום־טובים־צייט, האָט ער זיך מיט איהר גע'גט, און זי איז אָוועקגעפאָהרען צוריק קיין וואַרשא — און פון דעמאָלט אָן האָט שוין זעלוועל גאמבעטא מעהר נישט חתונה געהאַט און איז פערבליבען איין אַלמן עד היום הזה.

אפשר ווייסט איהר פון זיינעטוועגען אַ שידוך?